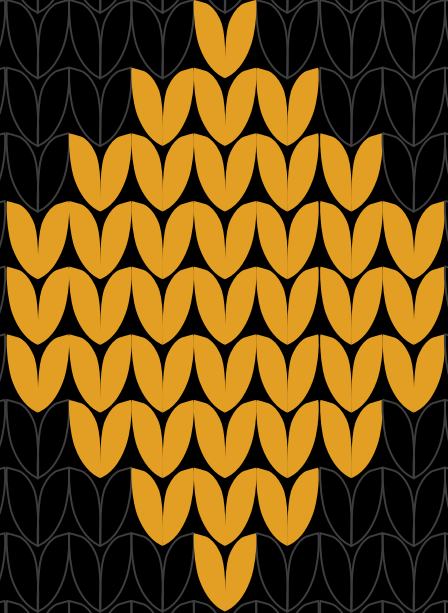

פרק ט'
חודש סיון
חוברת מס' 9

קנין שביעית

תכנית חדשה ומיוחדת מבית 'דרשו' ו'שיח אמונה'
ללימוד הלכות שביעית בעיון בשנת השביעית תשפ"ב

Dirshu
דרשו ד' ועיון
סיון עיוניות החינוך
ועידה ללימוד התורה

Sheit
שיח אמונה
התורה והחיים
הרב משה פיינשטיין

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת חיים טובה ברכה ושלום

למעלת כבוד ידידנו היקר

רב פעלים רודף צדקה וחסד

הרב יונה יפה שליט"א

ישא ברכה מאת ה'

לשפע ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות

ובכל משאלות לבו, בכל אשר יפנה יצליח,

וינצל במהרה מכל רודפיו וירוה נחת מכל

יוצאי חלציו שיחי' ברוחניות ובגשמיות

וזכות רבנו מרן זצוק"ל

תעמוד לו לנצח נצחים

וזהו דבר השממה

תכנית הלימודים

בכל חודש ילמדו פרק במשניות שביעית, עם פירוש הרמב"ם והר"ש, וההלכות הנוגעות להם ברמב"ם הל' שמיטה ויובל לפי סדר המשניות עפ"י ציון העין משפט', ספר 'דרך אמונה' למרן רבינו שר התורה הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א על סדר הרמב"ם הנ"ל [ללא ביאור ההלכה וציון ההלכה].

התכנית תחל בחודש חשוון תשפ"ב ותימשך כעשרה חודשים עד חודש תמוז תשפ"ב סדר הלימוד במסגרת התכנית נקבע ע"י צוות ת"ח מופלגים מביהמ"ד הגבוה להלכה בהתיישבות בהכוונתו של ראש ביהמ"ד הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א. התוכנית מיועדת לאברכים ולבחורים (מגיל 13 ומעלה).

המבחן

במבחן יהיו 10 שאלות, והן יהיו רק על המשניות, ההלכות ברמב"ם [עפ"י ציון העין משפט] וספר 'דרך אמונה' על סדר הרמב"ם הנ"ל.

מועדי המבחן

המבחנים יתקיימו אחת לחודש בכל מוקדי המבחנים ב'דרשו' ככולל' בימי חמישי, ובמוקדי מבחני 'הדף היומי בבלי' בימי שישי המתפרסמים מעת לעת.

המלגות

על המבחן הראשון לא תינתן מלגה. ציון מעל 80% יזכה את הנבחן בספר 'המפתח', ובשלושה כרטיסי הגרלה ע"ס 10,000 דולר שתתקיים בסוף תכנית 'קנין שביעית'.

החל מהמבחן השני, המלגות כדלהלן:

הציון	500 המצטיינים	לשאר המשתתפים
96%-100%	100 ₪	זיכוי 100 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
91%-95%	80 ₪	זיכוי 80 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
86%-90%	60 ₪	זיכוי 60 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*
80%-85%	50 ₪	זיכוי 50 ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + 2 כרטיסי הגרלה*

רישום

להצטרפות לתכנית 'קנין שביעית' יש להירשם בהקדם:

02-5609000 פקס 02-6540269 מייל dirshu@acheinu.co.il

נבחנים שנרשמו בעבר לתוכניות אחרות של 'דרשו', אינם צריכים להירשם מחדש לתוכנית זו.

* כרטיסי הגרלה ע"ס 10.000 דולר

תכנית הלימודים 'קנין שביעית'

חשון

פרק ראשון: פרק זה עוסק בענין תוספת שביעית ואיסור החרישה בשדה אילן וגדר שדה אילן.

רמב"ם:

פרק ג' מהלכה א' ועד הלכה ט' "ואין מזבלין".

כסלו

פרק שני: פרק זה עוסק עוד מענין תוספת שביעית, ובמלאכות המותרות והאסורות בערב שביעית, וכן נלמד ממשניות אלו מלאכות דרבנן האסורות בשביעית עצמה, ובענין קביעות השנים לשביעית ולמעשרות.

רמב"ם:

* בענין תוספת שביעית (משנה א' - ו' ומשנה י'): פרק ג' הלכה ט' "ואין מזבלין וכו'", י' "א".

* בענין מלאכות בשביעית: פרק א' הלכה ה', ח', ט"ו "ומותר למרס וכו'".

* בענין קביעות השנים (משנה ז' - י'): פרק ד' הלכה י"א, י"ד, י"ז, י"ח.

טבת

פרק שלישי: פרק זה עוסק בענין זיבול וסיקול השדה בשביעית.

רמב"ם:

* בענין זיבול (משנה א' - ד'): פרק ב' הלכה א' - ה'.

* בענין סיקול (משנה ה' - י'): פרק ב' הלכה ו' - י"ד.

שבט

פרק רביעי: פרק זה עוסק בענין שדה שנועבדה בשביעית מה דינה, ובענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוון לתועלת האילן, ובכמה ענייני הפסד פירות שביעית.

רמב"ם:

* פרק א' הלכה ט"ז (משנה א').

* בענין שדה שנועבדה בשביעית (משנה ב', ג'): פרק א' הלכה י"ג, י"ד, פרק ד' הלכה א' "ואפילו שדה וכו' מותרין באכילה" ופרק ח' הלכה א'.

* פרק ו' הלכה ט"ו עד "ומי שנתנו לו" (סיפא דמשנה ב').

* בענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוין (משנה ד' - ו'): פרק א' הלכה י"ח - כ"ב.

* בענין הפסד פירות שביעית פרק ה' הלכה ט"ו - י"ח.

אדר א'

פרק חמישי: פרק זה עוסק במשנה א' בענין קביעות השנים למעשרות ובהמשך בהלכות שונות בשביעית ובסופו בענין איסור לפני עוור בשביעית.

רמב"ם:

* בענין קביעות השנים (משנה א'): פרק ד' הלכה ט"ז.

* פרק א' הלכה ט"ו עד "ומותר למרס" (משנה ב').

* פרק ד' הלכה י"ט (משנה ד').

* פרק ד' הלכה ח' (משנה ה').

* בענין לפני עוור (משנה ו' - ט'): פרק ח' הלכה א' - ח'.

אדר ב'

פרק שישי: פרק זה עוסק בענין המקומות המחויבים בשביעית ובענין איסור ספיחין.

רמב"ם:

* בענין המקומות המחויבים בשביעית (משנה א', ב'): פרק ד' הלכה כ"ה - כ"ז, פרק ח' הלכה ט'.

* בענין איסור ספיחין (משנה ג', ד'): פרק ד' הלכה כ' והלכה ז'.

* פרק ה' הלכה י"ג עד "ואפילו לסוריא" (משנה ה').

ניסן

פרק שביעי: פרק זה עוסק בגדרי המינים החייבים בשביעית, צורת השימוש בהם, חובת הביעור ואיסור סחורה.

רמב"ם:

* בגדרי המינים, השימוש בהם והביעור (משנה א' - ג', ה' - ז'): פרק ז' הלכה י"ג - כ"ב והלכה ז', ח'.

* בענין סחורה (משנה ג'): פרק ו' הלכה א', ב'.

אייר

פרק שמיני: פרק זה עוסק בענין השימושים המותרים בפירות שביעית ובענין סחורה בפירות שביעית.

רמב"ם:

* באופן השימוש בפירות שביעית (משנה א', ב', ז', י"א): פרק ה' הלכה א', ב', ד', ו', ז', ח', י"א, כ'.

* בענין סחורה (משנה ג' - ה', ז' - ח'): פרק ו' הלכה ג', ד', ו', י' "וכן אין לוקחין וכו'", י"א, י"ב, י"ד.

* פרק ד' הלכה כ"ב, כ"ג (משנה ו').

סיון

פרק תשיעי: פרק זה עוסק באיסור ספיחין ובדיני ביעור.

רמב"ם:

* ענין איסור ספיחין (משנה א'): פרק ח' הלכה י"ב ופרק ד' הלכה ב'.

* בדיני ביעור (משנה ב' - ח'): פרק ז' הלכה ג', ד', ו', ט', י', י"א, י"ז, י"ח.

* פרק ו' הלכה ט"ו "ומי שנתנו לו וכו'" (משנה ט').

תמוז

פרק עשירי: פרק זה עוסק בענין שמיטת כספים ותקנת פרוזבול.

רמב"ם:

פרק ט' הלכה ה', ו' עד "הרי זה משמיט", י"ב, י"ד - ט"ז, י"ח - כ"א, כ"ג, כ"ח.

משניות מסכת שביעית

עם פירושי רבותינו הראשונים
הרמב"ם, הר"ש משאנץ, הריב"מ"ץ והרא"ש

דפי המשניות באדיבות הוצאת ח. וגשל

עין משפט נר מצוה
י מיי פ"ח מהל' שמיטה ויוזל
הל' יב כ"מיי פ"ג מהל'
תמומת הל' יב סגמ עשין קלב
טוש"ע יו"ד סי' שלא ספק ז.

מסורת הש"ס

פ"ט ג) סוכה דף לט:

הערות ר"ש

פ"ט 1 כ"י. ובר"י: רודא.
2 כנדב"ל. ועיין ברש"י סוכה
שם.

רמב"ם דפוס ישן

פ"ט א נבאר עתה עיקר זו
המשנה ואחר כך נפרש מליה,
וממה שתצטרך לדעת שפירות
שביעית אסור להצניע ולגנוז
אותם ולסחור בהם כמו
שאמרנו, ואם מכר מהם כלום
אותם המעות יהיו דמי שביעית
ואסור להצניעם ולגנוז אותם
ולסחור בהם כמו שבארנו, אלא
לקנות בהם מאכל ויהיה נאכל
בקדושת שביעית, ואסור לתת
דמי שביעית לעם הארץ מפני
שהוא חשוד עליהם שמתאגזם
ולא יקנה בהם מאכל, וכשנראה
עם הארץ מוכר פירות שביעית
אם הפירות ההם מן הדברים
שדרך בני אדם לעשות מהם
גרוגות ולשמור אותם כגון
התאנים והענבים והחמטה אסור
לקנות ממנו ואפילו בדמים
מועטים שהקנה ממנו הוא נותן
לו דמי שביעית, ואם היו
הפירות ההם מן הדברים
המופקרים במדברות מותר
לקנות ממנו בדמים מועטים
ועיניו מוזן שלש סעודות
והוא משום כדי חייו, וכן אמרו
(סוכה פ"ג דף לט.) ואין
מוכרין (צ"ל מוסרין) מהר"י
(לדא) פירות לע"ה יתר
ממזון שלש סעודות בד"א
בלוקח מן המופקר אבל
בלוקח מן השמור אפי' בחצי
איסר אסור מפני שהוא שומרם
ומצניען על כדן: ומה
שאמר בבאן ונלקחין מבכ"ז
אדם בשביעית, הוא מיוחד
בגמרא במזון שלש סעודות
בלבד והוא מה שאמר בכדי מן
שנו, ועוד יתבאר לך
שהמעשרות אינם חייבים אלא
בנשומר: ופיגם, הוא עשב
נקרא פיגם ובלע"ז רודא:
והירבוזין השוטים, הם
שיש להם עלים רחבים:
והחלג' וגו' מין ממני הירק
הנקרא בלשון ערבי רגלה
ובלע"ז בורדלייג'ש עלים
שלו גדולים וקנה שלו ארוך
והוא הנקרא בלשון ערבי
בקהל אלחמקה: והכוסבר
של הרבים, הוא זרע גד הררי:
והברפס, ידוע: והגרגיר
של אפר, הוא גרגיר המדברי
ואפר של המדבר: וספיחין,
הוא מה שיצמח אחר הקציר
(וכבר פירשנו אותו פעמים
ובמבולחין פ"ז משנה א' ובכלאים פ"ב מ"ה) וכבר ידעת מה שאסר הכתוב לקצור ספיח הוא מה שאמר בתורה (ויקרא כה) את ספיח קצירך וכבר בארנו (לעיל פ"ח
משנה 1) שענין לא תקצור כנגד הקוצרים: ורבי יהודה אומר שספיחי חרדף לא נחשדו עליהם עוברי עבירה להביא אותם מן השמור:

פ"ט א הפיגם. [עשן שקורין 'רואה' צלע']:
הירבוזין, 'אויסול'א" צלע"ז וטעמו קרוב ללולבי
גפנים: שוטים. 'אשפרואש', [ומין ירק הן: חלג' וגו'ות.
'פורפיי"ר': כוסבר [שבהרים]. 'איינלדרא' שגדל

פרק תשיעי

א הפיגם: 'והירבוזין השוטים'

והחלג' וגו'ות כוסבר
שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר
של אפר כפטורין מן המעשרות
ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין
כיוצא בהם נשומר רבי יהודה אומר
ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו
שינויי נוסחאות: 1 והשוטים, ר"ש כ"י.

אותן [לכל], והפקר פטור מן המעשר [כדדרשין]
(ביושלומי יש מעשרות) דכתיב וצא הלוי כי אין לו חלק
ונחלה עמך (דברים יד) דכבר שאין לו חלק [ונחלה עמך]
יעול מעשרותיו, יאל הפקר לקט שכמה ופאה שיש לו
חלק [ונחלה] עמך. וצית הלל ילפי משמיטה כדפרישית
במסכת פאה פרקו (מ"ב): וניקחין מבכ"ז אדם
בשביעית. ואע"ג דשביעית נוהגת בהפקר, לפי שאין
כיוצא בהן נשומר והוא ליה לוקח מן המופקר.
ואע"ג דלא ידעינן ציה נצאי אם הפקיר, ממוקין [ליה]
נצאי, דאין דרך לשומרן. לפיכך מוסרין לו דמיהן, דלא
חשדינן ליה שילניעם לסחורה ולא ינהוג צהם תורת
שביעית. ובפרק לולב הגזול (סוכה לט:) פריך [ממתניתין]
אהא דתניא תהם אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם
הארץ יומר ממזון ג' סעודות צמה דברים אמורים
בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפילו נצאי
איסר אסור, ומתני' ונקחין קמני [משמע] אפילו טובא,
ומשני כדמי מן שנו. [כלומר וניקחין צכדי מוזונין]
דהיינו ג' סעודות. [והאין] מן לישנא דמוזני דכתיב
(דניאל ב) וימן להם המלך [דבר יוס ציומו, [אנצרכי

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

פ"ט א הפיגם. רוטא. והירבוזין. איספריי. שיטים.
פינוקלי. חלג' וגו'ות. פרפחיונ'ו. לע"ז פורקקי. כוסבר
שבהרים. לע"ז כוליאנדרו. ויש אמורים הואיל וגבי
ירקות מנוי, צירופוליו. כרפס של נהרות. מהו א"ר יוסי
בן חנינה פטורסילינן. וגרגיר של אפר. יש אומר[ים]
ריקא דיפטורו. פטורין מן המעשרות. לפי שאינן

פירוש הרא"ש

(שיש) [שאין] לו חלק ונחלה עמך יעול מעשרותיו יאל הפקר
לקט שכמה ופאה שיש לו חלק עמך: וניקחין מבכ"ז אדם
בשביעית. לפי שאין דרך לשומרם הילכך לוקחין מהם דבר
מועט שיש צדימיהם כדי ליקח שלש סעודות, דכפרק לולב
הגזול (סוכה לט:) פריך אמתני' מהא דתניא אין מוסרין דמי
פירות שביעית לעם הארץ יומר ממזון שלש סעודות בד"א
בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן המשומר אפילו נצאי
איסר אסור ומתני' וניקחין קמני דמשמע אפילו טובא,
ומשני כדמי מן שנו כלומר וניקחין כדמי מוזנות דהיינו ג'
סעודות מלשון (דניאל ב) וימן להם המלך דבר יוס ציומו:

1 ומגילה יח א 2 כנדב"ל.

עין משפט נר מצווה
א מ"י פ"ד מהלכות שמיטה
ויזבל הל' 3 ו[פ"ד] מהל'
מאכלות אסורות הל' יז.

מבורת הש"ם
(א) פסחים דף נא.

רמב"ם דפוס ישן
ור"ש אומר שהספיחים
כולם מותר לקחת אותם על
הדרך שאמרנו מכל אדם מפני
שהם ספק אם הם מן השמור
או מן ההפקר וסוף מה שנוכל
לומר אין מוסרין דמי שביעית
לעם הארץ כשיתברר לנו
שהוא מן השמור אלא ספיחי
ברוב שהוא מן השמור על כל
פנים שלא ימצאו מהם
במדבר: וחכמים אומרים.
שאינו מותר לקנות דבר
בספיחים מיד עם הארץ בשום
פנים ואין הלכה כרבי יהודה
ולא כרבי שמעון:

הערות לר"ש

2 בכ"י: הספיחים. 3 בכ"י:
ליגדל, וכ"ה בהמשך. 4 צ"ל
מעיקר לוף והשוטה (הגהות
הב"ח). וצ"ע שלא מצאנו שם
גירסא כזו (רד"א סופר).

ועלמס פ"ב מ"ה). וכבר הוצא לעיל (פ"ו מ"ה) שכל
הירקות שנמחו בלי זריעה אלא הן הפקר אין אכילתן
נאסרת בשביעית, לפי שסיבת איסור כל מה שדרך בני
אדם לזרועו כל שנה אינו אלא משום עוצרי עזירה
הזורעים בשביעית, ועל כן
אסרו כל הספיחים. ואין הלכה
כר' יהודה ולא כר' שמעון:
עליהן עוברי עבירה רבי שמעון*
אומר כל הספיחים מותרין חוץ
מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן
בירקות שדה וחכמים אומרים *כל הספיחין אסורין:

אמר רבי שמואל בר [רב] יצחק כל ירק אמה יכול לעמוד עליו בין חדש הוא בין ישן הוא, ברם הכא שלא ילך ויציא
מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי. כלומר בשאר ספיחין ניכרין אותן של שישית שהן גדולין מאותן של שביעית
שהן קטנים, אבל בכרוב לא מינכר בזמן מועט דרכו לגדל אמהות שהן גדולות. ורובן אסרי דגורי [אף] בשאר
ספיחים [אין נמין] אטו ספיחי כרוב. [והדר קאמר זירושלמי] ר' שמעון בן יוחאי הוה עבר בשמיטתא חמא מד
מלקט ספיחים, אמר ליה אסור [ולית ספיחים אינון], אמר ליה ולא את [שהוא] ממירן, אמר ליה ואין חזריי חולקין
עלי, וקרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה. והגירסא להפך בכל הספרים צ"פ מקום שנהגו (פסחים דף
נא): דמניא ר' שמעון אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וחכמים אומרים כל
הספיחין אסורים, והיהא בספיחין שגדלו בשביעית, ופירש שם בקונטרס דליירי לאתר הביעור. וספיחי כרוב דמותריס
[טעמא] משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף. וקשה דאם כן לימתי חוץ מעיקר [הל' שמונה] והדנדא וכל
הן דחשיב לעיל צ"פ (מ"ג) דאין להן ביעור. ועוד דביעור דרשין מדכמי (ויקרא כו) ולזהמתך ולחיה אשר בארץ
צ"פ דא קיימין (דף נא): וליסור ספיחים דריש התם (בפסחים טז) מקרא אחרתא דלמירין [התם] ותרויהו אליבא דר'
עקיבא, דמניא ויקרא דה (כ) הן לא נורע ולא נאסרו את תבואתנו אמר ר' עקיבא וכו' מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין
מכאן לספיחין [שהן] אסורין, במאי קא מפלגי רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין [דעלמא] ורבי שמעון
סבר לא גזרינן. ועוד הקשה ר"ת מהא דלמירין צ"פ דמנחות (דף נ): מימי מנחת העומר מה למנחת העומר שכן
מתרת חדש, ומשני בשביעית, ופרץ שכן מתרת ספיחין, ומשני כר' עקיבא דאמר ספיחין אסורין, ועל כרחיך היינו
קודם הביעור דבפסח של שביעית עדיין לא היה ביעור דאינו כלה לחיה ואדרבה או התבואה במילואה, ובשמינית היה
הביעור דלמירין במקום שנהגו (פסחים דף נג). אולכין צנננים עד הפסח [בזמנים עד העלאת] כו' והיינו בשמינית.
ועוד דאי לאתר הביעור מי פליגי רבנן עליה דר' עקיבא הא כולהו מודו דכלה לחיה מן השדה כלה לזהמתך מן
הצית. ועוד דמניא בתורת כהנים (בהר פ"ד ה"ה) וכו' תלמרו (ויקרא כה) [עדיין] עמדין אהם (אומרים) [לומא] מה

פירוש מהר"י בן מלכי זקק

נחשדו וכו'. ומותר בין זרען ובין ירקן. ר"ש אומר כל
הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב וכו'. לגי' המשנה
דכל הספיחין מותרין לר"ש, הא דאיתא בפסחים [נא]
[ב] דרבי' שמעון וחכמים אית להו הא דר"ע דתניא

1 דפוס וילנא. ובכ"י: ר"ש אומר וכו' חוץ מספיחי כרוב וכו'.
לדברי המשנה, גמי (ספיחין) (דפסחים) הכין צירכה למיהוי, ר'
שמעון (אבל) (אכל) ספיחין, מאי ר' שמעון וכו', ור' שמעון
וחכמים אית להו הא דר"ע וכו'. וביאר הגמ' שם שבמקום
"ונטל ספיחי כרוב ואכל" שלפנינו בפסחים שם בתחילת העמוד,
צריך לגרוס: "ונטל ספיחין ואכל". ע"ש בפסחים.

פירוש הרא"ש

כל הספיחין מותרים. בשל ששית שנכנסו לשביעית, דאי
בספיחים שגדלו בשביעית מורעים שנשרו אשתקד או שיאלו
מעקרי הירקות אסורים באכילה לר' עקיבא מן המורה ולרבנן
מדברי סופרים כדמניא ב"מ" וכו' ומתירו עתהים אהם לומר
מה נאכל בשנה השביעית אין לא נורע ולא נאסרו את תבואתינו
א"ר עקיבא אס אין זורעין היאך הם אוספים מכאן לספיחים
שהם אסורים וחכמים אומרים אין ספיחים אסורים מן המורה
אלא מדברי סופרים א"כ למה נאמר הן לא נורע ולא נאסרו
אמרת לנו אל תזרעו ומה שאנו כוננים אין מנכסין לקיום
אמרת לנו ביעורוהו מה אנו אולכין מן הביעור ואלך, אלא
בספיחי ששית שנכנסו לשביעית איירי ומותרים: חוץ מספיחי
כרוב. ומפרש טעמא זירושלמי לפי שכל ירק אמה יכול
לעמוד עליו ולהכיר בין חדש לישן חוץ מספיחי כרוב שהן
גדלין ומתעבין מהר, שלא ילך ויציא מן האיסור ויאמר מן
האמהות הבאתי, ורבנן אסרי דגורי אף בשאר ספיחים כן א"כ
אטו ספיחי כרוב. ובפרק מקום שנהגו (פסחים נא): מניא
בריישא תניא ר' שמעון אומר כל הספיחים אסורים חוץ

1 כנדצ"ל.

הערות ר"ש

5 בכ"י: כונסין אין מכנסן לקיום. 6 עיין שער המלך פ"ד מהלכות משטה יובל הלכה ב' ד"ה ורע דהא דאסור (הגהות הגאון רבי בצלאל רנשבורג). 7 בתוס' פסחים נב: ב' דקודם הביעור פליגי כדמשמע קרא דלא נאסוף דכתיב ביה מה נאכל בשנה השביעית. 8 כ"י ומהר"י לנדא ובר"י: דספיקין. 8 כ"י: ובר"י: דספיקין. 9 התיבות "ולפי שגדל אמהות" הגיהו הב"ח והמהר"א לנדא למחיקה. וזאת כנראה עפ"י התוס' בקידושין (ג א) ד"ה אתרוג, שמשמע מדבריהם ש"לפי שגדל אמהות" זאת סיבה לאסור, ע"ש. ועיין במהרש"א שם שהקשה על דבריהם, והביא את דברי התוס' בפסחים (נא:) וזה לשונם "שאר ספיקין אסורין במצואי שביעית דבשריא אותן גדולים יסברו שלקטו בשביעית, אבל ספיקי כרוב דבשריא אותן גדולים לא יסברו שלקטו בשביעית דדרכן ליגדל הרבה בזמן מועט וכו'". והוסף המהרש"א "וקרוב לזה לשון הר"ש פרק ט' דשביעית". ובהגהות קה"י כתב הדציניוס למחיקת הב"ח והמהר"י לנדא שייכים לשורה קודמת שכתוב שם בנדפס: עד שיעשו כיוצא בהן "לפי שגדלו אמהות" כדתנן לעיל כי התיבות אלו מיותרות וכן ליתא בכ"י (עפ"י הר"א סופר). 10 עד כאן מדבר הה"ש ז"ל מענין קדושת שביעית ומכאן ואילך מענין איסור ספיקין (הגהות קה"י). 11 עיין שער המלך פ"ד משמיטה ה"ב ד"ה ולענין (הגהות הגאון רבי בצלאל רנשבורג). 12 עיין בתוס' רע"ק שמשכס את כל הענין.

דיקוים

[שייך להלן עמוד רמז]

ב. במשנה. רא"א יתנו לאוכליהן כו'. ע"י במפרשים על פי הירושלמי ואנכי תמה דהא דאין אוכלין פירות שביעית בטובה, היינו להחזיק טובה לבעל השרה מפני דהפקידא דמלכא הם, אבל מי שזכה בהן אפי' למכרן רשאי כדמוכח בכמה מקומות במלתיין וכש"כ שמוחר להחזיק טובה וי"ל דלמכרן עדיף טפי משום דהמים נתפסין בקדושת שביעית ויוצאים באכילה ושתייה וסיכה משא"כ בהחזקת טובה]. ע"י בר"ש עילף פ"י מ"ד, והבאתי ללשונו שם ובסוכה [לט א'] במשנה ונותן לו אתרוג במתנה, ומוכח בממרא שם דאפילו אינו מבליע לו דמיו בלולב שרין, וחזרו וא"ל הווי הפירות הללו נתונים לך במתנה ע"ש. (רש"ש)

נאכל בשנה השביעית הן לא מורע ולא נאסוף את תבואתו, א"ר עקיבא אם אינן זורעין (מה) [היא] אוקפין מכלן לספיקין ש[הן] אסורין. וחכמים אומרים אין ספיקין [אסורים] מן התורה אלא מדברי סופרים, א"כ למה נאמר הן לא מורע ולא נאסוף, אמרת לנו אל מורעו ומה שאנו כונסין אין אנו מכניסים לקיום אמרת לנו בערוהו, מה אנו אוכלים מן הביעור ואילך. אלמא [צהדירא] דקודם הביעור פליגי, אבל לאחר הביעור אפי' רבנן מודו [לר' עקיבא]. ומפרש ר"מ דקודם הביעור (איירי) [פליגי] כדכתיב בשנה השביעית. וספיקי כרוב דשרו, משום דכתיב את ספיקי קיריך (ויקרא טו) דבר הנקצר כועין תבואה אסר הכתוב, אבל כרוב יש לו קלח גדול וענפים כעין אילן דאשכחן צפוף כחצות (דף ק"א:) כרוב גדול הניח לנו אצף והיינו עולים ויורדים צו צפוף. ועוד דהן לא מורע כתיב, משמע דלא אסרה תורה אלא כעין תבואה הנורעת, מה שאין כן בכרוב דהוי כעין אילן. והא דקמני צמתי' דהכא אסורים ומותרים, לאו לענין איסור אכילה דהא ר' שמעון שרי ספיקי כרוב דהיינו דפסחים⁸, אלא [כלומר] מותרים לנהוג בהן מנהג חולין מוח' מספיקי כרוב דיש בהן קדושת שביעית. וצמיתא סתריס דרעינו נקיס פי' הוה דפסחים⁸ בספיקי שביעית שיאלו למוצאי שביעית דאסורין עד שיעשו כיוצא בהן כדתנן לעיל צפוף פ"ו (מ"ד). ודך כרוב לעשות כיוצא צו צומן מועט ולפי שגדל אמהות. ולא גזר ר' שמעון אטו שאר ספיקין ורבנן גזרי. וכי אכל ר' שמעון צן יוסי צן לקויא ספיקי כרוב [צפרק] מקום שנהגו (נ"א). צמוצאי שביעית הוא דאכל. והא דקאמר תרוייהו אליצא דר' עקיבא, משום דלר' עקיבא דאיסור ספיקין שביעית דאורייתא הוא דאיכא למיגזר ספיקי כרוב אטו שאר ספיקין, אבל לרבנן דאיסור ספיקין דרבנן ליכא למיגזר. וא"ת ספיקי שיטת שנקטו שביעית ליסרון, דהא צירק אולינן בתר לקיטא צין למעשר צין לשביעית כדאיתא צפ"ק דראש השנה (דף י"ד). וכן מוכח [נמין] מהיהא דסוף הגזר מן הירק (גמירס דף טו:) דצבל שקרו שביעית ונטעו צמיתת ורבו גדוליו על עקרו דגדוליה אתר מעלין את האיסור, למה לי עקרו לימא צבל שעברה עליו שביעית ורבו גדוליו [על עיקרן] צמיתת, אלא ודאי משום דאולינן בתר לקיטא וזי לאו דעקרו שביעית כי לא רבו נמי שרי. ולרבי יוסי הגלילי דאמר התם (צ"ה דף י"ד). מה גורן ויקב שגדילין על מי שנה שעברה ניחא, [דאיכא] לאוקמינהו כגון שנגמר גידולן שביעית אי נמי רוב גידולן, דמו לא גדלי על מי שנה הבאה דקאמר התם אמתי' לגעיל פ"צ (מ"ט) דצללים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן מים, אבל לר' עקיבא דדריש מה גורן ויקב שגדילים על רוב מים קשה. וכי תימא דמכל מקום צעי שיגדלו קלח שביעית והכא כשנגמרו גידולן שביעית, הא משמע התם דאגידול לא חיישין אלא חלקיטא, דתינא התם (י"ב) ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה, ואם היתה שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר שני ושלישית מעשר עני. וכי האי גוונא [נמין]

תינא דההוא פרקא (י"ד) גזי אתרוג דבתר לקיטא, משמע אע"פ שלא גדל. ושמה יש לחלק צין מעשר לשביעית, ולענין איסור שביעית צעין גדול מקלח שביעית. ואם באנו להשוותן נריך לומר דר' שמעון ורבנן דהכא כר' יוסי הגלילי דאזיל בתר [מין] שנה שעברה, אבל דהייא דפסחים אי אפשר לומר כן דתרוייהו כר' עקיבא ור' עקיבא דריש על רוב מים, ושמה אפי' ר"ע מודה דצין דנגמר גידולין נעשו כבעל דפרששין לעיל צפ"צ (סג) גזי צללים הסריסים מכה הירושלמי¹⁰. ויש¹¹ לתמוה דהשתא ספיקי שביעית לר' עקיבא אסורים מדאורייתא אפילו בצלילה, ואפילו רבנן מודו דמדברי סופרים מיהא אסורי דקמני צהדירא צמורת כהנים (הוצא לעיל), וצממה משניות אשכחן דשרו בצלילה, מתני' דהכא דהפיגם והירצוין, וההיא דהאומר לפועל הילך איסור זה ולקט לי ירק היום [לעיל] צפ"ח (משנה ד) ולוקח יקושת שדה וצנו מוכר על ידו צפ"ו (מ"ג). ונריך לומר דכולהו צבל ערב שביעית, ומה שיש בהן תורת שביעית לפי שנקלטו שביעית דצירק אולינן בתר לקיטא [דפרששית], אבל לענין איסור ספיקים דנפקא לן מדכתיב מה נאכל בשנה השביעית הן לא מורע ולא נאסוף משמע דתחלת גידולן צעין שביעית, אבל ירק שגדל [קלח] שביעית והוסף שביעית הנהו ספיקי שיטת מיקרו ולא ספיקי שביעית¹². אע"ג דבתבואה ודאי דיינה בתר שליש, אם לא הביאה שליש שביעית אסורה משום ספיקי שביעית, כדמוכח בירושלמי צפ' בתרא דמעשרות (ה"ב) דאמר ר' גבי תבואה לר' עקיבא הביאה פחות משליש לפני שביעית ונכנסה שביעית אסורה משום ספיקים ולא חלה עליהן קדושת שביעית שכבר היו עשבים, הביאה פחות משליש לפני שמינית ונכנסה שמינית מותרת משום ספיקין וחלה עליהן קדושת שביעית שכבר היו עשבים. כלומר חלה ולא חלה דקאמר היינו אם ליקטן עשבים, ומותרת משום ספיקין ואסורה [דקאמר] היינו אם ליקטן תבואה שנגמר ציולה, דהא אמרי' צפ"ק דר"ה (דף י"ב) דכל תבואה שהביאה שליש לפני ראש השנה אתה נושא בה מנהג שביעית צמיתת, הא לא הביאה [שליש] לא. ונריך דלקדק לר' עקיבא צמאי מיוחדים דין ציעור דרששין מכלה ליה שביעית צפ"ח (פסחים צ"ג). דהא יש ציעור צירק דתנן לעיל צפ"ו (מ"א) גזי עלה הלוקח, ולא משכחת לה אלא כגון שהיה תחלת גידול שביעית והוסף שביעית. וצפירות האילן משכחת לה שפיר. אבל בתבואה לא משכחת לה כלל, דאם הביאה שליש שביעית לא חלה עליה קדושת שביעית [כלל], כדמוכחא היא בירושלמי דמעשרות (סג) דאולינן בתר שליש הראשון לכל דבר, צין לענין גוי לר' עקיבא צין לענין סדר השנים דשני ועני צין לענין ספיקים צין לענין קדושת שביעית, ואם הביאה שליש שביעית אסורה משום ספיקין. וצירק נמי תימא היכי משכחת בה דין ציעור לר' שמעון דאמר צפ"ק דר"ה (דף טו.) גזי אתרוג שאין לך דבר שחייב ציעור אלא אם כן גדל שביעית ולקטו שביעית, ואלו ירק כי האי גוונא אסור משום ספיקים דרבי שמעון כר' עקיבא. וכי תימא ציעור לר' שמעון צירק לית ליה, התנן צפירקין (מ"ה) רבי שמעון אומר כל הירק אחד לציעור. ומיהו משכחת לה בהשתחילו ללאח צשית

ב הביעור. כבר הבטחתי לך כמה פעמים במסכתא זו לנארו, ועמה אנארו. והוא, כי אמר ה' (ויקרא כה ז) ולבהמתך ולחיה אשר בצרנך תהיה כל תבואתה לאכל, ואמרו בספרא (סס) ומה חיה שאינה צרומה אוכלת

בהמה שהיא צרומה אינו דין שתאכל, אלא כל זמן שהיא אוכלת מן השדה האכיל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. ונתברר צוה שאם אסף מין ממני הפירות או הרעומים והציאו אל צימו הרי הוא אוכל מאותו המין כל זמן שהוא מנוי צולין או צארך, וכשפסק אותו המין מן השדה הוא חייב לבלות מה שמנוי אללו ממנו צבית, וזה הוא הביעור המוכר בשביעית. שאם אסף חמיש, למשל, ושטחן וישכן כפי שהמנינו בטעמיהן (לעיל פ"ח מ"ו) והרי הוא אוכל מהן, אין לו להמשיך בצוליותן במשך כל השנה בשביעית, אלא אוכלן כל זמן שהתאנים הלחות מציאות צולין, וכשמתו וצלו ולא נמלא מהן אלא אותן שנתייצבו, יכלה כל מה שצרסותו מן התאנים היצומה, או שאכלם אס הוא יכול, או ישרפם, או ירקם לים, וזה הוא הביעור. וכן יעשה

בדמי הדברים שמכרו לעיל שיש לדמיהן ציעור. ומאחר שיסוד זה נקבע ונתקיים, אמר שארץ ישראל נתלקח לשלשה חלקים, וכל חלק מן השלשה נתלקח כמו כן לשלשה חלקים לענין הביעור, ומנאם וקבע גבוליהם. ואמר שהגליל שלשה חלקים, גזירי העריון. וגזירי

ונגמר רוב גידולן בשביעית, דלא מיתסרי משום ספיחין כדפרשימי, וקרינין ציה גדל בשביעית כיון דרוב גידולן בשביעית. ואמרין לעיל בירושלמי פרק ו' (ג א) ומימי לה צפרק הנודר מן הירק (מדיס יז) דבלל שקרו

בשביעית ונטעו בשמינית כיון שרצה עליו החדש מותר, ואפילו מאן דאסר מודה בנטוע ועומד, ומדאולנין צתר רובא להקל כל שכן להחמיר. וצמק¹ חענית משמע דאיכא תנא דשרי ספיחים בצמילה צריש

פירקא דחסדי (סס יט:) דתניא [התם] מתריעין על האילנות שאר שני שצוב [וכו'] רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים, תניא אידך מתריעין על האילנות וכו' ר' שמעון צן אלעזר אומר אף על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים. אבל יש ספרים דלא גרסי [אותן] תניא אידך.

ועוד קשה בהיהא דמנחות (הואצ לעיל) אחתי לר' עקיבא נמי משקחת לה, כגון (תבואה) שמרעה צבישת לאחר העומר והציהה שלש לפני ראש השנה דעומר של שנת שביעית ממירה, ומיהו יש לומר דהא מילתא דלא שכיחא: **ב ג שרש ארצות.** צארך ישראל תלוקות זו מנו לענין ציעור [כדקאמרן] יהודה ועבר הירדן והגליל. וג' ארצות בכל אחת ואחת, שציהודה יש הר ושפלה ועמק וכן צעבר הירדן וכן צגליל. ומפרש צסיפא וצמא אמרו שרש ארצות שיהו אובצין בבא אחת ואחת עד שייצרה האחרון שבה. כדררשינן צפ' מקום שנהגו (ספסיס דף טז:) ולבהמתך ולחיה אשר

בצארך (ויקרא כה) כל זמן שהיה האכל לבהמתך צבית² [כלה לחיה שצפדה כלה לבהמתך צבית], וגמרי דלזין חיה צציהודה גדילה על פירות צציהודה. והשתא צציהודה יש כמה עיירות דפעמים צצו כלו וצו לא כלו ואוכלין עד שיכלה האחרון שבה, כדתניא [התם (גג.)] אוכלין צענבים עד שיכלו דליות של אוכל³ ואם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן [אוכלים צומים עד שיכלה האחרון צצנתוק], צדרך החיה כשאין מואצה פירות כאן הולכת צצמקום אחר [צציהודה, כגון] מהר להר ומשפלה לשפלה ומעמק לעמק, אבל לא תנא לעולם מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אפילו מהר להר. ואפילו צציהודה עצמו אינה יוצאה [לעולם] מהר לעמק ומעמק להר, כדאימא צצירושלמי (ה' צ) רבי חייא⁴ צר עוקצא צצס ר' יוסי צן מנינא שיערו לומר אין חיה צצדה גדילה צצמק ואין חיה צצמעמק גדילה צצה, וכן יש ג' צכל אחת⁵. וצפ' מקום שנהגו (צג:) מצביא⁶ התלמוד משנה זו ומקצתם ושם צן צקוטרם צענין אחת: **כז שאינו מגדל שקמיים.** היינו הר. והמגדל שקמים היינו שפלה, כדתניא צצפרק מקום שנהגו (גג.) סימן שפלה שקמה ואע"פ שאין לרצה לצבר לצבר שנאמר (מלכים א') ואת הארצים נתן כשקמים אשר צצפלה:

פירוש מהר"י בן מלכי צצדק

ליה. **ב שרש ארצות** צביעור יהודה ועבר הירדן והגזירי וג' ארצות לצבא אחת ואחת. פירוש הר ושפלה ועמק. (ופירוש) [ומפרש] גזירי העריון וגזירי התחתון והעמק. מכפר חנניה ולצמעה כז שאינו מגדל

1 כ"י. ובד"י: יתירו גם ספיחי. 2 כפותר ופוח. 3 דפוס וילנא. 4 ר"י.

פירוש הרא"ש
שנהגו (ספסיס צג:) ולבהמתך ולחיה אשר בצארך כל זמן שאוכלת חיה מן השדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, וגמרי דלזין חיה צציהודה גדילה על פירות צצגליל ואין חיה צצגליל גדילה על פירות צצציהודה ואפילו מהר להר ומעמק לעמק, אבל צצציהודה וצגליל ועבר הירדן גדילה מהר להר ומעמק לעמק ומשפלה לשפלה אבל לא מהר לעמק ולשפלה: **מגדל שקמיים.** הוא שפלה כדאמרין צפ' מקום שנהגו (ספסיס גג.) סימן שפלה שקמה ואע"פ דלזין

עין משפט נר מצווה
ב מ"י פ"ז מהל' שמטה ויוכל ה' ע סמ"ג עשין קמו, קמו.

מסורת הש"ס
(ב) ספסיס דף טז.

רמב"ם דפוס ישן

ב הביעור. כבר אמרתי פעמים שאפרש אותו בזו המסכת והנני מבאר אותו, והוא מה שאמר הכתוב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ואמרין בספרא ומה חיה שאינה ברשותו אוכלת בהמה שברשותו אינו דין שתאכל אלא כל זמן שהיה אוכלת מן השדה תאכל לבהמתך מן הבית למדנו מזה שאם יקבץ מין ממני פירות או הרעומים והציאו אל ביתו יוכל לאכול מאותו המין כל זמן שימצא באילנות או בצארך, וכשפסק המין ההוא מן השדה נתחייב להסיר מה שיש ממנו ברשותו בבית, והוא ביעור הנוכר בשביעית כגון שאם אסף תאנים ושטחם וישכן ואכל מהם אין לו להחמיר¹ באוכלתן כל השנה השביעית כולה אבל יאכל כל זמן שהתאנים הלחים נמצאים באילנות וכשיפסקו ונבלו ולא נמצא מהם אלא היבשים יסיר כל מה שיש ברשותו מן התאנים היבשים או שיאכלם כולם אם יכול או ישרפם או ירקם לים והוא ענין ביעור וכן יש לו לעשות בדמי כל דבר שהקדמנו שיש לדמיהן ביעור: ואחר שנתבאר זה העיקר אמר שארץ ישראל נחלקת לשלשה חלקים וכל חלק מאלו השלשה נתלקח לשלשה חלקים לענין ביעור והגבילים: ואמר שהגליל נתלקח לשלשה חלקים, גזירי העריון וגזירי התחתון. והעמק והוא 1 צ"ל להתמיד (הגרמיה, וכו"ה 197טו ויצינה).

הערות לר"ש

12 כ"י. ובד"י: לבהמתך מן הבית. 13 כ"י. ובד"י: דליות שצבבל ואם, והגיה היעביץ דצ"ל דליות של אבל. ועיין ברש"י שם. 14 כ"י. ובד"י: רבי חמא. 15 דאחרון שבה היינו פירות שבהר עד שכיכלה אחרון שבהו ופירות שבעמקים עד שיכלה אחרון שבעמקים וכן שבשפלה עד שכיכלה אחרון שבשפילה (תוס' ספסיס גב ב.) 16 כ"י. ובד"י נחסר והשתבש, וז"ל: ובפי מקום שנהגו (גג.) מביא ברייתא ושם פירש בקונטרס כל שאינו מגדל שקמין אינו הר. וכז הארצות כאחת וכו'. והגיהו המהר"י לנאד והיעביץ: צ"ל כל שמגדל, ע"ש ברש"י ד"ה כשקמין. עכ"ל.

ליקוטים

ב. במשנה. משלש¹ שלש. פי' ה' המסכות הן ידועים כל א', ומה שהלק ל' ארצות אינן ידועים, ולכן אמר רש"י מן הידועים הוא בכל א', ועל ידיהם תדע 1 בחשנה: ושלש.

עין משפט נר מצוה
אמ"י פ"ז מהל' שמיטה ויזנל
הל' י סמ"ג עשין קמו, קמו.

רמב"ם דפוס ישן
תחום טבריה. וארץ יהודה
כמו כן נחלק לשלושה חלקים
ההר והשפלה והעמק. ועבר
הירדן נחלק לשלושה חלקים.
שפלת לוד. והר שפלה
של לוד, ומבית חורון
עד הרם. וכשיהיה לאדם
צמקים מפירות גליל יאכל
מן העמקים ההם כל זמן
שהענבים מצויין בכל הגליל
כמו שיבאר אחר זה: וענין
שאמר **ושפלת לוד כשפלת**
הדרום. רוצה לומר שדין
שפלת לוד כדין שפלת הדרום
ואוכל מפירות של שפלת לוד
כל זמן שהמין ההוא נמצא
בשפלת הדרום ויאכל מפירות
הר שפלת לוד כל זמן שימצא
כמותה בהר המלך והוא הר
הגדול רב הפירות מכל הרי
ישראל: ובית חורון עד הים
מדינה אחת. ר"ל שיאכל
מפירות איהו מקום שרצה כל
זמן שימצא כמותם באיהו
מקום שיהיה מן הגבול ההוא:
ג לפי שאמר כאשר הקדמנו
שלש ארצות ביעור ואמר אחר
כן של שלש שלש שאל השואל
ואמר מה תועלת יש לזה
החלק שהלך שלש אחר
שהם ט' ארצות כמו שאמר
הושב ואמר שהתועלת שיהו
אוכלין בכף אחת ואחת
עד שיכלה האחרון שבה
והדמיון לזה כגון שיהיו לו
פירות גליל העליון יאכל מהם
כל זמן שהמין ההוא נמצא
בגליל העליון או בתחתון או
בעמק ואם פסקו הפירות ההם
משני גבולי ארץ הגליל ועודם
בגליל הג' יש לו לאכול ממה
שיש ברשותו עד שיפסקו

ליקוטים
ב. במשנה. וביהודה הרר
והשפלה כו'. לענין נראה
לפרש דבגליל כל אחד מחלקיו
במקום אחד וכדמפרש מכפר
כו', אבל ביהודה הרריה
ושפלותיה המה מפורדים
ומפורדים ואע"כ כל הרים דין
אחד להם, וכן שפלותיה (והוא
לשנת הים ותוס' בפ' מקום
שנהגו, פסחים נב: בתה"ה
ע). והוא שאמר ושפלת לוד
כשפלת הדרום, ור"ל אע"פ
שהחוקת זו מוז, וכן ההר שלה
(ר"ל של שפלת לוד) כהר
המלך, ר"ל ג"כ אף שרחוקים
זה מזה, מבית חורון ועד הים
מדינה אחת, ר"ל שחלק זה
והוא העמק נמשך במקום אחד
מבית חורון ועד הים, גם יתכן
דאשמעינן דאף שיש במשך
הוא איהו הרים ושפלות קטנים,
עכ"ז נכללים בשם עמק, ודין
אחד לכל השטח ההוא. (וש"ה)
ושפלת לוד. אמר זה שלא
תאמר שהן יותר מג' מקומות.
(ד"ר יח' הגר"א)

התחתון. והעמק והוא
וארץ יהודה כמו כן
והשפלה והעמק. ועבר
שפלת לוד. והר שפלה של
עד הים. שאם היה לאדם,
למשל, צמקים מפירות גליל,
הרי הוא אוכל מאותם צמקים
כל זמן שהענבים מצויים בכל
הגליל, כמו שימצא להלן. ומה
שאמר **ושפלת לוד כשפלת**
הדרום ר"ל שדין שפלת לוד
כדין שפלת הדרום, ואוכל
מפירות שפלת לוד כל זמן
שאותו המין מצוי בשפלת
הדרום, ואוכל מפירות הר
שפלת לוד כל זמן שצמחי כמותן
נמצא, מהרי ארץ ישראל:
ומבית חורון ועד הים

התחתון. והוא
וארץ יהודה כמו כן
והשפלה והעמק. ועבר
שפלת לוד. והר שפלה של
עד הים. שאם היה לאדם,
למשל, צמקים מפירות גליל,
הרי הוא אוכל מאותם צמקים
כל זמן שהענבים מצויים בכל
הגליל, כמו שימצא להלן. ומה
שאמר **ושפלת לוד כשפלת**
הדרום ר"ל שדין שפלת לוד
כדין שפלת הדרום, ואוכל
מפירות שפלת לוד כל זמן
שאותו המין מצוי בשפלת
הדרום, ואוכל מפירות הר
שפלת לוד כל זמן שצמחי כמותן
נמצא, מהרי ארץ ישראל:
ומבית חורון ועד הים

מדינה אחת ר"ל שאוכל מפירות איהו מקום
ממנה כל זמן שנמצא כמותו ממין צמחיה מקום שיהיה
בכל אהו הגבול: ג לפי שאמר לעיל שלש ארצות
לביעור, וכן אמר שהם של שלש שלש, שאל ואמר מה
תועלת בחלוקתם שלש מאחר
שהן תשע ארצות כמכר. ויצא
ואמר שהתועלת צוה שיהו
אוכלין בכף אחת ואחת
עד שיכלה האחרון שבה.
הדוגמא לכן, כגון שהיו לו
פירות גליל העליון, הרי הוא
אוכל מהן כל זמן שאותו המין
מצוי בגליל העליון או בגליל
התחתון או בעמק, ואפילו אלו
אופן הפירות משני חלקים
מתלכי הגליל ונותרו בחלק
השלישי, יש לו לאכול ממה
שצמחו, ומה שאמר של שלש
שלש, אינו לענין מוספת דין מן

שינוי נוסחאות: 1 והעמק. י"א והגב (דפוס וילנא).

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

שבגליל גדילה על פירות שביהודה. וכיון שכלו מן
השדה מבערן מביתו כל פרי בעונתו. כדתיארי אוכלין
בענבין עד הפסח ואחר הפסח מבער, בזיתין עד
העצרת, בגרוגרות עד חנוכה, בתמרין עד הפורים,
ואחר כך מבער. וכיצד מבער [עומד] בביתו או
בחוץ ואומר אחינו כל בית ישראל [שמעו] כל מי
שצריך ליטול יבוא ויטול, ואוכלין והולכין אחר זה
הביעור בין עניים בין עשירים. וגם הוא, אם הוא
פיקח, אחר שהבקירין יחזור ויוכה בהן ויכניסם לביתו
ויאכלם, אבל למכור אסור. ואין זה הביעור כמו
ביעור חמץ שזה [חילוק] [סילוק] רשות בלבד, וכן
גם למעות שביעית מניחין וכל הרוצה ליטול יטול,
אבל ביעור חמץ חייב בו עד שיבערו וישפרו ואסור
בין לו ובין לאחרים דכתיב לא יאכל חמץ. וא"ר
אלעזר (פסחים ו: ב"ק טז:) ב' דברים אינן ברשותו
של אדם ועשאן הכתוב כאילו הם ברשותו לעבור
עליהן ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ מ' שעות
ולמעלה, מכלל דכל מילי כיון שסילק רשותו מהן
שוב אינו עובר עליהן והוא פ' הביעור. ג וצ"ח אמרו
שלש ארצות שיהו אוכלין בכף אחת ואחת. פ"י כל
אחד ואחד עד שיכלה האחרון שבה מן השדה, כגון
ארץ מבכרת ונשלמן התפוחין והפירות מיד, ויש
שם ארץ אפילה שאינן כלין משם התפוחין והפירות
מיד, אוכלין במבכרת בלא ביעור כל זמן שימצאו
אותן הפירות (באכילה) [באפילה] 4. ר"ש אומר לא
אמרו שלש ארצות אלא ביהודה. שההר אוכל עד
שימצאו בהר והעמק עד שימצאו בעמק, אבל העמק
ביהודה עד שימצאו בהר דיהודה דהיינו הר המלך,
לא. אבל שאר כף ארצות כגון גליל והעמק וכל
ארצות, אוכלין עד שימצאו בהר המלך. גרסי' בא

1 רש"י 2. דפוס וילנא. ובכ"י: נידונין פ"י מעט היא. ויתכן
שהתיבות "פ"י מעט היא" צריכים להיות לאחר התיבות "פאר
כורין", דהוא שם הפרוכי ("פער" הרש"י) דהיינו מחוץ קט. 3. פ"י
ברש"י. 4. הגהת הגר"ז.

פירוש הרא"ש

לאיה לדבר זכר לדבר כשקמיס אשר נשפלה: שפלת לוד וההר שפלה ומבית חורון. הס' ג' אלמות שנעבר היקדן:

הדינים, אלא הוא מכלל מימסו גזוליהן; וכפ' הארצות באחת לזיתים ולתמרים הוא שאוכל מן הזיתים או השמן שיש בשרשותו כל זמן שיש זיתים מזויים בלחה מנחו שיהיה מנמחות ארץ ישראל וכמו כן תמרים. ואין הלכה כר' שמעון:

ד אובליין ע"ה המופקר אב"ד לא ע"ה השמור. ר"ל שאוכל כל זמן שמזוי אוחו המין נשדה במופקר. אבל אם פסק מן המופקר ונותר בחצירות או נגנות שבתוך המדינה, הרי זה לא יאכל אלא חייב לבער, והטעם לזה כפי שאמרנו (לעיל מ"ג) ממה שאמר ישמח ותעלה (ויקרא כה ו) ולחיה אשר

בארץ, והמיה אינה אוכלת אלא מן המופקר; ובפירושין לשון רבים של טפיה. והם הגרגרים הקשים ממניי התבואה והקטנים שאינם נורעים אלא הם לזמנים מעלמם, והם נשארים בדרך זמן מרובה מפני יבשותם וקשיותם. והם נשארו המינים כגון "אלקרטומאן" צמין השעורים ששמו טפיה כמו שאמרנו כמה פעמים (פאה פ"ה מ"ג, נלאים פ"א מ"א); ודפרה הפרי השני, והיינו שיש אילנות שעושים פירות פְּעָמִים בשנה, וכבר אמרנו זה בדמאי (פ"א מ"א) וציארנו שהיא מלה מורכבת, דו פירי. שאם הם מין התאנים הלחות ונשארו ממנו מה שנמנע בפעם השניה, הרי זה אוכל ממה שזרשותו כל זמן שהפרי הזה השני החורף. ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' יוסי:

וכפ' הארצות באחת לזיתים ולתמרים. צ"פ מקום שנהגו (סס) תניא אוכלין ענבים עד הפסק צומים עד העזרת בגרוגרות עד התבואה צממים עד הפורים. והשמה זיתים ותמרים ינאח שכל הארצות

שוות, אבל ענבים וגרוגרות^ו הרי שלש ארצות חלוקות ושלש בכל אחת, ושמה הם צמאותות קאמר¹⁵: ד אב"ד לא ע"ה השמור. לפי שאין מיה יכולה לאכול מס: ע"ה הטפיה. צערוך מפרש צסס רבי דניאל על מה שמזמין העופות צטפיהן שהן כלי חרס הצנוין כזותל, כמו לפרים שקנו צטפיהן [צפרק שילוח הקן] [פולין]

דף קלט: וש מפרשים על מה שצין העששים: דיפרא. פירש צערוך כמו דיפרא דפי' עושין פסין (עירובין דף יח.) דלאמר עולא אילן שעושה דיו פירות בשנה. וזוללים צראשן עד שיכלה מן האחרון [צשמנים]¹⁶: סיתוניות. פירש צערוך צסס רבי דניאל ענבים צנימות הסמיו: שביברו. שחנטו קודם שיכלה הקץ. והכי נמי פליג ר' יהודה דזיפרא¹⁷ דמני צירושלמי דמני יהודה ממיר דזיפראין והן שצרכו עד שלא [יכלה הקץ]¹⁸: ה הכובש ג' כבשין. ג' מיני ירק: בחבית [אחת]. של חומץ או של ציר [כדי להתקיים]:

מזוי: וסיתוניות פירות החורף. על שם הסמיו והוא יהודה ולא כר' יוסי:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

דיפרא אמר עולא אילן העושה דיו פירות בשנה. עתה אוכלין מאותו המין עד שימצא בו ממה שמכניס הפעם שניה. אב"ד לא ע"ה סיתוניות. פי' יש ענבין העומדין בגפן כל ימות הסתיו ונקראין על שם הסתיו סיתוניות אין אוכלין מן הענבין עד שימצאו מאותן ענבים. רבי יהודה וכו'. כלומר אם חנטו עד שלא יכלה הקץ אוכלין עליהן אבל אותן שחונטין אחר שיצא הקץ אין אוכלין עליהן לדברי הכל. וכן חילק בדיופראין דהניא ר' יהודה מתיר בדיופראין והן שביכרו עד שלא יכלה הקץ. ה הכובש. בלע"ז אקופושטא. ובני הכפרים עושין כן כדי לאכול בחורף. ג' כבשים ג' מיני ירקות בחבית אחת.

1 הגהת הגר"ז. 2 בכ"י הגי' "מתמתן" וכי' הגר"ז דחיה זו צריכה תיקון.

פירוש הרא"ש

ואוכלין צראשן עד שיכלה צאמרון: סתוניות. פירש צערוך ענבים הנמלאים צנפנים צימות הסמיו לפי שדומין לפירות של שנה אחרת, ור' יהודה סבר אם חנטו קודם שיכלה הקץ אינם דומין לפירות שנה אחרת. וצירושלמי פליג ר' יהודה נמי דזיפרא אם צכרו עד שלא יכלה הקץ: ה' ש"ש כבשבים. שלשה מיני ירקות: בחבית אחת. של חומץ או של ציר: אובליין ע"ה הראשון. לכיון דכלה מין אחד מן השדה נאסרו גם השנים עמו. מפרש צירושלמי טעמא דר' אליעזר לפי שהמין הכלה ראשון נתן טעם צאמרון ואסרום דמתן לעיל צפ"ו מ"ו השביעית אסרת כלל שזה צמיה ושלא צמיה צמון טעם:

עין משפט נר מצוה ב מ"י פ"ו מהל' שמטה ויובל ה"ל יא. ג ד מ"י פ"ו מהל' שמטה ויובל ה"ל ד.

מסורת הש"ס
(א) פסחים דף נג.

רמב"ם דפוס ישן

האחרון ושומר לענין של שלש אינו לענין תוס' דין מן הדינים אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן להם: וכפ' הארצות באחת לזיתים ולתמרים. הוא שיאכל מן הזיתים או מן השמן שיש אצלו כל זמן שיש זיתים נמצאים באיזו ארץ שתהיה מא"י וכן התמרים. ואין הלכה כר' שמעון: ד אובליין ע"ה המופקר אב"ד לא ע"ה השמור. ר"ל שיאכל כל זמן שימצא המין שהוא בשנה במופקר אבל אם פסק מן המופקר ונותר בביתו או בגרניו לא יאכל אבל הוא חייב לבער והטעם מה שאמרנו הוא מה שאמר הכתוב (ויקרא כה) ולחיה אשר בארץ החיה תאכל מן המופקר: ובטפיהם. קבוצ טפיה והם הגרגרים הקשים ממניי התבואה והקטנים שאינם נורעים אבל צומחין מכה הארץ ושארן בארץ ימים רבים לרוב יבשותם ותזוקתם והם בשאר המינים כגון הקרטומאן מין השעורים ששמו טפיה כמו שאמרנו פעמים (פ"ה מ"ג ופ"א מ"א דכלאים): ודופרא. המין השני ופירושו שיש מין האילנות שעושה פרי ב' פעמים בשנה וכבר אמרנו בדמאי (פ"א מ"א) ובארנו שהיא מלה מורכבת דו פרי ואם פסק מן התאנים הלחים ונשארו ממנו מה שצמח בפעם השני יאכל המין שיש אצלו כל זמן שזה הפרי השני נמצא: וסיתוניות. פירות הסתיו נקראות ע"ש הסתיו ואין הלכה כר"י ולא כרבי יוסי:

הערות ר"ש

16 ראה מהר"י קורקוס פ"ז ה"א. 16 רע"ב. ובכ"י: שבמינים. ובד"ל ליתא לאיבה זו. ועיין ברש"ם. 17 הגהות מהר"י לנדא, וכן מובח מהירבמ"ץ ומהרא"ש. ובכ"י סיתוניות. ובדפוס: י. בדיופרא סתוניות, ומוקח הגר"א את התיבה סתוניות. 18 עיין בשנות אליהו ובביאור הגר"א לירושלמי.

ליקוטים

ג. במשנה. וכל הארצות. נ"ל שהוא דברי ר"ש. דלתיק דטעמו מושג שאין לחיה [שב]יהודא⁴⁷ כו' (פסחים ג"ב ע"ב), ה"ה לזיתים ותמרים. (חידושי הגר"א) (ע"פ).

עין משפט נר מצוה
ה מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויזבל
הל' ו.

רמב"ם דפוס ישן

ה מה שאמר כ"ל ירק אחד
לביעור. ר"ל שהוא מותר
לאכול מאיזה מין שירצה ממיני
הירקות כל זמן שימצא
במדרבות ירק מהמין שיש
אצלו או מזולתו מהמינים שכל
הירקות לענין הביעור מין אחד
הם: ורגילא. היא עשב
הלגלגות ויש בו לחות הרבה
ובשביל זה תעמד ימים רבים
ואם פסקה ממקום אחד נמצאת
באחר שהיה יותר לה ממנו
ואע"פ שאין אנו וראים אותה
היא במקום נסתרות מן הארץ
שכן דרך גדילתה.

הערות לר"ש

20 עיין פסחים נב א תר"ה
הכובש, ורבי"ב, ובכ"ז, כאן.
21 והרשב"ם מתירן קושיא זאת,
ו"ל "האי אחד דקתני מין
ראשון קאמר, ומאי אחד שהיה
יחיד כשמוהו שם בחבית".
22 כיוונת הירוש' היא למה
שמעבר בהרחבה בתוס'
הרשב"א משאנן לפסחים(שם)
ו"ל "ישון אף דקאמר ר'
יהושע, משמע דמודה לר'
אליעזר במאי דקאמר דמיד
כשיכלה הראשון שאסרו
שלתם וכו' וקסבר ר' יהושע
דמי כשיכלה אחד מהן אסר,
הראשון האחרון או האמצעי
נאסרו שלשתן, דכולן נותנין
טעם זה בזה". וכן מבואר
בתוס' פסחים נב. ד"ה הכובש].
וכאן דוחה הירוש' את ההסבר
הזה (עפ"י רד"א סופר).

ליקוטים

ה. במשנה. אוכלין על
הראשון. כדתנן בפ"ד 48 (מ"ז)
כל שהוא אכורן טעם חייב
לבער. (תירושי הגר"א)
49 על האחרון. דמ"ש חייב
לבער כו' כג"ל היינו שנתערב
אחר הביעור, אבל כשנתערב
קודם הביעור הואיל ויש
בראשון טעם האחרון הרי הוא
כאלו הוא ממין האחרון.
(תירושי הגר"א)

כל שכלה. דאינו 50 הולך
קודם הביעור אחר הטעם.
(תירושי הגר"א)

אוכלין ברגילה. הוא ג"כ
דברי ר"ש, ורגילה הוא הקדום
שבכל הירקות וסגירות הוא
האחרון, ובית נטרפה מקום
הארוך לסגירות, אבל אינם
שום ליתים ותמרים דשם
הוא ענין אחר 51. (תי הגר"א)
48 צ"ל 49. ליתא לחיבת "אף"
וכן בהג' הגר"א כתוב דרבינו רש"ם על
תיבה זו קו' למחיקה. 60 בב"י תיבה
זו לא ברורה ואולי יש לקוראה:
היינו, או יש לקוראה: זה אינו.
51 יש כאן שני מילים לא ברורות
מוסמת כחות הכ"י "אין אלטא" ולא
ברור.

רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון. דכיון
דכלה מין אחד מן השדה נאסרו כולן ואפילו אותן שלא
כלו. אמרינן בירושמי (הל' ד) מאי טעמא דרבי
אליעזר, הראשון נותן טעם באחרון. כלומר אותו שכלה
תחלה אוסר על האחרים שלא
כלו, לפי שנותן בהם טעם וחנן
לעיל צפרק ז' (מ"ז) השביעית
אוסרת כל שהוא צמינה ושלא
צמינה צנותן טעם: רבי
יהושע אומר אף על
האחרון. על סמך מין הכלה
אחרון יאכל משלתמן, אע"פ

שכבר כלו השנים למה שצדקה. ואמרינן בירושמי (שס) מאי טעמא דר' יהושע, האחרון נותן טעם צראשון.
כלומר כיצד יבער הראשון וטעם האחרון מוצלע צו. והדר קאמר צירושלמי וקשיא על דעתיה דר' אליעזר אין
האחרון נותן טעם צראשון, וקשיא על דעתיה דרבי יהושע אין הראשון נותן טעם באחרון, ולא משני מידי, וטעמא
דר' אליעזר ניחא דלזיל לחומרא, וטעמא דר' יהושע יש לפרש שצביעית צומן הוא דרצנן ורבי היא כדאמרינן צפי
השולט (גיטין דף לו). ושמה צעלמא מודה ר' יהושע שצביעית אוסרת צנותן טעם, ושאי הכא דנעשו הג' כצפין
כאחד קודם שיצואו לדי איסור. וצירושלמי (שס) תני הלכה כרצן גמלאל. ור"ת מפרש דטעמא דר' יהושע מקרא,
דמילא צבורת כהנים [צפרשת צהר סיני (פ"ג)] מן השדה תאכלו את תבואתה (ויקרא כה) כל זמן שאתה אוכל מן
השדה אתה אוכל מן הצית, [פְּלֶה מן השדה פְּלֶה מן הצית]. ומכאן אתה אומר הכובש ג' כצפין צתיבת אחת ר'
אליעזר אומר כיון שכלה מין אחד מן השדה [יצער את כל הצתיבת ר' יהושע אומר אוכל עד שיכלה האחרון שבה
רצן גמלאל אומר מין שכלה מינו מן השדה כו'. והשתא האי קרא דמן השדה] למידרש כלה למה שצדקה לא
אליטריך, דהיא דרשה נפקא לן מולצבתמך ולמה וגו' [צפרק מקום שנהגו (פסחים נב):] [וצפרק צא סימן (נה)
נא:], ואייתר לן האי קרא 20 לכשין, דכיון שיש מקצת ממנו צדקה דהיינו טעם הנבלע צו שעדיין לא כלה אע"פ
שעיקר [הפרין] כלה אינו חייב לבער. ורבינו שלמה פי' בצירושיו חומש (ויקרא כה) דחד לשביעית וחד ליוזבל. וכל
משנה זו פירשתי צטיטה אחרת צפי' מקום שנהגו (פסחים נב. חוס' הרשב"א משאנן) צסם רבינו נסים גאון, דלר'
אליעזר הראשון שנקצש נותן טעם באחרון ולא האחרון צראשון, ולרבי יהושע איפכא. ולא יתכן כלל. חדא דצדקה
מילא צבורת כהנים ר' אליעזר אומר כיון שכלה מין אחד מן השדה יבער את כל הצתיבת 21. ועוד דלר' יהושע הא אף
על האחרון קאמר שמע מינה דלדידיה כיון שכלה האחד כולן אסורין 22, אם כן מאי קא מתמה צירושלמי על דעתיה
דר' יהושע אין הראשון נותן טעם באחרון צתמינה. וכמו שפירשתי כאן עיקר: כ"ל הירק אחד לביעור. דאפילו כלו
שלתמן לא יבערם מן הצתיבת, דכיון דשאר (מיני) ירקות לא כלו אוכל עליהן, שלא נתנו חכמים שיעור לכל ירק [ויקרא].
ואפשר דרבי יהושע ורצן גמלאל מודו לרבי שמעון מדאורייתא ולכן מקילין לענין צתיבת טעם: רבי גי' רגילא. מין

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ואחרון מובלע בו. מיהו קשיא לרבי יהושע והיכי
מצי למיכל אפילו האחרון והוא כבר בלע מן
הראשון שכלה. רבן גמליאל אומר כ"ל שכלה מינו
מן השדה יבער מינו מן הבית וכו'. [בירוש']. תני
והלכה כדבריו. ר' שמעון אומר כ"ל ירק אחד
לביעור. כלומר בעת שמבער כל ירק מבער אלו,
כלומר כשיכלו שאר ירקות שדה יבער אלו, שלא
נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק, נמצא ר'
שמעון מיקל מכולן. אוכלין ברגילא. פי' ירק הוא.

פירוש הר"ש

אף על האחרון. כל זמן שאחד מן המינים קיים צדקה אוכל
משלתמן. וקאמר צירושלמי מ"ט דר' יהושע האחרון נותן
טעם צראשון כלומר כיצד יבער הראשון וטעם האחרון מוצלע
צו, וקשיא על דעתיה דר' אליעזר ואין האחרון נותן טעם
צראשון וקשיא על דעתיה דר' יהושע ואין הראשון נותן
טעם באחרון ולא משני מידי, וטעמא דר' אליעזר ניחא
דלזיל לחומרא, וטעמא דר' יהושע י"ל שצביעית צומן הוא
דרצנן ורבי היא כדאמרינן צפרק (גיטין לו.), ושמה
מודה ר' יהושע צעלמא שצביעית אוסרת צנותן טעם ושאי
הכא דלזיל ג' כצפין נבלע טעמם זה צה ועשו כולם כאחד
קודם שיצואו לדי איסור הילכן אוכלין על האחרון. וצירושלמי
תני הלכתא כ"ג. ור"ת פירש דטעמא דר' יהושע מקרא
דמילא צתיבת פ"ז צהר סיני מן השדה תאכלו את תבואתה כל
זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הצית כלה מן

השדה כלה מן הצית, ומכאן אתה אומר הכובש ג' כצפין
צתיבת ר' אליעזר אומר כיון שכלה מין אחד מן השדה יבער
את כל הצתיבת ר' יהושע אומר אוכל עד שיכלה האחרון שבה
ר"ג אומר מין שכלה מן השדה יבער, והשתא האי קרא
למידרש מיניה כלה למה שצדקה כלה לצבתמן צצתיבת לא
אליטריך דנפקא לן מולצבתמך ולמה אשר צארצן צפרק
מקום שנהגו וצפי' צא סימן, וקסבר ר' יהושע דקרא לתיבתא
קא אחי למדרש מיניה כל זמן שאתה אוכל מקצתו מן השדה
אתה אוכל מן הצית, ור' אליעזר סבר דאליטריך קרא לאסור
דלא תימא איסור דביעור לא תמיר כשאר איסורים דאף
לאחר הביעור אין צו איסור חומר כמו שאפרש בצמון
והוא אמילא איצטצ כמבוער צצעה שאינו צעין אלא צנבלע
טעמו צצין אחר, ור"ג סבר כטעמו של זה וטעמו של זה
(עיין חוס' פסחים נב. ד"ה הכובש וצמוס' הראשון (שס):) כ"ל ירק

זאך, ואם אולה במקום זה הרי היא מנאלת במקום אחר שהוא יומר לה ממנו, ואע"פ שאין אנו רואים אותה, שמה היא במקום נסתר זאך, שכן הוא דרך גדילתה. אך נדע שכבר יבשה כלל מקום ולא נשאר ממנה כלום כשיבש עשב פלוני

עד שיכלו סגירות מבקעת בית נטופה: ו' המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק והמגבב ביבש עד שתד רביעה שניה יעלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן והמגבב ביבש עד שתד רביעה שניה ר' עקיבא אומר ככולן עד שתד רביעה שניה: ז' כיצא בו המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתד

ירק: סנדריות. פי' צערון קרדי דומשתק"י זלע"ו: בית נטופה. עס מקום: ו' המלקט עשבים לחים. אוכלן זלל ציעור: עד שייבש המתוק. הוא לחותית הארץ. ומשם ואילך יצער. וצערון פי' משיבש המבושל. ולעיל זרש פ"ג אמרין צירושלמי (הל' א) אמתני' דרבי יהודה אומר

משיבש המתוק, אמר רבי מנא ההן²³ פקועא דצקעתא. ופי' צערון זשס רבי דיאל כמו (מלמס ז' ד) פקועות שלה. וכן האי [דהכל]. ודבר מימה [הוא] [טון] מי סני ליה למנא למימתי פקועות כמו ששויה [זכמה מקומות], צפרק צמה מזליקין [שצמ כד:] [שמן דגים] שמן

פקועות, [וצמכת עוקלין (פ"ג) ר' שמעון אומר אף של פקועות כיואל צהן]. לכן נראה שהוא לחות הארץ, ופקועה מלשון פקע כלא (מו"ק ז'): דכשהארץ ממיבשת היא מתצקעת: והמגבב. תרגום של מקושש (צמדנר טו): ביבש. צעצעים²⁴ יצשים: עד שתד רביעה שניה. מותר לאכול זלל ציעור. חזון רביעה שניה פלוגתא דתנאי צמכת תענית צפ"ק (דף ו.) [לר'] מאיר ור' יהודה צצצעה עשר צמרשון ולר' יוסי צעצעים ושלשה]. משם ואילך חייב לזער. [והא דקרי ליה רביעה, אמרין התם אמר ר' אצבו מלי לטון רביעה

עשבים יצשים נקרא מגבב, תרגום לקושש קש לתמן (שמות ה יג) לגצבל גילי: ומתיק "אלתנט"ל, וכבר פירשנוהו (לעיל פ"ג מ"א): ורביעה שניה כבר ציראו צסוף פאה (מ"א) שזמנה צנהה הצפירה צצצעה [עשר] צמרשון. וצצעינית צצלשה ועצרים צו, וצמלאתרת צראש חדש כסלו. כל זה צאך ישראל. ואין הלכה כר' עקיבה. ומה שאמר עד שישורו הצליע הנו"ן צשי"ן ועל כן נדגשה, ועיקרו עד שישורו מאביהן, ר"ל עד שיצלו ממקורם, כמו צצצירנו צפרק צצעי (מ"ה):

שרוצעת את הארץ]: ע"י קנים [ועלי גפנים]. לחין, אוכלין צהן כל זמן שנמליין צצציהן: והמגבב. צעלי קנים וגפנים יצשים, אוכל עד שתד רביעה שניה. ואחר כך יצער: בכולן. [צין עשבים] צין קנים וגפנים, צין

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

עד שיכלו סנדריות. פי' לע"ז קרדי דימישתקי. מבקעת בית נטופה. פי' ממקום פלוני, ואחר כך יבער. והביעור כבר פירשנו לעיל שמוציאו משרותו ואוכל הוא (ואחרון) [ואחרין].¹ ובירושלמי גרס' ר' יצחק בר רדיפא הוה ליה עובדא, פי' פירות שביעית, ובא ושאל לר' יאשיה, ואמר לו בחר לך ג' אהובין ואבקר קומיהו. כלומר הואיל והן אהובין לא יקחו הן, ותחזור ותקחם אתה ותאכלם עד שיכלו. קפודקאי דציפורי שאלו לר' אמי בשביל שאין לנו אהוב ולא שואל שלומנו היאך נבער אמר להן כשתראו השוק פנוי מאנשים הוציאו הפירות לשוק וצעקו הפירות הללו יהיו הבקר וכיון שיתחילו האנשים לבוא וליקח קדומו וזכו בהן אתם. ו' המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק. פי' ליהלוח הארץ. פירוש אחר פי' ר' דניאל ז"ל פקעיות, והן הנקראין מתוק, ופירש כך שסמך על ירושלמי דגרסין בפי"ג (ה"א) המתיק פקועא, א"ר מנא כגון ההן פקועא דבקעתא, וגרסינן בפי' כלל גדול (פי"ה ה"א) כגון ההן פקועא. מיהו אנן לא סבירא לן, שבכל מקום במשנה פקועות שנינו ותנן שמן פקועות ותנן בעוקצין רבי שמעון אומר אף של פקועות כיצא בהן והכא מאי שנא דקרי להו

מתוק, שמע מינה הדין פקועא לאו פקועות ממש אלא ליהלוח הארץ מלשון בקיעה כמו פקע כדא. ואחר כך אם ליקט יבער. והמגבב. פי' מושש [תרגום מוששין] מגבב. ביבש. (כמו) עשין יבשין. עד שתד רביעה שניה. שהיא בי"ז למרחשון. ע"י קנים ועלי גפנים. פי' לחין, אוכלין עד שייצאו באביהן פי' בקנים ובגפנים. והמגבב ביבש. פי' עלי קנים [ועלי גפנים יבשים. עד שתד רביעה שניה. ואחר כך יבער. א"ר אבין בש"ר יוחנן לא בעי (במתני') [למתני'] עלי קנים אלא כן מתני' עלי גפנים, דעלי קנים אין להן ביעור לתניא עלי קנים ועלי האוג ועלי חרוב אין להן ביעור לפי שאין מינן כלה. ר"ע אומר בכולן. פירוש בין בלחין בין ביבשין. [ובירוש'] א"ר חייא בשם ר"ש בן גמליאל למה נקרא שמה רביעה שרובעת הארץ. ז' המשכיר בית לחבירו עד הגשמים. פירוש כן התנה עמו עד הגשמים. עד שתד רביעה שניה. [בירוש']. רבי זירא שאל אם התנה עמו עד הגשם עד שירד גשם אחד. תנן התם בשקלים [פי"ז מ"ו] האומר הרי עלי עצים לא יפחות מב' גיורין, ר' יוסי בר בון אמר

פירוש הרא"ש

ציעור: המגבב. תרגום של מקושש (צמדנר טו): ביבש. צעצעים יצשים: עד שתד רביעה שניה. אוכלן זלל ציעור, וזמון ציעור שנייה פלגי צפ"ק דמענית (דף ו.) ר' יהודה צ"ו צמרשון ולר' יוסי צצ"ג: ע"י גפנים ועלי קנים. אוכלין מהס זלל ציעור כל זמן שלא נשרו מאציהם:

פירוש הרא"ש

ציעור: המגבב. תרגום של מקושש (צמדנר טו): ביבש. צעצעים יצשים: עד שתד רביעה שניה. אוכלן זלל ציעור, וזמון ציעור שנייה פלגי צפ"ק דמענית (דף ו.) ר' יהודה צ"ו צמרשון ולר' יוסי צצ"ג: ע"י גפנים ועלי קנים. אוכלין מהס זלל ציעור כל זמן שלא נשרו מאציהם:

עין משפט נר מצוה ו מיי פ"ז מהל' שמיטה ויזבל הל' ז. ז מיי פ"ז מהל' שמיטה ויזבל הל' טו. ח (מיי) פ"ז מהל' שמיטה ו"ז סמ"ג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שיז קע"ה א.)

רמב"ם דפוס ישן

וכשהם רואין שיבש עשב בבקעת בית נטופה יודעין שכבר יבשה בכל מקום ולא נשאר ממנה כלום מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא הארץ רבת הלחות ועשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ והיא הפגוריות והיו ידועות במקום ההוא אבל אנו אין אנתנו יודעין אותה ואין הלכה כרבי שמעון והלכה כר"ג ולא מטעם שנאמר בכאן הלכה כדבריו אלא מטעם שהוא על דעת רבי' והתגמרא פסק הלכה כרבי מחבירי: ו' אוסף העשבים היבשים נקרא מלקט ואוסף היבשים נקרא מגבב. תרגום לקושש קש לגבבא גילי (שמות ח): ומתוק. הוא חמלא וכבר פירשנוהו (פרק ג מ"א דמכילתין): ורביעה שניה. כבר נתבאר בסוף פאה שזמנה בשנה המבכרת ב' ד' במרחשון בשנה הבינונית ב' ובעשרים במרחשון ובשנה המתאחרת ב"ח כסליו והוה בארץ ישראל ואין הלכה כר"ע: וענין עד שישורו ובלפת הנו"ן בשי"ן ועל כן נדגשה השי"ן ועקרו להיות עד שינשרו מאביהן רוצה לומר עד שיבלו כמו שבארנו בפ' שביעי (משנה ה): ובי' מלאי' כלל ור"ג מביא הנוסחא מחבירי ע"ש וכן הוא בדפוס אמשטרודס ובוד"י (דפוס וילנא). 2 ציל בי"ז במרחשון ע"י תענית ו. וכ"כ הרב בעצמו בפ"ח דפאה מ"א וכו' בבי"ח פ"א הלכות מ"ע (הגהות מהר"י ר"ל).

הערות לר"ש

23 כ"י. ובד"י: רבי מנא הכין פקועא. 24 כ"י. ובד"י: ביבש. עצים יבשין.

ליקוטין

ה. בר"מ (ד"ה). ד"ה ורגילה (בסופו). והל' כר"ג כו' אלא מטעם שהוא על דעת רבי (ר"ל דרבי שסדר המשנה הכריע כוותיה) והגמ' פסק הלכה כרבי מחבירו. ובתוי"ט העתיק מחבירי (במקום מחבירין) וזה אינו ע"י מחבירי (קבר ב') ובתוי"ט מספקא, אבל מ"מ ק"ל דהא ר' אליעזר ור' יהושע רבותיו של ר"ע היו, ורבי תלמיד תלמידיו, וזה דודאי שאין הלכה כרבי נגד רבו, ע"י מנחות (לח ב') תד"ה אלא, ונראה דהרמב"ם אידל בשיטת הר"ף רבי דרבי, ע"י שבת פייט בהר"א"ש סי' ה' ובקרבן נתנאל שם אות י"ב. (ר"ש)

עין משפט נר מצוה
 ב מ"י פ"י מה"י נדרים ה"י יא
 טו"ש"ע י"ד סי' רכ סעיף י"א
 ג מ"י פ"ז מה"י שמיטה ויובל
 ה"י י"א ד מ"י פ"ה מה"י
 שמיטה ויובל ה"י כג. ה מ"י
 פ"ז מה"י שמיטה ויובל ה"י ג
 סמג עשין קמ"א.

מסורת הש"ס

(א) נדרים דף סב: תענית דף ו:
 (ב) שם

רמב"ם דפוס ישן

ז מודר הנאה. הוא אשר
 יתחייב עצמו בנדר שלא יקבל
 תועלת מחברו או מאנשי
 מדינה ועוד נבאר דיניהם
 במקומן: וענין מה שאמר
עד אימתי עניים נכנסין
לפרדסות. רוצה לומר לאסוף
 הלקט והפרט והעללות בשאר
 השנים כמו שנתבאר בסוף
 פאה, וכן נכנסין לגנות במוצאי
 שביעית עד שתרד רביעה שניה
 מפני ששאריו בה מותרות
 פירות שביעית וכשתרד רביעה
 שניה של מוצאי שביעית אז
 יהיה מותר ליהנות **בתבן**
ובקש של מוצאי שביעית:
 ח כל הענין הזה מבואר והלכה
 כרבי יוסי:

הערות דר"ש

24 גירסת הפני משה. ובכ"י:
 שרין. 25 כ"י. ועיין ברש"ס.
 *25 כ"י. וראה הערה הבאה.
 26 כ"י. ובד"י: **משתרד רביעה**
שניה. ומפרש בירושלמי א"ר
 חנינא מכיין שנסרח מה
 שבשדה מותר מה שבבית, תני
 רבי אושעיא אפילו לאחר ג'
 שנים עד שיתרח, וטעמא משום
 דכתיב לחיה בראיו לחיה,
 וברייתא דרבי אושעיא פליגא
 וכו'. *26 וכן הגירסא במתניתין
 שבירושלמי וכן משמע בגמ'
 ה"ל אפי' לאחר ג' שנים עד
 שיתרח (הג' הגר"א). 27 עיין
 ברע"ב.

ליקוטים

ז. במשנה. **עד אימתי עניים**
נכנסין לפרדסאות כו'. ופירש
 הרמב"ם לאסוף הלקט והפרט
 כו', [קשה] מאי שייכא דלקט
 בפרדס (עמש"כ כפ"ז דפאה
 מ"ב ומ"ו) וכן לשון הר"ש אינו
 מדויק בזה. (רש"י)

לחין זין יעשין: ז עניים נכנסין לפרדסיות.
 ז מודר הניה הוא המחייב עלמנו נזדר שלא יהנה
 מזכירו או מאנשי מדינה מקוימת או צנט. ודינו
 יתבאר במקומן: ומה שאמר **עד אמתי עניים**
נכנסים לפרדסות ר"ל לאסוף הלקט והפרט
 והעללות זשאר שנים כמו
 שנתבאר בסוף פאה. וכמו כן
 נכנסין לגנות זמוצאי שביעית
 עד שתרד רביעה שניה, מפני
 ששאריו זהם שיריס של
 פירות שביעית. וכשתרד גם
 רביעה שניה של מוצאי שביעית
 אז יהיה מותר ליהנות **בתבן**
ובקש של שביעית: ח כל זה
 דבר צור. והלכה כרבי יוסי:

רביעה שניה (המודר) הנאה
מהכרו עד הגשמים עד שתרד
רביעה שניה יעד אימתי עניים
נכנסים לפרדסות עד שתרד רביעה
שניה ימאימתי) **נהנין ושורפין**
בתבן ובקש של שביעית משתרד
רביעה שניה: ח ימי שהיו לו
פירות שביעית והגיע שעת הביעור

שינוי נוסחאות: 1 והגיע, ר"ש, ר"מ.

זו קדושת שביעית ואסור לזורפו ולהנות זו הנאה של איבוד משום דרשין לאכלה ולא להפסד. אבל כשנתבטל
 מה שצדקה ממאלל היה פקעה קדושת שביעית ממה שצדק, (כדלמרינן צירושלמי (שם) אמר ר' חנינא מכיין
 שנסרח מה שצדקה הותר מה שצדקה ממאלל היה, שיהו מותרים
 להיות נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית שם לו צדק: **משתרד רביעה שניה**. דלא נסרח ומו לא חזי,
 וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ולחיה, זכראו לחיה. ובירוש"מי (שם) תני רבי אושעיא אפילו לאחר ג' שנים עד
 שיתרח*26. משמע דצרייתא דרבי אושעיא פליגא לחמת' דשריא משתרד רביעה שניה. ושמא מתניתין צתתם ארלות
 שממחר לירקב מלחלות הארץ שמתלחלת בגשמים, אבל דר' אושעיא צמקוס הריס וטרשים שהקרקע קשה ואין
 התבן ממחר לירקב. כן [גראה] פירושא דמתני' לפי שיטת הירושלמי, ולמאי דגרסינן נמי צמת' מאימתי נהנין.
 אבל צפ"ק דתענית (דף ו: ו) גרסינן*26 צכל הספרים עד אימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, דמשמע עד
 שתרד רביעה שניה מותר ומכאן ואילך אסור. ואמרין [החס] מאי טעמא ולזהמתך ולחיה אשר צארך [מהיה כל
 מצואתה לאכול], כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לזהמתך שביעית, [כלה לחיה שצדקה כלה לזהמתך מן הצית].
 דמשתרד רביעה שניה מרקצים מלחלות הגשמים וחיצים צביעור [משום דכלה לחיה שצדקה]. ואי אפשר לקיים
 גירסא זו, דכל דבר שקדושת שביעית נוהגת זו וחזי לאכילה [למאלל אדם או למאלל בהמה] אסור לזורפו משום
 דכתיב לאכלה (ויקרא כה) ולא להפסד, ועוד דלאחר הביעור שרי (להאכל) לכל הפחות לעניים ואיכא דשרי אף
 לעשירים [לקמן מ"ח]: ח **שעת הביעור**. כל אחד ואחד צומנו, כהיא דתניא צפרק מקוס שנהגו (פסחים דף נג.)
 אוכלין צעננים עד הפסק [צומים עד העלרת צגרוגרות עד החנוכה צתמרים עד הפורים]. וכל הזמנים צנה
 שמינית, דאי שביעית, [צתנוכה] מי איכא צגרוגרות אס לא משעית, וצתשרי הוי זמן הצציר כדמוכח צזאחו נשך
 (צ"מ דף עג:) דיהיב זוי אחרתא צתשרי ומצתרי [ליה] צצנת והכא קמי צעננים עד הפסק, אלף [ודאף] כל הני
 זמנים צנה שמינית דפירות שביעית מוזיין צמוצאי שביעית לחיה עד אותם הזמנים. ושאר פירות, זמנם לפי
 מקומם, כדלמך [לעיל מ"צ] ג' ארלות לציעור וג' צכל אחת. וזמנים הללו צתתמא, אבל צידוע לפי מה שכלו*27:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ר' בא בר ממל שאל הואיל וכן אמר הרי עץ מביא
 גזר אחד, א"ר אלעזר תנן נמי הכי עזה קרבן בפני
 עצמו וזה בפני עצמו דתנינן שנים בידם ב' גזירי עצים.
 המודר הנאה מחבירו וכו'. פי' בעת שנדר אמר קונם
 הנאת פלוני עלי עד הגשמים, עד שתרד וכו'. **עד**
אימתי העניים רשאין לייכנס לפרדסאות. פירוש בשאר
 שני שבוע (עד שתרד וכו')¹ ללקט משם לקט שכחה
 ופאה. **ועד שתרד וכו'**¹. דכתיב בהיות טוב אל תיקרא
 רע². וקיימא לך דבארץ ישראל לא מזיק דריסת הרגל
 לארץ עד שתרד רביעה שניה, אבל בבבל אפילו מעט

מטר אם יחיה, מזיק לה דריסת הרגל. תניא מהלכין
 בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה, ומיייתנין לה
 בגמרא בסוף מרובה. מאימתי נהנין ושורפין בתבן וקש
 ש' שביעית. פירוש שיש לך בבית. משתרד רביעה שניה.
 ויסרח מה שבשדה. דא"ר חנינא [בירושלמי] כיון
 שנסרח מה שבשדה הותר מה שבבית. תני רבי אושעיא
 אפי' לאחר ג' שנים אסור להסיקן עד שיתרח כל אותו
 של שדה³: ח מי שהיו לו פירות שביעית והגיע זמן

1 הגהת הגר"י. 2 באה ב"ק פ"א ב (הגר"י). 3 ד"ל אפי' מה שבבית (הגר"י).

פירוש הרא"ש

והכא משמע דמשתרד ואילך מותרים, וסמי הגרסאות אמת
 הם דהכא מיירי צשלקטן למאלל צתמה דאסור לשרפם או
 לגבלם צביט משום הפסק דגדולה מזו צעניו (לעיל פ"ח מ"א) כל
 שאינו אוכל מיוחד לאדם עושים ממנו מלוגמא לאדם ולא
 לצתמה משום הפסק וכ"ש צריפא דזין איסור זה מותר מן
 הציעור ואילך, והסם דקאמר מותר ליהנות מהם צלל ציעור,
 למאלל צתמה, עד שתרד רביעה שנייה, וה"ה דמשם ואילך
 מותרים אף ציעורם: ח שעת הביעור. כל
 אחד ואחד צומנו כדפרישית לעיל וכל זמני ציעור זה צנה

ז עניים נכנסים לפרדסאות. זשאר השנים לטול מהם
 לקט שמהם ופאה, דצארך ישראל לא קשי להו דושא
 כדלמרינן צמרוצה (צ"ק פ"א). ומהלכין צצבילי הרשות עד
 שתרד רביעה השנייה אבל דין אפילו טל קשי להו: מאימתי
 נהנין [ושורפין] בקש ובתבן ש' שביעית משתרד
 רביעה שנייה. צפ"ק דתעניות (דף ו: ו) גרסינן עד אימתי
 נהנין צתבן ובקש צצביעית עד שתרד רביעה שנייה ומפיק ליה
 מקרא (ויקרא כה) ולחיה אשר צארך כלה לחיה שצדקה,
 1 עפ"י הר"ש ופ"י תוס' הרא"ש פסחים נ"א ב. ועי' צור"א י"ג.

ט אלו הפירות האמורים כן פירות של
 היתר, כלומר שנאספו כפי הדין. ור' אליעזר סובר
 כדעת בית שמאי א"ע שהוא מתלמידי בית הלל, וכך
 נודע מכל מאמריו בתלמוד, וכך אומרים (ירושלמי כאן,

ובגל שנת קל ז גדה ז צ) ר' מחלקי מזון ג' סעודות לכל אחד
 אליעזר שמותי הוא. וכבר
 אבל לא עשירים דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר י' אחד עניים
 ואחד עשירים אוכלין² אחר הביעור: ט מי שהיו לו פירות
 שיניי נוסחאות: 1. מחלקי, ר"ש, ר"מ. 2. אין אוכלין, ר"מ.

אמר ליה חמי לך תלתא רחמינן ואבקירה קומייהו. קפודקאי דלפני שאלו לרבי חמי, בגין²⁸ דלית ללילין עמא רחס
 ולא שאל שלם, היך זורכא מיעבד. אמר לון כד תחמוון רגילא לללא תיהווון מפיקין ליה לשוקא ומצקין ליה וחרזין
 חזין צה. פירוש. שיש צני אדם כשמתקירין צפניהם [פירות שציעת] קופצים חזקים בכל ואין צעלים יכולים לחזור
 ולהכניס לציתם, ולכן הורה רבי יאשיה לרבי יתחק שיראה ג' מאוהביו ויפקיר צפניהם ולא צפני כל אדם.
 וקפודקאי [ד'ציפורין] הם צני אדם קפדנים [דמחוק קפדנותם] אין להם אוהב [ולא שואל בשלומם], ואם יפקירו
 יזכו צהם ולא יחזירו להם, והורה [להם] רבי חמי דשיראו השוק פניו מצני אדם יפקירו ואחר כך יזכו. וכל הני
 סברי כרבי יוסי דנמוקו עמו (עירובין נא). ושרי אף לעשירים. אבל ר' יהודה אסר משום דכתיב (שמות כג) ואכלו
 אציוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, ולא עמך, כך מפרש גירסולמי (ה"ו), וטעמא דר' יוסי ואכלו אציוני עמך,
 [כלומר] וגם עמך. מני ר' שמעון אומר עשירים²⁹ אוכלים מן האורז אחר הביעור (מחוק המוספתא פ"ח) מה טעם
 ואכלו אציוני עמך³⁰ ויתרם (ירושלמי ס). והוא אורז שציער דמוספתא (הוא לקמיה). [וצמילתא (פי ר"מ) מניא
 כתוב אחד אומר ואכלו אציוני עמך וכתוב אחד אומר לך ולעבדך ולאמתך, כיצד יתקיימו שני כתובין. כשהפירות
 מרובים הכל אוכלים וכשהפירות מועטים לך ולעבדך ולאמתך. ר' יהודה צן צמירה אומר כתוב אחד אומר ואכלו
 אציוני עמך וכתוב אחד אומר לך ולעבדך ולאמתך כיצד יתקיימו שני כתובים, עד שלא הגיע שעת הביעור מציערין
 עניים ועשירים, משהגיע שעת הביעור מציערין אותם עניים ולא עשירים]. תניא בתוספתא (ס). צראשונה היו
 שלוחי צית דין (חזקין) [מחזירין] על פתחי עיריות, כל מי שהוא מציא פירות לתוך ידו היו נוטלין אותן ממנו
 וזומנין לו מזון שלם סעודות, והשאר מניסין לאורז שציער. הגיע זמן תאנים, שלוחי צית דין שוכרין פועלים
 ואורין³¹ אותן ועושין אותן דצילה וכונסין אותן בחציות, ומניסין אותן לאורז שציער. הגיע זמן ענבים, שלוחי צית
 דין שוכרין פועלים וצורנין אותן דורכין אותן בגת ומניסין אותן בחציות, ומניסין אותן לאורז שציער. הגיע זמן
 זמים, שלוחי צית דין שוכרין פועלים ומוסקין אותן ועוטנין אותן צצית הדב וכונסין אותן בחציות, ומניסין אותן
 לאורז שציער. ומחלק מהן צערצי שצתות כל אחד ואחד לפי צימו. הגיע שעת הביעור, עניים אוכלין אחר הביעור
 אצל לא עשירים דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אחד עניים אחד עשירים אוכלין אחר הביעור, ר' שמעון אומר
 עשירים אוכלים מן האורז אחר הביעור: ט מי שהיו לו פירות שביעית. שלא תקיימה צתן מלות ציעור³²:

מחלקין מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד.
 מאנשי צימו ואח"כ יבער. דכתיב דמוספתא (פ"ח) מי
 שיש לו פירות שביעית והגיע זמן²⁷ הביעור מחלק מהן
 לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על פתח צימו
 ואומר אחינו (כל) צית ישראל מי
 שצריך לטוול יטוול. (ו) חזר
 ומכניס [לתוך צימו] ואוכל והולך
 עד [שעה] שיכלו. ואמרין לעיל
 בירושלמי (ה"ד) ר' יתחק צר
 רדיפא אחא ושאל לר' יאשיה,

עין משפט נר מצווה
 ר מיי פ"ז מהל' שמיטה ויובל
 הל' ג קמנ עשין קמח ועיין
 צכ"מ שג' רמז"ס הוא אין
 אוכלין.

רמב"ם דפוס ישן
 ט אלו הפירות הנאמרות
 בכאן הם פירות של היתר. ר"ל
 שנקבצו כפי מה שראוי ורבי
 אליעזר דעתו כדעת בית שמאי
 א"ע"פ שהוא מתלמידי ב"ה וכן
 נודע מכל דבריו בגמרא וכן
 אמרו ר' אליעזר שמותי הוא
 וכבר הקדמנו לך שב"ש
 אומרים אין אוכלין פירות
 שביעית בטובה:

הערות לר"ש
 26 כ"י. ובד"י: מחלקין ב' וגי'
 לכל אחד ואחד. 27 בכ"י:
 שעת. 28 כ"י. ובד"י: כגון.
 29 כ"י והג"א. ובד"י: תני ר'
 שמעון אף לעשירים. 30 בהג'
 הג"א: ואכלו אציוני עמך עד
 ויתרם (וכן הוא בירושלמי).
 31 הג' הג"א דר"י. ובד"י
 ובכ"י: ועודין. 32 היינו
 כרש לקיש בירושלמי דמביא
 בסמוך, ומיירי שהמוריש או
 הנותן לא יבערם בזמן הראוי
 אלא החזיקם (יד רוד).

ליקויים
 ט. במשנה. מן שהיו לו
 פירות שביעית שפולו לו
 בירושא או שנתנו לו וכו'.
 זאת המשנה (יהה) היא קשה
 הרבה להבין, והדקדק בה
 ותמצא שהוא כך. וכשהזכירו
 אותה לפני מרי' הוב נ"ו לא
 היה יכול לישב אותה בשום
 ענין. שהרי ר' אליעזר אומר
 ינתנו לאוכליהם וחכמים
 אומרים אין חוטא נשכר אלא
 ימכרו לאוכליהם וכו' (של
 השנה), ומפרש בפ"י (ימכרו)
 לפי ר' יוחנן לא יאכלם לבדו
 לפי שנמצא אוכל בטובה אבל
 יתחלקו עליו ועל זולתו. וקשה
 לי, מי דחקם לפרש שהוא אוכל
 מהם, דילמא דברי ר' אליעזר
 ינתנו לאוכליהם שהם העניים
 שמתור להם אחר הביעור. וגם
 מה משיבין חכמים לר' אליעזר
 נמצא חוטא נשכר, הרי ר'
 אליעזר לא פירש בדבריו שום
 דבר שהם משיבין לו, ושמא
 כונת ר' אליעזר לאוכליהם
 לעניים כדפרשתי ולא שייך
 בכאן חוטא. וגם אמרו שלפי
 פי הר"מ במזל' צריך להגיה
 הירושלמי, ולא פירשו ח"אן
 צריך להגיה. וגם אמרו שפי'
 רבי' משה ז"ל דחוק. ויותר
 דחוק שלום שלא פירשו שום
 דבר, והמשכיל יבין. בכל זה
 עשינו משא ומתן לפני מרי'
 הרב נר"ו, ולא יכול ליישב
 אותה. (חידושי רבי מנדי' רומאנו)
 * הר"א ש.

הערות לרא"ש
 1 פי' אליבא דר' יהודה (לעיל
 מ"ח) שאסור לעשירים אחר
 הביעור (חידושי רבי מרדכי
 רומאנו).

פירוש מהר"י בן מלכי שבדק
 אציוני שבבער ולא עמך, ור' יוסי סבר אם כן
 נאמר ואכלו אציוני ותו לא מאי עמך שמע מינה
 בין עניים בין עשירים. ופי' הביעור שפירשנו
 למעלה! כר' יוסי סליק דקיימא לן הלכה כמותו
 דנמוקו עמו. ט מי שהיו לו פירות שביעית
 ובמשנה ב'. ועיין בר"ש.

פירוש הרא"ש
 לנריך להפקירין ויד עניים ועשירים שזה צו. מני ר' ט"ס
 אומר עשירים אוכלין מן האורז אחר הביעור מה טעם
 ואכלו אציוני עמך ויתרם, והוא אורז שציער דמוספתא
 דכתיב דמוספתא צראשונה היו שלוחי צ"ד מחזיקין על
 פתחי עיריות כל מי שמציא פירות בתוך ידו נוטלין אותם
 ממנו וזומנין לו מזון שלם סעודות והשאר מניסין אותם
 לאורז שציער, הגיע זמן תאנים שלוחי צ"ד שוכרים פועלים
 ועודרין אותם [ועושין אותן] דצילה וכונסין אותם בחציות
 ומניסין אותם לאורז, הגיע זמן זמים שלוחי צ"ד שוכרים
 פועלים ומוסקין אותן ועוטנין אותן צצית הדב וכונסין
 אותן בחציות ומניסין לאורז שציער ומחלקין מהם ערבי
 שצתות לכל אחד ואחד לפי צימו, הגיע שעת הביעור
 עניים אוכלים אותן אחר הביעור דברי ר' יהודה ר' יוסי
 אומר אחד עניים אחד עשירים ר"ש אומר עשירים
 אוכלין מן האורז אחר הביעור: ט מי שהיו לו פירות
 שביעית. שלא תקיימה צהם מלות ציעור. א"ע"ג דכתיב
 המוצא פירות עצירה אסור ליגע צהם! שאני הכא שפולו על

עין משפט נר מצוה
 ז מ"י פ"ו מהל' שמיטה ויוצג
 הל' טו. ה' מ"י פ"ו מהל'
 כזורים הל' ד. ט מ"י פ"ט
 מהל' שמיטה ויוצג הל' ו סגמ
 עשין קמט ונלאוין ערן טוש"ע
 חור"מ סי' סו סעיף ג.

מסורת הש"ס

ג) כזירות ד' יב;
 פ"י ד) גיעין דף לו.

רמב"ם דפוס ישן

ורבי אליעזר אומר שאם נפלו ל' בירושא או נתנו אותם ל' במתנה לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שהיה אוכל בטובה אבל חולקים אותן עליו ועל חברו ואמרו לו חכמים אבל לדעתך שאתה טובר שהוא חוטא מפני שלקח פירות שביעית במתנה אין בו הדין כן מפני שהוא חוטא נשכר ר"ל הרויח מפני שאכל אותם על כל בני האדם והעיקר הדינו שאין החוטא נשכר אבל ימכרו אותם לו ויתן דמיהם עד סוף פרוטה יחלק אותם הדמים עד כל בני אדם וכבר הקדמנו לך שאוכל פירות שביעית בטובה ושלא בטובה ואין הלכה כר' אליעזר ובשביל שהיו פירות שביעית פטורין מן המעשרות שמא יעלה על דעתו שהיא פטורה יחלה בא ללמדנו שהיא חייבת בחלה כמו שאמר הכתוב (במדבר טו) ראשית ערסותיכם איזו עיטה שתהיה ועוד יתבאר לך במסכת חלה שהאוכל מעיטה שלא הורמה חלתה חייב מיתה, וסוף מה שאודיעך בכאן שדין עיטת שביעית כדין שאר העיסות אי"ע שהיא מן ההפקר: פ"י א שלא בשטר. הוא שטר שלא יהיה בו אחריות נכסים:

הערות לר"ש

34 לאוכליהן. ר' אליעזר (הפסיק בנבוכד בנתיים, כלומר מן ר' אליעזר כו' שנויא הוא, ועי' בשי"א) (הג' הגר"א). 35 בהג' הגר"א: והני אוכלין פירות שביעית שלא בטובה כדברי בית שמאי. 36 בהג' הגר"א מוחק מתיבת "כלומר" עד "הדברים". 37 הגהות מהר"י לנדא.
 פ"י 1 כ"י הגר"א. 2 בהג' הגר"א: כ"ש שיש בו אחריות.

ליקוטים

ב. במשנה. מי שהיה לו פירות שביעית שנפלו לו. אפי' בירושא דמילא. ולא מיבעי ריבה לאחד וימיעט לאחד או בעל בנכסי אשתו או מתנת שכיב מרע. תו י"ל כדאיתא בתו"מ (סי' קד) דאדין שחלקו לקהות. (שער השלוש) ינתנו לאוכליהן. כמ"ש במתניתין שלפניה, ואף הוא עצמו מותר כנ"ל בר"ש, ואמר לאוכליהן כפי המחלוקת ר' יהודה ור' יוסי (תידוש הגר"א). אין חוטא. שגם הוא ובני ביתו יאכלו, אלא ימכרו ג' טעדות לכל אחד בדמיהם ויחלקו כו' (תידוש הגר"א). פ"י א. במשנה. בשטר ושלא בשטר. הבריים כמשמען דוק (תידוש הגר"א).

שנפלו ל' בירושא. דהיינו (על כרחו) [ממילא] **או שנתנו ל' במתנה:** ופליגי צירושלמי (הל' ו) ר"ש לקיש אמר בפירות עזירה היא ממני, ופרין והמני(ח) המולא פירות עזירה אסור ליגע זקן, שנייה היא מציאה שנייה היא שנפלו [לן] בעל כרחו. ר' יוחנן אמר בפירות הימר היא ממני, אם בפירות היתר צדה תני ר' אליעזר ינתנו לאוכליהן רבי אליעזר³⁴ הוא שמותי ותני אוכלין פירות שביעית צטובה³⁵ ושלא צטובה [כדברי צית שמאי. כלומר כרבי יהודה דתני לעיל פסק ד' (מ"ג) חילוף הדברים³⁶. והדר קאמר צדה רצנן ממיעין ליה שאין חוטא נשכר, נשיטמו השיעוה, נשיטמן שאתה אומר ינתנו לאוכליהן שאין חוטא נשכר. ולא תבזרי יפה פירוש הירושלמי. ולשון **לאוכליהן** משמע למי שדרכן לאכול צלא ציעור: **חייב מיתה.** אלטרין, דלא תימא אין חלה ציעסת שביעית משום דכתיב לאכלה (ויקרא סה) ולא לשרפה ואם נטמאת חלה טעונה שרפה, [קמ"ל דייצין³⁷. [טעמא] כדאמרין צסוף פ"ק דכזורות (דף יב:.) משום דכתיב (צמדנר טו) לדורותיכם: סליק פירקא

פרק עשירי

א שביעית

משמטת את המלוה בשטר^ט ושלא

* דאח ליקוטים לעיל עמוד דג.
 ר"מ ור"ש פירוש הירושלמי. ולשון **לאוכליהן** משמע למי שדרכן לאכול צלא ציעור: **חייב מיתה.** אלטרין, דלא תימא אין חלה ציעסת שביעית משום דכתיב לאכלה (ויקרא סה) ולא לשרפה ואם נטמאת חלה טעונה שרפה, [קמ"ל דייצין³⁷. [טעמא] כדאמרין צסוף פ"ק דכזורות (דף יב:.) משום דכתיב (צמדנר טו) לדורותיכם: סליק פירקא

פ"י א בשטר.

בירושלמי (הל' ח) פריך [דנשטרן] יעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט. אמר ר' יוחנן [מפתח] צשטר שאין צו אחריות נכסי וכו' מאלר. [כלומר] דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא צפרק שניס אוחזין (צ"מ יג: יד.). והדר [קאמרן]¹ אחא עוצדא קומי ר' יוחנן צשטר שאין צו אחריות נכסי והורי משמט, אמר מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין [אותן] מעשה. כלומר מן הדין אינו משמט לפי מה שחילק צין יש צו אחריות לשאין צו אחריות, דהאי כיש צו אחריות דמי, דקסנר ר' יוחנן אחריות טעות סופר הוא צשטרי מלוה, ומכל מקום לא רלה לעשות מעשה. ור' ירמיה אמר **פירוש מהר"י בן מלכי צדק**

פירוש הרא"ש

הרמב"ם ז"ל, ולפי פירושו צריך להגיה הירושלמי ופירוש דחוק הוא: **חייב מיתה.** אלטרין, דלא תימא אין חלה ציעסת שביעית משום דכתיב (ויקרא סה) לאכלה ולא לשריפה ואם נטמאת חלה טעונה שריפה וצסוף"ק דכזורות (דף יב:.) מתיב לה צחלה מדכתיב (צמדנר טו) לדורותיכם:

הוקדם לך (לעיל פ"ד מ"ג) צצית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית צטובה, ועל כן אמר ר' אליעזר שאם נפלו ל' בירושא או נתנו ל' במתנה לא יתייחד לצדו צצכילתן, לפי שנהיה צכך אוכל צטובה, אלא מחלקים אותן לו ולולתו. ואמרו לו **חכמים** והרי לשיטתך שאתה ממשיכו חוטא צזה שקיצל פירות שביעית צמתנה, אין דינו כך שהרי הוא **חוטא נשכר**, ר"ל מרויח, שהרי הוא אוכל אותם עם כלל צני אדם, והכלל צללנו אין החוטא נשכר. אלא ימכרו לו ויתן כל דמיהם עד סוף, ומתחלקים אותם הדמים לכל אדם. וכבר הוקדם לך (סג) שאוכלין פירות שביעית צטובה ושלא צטובה. ואין הלכה כר' אליעזר. ומיכון שפירות שביעית פטורין מן המעשרות היה גם עולה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה לכן הורה לנו שחייב צחלה לפי שנאמר (צמדנר טו ס) ראשית ערסותיכם, איזו עיטה ששהיה. ויתבאר לך במסכת חלה (פ"ג מ"ח) שהאוכל מעיטה שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וכל מה שרצה כאן ללמדנו שדין עיסת שביעית כדין שאר העיסות אי"ע שהיא מן ההפקר:

פ"י א שלא בשטר הוא שטר שאין צו התמימות

פ"י א בשטר. בירושלמי (הל' ח) פריך [דנשטרן] יעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט. אמר ר' יוחנן [מפתח] צשטר שאין צו אחריות נכסי וכו' מאלר. [כלומר] דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא צפרק שניס אוחזין (צ"מ יג: יד.). והדר [קאמרן]¹ אחא עוצדא קומי ר' יוחנן צשטר שאין צו אחריות נכסי והורי משמט, אמר מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין [אותן] מעשה. כלומר מן הדין אינו משמט לפי מה שחילק צין יש צו אחריות לשאין צו אחריות, דהאי כיש צו אחריות דמי, דקסנר ר' יוחנן אחריות טעות סופר הוא צשטרי מלוה, ומכל מקום לא רלה לעשות מעשה. ור' ירמיה אמר **פירוש מהר"י בן מלכי צדק**

פירוש הרא"ש

הרמב"ם ז"ל, ולפי פירושו צריך להגיה הירושלמי ופירוש דחוק הוא: **חייב מיתה.** אלטרין, דלא תימא אין חלה ציעסת שביעית משום דכתיב (ויקרא סה) לאכלה ולא לשריפה ואם נטמאת חלה טעונה שריפה וצסוף"ק דכזורות (דף יב:.) מתיב לה צחלה מדכתיב (צמדנר טו) לדורותיכם:

1 הגר"ז. 2 פ"ג דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן (ד' ר"א 212).

ספר דרך אמונה

על הרמב"ם

הלכות שמיטה ויובל

מאת רשכבה"ג מרן שר התורה
הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

מהדורת שיה אמונה

עם ביאורים והערות, תשובות והוראות
משאר ספרי רבינו ומגדולי הפוסקים

נערכו על ידי חבר תלמידי חכמים בראשות בנו
הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

מכון מאירת עיניים מדרש שבעה עשר
הרב"ח קניבסקי שליט"א

בני ברק • ערב שנת השמיטה ה'תשפ"ב

בחוברת זו נדפסו רק העמודים השייכים ללימוד החודשי, עם עמודי ההערות המקבילים. בכל מקום בו צוין "המשך במילואים" וכן בחלק מהמקומות בהם צוין "המשך בעמוד הבא", ניתן למצוא את ההמשך בספר "דרך אמונה" החדש, מהדורת "שיח אמונה".

מכון להאדרת ספרי מדרש רשומה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א

03-30-777-00

siach2323@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

אין להדפיס, לצלם או לאכסן ספר זה או חלק ממנו
בכל אמצעי שהוא ללא רשות מהמוציא לאור

ספר

דרך אמונה

והוא פירוש וביאור על ספר

משנה תורה סדר זרעים

אשר חיבר הנשר הגדול רבנו משה ב"ר מיימון זצ"ל

הלכות שמיטה ויובל

(כולל כל דיני שביעית, עבודה ואכילתו בקדושה, ושמיטת כספים, ודיני יובל,

שדה אחוזה, בתי ערי חומה, ערי הלויים)

עוד צירפתי בצדו כמה ענינים נחוצים ובשם ביאור ההלכה נקרא ובו מבואר כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בדרך אמונה ממקורו וטעמו וראיתו, גם מפלפל בסוגיות הגמ' השייך להלכות אלו, וגם מה שהי' לי להעיר בדברי רבותינו ז"ל ולבאר מה שצריך ביאור:

והביאור נקרא דרך אמונה לבאר כל דברי רבנו הרמב"ם ז"ל מלוקט מספרי רבותינו המפרשים ז"ל, ומביא גם דעת יתר רבותינו הראשונים ז"ל בדינים אלו וגם מראה מקומות של כל הדינים שביארו רבותינו האחרונים ז"ל ובפרט מספרי מרן בעל החזו"א זצ"ל ומסקנתו בלשון צח וקצר למען ירוץ כל קורא בו ויוכל כל אחד לחזור על הלכות זרעים בזמן קצר בעזה"י:

גם תחת הדרך אמונה פתחנו שער רחב בשם ציון ההלכה ובו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו, גם לפעמים איזה הערות קצרות אשר לא נכנסו בביאור ההלכה וקנו מקומן כאן:

אמנם מבואר בהקדמה כי ח"ו להורות הלכה למעשה מספר זה כי לא נועד הספר רק בשביל לחזור ההלכות בקיצור למען יזכרוהו, וגם למצוא כל דין בנקל היכן מקומו, אך כשנוגע למעשה צריך לעיין כל דין במקורו או לשאול למורה הוראה:

חיברתי בעזה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה

שנת תשפ"א לפ"ק
נדפס בעיה"ק בני ברק ת"ו

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

בשביעית (פו) נותן לו אתרונג מתנה. ואם לא נתן לו (פה) מבליע לו דמי אתרונג בדמי לולב: יב * במה דברים אמורים בזמן שהיה מוכר פרות (פט) שפמותן בשמור (צ) בגזן תאנים ורמונים

באור ההלכה

דרך אמונה

בסכה מ' א' וכל הראשונים וכוון שאין נפסד בזה ממטאטא⁽²¹⁶⁾ לכאורה מתר לעשותו⁽²¹⁷⁾, וגם לעשות נתיק יכול לחזר ולסתרו ולעשותו מטאטא כמו בחבל ואף על גב דבשעה מקבצת שם כתב בשם הרמ"ה שישורא כמין אזור מעשה עבת על מנת לעשות מהן כפיפה וכיצא בו, אין כונתו שאם באמת עשה מהן כפיפה קני⁽²¹⁸⁾ אלא מפרש פרוש המלה שרשורא, וגם אפשר דכפיפה שלהן היו חותכין ראשיהן ותופרין אותן (עין פרק ט"ז דכלים משנה ב' ג') וקושרין חזק באפן שאי אפשר להחזירו אבל נתיקין שלנו שעושין ללולב ויכולין לפתחו ולהחזירו להוציא⁽²¹⁹⁾ ולעשות ממנו מטאטא אין זה הפסד⁽²²⁰⁾, וראיתי בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שכ"ד⁽²²¹⁾ שהביאו ראיה בשם אאמור"ר זללה"ה⁽²²²⁾ ממה שאמרו בסכה ל"ו ב' רבי יהודה אומר אין אוגדין את הלולב אלא במינו ולא מסתבר שבשביעית כלן השאירו עליו מששית, ולכאורה יש לדחות דהא אמרינן בגמרא שם אפלו בסיב ואפלו בעקרא דדקלא ועל זה בודאי אין קדשת שביעית וגם אפשר לקשר בענפים של ערבה ושל אתרוג, דהא טעמא דרבי יהודה אמרינן בגמרא שם משום דקסבר לולב צריך אגד ואי מית מינא אחרינא הוי חמשה מיני אם כן אין קפידא בכל הר' מינים, ולענין לשרף את הלולב עם החמץ בפנהג, אם הלולב יבש שאין ראוי עוד למטאטא פקע ממנו קדשת שביעית ומתחלפו, וכן בהדסים אם אין בהן שום ריח (שזה טעם החוששים להם בקדשת שביעית משום דהוי מיני בשמים⁽²²³⁾) מתחלפו ואם לאו יש לזהר להחוששים בהם משום קדשת שביעית⁽²²⁴⁾: * במה דברים אמורים בזמן שהיה מוכר בו. בסכה ל"ט א' תניא אין מוסרין דמי פרות שביעית לעם הארץ ויתר ממזון ג' סעודות ואם מסר יאמר הרי מעות הללו יהו מחללין על פרות שיש לי בתוך ביתי וכן בא ואלקח בקדשת שביעית במה דברים אמורים בלוקח מן המפקד אבל הלוקח מן המשמר

(פו) נותן לו אתרונג במתנה. (קיס) יבקש מבעל הבית שיתן לו אתרונג במתנה שהרי אין יכול ללקחו מהעם הארץ שהרי אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ כנ"ל⁽²⁰⁸⁾ אבל הלולב אין בו קדשת שביעית כנ"ל, (קיס) וכן יכול לתן לו אתרונג בהקפה ויפרע אחר כך דאז אין תופס דמיו וכנ"ל סעיף קטן ע"ח: (פה) מבליע לו דמי אתרונג בדמי י"ב. (קס) שימכר לו הלולב ביקר⁽²⁰⁹⁾ עד שיתן לו אתרונג במתנה⁽²¹⁰⁾, (קכ) וכל זה לדעת רבנו דסבירא ליה דמשמר מתחלפו באכילה אבל לדעת המחמירין במשמר [כנ"ל פרק ד' סעיף קטן כ"ד] מירי כאן דוקא בידוע שלא שמר פרדסו, (קכ) ולא מהני הבלעה אלא לענין שלא יתפסו הדמים בדמי שביעית אבל לענין אסור סחורה לא מהני הבלעה⁽²¹¹⁾: יב (פט) שפמותן בשמור. (קכ) רבנו מפרש דהינו פרות שביעית שיש מהן משמרין ואפלו אין יודעים אם הוא שמרן או לא אסור לקנות ממנו⁽²¹²⁾ [קכ] אבל הפרות עצמן סבירא ליה דמתרין באכילה⁽²¹³⁾], אבל רש"י פרש דדוקא בידוע ששדה זו היתה משמרת בגדר ופתח נעול שגנחשד זה שאינו מפקיר והערמה הוא שעושה שמוכרין על יד על יד (קט) וכן פרשו עוד ראשונים, (קס) ולהסוכרים דמשמר אסור באכילה מפרשים כאן דאסור לקנות ממשמר משום דאסור באכילה: (צ) בגזן תאנים ורמונים. נקט הגי שאין בהן אסור ספיחין:

אפלו בכחצי אפר אסור, ויש בזה ג' פרושים בראשונים, דרש"י מפרש דלוקח מן המפקד שראה חבר זה שנתלקטו פרות הללו בשדה המפקד⁽²²⁵⁾ אבל בלוקח מן המשמר ששדה זו היתה משמרת בגדר ופתח נעול זה נחשד לענין שאין מפקיר לעניים והערמה היא שמוכרין על יד ולכן קנסוהו שאין לוקחין ממנו אפלו כחצי אפר, ורבנו מפרש דמפקד הינו מינים שהן בחזקת הפקר כגון הפיגם והירבוזין כו' כמו שכתב כאן אבל מינים שהן בחזקת משמרין כגון שאר מינים שאינם גדלים בהפקד אסרו לקח ממנו אפלו משהו שמא לא יאכל הדמים בקדשת שביעית אך במפקד הקלו משום כדי חייו אבל הפרות עצמן מתרין באכילה בין לרבנו בין לרש"י אפלו במשמר, אבל רבנו תם בתוספות שם מפרש דמשמר אסור באכילה ולכן אין לוקחין ממנו וכן דעת הרבה ראשונים⁽²²⁶⁾, ובהיא ראיה ממה שאמרו ביבמות קכ"ב א' גוי שהיה מוכר פרות בשוק ואמר פרות הללו של ערלה הם של נטע רבעי הם של עזקה הם לא אמר כלום לא נתפסן זה אלא להשביח מקחו, ומפרש פרוש רבותיו של רש"י שם 'של עזקה הם' מפרסם מעזק וגדר לו סביב והיא שביעית אלמא דמשמר אסור, ועוד ראיה מתורת כהנים פרשת בהר⁽²²⁷⁾ וזאת ענבי גזירף לא תבצר' מן המפקד אתה בוצר אבל אי אתה בוצר מן המשמר ומפרש דהינו משום דאסורין באכילה, אמנם בתוספות רי"ד יומא פ"ג ב' כתב גם כן כרבנו תם דמשמר אסור אבל הביא דרשא אחרת מתורת כהנים⁽²²⁸⁾ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור וכן הביא בפסקי רי"ד בסכה שם, ולכאורה הרי התורת כהנים מסיים שם מכאן אמרו שדה שנטתבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פרותיה בשביעית ובית הלל אומרים אוכלין

ציון ההלכה

(קיס) רש"י: (קיס) תוספות עבודה זרה ס"ב ב' ד"ה יאות: (קכ) רש"י סכה ל"ט א' ד"ה מבליע: (קכ) חזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן ה': (קכ) כן שמענו בשם מרן ז"ל: (קכ) ר"י קורקוס ופאת השלחן וכן כתב הר' אברהם מן ההר⁽²¹⁴⁾ בדעת רבנו: (קכ) חזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן ה': (קכ) בסכה ל"ט ב': (קכ) ריטב"א בסכה שם, אבל המאירי שם פרש כרבנו וכן נראה מפרוש הרמב"ן בפרשת בהר⁽²¹⁵⁾: (קמ) רבנו תם בתוספות סכה שם ור"ה שם:

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

שיח אמונה

[דר"א ס"ק פז]

אין מוֹסְרִין דְּמֵי שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ כְּנִי²⁰⁸.

בירושלמי (פ"ז ה"א, צוין בציה"ל פ"ו ס"ק טו) שהחנוני מבליע בדמי אבטלה, זהו דוקא בצירוף דמי שאר מינים. וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלא נתברר הפירוש בדברי הירושלמי שם, ולכן השמיט בד"א דין זה.

והמתארך במלון וכד' ואוכל שם פירות שביעית, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ג עמ' שא) והגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' סד) שאין התשלומים בגדר סחורה בפירות שביעית, כי מה ששילמו הם עבור הפירות רשאי לשלם להם ואין זה סחורה, ומה שנוטלים עוד תשלום על טירחתם ועל שאר הוצאות שבאירוח, אין זה דמים על פירות שביעית. והגר"מ שטרנבוך (שמיטה כהלכתה פ"ד ס"ט) כתב שצריך להתנות עם בעל המקום שאינו משלם ריוח על הפירות הקדושים בקדושת שביעית, ויטול הבעלים רק שכר בטלה עבור ביטול פירות אלו.

[דר"א ס"ק פח]

שִׁימְכֵר לוֹ הַלּוּלָב בִּיקָר²⁰⁹ עַד שִׁתֵּן לוֹ הָאֶתְרוֹג בְּמִתְנָה²¹⁰.

210 והאם צריך לפרש שדעתו לשלם רק עבור הלולב, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קכה) שיכול לשלם בסתם ותהא דעתו שהתשלום הוא תמורת המינים שאין בהם קדושת שביעית, ואין צריך לפרש כן להדיא בשעת המכירה. וכן כתב השפת אמת (סוכה לט, א ד"ה מבליע), שממה שכתב הרמב"ם 'מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב' משמע שדי בכך שהקונה חושב לתת את המעות תמורת הלולב ולא תמורת האתרוג כדי שבמעות לא יהיה קדושת שביעית, אף שהמוכר לא יודע מזה. [וראה ארחות רבינו (ח"ג עמ' שב) שהגר"י קניבסקי הורה שצריך לומר למוכר שמשלם על מה שאין בו קדושת שביעית, אולם שם מדובר בקונה פירות נכרים ממי שאינו נוהג בהם קדושת שביעית, שבזה אם אינו מתנה דעת המוכר ליטול דמים גם על פירות אלו, כיון שסבור הוא שאין קדושת שביעית נוהגת בהן].

אולם במקום אחר (שיח השמיטה עמ' עה) ביאר רבינו שלכתחילה כשעושה המקח יתנה שמשלם רק עבור מה שאין בו קדושה, וכן דייק הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שיז) מדברי רש"י (המובאים בציה"ל ס"ק קיח) 'עַד שִׁתֵּן לוֹ אֶתְרוֹג בְּמִתְנָה', שצריך שהמוכר יפרש לקונה שהוא מקנה לו את האתרוג במתנה, ולא די שימכור לו לולב ואתרוג ותהא דעת הקונה לשלם רק על הלולב. ומטעם זה דעתו (שם עמ' תכא) שהמוכרים סט ארבע מינים יחד, אין לסמוך על צורת מכירה זו שתהא נחשבת הבלעה, אלא אם מפרש לו שמשלם רק עבור מה שאין בו קדושת שביעית.

ותנאי זה, ביאר רבינו (שיח השמיטה שם) שאינו צריך לעשותו דוקא עם בעל הפירות, ויכול אף לומר כן לאדם אחר העובד במכירת פירות אלו, שבדאי יש לעוסק במכירת הפירות רשות להסכים לתנאי זה כיון שאין לבעל הפירות חסרון מהתנאי.

ואם מכר לו בהבלעה ואח"כ התברר שהאתרוג מקולקל וכדו', או שלבסוף לא נתן לו המוכר אתרוג, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' שיז) שאין הלוקח יכול לתבוע את המוכר על כך, כיון שנתנית האתרוג היא רק מתנה, ואין המכירה מותנית בנתינת המתנה.

וכן מי שהזמין מנות של בשר או דגים עם סלטים שיש בהם קדושת שביעית, והבליע את דמי הסלטים כדון, ולבסוף לא הביאו לו את הסלטים, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שעל פי דין חייב בעל השמחה לשלם את המחיר המלא של המנות, כיון שהמחיר שקבעו הוא רק על הבשר או הדגים, והסלטים שיש בהם קדושת שביעית ניתנו במתנה.

208 ברמב"ם ה"י. ואע"פ שמבואר להלן (ה"ב) שמוותר למסור לעם הארץ מזון של סעודות, ואתרוג אחד אינו מזון של סעודות, כתבו התוס' (סוכה לט, א ד"ה יותר) שאתרוג כשר המיועד למצוה דמיו יקרים, ויש באתרוג אחד דמי של סעודות. והר"י קורקוס (על הרמב"ם כאן) כתב, שכיון שאתרוג הוא מן הפירות המשומרים [לדעת הרמב"ם (להלן ה"ב)] שפירות המשומרים היינו פירות שכמותן נשמרים], אסור לתת ממנו לעם הארץ אפילו משהו, כמבואר להלן (שם), וכן כתב השפת אמת (סוכה שם).

209 וחנויות שכותבים בקבלה של סיכום החשבון מחיר על כל מוצר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שטו) שהקניה שם אינה נחשבת הבלעה, כיון שמפורש שמשלם על כל אחד מהמוצרים כפי מחירו. ואף אם בסוף הקבלה כותבים שהתשלום הוא רק על מוצרים שאין בהם קדושת שביעית, דעתו (לקט הלכות שביעית מהגר"א דינר פ"א עמ' 55) שאין זה מועיל כלל, שהרי כותבים במפורש שהמחיר הוא לפי המוצרים. אמנם מדברי רבינו (גבורי כח עמ' 542) נראה שבאופן זה נחשב הדבר כהבלעה, ואין קדושת שביעית חלה על הדמים.

וכשמבליע דמי פירות שביעית, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' עו) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שיח) שאין מועיל לומר שהוא משלם על האריזה או על הארגז, או להבליעם בדבר שאינו שייך כלל לעצם הקניה [כגון אתרוג בתרנגול], כיון שצריך שיהיה ניכר שמשלם על הדבר שאין בו קדושת שביעית, כדי שלא יראה כהערמה.

וכשמבליע פירות שביעית בדמי פירות שישית, דעת הגר"נ קרליץ (שם) והגר"ב זילבר (הלכות שביעית ח"ב עמ' צא) שצריך שהפירות שביעית יהיו מיעוט ביחס לפירות שישית כדי שלא תהיה הערמה.

ולענין אתרוג ולולב, כתב הגר"ב זילבר (שם) שכיון שלפעמים האתרוג שוה כפליים מהלולב, יש לפקפק על היתר הבלעה הנזכר כאן, ואף שיש מקום להקל כי לפעמים אין נמכר האתרוג בדמים מרובים כל כך, מ"מ יש להחמיר לקנות יחד עם הלולב והאתרוג גם הדסים ושאר צרכי לולב, ולהבליע בדמי שאר הדברים אף את מחיר האתרוג. וכן כתב בצ"ח הקדש (ח"א סי' טו אות ג) שאם האתרוג שוה יותר מהלולב, הרי יש בו אומדן דעת שמכירת הלולב תלויה ועומדת בנתינת האתרוג, ונחשבים הדמים שנותן תמורת הלולב כדמים הניתנים תמורת האתרוג, ואסור, וראה גם מה שדן בזה במנחת יצחק (ח"ו סי' סא ד"ה אמנם נראה לומר).

ולהבליע דמי פירות שביעית בשכר בטלה וטירחה, כתב הרידב"ז (פאת השלחן סי' ג ה"ב בית הרידב"ז סוף מכתב ב) שחלילה לעשות כך, ואין הבלעה אלא בשני מינים ממין אחד על חבירו, אבל לא במין אחד על שכר טרחתו [ראה דר"א לעיל (פ"ו ס"ק ג), ומשמרת השביעית (עמ' רלד-רלה הע' 22)], ומה שאמרו

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

[דר"א שם]

לא מְהֵינָה הַבְּלָעָה⁽²¹¹⁾.

ולענין דבר הנמכר כאחד, כגון תבשיל מכמה ירקות שדרך לבשלם יחד, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שמסתבר שאם מוכר בהבלעה אין בזה איסור סחורה אף להחזו"א, וכמבואר בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק ג) שבאופן זה מותר למכור. וכתב שמטעם זה מותר לקנות פלאפל שיש בו ירקות קדושים בקדושת שביעית, כשמשלם רק על מה שאינו של שביעית, וטעם ההיתר, משום שהכל כדבר אחד. וכן הורה הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ג עמ' שב) לענין הקונה גלידה שמעורב בה פירות שביעית, שאם משלם רק על מה שאין בו קדושת שביעית, אין זה נחשב סחורה. והגרא"ל שטיינמן (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' סח) ביאר עוד טעם להתיר קניית פלאפל שיש בו ירקות שביעית, כיון שאף אם לא יטול הלוקח ירקות אלו, מ"מ לא ישתנה המחיר שהוא צריך לשלם, ולכן אין זה נחשב כקניית פירות שביעית, ומותר לעשות כן אף אם סחורה אסורה גם בדרך הבלעה.

[דר"א ס"ק פט]

אָסוּר לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ⁽²¹²⁾ וְכוּ', סְבִירָא לִיָּה דְמִתְרִין בְּאִקְלָה⁽²¹³⁾.

(212) שמה לא יאכלם בקדושת שביעית ויעשה בהם סחורה וכדו' (ראה לעיל (ה"י) ובדר"א (ס"ק פד)), והטעם שיש לחוש לסחורה במעות של דבר שדרכו לבא מן המשומר ולא במעות של דבר שדרכו לבא מן ההפקד, ביאר בספר זיו הים (פ"ט ה"א אות א ד"ה והרמב"ן) שכיון שהוא דבר חשוב לעשות בו סחורה, יש לחוש שהוא מוכרו כדי לסחור במעותיו אלא שמערים למוכרו מעט מעט, וכן ביאר הגר"ב זילבר (ברית עולם סי' ט סמ"ח).

טעם נוסף מדוע אסור לקנות מעם הארץ דברים שחזקתן מן המשומר, כתב בספר זיו הים (שם בשם הרמב"ן ויקרא כה, ה, וריטב"א סוכה לט, ב ד"ה בד"א, ראה ציה"ל ס"ק קכו) שיש לחוש שמה שמרם, והקונה ממנו מסייע בכך לעוברי עברה. וכתב שם שהנפק"מ בין הטעמים היא, בקונה מעם הארץ בהקפה, שלהרמב"ם מותר ולהרמב"ן אסור, וכן בידוע שלקט משדה הפקר, שלרמב"ן מותר ולרמב"ם אסור, ונשאר בצ"ע [וראה דר"א להלן (ס"ק צא) שבידוע שלקט מהפקד גם לרמב"ם מותר].

(213) שאף אם באמת נשתמרו באיסור מ"מ סובר שאינם נאסרים ע"י זה, וכמבואר בבה"ל (ד"ה בד"א).

[ציה"ל ס"ק קכג]

הָר' אֲבָרְהָם מִן הַהָר'⁽²¹⁴⁾.

(214) סוכה לט, ב.

[ציה"ל ס"ק קכו]

וְכֵן נִרְאֶה מִפְּרוּשׁ הָרַמְבַּ"ן בְּפֶרֶשׁת בְּהָר'⁽²¹⁵⁾.

(215) כה, ה, שכתב שגזרו שלא ליקח פירות מן החשוד על השימור, ומשמע שעצם האכילה לא נאסרה.

[בה"ל ד"ה הלוקח]

שְׂאִין נִפְסָד בְּזָה מִמֶּטְאֵטָא⁽²¹⁶⁾ לְכַאוּרָה מִתָּר לְעִשׂוֹתוֹ⁽²¹⁷⁾ וְכוּ', אֵין כּוֹנְתוֹ שְׂאֵם בְּאִמְתָּ עֲשָׂה מִהֵן כְּפִיפָה קְנִי⁽²¹⁸⁾ וְכוּ', וִיכוּלִין לְפִתְחוֹ וְלִהְיִזְרוֹ לְהוֹצִיזוֹ⁽²¹⁹⁾ וְכוּ', אֵין זֶה הֶפְסֵד⁽²²⁰⁾, וְרִאִיתִי בְּסֶפֶר אֲרָחוֹת רְבִנּוֹ חֶלֶק ב' עֲמוּד ש"ק⁽²²¹⁾ שֶׁהִבְיָאוּ רִאִיָּה בְּשֵׁם

(211) ומה שמצינו שרשאי לקנות האתרוג כך אע"פ שיש בו קדושת שביעית, ביארו החתם סופר והשפת אמת (סוכה לט, א) שהוא באופן שאין בו איסור סחורה אף אם היה קונה את האתרוג לבדו, וקונה בהבלעה רק כדי לא למסור דמי שביעית לעם הארץ, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' עה) שיש להחמיר כן.

וטעם מה שיש לאסור משום סחורה אף בהבלעה, ביאר החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' צב) שאף שנותן לו את האתרוג במתנה, מ"מ עושה כן לצורך הריוח שיקבל דמים על הלולב, וזה נחשב כסחורה. ודעתו שאף סוחר ששולח מעצמו מתנות ללקוחותיו לפני החגים מפירות שביעית, נחשב הדבר לסחורה, ובאופן אחר מבואר בשפת אמת (סוכה לט, א ד"ה וליתבי) שאף בכי האי גוונא נחשב שנותנים לו דמים עבור פירות שביעית, ונחשב משתכר ע"י פירות שביעית.

ואף בהבלעה מפורשת שמתנה שמשלם רק עבור מה שאינו פירות שביעית, צידד רבינו (מכתבים, כת"י) שאסור להחזו"א, וכן מבואר מדברי החזו"א המובאים בארחות רבינו הנ"ל, מאידך, הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שיו) צידד שבהבלעה מפורשת אין נוהג איסור סחורה אף להחזו"א (וראה גם משמרת השביעית עמ' רלד).

ומה שכתבו תוס' (סוכה לט, א ד"ה וליתבי ליה) והר"ש (פ"ז מ"א) בשם הירושלמי (פ"ז ה"א, ראה דר"א לעיל פ"ו ס"ק יא) שאע"פ שאסור לאדם למכור פירות שהוא ליקט מ"מ מותר לו למוכרם ע"י הבלעה יחד עם מכירת פירות חבירו, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שזו סוג הבלעה אחרת, ששם אינו מבליע את דמי הפירות האסורים בסחורה בדמי הפירות המותרים בסחורה, אלא מוכרם יחד, והוסיף שלא כתב הר"ש שהותר מדין הבלעה, אלא שנחשב כעין הבלעה. וכן ביאר הגר"ג נדל (קובץ קדושת שביעית ח"ה עמ' נב). וטעם ההיתר באופן זה הוא, משום שאיסור סחורה אינו מה שמקבל מעות עבור הפירות שביעית, אלא ההתעסקות בפירות שביעית כדי להרויח, וכיון שעיקר עיסוקו הוא עם פירות שחבירו ליקטם שמותר למוכרם, ודרך אגב מוכר גם פירותיו, נחשב כל העסק על שם הפירות המותרים.

וביאור נוסף ביארו השפת אמת (סוכה לט, א ד"ה וליתבי) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם), שכשמבליע פירותיו בפירות חבירו, כיון שמכירת פירות חבירו אינה נחשבת למעשה סחורה, לכך כל המכירה אינה נחשבת לסחורה, מה שאין כן כשמוכר פירותיו הקדושים בקדושת שביעית ומבליע דמיהם בפירותיו שאינם קדושים בקדושת שביעית, שמכירתם היא מעשה סחורה אלא שהיא מותרת, באופן זה לא מועילה הבלעה להתיר איסור סחורה. וראה עוד מה שביארו המנחת שלמה (שביעית פ"ז מ"ג ד"ה בירושלמי אמרו) ובספר זיו הים (פ"ז ה"א אות נב).

ומה שמצינו בירושלמי (פ"ז ה"א) ובתוספתא (פ"ו הט"ו) שהמוכרים בשביעית יחשבו שתשלום הדמים הוא רק על מה שאין בו קדושת שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיש לפרש שהוא באופן שלא נאסר מטעם סחורה, ומחשבים כן כדי שלא יהיה למעות דין דמי שביעית.

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

שיח אמונה

220 אבל מטעם שעומד לשימוש זה כתב (מכתבים, כת"י) שאין להתיר, כי אין להשתמש בדבר שיש בו קדושת שביעית אלא לדברים שהנאתו וביעורו שוין (ראה דר"א לעיל פ"ה ס"ק ד), וכאן אינו שוים, כי ע"י שימוש זה שקושרים בהם הלולב אינם באים לידי ביעור כלל.

221 במהדורה החדשה נדפס בח"ג עמ' רסח.

222 ולמעשה מבואר שם שלא סמך הגר"י קניבסקי על הוכחה זו ועל טעמו היתר, והשתדל שלא להשתמש לכך בעלי לולב של שביעית.

223 ראה דר"א לעיל (פ"ז ס"ק קכז), וציה"ל שם (ס"ק רכב).

224 ראה ביאורים לציה"ל (ס"ק קיז), שכן נהג החזו"א לחשוש לקדושת שביעית בלולב. וכתב רבינו (גבורי כח עמ' 412) שמה שהיו שורפים את הלולב של שביעית עם החמץ אצל החזו"א (כמבואר בארחות רבינו שם), היה לאחר שכבר לא היה הלולב ראוי לשימוש.

[בה"ל ד"ה במה]

שְׁנַתְלֵקְטוּ פְּרוֹת הַלֵּלוּ בַּשָּׂדֶה הַמְּפֻקָּר⁽²²⁵⁾ וְכוּ', וְכֵן דַּעַת הַרְבֵּה רְאוּשֵׁי⁽²²⁶⁾ וְכוּ', מִתּוֹרַת כְּהֻנִּים פְּרִשֶׁת בְּהַר⁽²²⁷⁾ וְכוּ', דְּרִישָׁא אֲחֵרַת מִתּוֹרַת כְּהֻנִּים⁽²²⁸⁾.

225 וכתב (מכתבים, כת"י) שאין כוונת רש"י שרק אם רואה ויודע שהבעלים הפקיר רשאי ליקח מהם, שהרי מדברי רש"י שם המובאים להלן מבואר שחושדים שמשמר פירות אלו רק כשוראים שדלת השדה נעולה, אלא כוונת רש"י שאם אין רואים ריעותא לחשוש שהוא משמר, יש לתלות שהפקיר הבעלים שדהו כדין.

226 שיטות הראשונים בדיון זה הובאו בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קפד), וציה"ל שם (ס"ק שיב).

227 פרק א ה"ג. וראה פירוש הראב"ד לתורת כהנים שם שאע"פ שסובר ששמור אסור באכילה, מ"מ כתב שאין דין זה נלמד משם, אלא הוא נלמד מהדרשה שם (ה"ה) המובאת להלן בסמוך.

228 שם ה"ה, וראה בהערה הקודמת.

אאמור"ר זללה"ה⁽²²²⁾ וכו', משום דְּהָיָי מִינֵי בְּשָׂמִים⁽²²³⁾ וְכוּ', וְיֵשׁ לְדָהָר לְהַחֲשׂוֹשִׁים בְּהֵם מְשֻׁם קְדֻשַׁת שְׁבִיעִית⁽²²⁴⁾.

216 שאף לאחר שיקיים בו המצוה יוכל להשתמש בו כמטאטא. וביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שאע"פ שמבואר במשנ"ב (סי' תרנא ס"ק ז) שאגד הוא מצוה, ומבואר במשנ"ב (סי' כא ס"ק ו) שדבר ששימש למצוה אין להשתמש בו לדבר מגונה, מ"מ שימוש זה אינו נחשב דבר מגונה ומותר לעשותו בדבר ששימש למצוה. וכן הוכיח הגר"ש ז"א אוערבאך (מנחת שלמה ח"א סוף סי' נא) מעצם ההיתר ליטול לולב של שביעית, שאם היה אסור להשתמש בו אח"כ לכך, היה יחודו למצוה נחשב כהפסד פירות שביעית, והניח בצ"ע.

217 ולעשות טבעות לאגוד בהם את הלולב באופן שחותרים את עלי הלולב לחתיכות קטנות, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין טעם זה מועיל להתירם, כי מפסידים מהאפשרות לעשות מהם מטאטא, והניח דין זה בצ"ע.

ולקצר לולב ארוך של שביעית, התיר הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"ג עמ' ער) בלולב שהיה לו, אע"פ שסבר שקדושת שביעית נהוגת בלולב, וכן דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' צה) שמותר, כיון שע"י קיצורו אינו מפסיד את השימוש בו.

ולתלות אתרוג של שביעית בסוכה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה קעד) שאע"פ שבסוכות אסור לאוכלו משום שהוקצה למצותו, מ"מ כיון שלאחר סוכות מותר לאוכלו נמצא שאינו מפסידו, ומותר לתלותו, וכמבואר בה"ל כאן לענין לולב. וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' קלה), ובתנאי שאינו מתקלקל כלל ולאחר החג יהיה ראוי לאכילה כבתחילה.

218 שאם היינו מפרשים כן, היה מוכח מזה שכשעשה ממנו צורה אחרת כבר אינו ראוי לחזור לברייתו ולכן קונה בשינוי, וא"כ היה הדין נותן שאסור לעשות טבעות ונרתיק מלולב של שביעית, כי גורם לו הפסד.

219 וביאר (מכתבים, כת"י), שאע"פ שהעלים מתעקמים ומתעגלים ע"י שעושים מהם טבעות ונרתיק, ולא יחזרו להיות כמו בתחילה, מ"מ כיון שגם בצורה זו עדיין אפשר להשתמש בהם למטאטא, לא נחשב כהפסד קדושת שביעית.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

[דר"א ס"ק צא]

שְׂאִין בְּהֵן אֶסוּר סְפִיחִין⁽²²⁹⁾.

229) והטעם שאין איסור ספיחין במינים אלו לדעת הר"ש ולדעת הרמב"ם, מבואר בה"ל לעיל (פ"ד ה"ג ד"ה כגון).

[דר"א ס"ק צד]

שְׁהוּא מִין אֶחָד הַנִּקְרָא יְרֻבוּזִין הַשּׁוֹטִים⁽²³⁰⁾.

230) והיינו, ששוטים הוא שם לואי, והוא מין ירבוזין המכונה כך, וראה ציה"ל (ס"ק קלג). ומבואר ברמב"ם בפיה"מ (פ"ט מ"א) שמין זה עליו רחבים, וביאר הגר"א (שנות אליהו שם) שהוא נקרא שוטה, כי שונה ממינו הרגיל.

[דר"א ס"ק צז]

וְהַגְּרִיר⁽²³¹⁾ שֶׁל אֶפֶר.

231) מבואר בר"ש ורא"ש ורע"ב (שם) שהוא מין ירק הנקרא בלשון המשנה גרגיר.

[דר"א ס"ק צח]

מְשֻׁמֵר שְׁדוּה מִפְּנֵי מִינִים אֲחֵרִים מִקְרֵי מִן הַמִּפְקָר⁽²³²⁾.

232) וכתב (מכתבים, כת"י) שאף שדברי הירושלמי (פ"ט ה"א, המובא בה"ל להלן ה"ג ד"ה כגון) הם לענין פטור ממעשר, שהם נחשבים הפקר לענין שאינם חייבים במעשר, מ"מ מסתבר שאין בזה חילוק, ויש ללמוד משם שפירות אלו נחשבים מופקרים גם לענין שביעית, שאע"פ שמשמר את השדה משום המינים האחרים, מ"מ אין פירות אלו נחשבים שמורים. [וצריך לומר שהמינים ששומר את השדה לצרכם אין בהם קדושת שביעית, שאם אף בהם יש קדושת שביעית הרי הוא חשוד על השביעית ואסור לקנות ממנו אף דברים שאין בהם איסור שביעית, כמבואר ברמב"ם להלן (ה"ד)].

[ציה"ל ס"ק קכט]

יְרוּשְׁלָמִי⁽²³³⁾.

233) שביעית פ"ט ה"א.

[ציה"ל ס"ק קל]

תְּפָאֶרֶת יִשְׂרָאֵל⁽²³⁴⁾.

234) שם יכין אות א.

[ציה"ל ס"ק קלג]

וְדִלָּא כְּתוּסְפוֹת אֲנִישֵׁי שָׁם⁽²³⁵⁾.

235) שם, שכתב שהערוך מפרש ששוטים הוא שם בפני עצמו למין זה של שדות, ולא שם תואר למין הירבוזין הגדל בשדות, ולדעתו הערוך אינו סובר כהרמב"ם אלא כהראשונים הסוברים ששני מיני ירק שונים הם.

[ציה"ל ס"ק קלט]

שְׁעָרֵי צֶדֶק⁽²³⁶⁾.

236) להחכמת אדם (שער מצוות הארץ פ"כ סי"ב), וביאר שם שהיתר זה הוא כשמוכר מפירותיו שלקט, שבזה אין נוהג איסור סחורה.

[בה"ל ד"ה במה]

אֶבֶל מְשֻׁמֵר לְכָלִּי עֵלְמָא אֶסוּר⁽²³⁷⁾ וְכֵן נִרְאֶה קֶצֶת בְּפִרוּשׁ רַבְּנֵי הַלָּל שָׁם עֵין שָׁם⁽²³⁸⁾ וְכוּ', בְּסֵדֶר הַשְּׁבִיעִית אוֹת א'⁽²³⁹⁾ וְכוּ', וְקֵ אֶסוּר לְבָצֵר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ⁽²⁴⁰⁾ וְכוּ', שְׁדֵרְךָ לְבָצֵר עֲבוּרָן⁽²⁴¹⁾ אֶבֶל לֹא בֹא לְאֶסֶר כָּל הַהֲנָאוֹת⁽²⁴²⁾.

237) ואף אם שמר בשוגג, כגון תינוק שנשבה שלא ידע דיני שביעית כלל, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלדעה זו שאיסור שמור נלמד מדרשה והוא איסור תורה מדינא, בודאי אסור בזה השוגג כמזיד.

238) שמה שאמרו שאינו אוכל מן השמור, פירש כגון שחרש וזרע בשביעית, ולאחר זה בדין שדה שנטיבה פירש דהיינו שנחרשה שתי פעמים יותר ממה שנצרך לה בהכרח, ובה נחלקו בית שמאי ובית הלל. וראה בה"ל לעיל (פ"ד ה"א ד"ה שנא') מה שכתב לבאר דרשת התורה כהנים שם לפי דעת הרמב"ם.

239) דין זה מבואר בסדר השביעית שכתב החזו"א [נדפס בחזו"א שביעית (סוף סי' לו)], וכן העתיק להלכה בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קפד), וראה גם בה"ל שם (הכ"ד ד"ה וכו'), ועיי"ש ובביאורים שנתבארו עוד פריטים בדיני משומר.

240) ולפ"ז כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ז סי' קעט אות ג) שלדעת הסוברים שאיסור משומר נלמד מפסוק זה, הוא אסור מהתורה אף שלא כדרך הנאתו, שהרי לא הזכירה התורה הנאה אלא אסרה את הבצירה, והיא אסורה בכל אופן שהוא כיון שאין לו היתר השתמשות בפירות אלו כלל.

241) ולדעת הערוך לנר (סוכה לט, ב) שאף לדעת האוסרים משומר אינו אסור אלא באכילה, כתב הגר"ש אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סי' נא אות כג ד"ה באות י"א) שאף לסוברים שדין איסור משומר נלמד מדרשת התורה כהנים שם על הפסוק לא תקצור ולא תבצור, שאין כוונת הפסוק למעט אלא שיקצור לצורך אכילה כדרך קצירה, ולא בא הכתב לאסור קצירה לצורך שאר הנאות.

242) ושימוש במשומר לצורך מצוה לדעת המחמירים במשומר, מבואר בה"ל לעיל (ה"א ד"ה הלוקח) ובביאורים שם, שאף הוא בכלל האיסור, וראה מה שהובא בזה בביאורים לדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קפד).

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

רא

(צא) וכיזא בהן. אבל הנה מוכר פרות (צב) שחוקקתן מן ההפקר כגון (צג) הפיגם (צד) ותירבוזין והשומים (צה) והחלגלוגות (צו) והכסבר של הרים (צז) וכיזא בהן (צח) הרי זה מתר לקח

באור ההלכה

דרך אמונה

ומשמע דהאי דרשא הוא רק לפי בית שמאי וכמו שכתב הרמב"ן בפירוש ביהר אכל בית הלל לא סבירא להו דרשה זו ואיך הביאה להלכה, ונראה שהיא מפרש דרשא זו לכלי עלמא אחיא והא דמסיים מכאן אמרו כו' מלתא אחירתי היא דבית שמאי דרשי גם כן מכאן לאסר נטיבה ובית הלל לא דרשי לנטיבה אכל משמר לכלי עלמא אסור⁽²³⁷⁾ וכן נראה קצת בפרוש רבנו הלל שם עין שם⁽²³⁸⁾, ולכאורה יש נפקא מנה דלרבנו תם דליף מקרא דמן המפקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשמר ומשמע דלאו דוקא אכילה אסורה דהוא הדין כל הנאות וההשתמשות (וכן כתב מרן בסדר השביעית אות א'⁽²³⁹⁾ שאסור גם לתת לכהמתו) דהא התורה אסרה לבצר ולא הנפיר אכילה רק אסור לבצר להשתמש בה⁽²⁴⁰⁾, אבל לפי הדרשא של התוספות ר"ד אי אתה אוכל מן השמור לא הנפיר אלא אכילה אבל שאר הנאות מתרות, וכן מוכח בתוספות ספה שם דלרבנו תם כל הנאות אסורות, שהרי הקשו על רבנו תם דבשמעתין משמע דלא אסר מן המשמר אפלו כחצי אסר אלא משום שמוסר דמי שביעית לעם הארץ אבל פרות לאכילה מיהא שרי דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור, ואי נימא דהנאות מתרות שפיר יש לומר דקונה להאכילה לכהמתו או לשאר הנאות ואצטרף למיסר משום שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, והא דהחמירו במשמר טפי במפקר משום שהתורה החמירה לאסור באכילה והחשוד חשוד שמא יאכלנה ולכן החמירו שאסור למסר לו אפלו דמי ג' סעודות אלא על כרחך דלרבנו תם אסור כל הנאות, והנה גבי ספיחין צדדנו לעיל דאפלו לרבי עקיבא דספיחין דאורייתא אין תופסין דמיהן לענין אסור האכילה של ספיחין, דטעם דשביעית

(צא) וכיזא בהן. שאר פרות האילן או פרות השדה באלו שאין בהן אסור ספיחין⁽²²⁹⁾, (קכח) מיהו אם ראה חבר שנתלקטו מן ההפקר ולא היה עם הארץ זה שומרן מודה רבנו שמתר לקח ממנו בכדי מזון ג' סעודות הואיל ולא ראינהו חשוד: (צב) שחוקקתן מן ההפקר. וגם אין בהן אסור ספיחין כג' פרק ד' הלכה ג', (קכט) מיהו אם ידוע שהן נשמרין אסור: (צג) הפיגם. (קל) הוא מין כרוב אדם: (צד) ותירבוזין השומים. (קלא) כן צריך לומר (קלב) דדעת רבנו שהוא מין אחד הנקרא ירבוזין השומים⁽²³⁰⁾ (קלג) אבל הרבה ראשונים גורסין ירבוזין והשומים והם ב' מינים: (צה) והחלגלוגות. (קלד) מין ירק שעלים שלו גדולים וקנה שלו ארץ: (צו) והכסבר של הרים. (קלה) הוא זרע גד שגדל בהרים, אבל כסבר של גנה חשוב הוא ואינו הפקר: (צז) וכיזא בהן. כגון (קלי) פרס שבגהרות והגרגיר של אפר⁽²³¹⁾ (קלג) דהינו הגדלה באחו [ובמדברות] אבל של גנה חשוב הוא (קלז) וכן הסיאה והאזוב והקורנית שגדלין בשדה: (צח) הרי זה מתר לקח ממנו. מעם הארץ (קלח) באפן שאין בו אסור סחורה (קמ) גם באפן שאין גדלין בגנה דאז נשמרין הן אבל אם גדלין בשדה אפלו משמר שדהו מפני מינים אחרים מקרי מן המפקר⁽²³²⁾:

תופסת דמיה ילפא מ'קדש היא לכס' מה קדש תופס דמיו אף שביעית תופסת דמיה וזה שרף רק בדבר שקדשתה גרמה לזה אבל אסור ספיחין הוא הרחקה שהתורה הרחיקה כדי שלא נזרע (וכל שכן אי ספיחין דרבנן שאינה אלא גזרה כמו שכתב רבנו ריש פרק ד') ועל זה לא שרף תפיסת דמים (ובחזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן י"ז נסתפק בזה והבאנו בפרק ו' הלכה ו' ועין שם בבאור ההלכה), ויש להסתפק לרבנו תם דמשמר נאסר אם תופס דמיה ונאסר בדיו משמר דגם דין אסור משמר אינו משום הקדשה שבהן אלא קנס שהתורה קנסתו בשביל שעבר אסור, ויש להוכיח מדברי התוספות כאן דאין תופסין דמיהן לאסר דעד כאן לא הוקשה להו לשיטת רבנו תם אלא שאין צריך לקנות דבר האסור אבל לולי זה הוי אתי להו שפיר שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואי נימא דאוסרין דמיהן לאסר בהנאה קשה למה אצטרף לאשמעינן שאין מוסרין הדמים לעם הארץ דהא גודאי ישתמש בהן והן תופסין דמיהן ואוסרין בהנאה והוי לפני עור' ממש אלא על כרחך שאין תופסין דמיהן לאסר בהנאה, מיהו בלאו הכי קשה איך סלקא דעתך שמתר לקנות משמר מעם הארץ הרי אסור בהנאה וכשמוכר הרי הוא נהנה מהן ונמצא מכשילו באסור בהנאה, לכן נראה יותר דאין משמר אסור בהנאה דלא מצינו שנוחשב בין אסורי הנאה אלא שאסור אכילתו ושאר תשמישן כגון להאכיל לכהמה ולזרע וכיזא בו (וכמו שכתבנו כעין זה לענין ספיחין בבאור ההלכה לעיל בפרק ד' הלכה ב') אבל למכרן או הנאה שאינה של כלוי אין אסור, והא דליף לה מהא דמן השמור אי אתה בוצר הפנהא אי אתה בוצר להשתמש בדרך התשמישין שדרך לבצר עובדן⁽²⁴¹⁾ אבל לא בא לאסר כל הנאות⁽²⁴²⁾ וצ"ע:

ציון ההלכה

(קכח) מאירי ספה ל"ט: (קכט) ירושלמי⁽²³³⁾ וכן הוא בפרוש רבנו נתן: (קל) תפארת ישראל⁽²³⁴⁾: (קלא) וכן הוא ברוב הדפוסים ושנים והכתבי יד: (קלב) בפרוש המשניות ולעיל פרק ד' הלכה ג': (קלג) הר"ש והרא"ש ור"י בן מלכי צדק ורבנו נתן ורש"י בספה ל"ט וכפתור ופנח פרק מ"ח, אבל הערוך ערך רבנו מנחם ורבנו ירבוזין הוא של גנות וירבוזין השומים הוא של שדות וכן פרש הרע"ב בקהתוספות יום טוב ודלא כחוספות אנשי שם⁽²³⁵⁾: (קלד) רבנו בפרוש המשניות: (קלה) ר"ש ורבנו בפרוש המשניות: (קלי) ר"ש ורבנו בפרוש המשניות: (קלמ) ירושלמי: (קלנ) שער צדק⁽²³⁶⁾: (קמ) ירושלמי:

רב

הלכות שמטה ויובל פרק שמיני

ממנו (צט) מעט בדמי שלש סעודות בלבד (ק) משום כדי חייו (קא) של מוֹבֵר: יג (קב) וְכֵל דְבָר שְׂאִינוּ חֵיב בַּמַּעֲשָׂוֹת * בְּגוֹן (קג) שוֹם בְּעַל בְּכִי (קד) וּבְצֵל שֶׁל רֶכְפָּה (קה) וּגְרִיסֵין הַקְּלָקִיּוֹת

באור ההלכה

דרך אמונה

(צט) מעט בדמי שלש סעודות בלבד. שיוכל לקנות בדמים אלו ג' סעודות⁽²⁴³⁾ (קמ) כגון לחם ויין⁽²⁴⁴⁾ (קמג) דשמה צריך הוא לסעודת שבת⁽²⁴⁵⁾ וכיון שהתר בערב שבת התר לכל ימות השבת: (ק) משום כדי חייו של מוֹבֵר. הקלו בזה ולא חששו שיעשה בהן סחורה או ישנה עד אחר הבעור (קמ) אבל יותר מג' סעודות חוששין בעם הארץ שיעשה בהן סחורה: (קא) של מוֹבֵר. (קמ) וגם משום צורך החבר להמציא לו לאכילת השבת: יג (קב) וכי דבר שאינו חייב במעשרות. כנ"ל פרק ב' מתרומות הלכה י"ב, ודעת רבנו שם שהן פטורין משום שחזקתן מן ההפקר אבל (קמ) דעת הר"ש שם דפטורין משום שבאין מחוץ לארץ וכן הטעם כאן גבי שביעית: (קג) שוֹם בְּעַל בְּכִי. (קמ) הוא מין שוֹם חריף מאד שכל האוכלו עיניו יורדות דמעות ויש אומרים על שם מקומו: (קד) וּבְצֵל שֶׁל רֶכְפָּה. (קמ) הוא מין בצל חריף מאד שמדמע את העינים ויש אומרים על שם מקומו: (קה) וּגְרִיסֵין הַקְּלָקִיּוֹת. (קמ) הוא מין פול גדול ומרבע ממקום הנקרא קלקלי (קמט) והטחונין נקראין גריסין:

* בְּגוֹן שוֹם בְּעַל בְּכִי וכו'. דעת רבנו דכל הני דסוף מעשרות פטורין משום שבאין מן ההפקר וכן מבאר כאן ובפרק ב' דתרומות הלכה י"ב וכן כתב רבנו בפרוש המשניות, אבל הר"ש פרש על פי הירושלמי דטעם כל אלו מפני שבאין מחוץ לארץ וכן הוא בהדיא בירושלמי ריש פרק ב' דדמאי תמן תנינן שום בעל בכי ובצל של רכפה וגריסין הקלקין ועדשים המצריח המינין הללו על ידי שיש כיוצא בהן בארץ ישראל צרכו חכמים לתן להן סימן אבל האלצרין והאפסקין (בתוספתא הגרסא והאפסקין) והאצטרבלין על ידי שאין כיוצא בהן בארץ ישראל לא צרכו לתן להם סימן, רצה לומר ולעולם פטורין ממעשרות, הרי מבאר דטעם פטור מינים אלו משום שהם מחוץ לארץ ואיך פרש רבנו נגד הירושלמי, ויש לומר דרבנו קשיתה איך אפשר לומר דהאלצרין והאפסקין והאצטרבלין באין מחוץ לארץ ופטורין ממעשרות והא בהדיא תנן בפרק קמא דמעשרות מאימתי הפרות חביבין במעשרות האפסקים משיטילו גידים ובירושלמי שם (הלכה ב') מודים חכמים לרבי יהודה באלצרין ובאפסקין ובאצטרבלין משיעשו קלפה והביאו רבנו בפרק ב' ממעשר הלכה ה' האפסקין משיטילו גידים כו' האצטרבלין משיעשו קלפה ובערובין כ"ט א' מבאר דאפסקין חביבין במעשר עני עין שם, ואין לומר דכל הני מד' אצרות דחביבין במעשר מדרבנן⁽²⁴⁷⁾, דעל כל פנים כיון דחביבין במעשר איך אפשר למנותן לפטור וכתב בפרשת מקץ 'קחו מזמרת הארץ בטנים' פרש רש"י שהם

אפסקין אלמא דגולין בארץ ישראל, ולכן דעת רבנו דהעקר בגרסת התוספתא דסוף מעשרות דגריס להפך כגון אלו צרכו חכמים לתן בהן סימן לפי שאין כיוצא בהן בארץ ישראל אבל האלצרין והאפסקין והאצטרבלין לא צרכו חכמים לתן להן סימן לפי שפיוצא בהן בארץ ישראל ומפרש דמינין אלו לפי שאין כיוצא בהן בארץ ישראל שנשמרין שכל השוים בעל בכי וכו' כלן באין מן ההפקר ונתנו בהן סימן שמינים אלו באין מההפקר אבל האלצרין כו' שיש כיוצא בהן בארץ ישראל שאינן הפקר לא נתנו סימן איזה אלא סמכו על הכלל שכל שידוע שהוא הפקר פטור וכל שנשמר חייב שהרמב"ם השמיט הדין הזה דאלצרין כו' דכך כתב בפרק ב' דתרומות דכל מה שהפקר פטור, והא דמסיק בירושלמי שם אמר רבי אבין הדין מתניתא (רוצה לומר המשנה דשם אלו מתעשרין דמאי בכל מקום הדבילה והתמרים והחרובין כו') חלופא חייב המינין הללו על ידי שאין כיוצא בהן בחוץ לארץ צרכו חכמים למנותן, הכונה ששם להפך שמנו את החביבים ולא את הפטורין ובשביל שאין פמותן בחוץ לארץ וכן בארץ ישראל מנאום לחיוב ולא צריך לתת בהן סימן שכלן חביבין ואין בהן הפקר ולא של חוץ לארץ, כך נראה פרוש רבנו ובהו אתי שפיר שיטתו כאן, והנה בירושלמי ריש פרק ט' דשביעית במתניתין דהפיגם והירבובין כו' פריך ולמה לא תנינן הסיאה והאזוב והקורנס עמהן (רצה לומר דתנן פרק ג' דמעשרות משנה ט' הסיאה והאזוב והקורנית שבחצר אם היו נשמרין חביבין, משמע דבגנה אפלו נשמרין פטורין שמשמר מחמת הגנה ולא מחמתן⁽²⁴⁸⁾ כמו שאמרו בפסחים ו' ב') שלא תאמר אלו (הסיאה והאזוב) נשמרין בחצר חביבין ואלו (הפיגם והירבובין כו') נשמרין בחצר פטורין (רצה לומר אפלו נשמרין בחצר פטורין ולכן לא מנאן כאן) אלא אף אלו אם היו נשמרין בחצר חביבין, (וגם לא תאמר) ואלו (הפיגם וכו') נשמרין בגנה חביבין ואלו (הסיאה כו') נשמרין בגנה פטורין (ולכן לא כללן, שגם זה אינו נכון) אלא אלו ואלו אם היו נשמרין בגנה פטורין, ולמה לא תנינן אלא אילין הוא שלא תאמר הואיל ורב המינין הללו (הפיגם וכו') נרבעין ובאין מן האסור יהו אסורין לפום פן צריך מימר מתרין (רוצה לומר דמכל מקום סתמא מתרין דסתמא הנמקרין בשוק הן מן ההפקר אבל הסיאה והאזוב רבן מההפקר ולא צריך לאשמענין דסתמא פטורין), ומבאר דהני יש רב נשמרין ומכל מקום רב הנמקרין בשוק הן מההפקר אבל הני דמתניתין דסוף מעשרות הן כלן מההפקר, וזה יש לומר הטעם שלא כלל המשנה הני דשוים בעל בכי בהדי פיגם והירבובין, וענין חזון איש מעשרות סימן ב' סעוף קטן⁽²⁴⁹⁾ ומה שכתבנו בבאור ההלכה פרק י"ג ממעשר הלכה א'⁽²⁵⁰⁾:

ציון ההלכה

(קמא) ר"י מלוניל סכה ל"ט א': (קמב) רש"י סכה ל"ט א': (קמג) רמב"ם בפרשת בהר⁽²⁴⁶⁾: (קמד) מאירי סכה ל"ט: (קמה) ר"ש סוף מעשרות ובארנו בפרק ב' מתרומות שם: (קמו) צינתי שם: (קמז) צינתי שם: (קמח) צינתי שם: (קמט) ר"י קורקוס:

הלכות שמיטה ויובל פרק שמיני

שיח אמונה

[דר"א ס"ק צט]

שְׂיִיכַל לְקִנּוּת בְּדָמִים אֱלוֹ ג' סְעוּדוֹת⁽²⁴³⁾ כְּגוֹן לֶחֶם וְיֵינ⁽²⁴⁴⁾
דְּשֶׁמָּא צָרִיף הוּא לְסְעוּדַת שְׁבַת⁽²⁴⁵⁾.

243 ואם יש למוכר בני בית שהוא זן אותם, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' עט הע' לו) שמותר לקנות ממנו ולמסור לו דמי שביעית בשיעור של מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד מבני ביתו. והגרש"ז אויערבאך (מעדני ארץ על מס' שביעית עמ' קסד) הסתפק בזה, שיתכן שלא חילקו בתקנתם, ולא התירו לקנות מאדם אחד אלא כשיעור שלש סעודות ולא יותר.

244 וביאר (שיח השמיטה שם) שכיון שמצינו (ראה דר"א הל' מתנות עניים פ"ז ס"ק נט) שנותנים לעני לצורך סעודת שבת פת ושמן וקטניות כמו בכל יום, ותוספת דג וירק לכבוד שבת, אף זה נכלל בשיעור דמי מזון שלש סעודות שמותר לקנות ממנו. והגרש"ז אויערבאך (מעדני ארץ שם) הסתפק אם השיעור הוא כפי צורך לחם לסעודה בלבד, או אף בשר ודגים.

245 ואם ידוע על פי עידות כשרה שיש למוכר כדי צורך הוצאותיו, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאסור לקנות ממנו אף כשיעור מזון שלש סעודות. וכן אם ראה שכבר קנו ממנו אחרים כשיעור זה, וא"כ יש בידו כדי מזון שלש סעודות, אסור לקנות ממנו מה שעלול לגרום לו איסור. מאידך, הגרש"ז אויערבאך (מעדני ארץ שם) נקט שלא חילקו בתקנתם, ואף מעשיר מותר לקנות כשיעור זה. ומטעם זה תמה (מנחת שלמה פ"ט מ"א) על דברי הריב"מ צ"ע (שם) שנראה מדבריו שההיתר תלוי אם המוכר דחוק בפועל, שהרי משמע שאף כמה בני אדם רשאים לקנות ממנו כשכל אחד קונה שיעור זה, ואין הטעם משום צורך המוכר, והניח בצ"ע.

[ציה"ל ס"ק קמג]

רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶשֶׁת בְּהַר⁽²⁴⁶⁾.
246 כה, ה.

[בה"ל ד"ה כגון]

מִד' אֲרָצוֹת דִּחִיבִין בְּמַעֲשֵׂר מְדַרְבְּנָן⁽²⁴⁷⁾ וְכו', שְׁמֶשֶׁר מִחֶמֶת הַגֶּנֶז וְלֹא מִחֶמֶת⁽²⁴⁸⁾ וְכו', וְעֵין חֲזוֹן אִישׁ מַעֲשֵׂוֹת סִימָן ב' סְעִיף קָטָן וְ⁽²⁴⁹⁾וּמָה שֶׁכָּתְבֵנוּ בְּבֵאוֹר הַהֲלָכָה פֶּרֶק י"ג מִמַּעֲשֵׂר הַלָּכָה א'⁽²⁵⁰⁾.

247 והם ארץ שוער, מצרים, עמון ומואב, שמבואר ברמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"א) שהן חייבות בתרומות ומעשרות מדרבנן, משום שהם סביבות ארץ ישראל.

248 ובאופן זה, מבואר בדר"א לעיל (ס"ק צח) שהם נחשבים כהפקר גם לענין שאין להם דין משומר בשביעית, וראה ביאורים שם.

249 שעמד על מה שמצינו שהמינים שסתמן הפקר נמנו במשניות שלש פעמים, במס' דמאי (פ"א מ"א) ובמס' מעשרות (פ"ה מ"ח) ובמס' שביעית (פ"ט מ"א), ובכל מקום נשנו מינים אחרים. וכתב שנאמרו משניות אלו ע"י חכמים שונים במקומות שונים [ובכל מקום שנה התנא לפי מה שהיה מצוי אצלו], והכניסם רבי במשניות כמו שנאמרו.

250 שם (ד"ה פירות) הזכיר ג"כ את קושיית המפרשים מדוע לא נשנו כל המינים הנ"ל יחד במקום אחד, וכתב שיש חילוקים בדיניהם בין מעשרות ודמאי ושביעית, ולכן נמנו בכל מקום מינים אחרים לפי דיניו, יעו"ש בכל דבריו, וראה גם דברי הרדב"ז המובאים בביאורים לציה"ל (ס"ק קנב).

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(יב) או שקצור לעבודת הארץ (יג) כמו שבארנו. (יד) אלא קוצר מעט מעט וחובט ואובל: ב ומדברי סופרים (טו) * שיהיו (טז) כל הספיחין (יז) אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם מפני

באור ההלכה

דרך אמונה

* שיהיו כל הספיחין אסורין באכילה. בשער המלך דקדק מזה דדוקא באכילה אסורין ולא בהנאה וכן שאר הראשונים לא הנזירו אלא אסור אכילה, וגם בין שזה נלמד מקרא וכי תאמרו מה נאכל הן לא נזרע וגו' (וזהו לרבי עקיבא דסבירא ליה ספיחין דאורייתא דליף מקרא זה³⁸), ושם לא נזכר אלא אסור אכילה, והקשה על הר"ש פרק ט' דשביעית משנה א' שהקשה על רבי עקיבא איך משפחת לה בעור בירקות תפוק ליה דאסור משום ספיחין, ומאי קושיא נימא דבעור בא לאסרו בהנאה, והנה רבנו כתב בסמוך הלכה ג' דהמלקט ספיחין מכין אותו מפת מרדות, ואם נימא דמתר בהנאה אמאי מכין אותו והרי יכול ללקטן להנאה, אמנם בתזונו איש סימן ט' סעיף קטן ד' כתב דהמלקטן הינו שלקטן לאכילה אבל בדרב"ז³⁹ נקט שקל המלקטן לוקה, והביא ראיה מירושלמי פרק ט' הלכה א' רבי שמעון בן יוחאי הוה עבר בשמטתא חמא חד מלקט שביעית אמר ליה ולא ספיחין אנון, אמר ליה ולא את הוא מתירן, אמר ליה ואין חברי חולקין עלי קרא עלי ופרץ גדר ישכנו נחש וכן הוה ליה, משמע שעל הלקוט לבד נענש (ועין ויקרא רבא פרשה ל"א כל מי שילקט ויאכל מפרות שביעית יהו מחזירין אותו בקמפון⁴⁰), וכן כתב רבנו בסמוך הלכה ה' דספיחין אין תולשין אותן ביד, והא דמשמע בהלכה י"ח דמצוה לעקרו הינו דרך השחתה, אמנם

הרבה⁴¹, וגם צריך שנוי בשל אחרים מדרבנן ורק באוצר בית דין מתר, ונראה דלענין אסור דאורייתא של הבעלים בעינן שיעשה כדרך שעושה בכל השנים, וכל שהשאר בשדה ושירו מוכיח עליו שאינו נוהג בהן בעלות אין עובר בלאו, אבל לענין אסור דרבנן שאסרו לאסוף הרבה שרב הפמות נראה כסחורה לא מהני שירו שהרי שבות זה בין בבעלים בין באחרים, ובין לענין אסור דאורייתא הנוהג בבעלים ובין לענין דרבנן הנוהג בכל אדם אין נפקא מנה אם עשה או עושה על ידי שליח אפלו גוי או קוף בין שקוצרין לו כל שדה ורצונו להחזיק לעצמו עובר בלאו, והקוצר שדה של גוי כדרך הקוצרים עובר על אסור דרבנן כיון שאין קנין לגוי, אבל אסור דאורייתא ליכא רק על הבעלים, (ט) ויש להסתפק בישראל שמכר פרותיו של שביעית במחבר לגוי על מנת לקטפן אם ישראל מתר להיות פועל אצלו לקטפן, דכיון דהמכירה לא חל דהפרות הפקר הוה ליה קוצר לצורך הפקר ואף על פי שהגוי גוזלן וגם דינא דמלכותא לא מהני בזה וצ"ע, מיהו בפרות של גוי אסור לקצר עמו כדרך הקוצרין מדרבנן גזרה אטו פרות של ישראל: (יב) או

שקצור לעבודת הארץ. (טו) דעת רבנו דלאו זה כולל שני דברים, א' שלא יקצר לעבודת הארץ דהינו שעל ידי הקצירה ישביח הקרקע על ידי זה⁴², ב' שלא יקצר כדרך הקוצרים וכנ"ל פרק א' הלכה ב' סעיף קטן י"ג: (יג) כמו שבארנו. בפרק א' הלכה א' ב' עין שם: (יד) אלא קוצר מעט מעט וחובט ואובל⁴³. (טו) וכן אסור לדוש ולעמר ולזרות מדרבנן אלא חובט מעט מעט⁴⁴ ורק בסוריא התיירו כמו שיתבאר בהלכה כ"ז בעור השם יתברך. (טז) ואפלו במקום דמתר ללקט כגון שמלקט לעצמו כדלקמן פרק ו' הלכה ב' אסור לשכר פועלים ולהכניס לביתו, ומפל מקום מתר לומר לפועל לקט לי ירק היום ולא אסרו אלא פועלים הרבה וצ"ע: ב (טז) שיהיו כל הספיחין אסורין באכילה. (טז) ואפלו ספיחי כרוב אף על גב דדמי לאילן כיון שהוא ירק ספיחיו אסורין, (ז) ואפלו במאכל בהמה יש אסור ספיחין, (כא) וכן אסור לתן ספיחין לבהמה⁴⁵ חוץ מתבן שמתר לתן לבהמתו אף אם התבואה אסורה כמו שכתב רבנו בסמוך הלכה ד' שלא גזרו על תבן, (כב) וכן אסור לזרע ספיחין, (כג) וספיחי שביעית שחמצו בה עסה העסה אסורה, (כד) אבל בשאר הנאות⁴⁶ יש אומרים דספיחין מתירין⁴⁷: (טז) ב' הספיחין. (כח) וכל שכן אם נזרע בשביעית באסור: (יז) אסורין באכילה. (טו) וגם המשקין היוצאין מהן אסורין⁴⁸ (טו) ויש בהן קדשת שביעית⁴⁹ אבל אין לוקין

ציון ההלכה

(טו) שם סעיף קטן ח': (טז) בארנו בבאור ההלכה לעיל בפרק א' הלכה ב' מנא ליה לרבנו זה: (יז) חזון איש שם סימן י"ב סעיף קטן ח', ומשמע דגם מעט אסור מדרבנן ועין ר"י קורקוס פרק ח' הלכה ב': (יח) שם סימן י"ג סעיף קטן י"ז: (יט) שער המלך דלא כר"ש ריש פרק ט' דשביעית: (כ) חזון איש שם סימן ט' סעיף קטן י"ז וכן כתב בתפארת ישראל פרק ד' אות י"ד שגם במאכל בהמה ובמין הצובעים יש בו אסור ספיחין ועין בבאור ההלכה: (כא) שם סימן ט' סעיף קטן ו' וסימן כ"ו סדר השביעית אות א' ו', ובר"ש סיריליא דף קנ"ב א' ופרק ט' הלכה ח' נראה דמתר להאכיל לספיחין לבהמה וצ"ע: (כב) שם סימן ט' סעיף קטן ד' וכן מוכח בירושלמי כלאים פרק א' הלכה ט', ואם זרעו עין לקמן הלכה ו': (כג) וירושלמי עולה פרק ב' הלכה ח' עין שם, והורה מרן לאחור שהתארח אצל מי שאין נזהר מספיחין⁵² ובשלו בברקה שבשלו בה ספיחין, שאם הכלי אחר מעת לעת לא נאסר התבשיל בדיעבד⁵³, וכל זה בשעת הדחק אבל לכתחלה צריך הנעלה, ואם בשלו בכלי פרות שביעית שאינן ספיחים ואחר כך הוה מעת לעת בשלו בו דברים אחרים עין בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד ש"ג⁵⁴ בשם אאמ"ר וזלה"ה שצדד דטעם שביעית הבלוע בכלי הוי כנפסד⁵⁵ מאחר שאי אפשר לעשות עמו שום דבר וממילא התבשיל שנתבשל אחריו אין בו קדשת שביעית ולא דיני שביעית (ומה שכתב שצריך להגיעל הכלי, יש לומר דהינוגו אם בשלו בהן אחר זמן הבעור שכבר נאסר⁵⁶ או שבשלו ספיחין האסורין⁵⁷ וצ"ע: (כד) שער המלך, ועין בבאור ההלכה שצדדנו דהנאה של כלוי אסורה: (כח) חזון איש סימן כ"ו סדר השביעית אות א': (כו) רבנו בפרק י' ממאכלות אסורות הלכה כ"ב: (כז) חזון איש סימן כ"ה סעיף קטן ל"ב ומעשותו סימן ו' סעיף קטן א':

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק יא]

קְשָׁאוֹרָא דְרַבְהִי (23).

(23) וראה בה"ל להלן פ"ח ה"ה ד"ה היוצור, שלא נודע כמה שיעורו.

[דר"א ס"ק יב]

שְׁעָל יְדֵי הַקְּצִירָה יִשְׁפִּיחַ הַקֶּרֶקַע עַל יְדֵי זֶה (24).

(24) כלומר לנקות את הקרקע כדי שיוכל לזרוע שם (דר"א לעיל פ"א ס"ק ג), ואף שהתועלת שבניקוי הקרקע היא כעין חרישה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה ל, עמ' קנו) שכשיש במעשיו תועלת זו אסרה התורה את המלאכה משום קוצר.

ולקצור שחת באופן המועיל לגידול הבאים אחריו, כתב בשו"ת מנחת שלמה (תניא סי' קכג אות ח, ב) שמסתבר שאסור, שלא א"כ קוצר לצורכו, שמבואר בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' פג) של שאינו מכוין להשביח מותר א"פ שגורם ע"י כך שיגדלו אחרים, שהרי כל קצירה גורמת לגדילת גידולים אחרים, ובכל זאת הותר לקצור בשביעית מה שהביא שלישי בשישית.

ולגזום ענפים לפני ירידת שלגים כדי שלא יכבידו על העץ ויזיקוהו, ראה מה שכתבנו בציה"ל לעיל (פ"א ס"ק רפג).

וקצירת פירות שישית בשביעית לתועלת הקרקע, כתבו החזו"א (סי' יב ס"ק ז ד"ה אמנם) והגרא"ז מלצר (נדפס במעדני ארץ תשי"ד עמ' 282) והגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון פ"א תשובה ח) ורבינו (קיצור דיני שביעית עמ' קנט תש"ח) שאף היא אסורה.

[דר"א ס"ק יד]

מְעַט מְעַט וְחֻבֵּט וְאוֹכֵל (25) וְכוּ', אֶלָּא חֻבֵּט מְעַט מְעַט (26).

(25) שיעור הקצירה המועטת שמותר לקצור כל פעם, כתב הגר"ש אויערבאך (מעדני ארץ שביעית סי' ג אות ד) שהרידב"ז פירש שהיא כשיעור אכילה אחת, והגר"ח ברלין ביאר שהיא כשיעור מזון ג' סעודות, אך מלשון הרמב"ם והרא"ש ורע"ב נראה שהוא יותר משיעור זה, ועל כן פירש המעדני ארץ שהותרה קצירה שהיא פחותה משיעור שראוי לעשות ממנו כ"י.

ובחזו"א (סי' יב ס"ק ו, והובא בדר"א לעיל ס"ק יא) מבואר שמדרבנן אסרו לאסוף כמות מרובה אפילו כשמשייר בשדה, משום שהדבר נראה כסחורה, וביאר הגר"מ שטרנבוך (שמיטה כהלכתה פ"ג הע' טו) שכוונת החזו"א לדבריו (סי' כו סדר השביעית אות ו, הובא להלן ס"ק קפא) לגבי לקיטה מהפקר, שמותר ללקוט רק כשיעור שאדם מכין בביתו לתשימש בני ביתו לימים מועטים [והיינו שבוע, כמבואר בציה"ל להלן (ס"ק טט)].

(26) בביאור 'חבטה', כתב הרד"ק (שופטים ו, יא) שהיא כעין דישה, אלא שדישה נעשית ע"י בקר וחבטה ע"י מקלות.

[דר"א ס"ק טו]

וְכֵן אֶסֶר לְתַן סְפִיחִין לְבְהֵמָה (27) וְכוּ', אֶבְל בְּשָׂאָר הַנְּאוֹת (28) יֵשׁ אוֹמְרִים דְּסְפִיחִין מְתָרִין (29).

(27) והלוקח את הבהמה לרעות בשטח המותר, והיא הולכת מעצמה למקום שיש ספיחין, דעת החזו"א (נתיב השמיטה סי' ו ס"ח) שאינו צריך לגרשה ולמונעה מלאכול אותם. וכן מבואר בערוך השלחן (סי' כב כ"ט) ע"פ התוספתא.

(28) וליתן את הספיחין לאחר על דעת לקבל ממנו פירות של היתר בתמורה, כתב רבינו (ידון משה ח"י עמ' קיז) שאסור לעשות כן, ומי שהחליף ספיחין אסור לקנות ממנו את פירות היתר שקיבל תמורת הספיחין.

(29) וחלב של פרה שנתפטמה ע"י ספיחין, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צה) שמותר לשתות חלב זה, וכן צידד רבינו (גבורי כח פי"ח תש' כו עמ' 546) שמותר, וכן מטו משמיה דהחזו"א (ישועות כהן - קו התאריך וענינים שונים, עמ' קלז). וכן כתב הגר"מ שטרנבוך (שמיטה כהלכתה פ"ב הע' ז) שנראה שיש להתיר מפני שיעקר גידול התבואה הוא למאכל בתור תבואה, ולא נאסרו הספיחין אלא כשנהנה מגוף הגידולין כפי מטרת גידולם, ועוד, שקדושת שביעית פוקעת כשנשתנה תואר הצמח ונעשה חלב.

[דר"א ס"ק יז]

הַמְשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִן אֶסְרוֹרִין (30) וְיֵשׁ בְּהֵן קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית (31).

(30) וכן סוכר העשוי מסלק של ספיחין, כתב הגר"ש אויערבאך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' קכג) שנראה שאסור לאוכלו, שאין שינוי צורתו ושמו וטעמו גורם היתר אלא כשנשתנה לדבר היתר [כגון יין נסך שנהפך למים או בשר נבילה שנהפך לדבש], מה שאין כן כאן שהסוכר אינו דבר היתר, שהרי אף אם היה צומח סוכר היה אסור לאוכלו מדין ספיחין.

(31) וטעם הדבר שנוהגים קדושת שביעית בספיחין א"ע"פ שאסורים באכילה, ואילו בפירות שאינם ראויים למאכל אין קדושת שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שהספיחין ראויים לאכילה ויאכלום בהמה או נכרי, אין נפקת מהם קדושת שביעית. והוסיף, שמאכל בהמה במקום שאין בהמות אין בו קדושה, מפני שבטלה חשיבותו, אך מאכל אדם במקום שאין אוכלים אותו מחמת איסור וכדו', לא בטלה חשיבותו, שנחשב עדיין כמאכל לענין טומאת אוכלין ומוקצה.

[ציה"ל ס"ק כג]

מִי שְׂאֵין נִזְהָר מִסְפִּיחִין (32) וְכוּ', לֹא נֶאֱסָר הַתְּכַשִּׁיל בְּדִיעְבַד (33).

(32) במקום ספק אם המאכל התבשל בכלי הבלוע מספיחין, כגון שמתארח אצל אדם שמסופק אם הוא נזהר מספיחין או לא, או שיודע שאינו נזהר מספיחין אך מסופק אם בישל ספיחין בכלי זה שאוכל ממנו, דעת רבינו (שיח השמיטה פי"ד הע' מה) שיוכל להקל ולאכול מספק, מפני שבביעית בזמן הזה דרבנן. והגר"ש אלישיב הורה (משנת הגר"ש עמ' צג הע' קמב) לגבי מוסד המחלק אוכל למשפחות נזקקות, שאינו רשאי לחלק להם אפילו מאכלים שיש ספק שהתבשלו עם ירקות של היתר מכירה, מפני שגם להיכנס לספק אסור, ובפרט שיש אפשרות לברר, ואין להתיר מטעם ספק דרבנן.

וספיחין הגדלים בקרקע שנמכרה לנכרי ע"י המסדרים היתר מכירה [שמבואר בדר"א להלן (ס"ק ריג) ובביאורים שם שאינו חל], כתבו הגר"מ לפקוביץ, רבינו, הגר"נ קרליץ והגר"י שפירא (במכתב שנדפס באגרות וכתבים מרבינו סי' קעז ובחוט שני עמ' תקי) שהם ספיחין גמורים כירקות שבשוק, וחל עליהם כל חומר מאכלות אסורות, וכמבואר בכתבי קהלות יעקב החדשים (זרעים סי' כה) שהחזו"א נקט שהמכירה אינה כלום [וראה עוד מה שכתבנו בדר"א להלן (שם)]. וכן דעת הגר"ש

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק יז]

אָבֵל אֵין לֹקֵין צֵלִיחֵין⁽⁴¹⁾ וְכוּ', אֵין בְּהֵן מְשֹׁם סְפִיחֵין⁽⁴²⁾ כְּגֹן פְּשָׁתֵין⁽⁴³⁾ וְכוּ', אִם יֵשׁ בּוֹ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית יֵשׁ בּוֹ מְשֹׁם סְפִיחֵין⁽⁴⁴⁾ וְכוּ', עֲשִׂבִי בְשֵׁם יֵשׁ בְּהֵן אֶסוּר סְפִיחֵין⁽⁴⁵⁾.

41) מה שמבואר מדברי הרמב"ם כאן שעל הספיחין עצמם לוקים, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכנראה כוונתו למכת מרדות ולא למלקות דאורייתא, שהרי מבואר בדברי הרמב"ם שאיסור ספיחין אינו אלא מדרבנן.

42) הטעם שאיסור ספיחין אינו נוהג בדבר שאין בו קדושת שביעית, למרות שיש חשש שעוברי עבירה יזרעו באיסור, כתב הגר"ז אויערבאך (מעדני ארץ סי' ג אות ט) שכיון שבתורת כהנים מבואר שהסמיכו חז"ל איסור ספיחין על הפסוק 'את ספיח שדך לא תקצור', א"כ כשם שאיסור קצירה נאמר רק על גידולין שיש בהם קדושת שביעית, כך איסור ספיחין נאמר רק בדבר שיש בו קדושת שביעית [וראה מה שכתבנו בציה"ל להלן (ס"ק כח)].

ופרי שרק חלק ממנו יש בו קדושת שביעית, כגון פשתן, שהגרענינים קדושים והקשים אינם קדושים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' קפד שעה"צ אות ז) שמה שיש בו קדושת שביעית נוהג בו איסור ספיחין, ומה שאין בו קדושת שביעית אין בו איסור ספיחין [ומ"מ אסור לקנות דבר זה מהחשוד, שגם זה בכלל הגזירה שלא לקנות מחשוד דבר שיש בו זיקת שביעית].

43) ואם עבר וזרע פשתן, כתב רבינו (נזר החיים הל' שמיטה ויובל אות נב) שיתכן שיש בו איסור ספיחין, שרק על העולה מאליו לא גזרו כשאין בו קדושת שביעית, אבל אם עבר וזרע נאסר מה שצמח באיסור ספיחין אף שאין בו קדושת שביעית, וכעין המבואר בדר"א להלן (ס"ק כז) בשם החזו"א שאם עבר וזרע בד' שדות, יש איסור ספיחין, אע"פ שבצמחו מאליהם אין גזירת ספיחין, והניח בצע' [וראה הע' קודמת].

44) איסור ספיחין בתבלינים, כתב רבינו (טוב הארץ עמ' מג) שכיון שמבואר בדר"א לקמן (פ"ה ס"ק קנט) שקדושת שביעית נוהגת בכל תבלין הראוי ליתן טעם, אף אם אינו ראוי לאכילה כלל, א"כ בכל מיני התבלין שייך איסור ספיחין.

45) ולעבור ליד עשבי בושם של ספיחין ולהנות מהריח, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין ראוי ויתכן שאסור מן הדין, אף שאינו נהנה מהם הנאת כילוי [כשאינו מוללם על מנת להריח], ומשום שמבואר בבה"ל (סוף ד"ה שיהיו) בשם הגר"ש אלישיב שיש להחמיר יותר בדבר שנזרע לשם כך, ועשבי בושם נזרעים לשם הנאת ריחם. אכן, להריח עשבי בושם שאין ידוע היכן גדלו, כמצוי בבתי כנסת של בני ספרד, לכאורה מותר [וראה להלן בביאורים לציה"ל (ס"ק נב) שכיון ששביעית בזמן הזה דרבנן יש להקל בספק כעין זה].

ושיחים שעומדים להריח ומברכים עליהם בורא 'עצי' בשמים [ולא 'עשבי' בשמים], כתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' קפג) שאין בהם איסור ספיחין, מפני שדינם כדין אילנות, המבואר בהלכה הבאה.

ושושנים העומדים לריח, כתב הגר"ש אלישיב (שם) שהסתפק הירושלמי אם יש בהם דין ספיחין, ומספק יש להחמיר, וכן

פסק הגר"ש וואזנר (מבית לוי קובץ ה עמ' נד) [וכן מבואר בדר"א לקמן (פ"ז ס"ק קכז, וציון לשם הציה"ל כאן ס"ק לב) ובשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' קכג אות ג) לגבי הנהגת קדושת שביעית בהם, שיש להחמיר מחמת שלא נפשט בירושלמי].

וטבק, דעת החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' שטו-שיז) ששייך בו איסור ספיחין [ולאחר הביעור נוסף בו עוד איסור], ועל כן בזמן שהיו מצויים עלי טבק שגדלו בשביעית לא עישן הגר"י קניבסקי אלא סיגירות שהטבק שלהם גדל אצל ערבים [והיה מעורב עם טבק מחו"ל]. וכן כתב בציה"ל לקמן (פ"ז ס"ק רכב) שיש בטבק קדושת שביעית [ובספר שמיטה כהלכתה (פ"ב סי"ב) דן להקל שאין בו קדושת שביעית, מפני שהנאתו אינה שוה לכל נפש, שיש רבים שהעישון מפריע להם, ואף ידוע כיום שהוא מזיק לבריאות. וראה מנחת שלמה (שם אות ב)].

ופרחים שאין בהם ריח ועומדים לנוי בלבד, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רלב, נזר החיים הל' שמיטה ויובל אות נג) שלא גזרו בהם איסור ספיחין, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צב) והגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רמז).

[דר"א שם]

שְׁעָל יְדֵי זֶה יִפְתָּחוּ הַנְּצָנִים⁽⁴⁶⁾, וְדָקָא בְּכָלִי שְׁאִינוּ נְקוּבִין⁽⁴⁷⁾ וְכוּ', כְּנִי"ל פֶּרֶק א' הַלְּכָה ו' סְעִיף קֶטֶן נִי"ו⁽⁴⁸⁾ וְכוּ', אֵין בּוֹ מְשֹׁם אֶסוּר סְפִיחֵין⁽⁴⁹⁾.

46) ומיני בשמים וכיוצא בזה, שרגילים בשאר השנים להניחם במים, ודרכם להצמיח שורשים על ידי זה, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' קעא) שאסור להניחם במים בשביעית. והוסיף (מכתבים, כת"י) שאסור לתת גרעין אבוקדו בתוך כלי מים, כיון שדרכו להצמיח שורשים על ידי זה, ואף לשים אותו בכוס מים לזמן מועט על דעת להוציאו לאחר מכן אסור, כיון שאם ישאירנו שם יצמיח שורשים. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' מה) ולהתיר לגדל גרעין אבוקדו בתוך כלי שאינו נקוב המונח בבית. ודעת הגר"נ קרליץ (שמיטת קרקעות פ"ב סכ"ו) שמוותר להניח צמחים במים אם עושה כן כדי שישתמרו בלחותם, אף אם יודע שעל ידי זה יצמיחו שורשים.

47) עציץ שאינו נקוב בבית שיצאו חלק מהעלים שלו מחוץ לעציץ, מבואר בציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קח) בשם החזו"א שאסורים הם משום ספיחין [מפני שיונקים מהקרקע], ויש לתולשם, וראה בביאורים שם.

ואיסור ספיחין בעציץ נקוב, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שדין עציץ נקוב כקרקע לכל דבר, וכן מתבאר מדברי החזו"א שבציה"ל שם.

גידולי חממה על מצע מנותק, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שצ"ע אם יש בהם איסור ספיחין. וראה ציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קו) שהובאו דברי הגר"ש אלישיב לענין זריעה בחממות, ובביאורים שם.

48) שמבואר בדר"א שם, שבצירוף שני דברים אלו יש מקום להקל ולהתיר אף זריעה בשביעית.

49) אכן כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רלד ו-רלז), שמדברי החזו"א המובאים בציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קח) נראה שאיסור ספיחין נוהג אף במה שגדל בעציץ שאינו נקוב. וכן נראה דעת

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

סז

דרך אמונה

באור ההלכה

עליהן⁽⁴¹⁾. (כט) ודבר שאין בו קדשת שביעית אין בהן משום ספיחין⁽⁴²⁾ כגון פשתין⁽⁴³⁾ וכרכמין וכן זרעוני גנה שאין נאכלין לא לאדם ולא לבהמה ואין עומדין אלא לזריעה אין בהן אסור ספיחין ומתיר לזרען אחר שביעית, (לט) ולכן ירקות שנכנסו ממשית לשביעית ונשתהו עד שנעשו זרעוני גנה שאין נאכלין מתיר לזרען במוצאי שביעית ואין בהן קדשת שביעית ולא ספיחין ואין בהן משום אין לוקחין מהמשמר ולא משום אסור למסר דמי שביעית לעם הארץ, (ס) ותבלין שחביבין במעשר יש בהן אסור ספיחין, אולם לפי מה שכתב בחזון איש שביעית סימן ט' סעיף קטן י"ז וסימן י' סעיף קטן י"ב מבאר דגם אם פטור ממעשר אם יש בו קדשת שביעית יש בו משום ספיחין⁽⁴⁴⁾. (סא) כמהין ופטירות אין בהן משום ספיחין, (סב) עשבי בשם יש בהן אסור ספיחין⁽⁴⁵⁾ אלא אם כן היו מינים שאין זורעין אותן רב בני אדם, (סג) ובאותן המתירין יכול לשומם בשביעית בתוך כלי עם מים אף על פי שעל ידי זה יפתחו הנצינים⁽⁴⁶⁾, ודוקא בכלי שאינו נקוב⁽⁴⁷⁾ ועומדת בתוך הבית כנ"ל פרק א' הלכה ו' סעיף קטן נ"ו⁽⁴⁸⁾, (לז) וכן הגדל בעציץ שאינו נקוב אין בו משום אסור ספיחין⁽⁴⁹⁾:

מלוגמא, דטעם אסור מלוגמא הוא משום הפסד⁽⁵⁰⁾ אבל מרן לא הכריע בזה, ובמשנה ראשונה פרק ח' דשביעית משנה א' הביא ראיה מדברי רבנו דאסור ועין לקמן פרק ה' הלכה י"א בציון ההלכה שכתבנו לזכות ראיתו, ואם להתחמם בהם הרי גם באסורי הנאה מתיר דהוי שלא כדרך הנאתו כמו שכתב בעמודי ירושלים תנינא בירושלמי נדרים פרק ד' הלכה ג' (שנדפס בגליון הירושלמי), והא דבעי בירושלמי שם הוא ודוקא גבי מדר הנאה והשאלה אם זה בכלל פנתו, ונראה להביא ראיה דספיחין אסורין בהנאה דבירושלמי פרק ט' דשביעית הלכה ה' בעי תבן מהו שיהא אסור משום ספיחין ומביא ראיה מדהנאה הצבעין והפטמין לוקחין מרסן מכל מקום ואינו חושש והגמרא דחי לה עין שם, על כל פנים חזינו שאם יש בו משום ספיחין אסור לצבע⁽⁵¹⁾ (ומרסן הוי כהבן⁽⁵²⁾). עוד נראה מירושלמי מעשרות פרק ה' הלכה ג' דבעי כרכמין מהו שיהו מתירין משום ספיחין ובעי למפשט מפשתן דנוהג בו אסור ספיחין וסלקא דעתך דהני הגבעולין וזה אינו ראוי אלא לנגדים, ומבאר שאם גזרו על ספיחין בפשתן היה אסור לעשות בגד מספיחין וכן כרכמין אינו אלא למראה כמו שכתב רבנו בפרק ז' ממעשר שני הלכה ט' ואינו אלא הנאה, אף אפשר דכיון שאוכלין אותו אף שאין הנאה מטעמו הוי בכלל אכילה וצ"ע, אף יתכן שלא אסור חז"ל אלא הנאה של כלוי⁽⁵³⁾ דומיא דטבל ותרומה כגון להאכיל לבהמה או לזרע או לצבע או לעשות ממנו בגד שכל זה מכלה אותו אבל הנאה שאינה של כלוי כגון לשכת על הספיחין או להשעין בהן הדלת או לסתם בו נקב וכהאי גוונא שאין מכלה אותו (ובאופן שדרך הנאתו כך עין תוספתא דאהלות פרק י"ג הלכה ד') אפשר דמתיר, ואפשר דלכן כתב רבנו אסור באכילה וכמו שכתב גבי תרומה בפרק ו' דתרומות הלכה ה' הוור אסור לאכל תרומות אף על גב שאסור גם בהנאה של כלוי וכן כתב גבי טבל בריש פרק ו' ממעשר אסור לאכלו מן הטבל וכן כתב בפרק י' ממאכלות אסורות הלכה י"ט נקרא טבל ואסור לאכל ממנו אף על גב דאסור גם בהנאה של כלוי, וצריך לומר דרבנו כולל זה באכילה ולא נצה לכתב אסור בהנאה כיון שאין כל ההנאות אסורות, ועין תוספות שבת כ"ו א' ד"ה אין שכתב דלא מצינו שיהא טבל אסור בהנאה, ומה שכתבו תוספות בעירובין י"ז ב' ד"ה ואת דטבל אסור בהנאה הפנה הנאה של כלוי (מיהו אין ברור דרבנו כסירא ליה אסור הנאה של כלוי וכתבנו בזה בבאור ההלכה בתרומות פרק י"א הלכה כ"א), ולפי זה אפלו נימא דמתיר לאבד ספיחין מיהו להסיקה תחת תבשילו ולעשות מהם רפואה בודאי אסור ונמצאתי

ציון ההלכה

(כט) שם סימן י' סעיף קטן י"ב וסימן כ"ז סעיף קטן ב' וכן כתב מרן באגרת כתב יד (מכתב י"ט בסוף הספר) וחוור בו ממה שכתב בסימן ט' סעיף קטן ד', ועין מה שכתבנו בזה בבאור ההלכה לקמן פרק ח' הלכה י"ד, וראיתי בכתב יד מאמור"ז וזלה⁽⁵¹⁾ שמצדד דכתבה דינו כפשתן ועין בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שנו"ב⁽⁵²⁾ מה שכתב בשם מרן החזון איש ובשם אמור"ז וזלה⁽⁵³⁾ בענין הכתבה⁽⁵⁴⁾: (כט) שם סימן כ"ז סעיף קטן ב' (ל) בארנו בבאור ההלכה בפרק י"א ממעשר הלכה י"ב: (לז) כן העירו בשם מרן, ועין מה שכתבנו בבאור ההלכה לקמן הלכה ג' בענין קדשת שביעית בהן: (לג) עין חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ט' ועין מה שכתבנו בזה בפרק ז' הלכה י"ט⁽⁵⁵⁾ וכן כתבו בשם הגר"ח ברלין וזל: (לג) תודעת המשטמה⁽⁵⁶⁾ בשם מ"ח שליט"א: (לז) משפטי ארץ⁽⁵⁷⁾ בשם מ"ח שליט"א⁽⁵⁸⁾ ועין שבת ק"ח א' לא הינו רביה⁽⁵⁹⁾:

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

עוברי עברה, שלא ילך ויזרע (יח) תבואה וקטניות (ט) וזרעוני גנה בתוך שדהו בפתה, ובשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך (כ) אסרו כל הספיחים הצומחים בשיביעית: ג הא למדת שאין אוכלין מפרות שביעית (כא) אלא פרות האילנות (כב) והעשבים

באור ההלכה

במשנה ראשונה פרק ב' דשביעית משנה י' שכתב דספיחים אסור בסחורה ובמלוגמא עין שם וצ"ע ועין עוד בזה במקדש דוד שביעית⁷⁷ ריש אות ג', אמנם לרבי עקיבא דסבירא ליה ספיחים דאורייתא, אפשר כדברי השער המלך דדוקא באכילה אסור מדאורייתא כדיליף מוכי תאמרו מה נאכל, והא דלא משגי במנחות ה' ב' דהעמר בא להתיי ספיחים בהנאה הינו משום דחדש מעולם לא נאסר בהנאה ולא שך שבא להתיי, ומכל מקום אפשר דמודה רבי עקיבא דעל כל פנים מדרבנן אסור כל הנאה של כלוי, ובזה אתי שפיר דרבי שמעון הענישו על שלקט ספיחים⁷⁸ אף על גב דרבי שמעון סבירא ליה כרבי עקיבא כמו שאמרו בפסחים ג"א ב', דעל כל פנים מדרבנן אסור בכל הנאה של כלוי וכנ"ל והנאה שאינה של כלוי לא שכיח שילקט בשביל זה וצ"ע. ובענין דבר שאינו אלא מאכל בהמה אם יש בו ספיחים

דרה אמונה

(יח) תבואה וקטניות. אבל בפרות האילן לא שייך אסור ספיחים כדבסמוך הלכה ג': (יט) וזרעוני גנה. ודוקא הנאכלין כנ"ל: (כ) אסרו כל הספיחים הצומחים בשיביעית⁶⁸. (כא) וכןנות אין בהן משום ספיחים⁶⁹: ג (כא) אלא פרות האילנות. (לב) שעליהן לא גזרו משום ספיחים⁷⁰ כיון שאין דרך לנטעו אלא אחת לכמה שנים לא גזרו⁷¹: (כב) והעשבים שאין זורעין אותן כו'. (ל) ומכל מקום יש עליהן כל קדשת שביעית⁷² וחיוב להפקינן ואסור לשמרן בהתנהגות בעלות וכדין כל פרות שביעית, ורק אסור ספיחים לא גזרו עליהן שטעם האסור שמא יזרע כנ"ל ואלו אין דרך בני אדם לזרען:

כתב מרן בסימן י' סעיף קטן י"ב שיש בו ספיחים, וראיתו מהא דרבי בירושלמי סוף מעשרות בכרמין ופשתן אם יש בו ספיחים שזה אין ראוי לא לאדם ולא בהמה (עין מה שכתב מרן בסימן י' סעיף קטן י"ב). משמע דבמאכל בהמה פשיטא דאסור, ולפי זה צריך לומר דהא דרבי בירושלמי פרק ט' דשביעית הלכה ה' על תבן, לא על כל מאכל בהמה בעי רק על תבן כמו שבאר מרן בסימן י' סעיף קטן י"ב, והא דמיתי ראיה מפרסן ומעין תלתן, צריך לומר דסבירא ליה לגמרא דהני דמו לגמרי לתבן⁷³, וכן נראה מדברי רבנו בהלכה ד' שכתב דתבן אין בו משום ספיחים ולא כתב דכל מאכל בהמה אין בו משום ספיחים (אך יש לעין דהנה ליה להביא גם כן מפרסן וצ"ע תלתן). אמנם הר"ש סיריליאוי מפרש שם דעל כל מאכל בהמה בעי אם גזרו ספיחים ופשיט דלא גזרו בשום מאכל בהמה וכן נראה ביראים מצוה קני"ח דכל מאכל בהמה הוי כתבן ואין בו ספיחים אבל הוא אויל בשיטת רבי עקיבא דספיחים דאורייתא⁶⁸ עין שם, וצריך לומר דכרמין כיון שנותנין אותן בתבשיל למראה הנה ליה בכלל גורת אכלי אדם, אבל מפשתן צ"ע דפשתן אינו אכל אדם כלל (דהרי סלקא דעתה דעל הקיסמין⁶¹ מירי ולא על הזרע), ואולי דלמסקנא דמסיק דאין בכרמין ופשתן ספיחים הוא הדין בכל מאכל בהמה ודחק (ובר"ש סיריליאוי סוף מעשרות נראה דכרמין עומד לטוית בגדים דומיא דפשתן), וגם מסבירא נראה כדברי מרן שהרי הטעם שלא יבואו לזרע, ובנודא דהדרה לזרע לצרף בהמה שדות שלמות כמבאר בבבא קמא פ"א א' ובכמה דכתי ויש לחוש שזרע, ומו"ח שליט"א⁶² הביא ראיה מבבא מציעא ק"ח א' שומרי ספיחים בשיביעית כו' דלשמעו בעלי ורועות ולפרשו מניה, ואטו ברשעי עסקינן, ואם מהרין בהנאה יש לומר שלקוחים להנות בהן, ולעניות דעתי יש לומר דמירי בדי' שדות שלא גזרו משום ספיחים כדבסמוך הלכה ד' או במקומות שלא כבשו אלא עולי מצרים כדלקמן הלכה כ"ו או שהתקנה היתה לפני שגזרו על הספיחים וכדאיתא בהאי גזא בירושלמי פרק ה' הלכה ב' מתניתין עד שלא גזרו על הספיחים, ולכאורה זה מרחק דהתנאי בתוספתא דשקלים פרק א' הלכה ז' ובתוספתא סוף פרק ח' דמנחות ובתוספתא דמעילה פרק א' הלכה י"ד אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמה של תודה כו' מן המדמע ומפרות שביעית ואם הביא הרי אלו כחלין (רצה לומר לא קדשו ועין זבחים פ"ח א'), והטעם משום ממשקה ישאל דאסור ספיחים ככל הני דחשיב שם עין פסחים מ"ח א' (דהא גם באסור דרבנן יש ממשקה ישראל, דהא מדמע דרבנן, וכן מוכח בפסחים שם דאי לא דמקצה אסור דבר אחר גורם לו היה אסור להביא ממקצה אף על גב דמקצה דרבנן עין שם), ואם כן איך אפשר להביא העמר מספיחים, דבשלמא מה שהעמר נשרף התיירה תורה בעמר כדיליף במנחות פ"ד א' מדכתוב לדורותיכם עין שם, אבל אסור דספיחים איך אפשר להקריב ועל כרחך דמד' שדות מביא או מכל הני, והא דפרקי בירושלמי ריש פרק ד' דשקלים ולא נמצא קומץ על שירים שאין נאכלין⁶³) (אם נעבד אסור עין שם), הינו משום דעל השירים לא מצינו שהתורה התיירה באכילה וצ"ע קצת, ועין תוספות בבא מציעא ג"ח א' ד"ה לשמור שהקשו דליהסר משום משמר שאינו ממשקה ישראל והינו דאף על גב דהתורה אמרה לדורותיכם, זה רק לענין מה שגשורף אבל אסור אחר לא הוה מלדורותיכם וכמו שכתבו תוספות במנחות פ"ד א' ד"ה שומרי דהא יכול להביא מהמפקר (ועין שם בתוספות שהקשו לרבי עקיבא דספיחים אסורין הא אין זה ממשקה ישראל, ותרצו דמצותה בכך, וצ"ע למה לא הקשו על

ציון ההלכה

(לב) כן העידו משם מרן דהיי לענין זה כהילין ולא כורעים⁷³, ועין חזון איש שביעית סימן כ"ב סעיף קטן ב'⁷⁴) וקבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב⁷⁵, ויש לעין דתוספות והר"ש כתבו דכרוב לרבי שמעון אין בו משום ספיחים דגדל כהילין ותפוק ליה שעולה מגזעו כמו בננות כדאיתא בירושלמי סוף פרק ה' דכלאי. וכן אמאי אסור רבנן לרבי שמעון ויש לישב⁷⁶: (ל) מפרשים: (ל) חזון איש שביעית סימן ט' סעיף קטן י"ז וסימן כ"ו סדר השביעית אות ו':

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק כ]

הספיחין הצומחים בשביעית⁶⁸. ובגנות אין בהן משום ספיחין⁶⁹.

68 ולקנות פירות שאין אפשרות לברר אם גדלו בשביעית והן ספיחין או שגדלו בשישית, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צג) ורבינו (שיח השמיטה פי"ד ס"ו) שתלוי הדבר מהו הרוב הנמצא בשוק, אך אם אפשר לברר, אין לסמוך על הרוב להקל. והוסיף הגר"ש אלישיב (שם), שמ"מ אם גידולי שביעית מצויים ברוב המקומות יש לחשוש אף אם הם המיעוט, וסיים, שלמעשה יש להקל בזה עד כמה ימים לאחר שהתוצרת של השביעית מתחילה להגיע לשווקים.

69 כן מבואר בפירושו רבינו נתן אב הישיבה (פ"ה מ"א) שפירש דין בנות שוח המבואר במשנה שם, שהם הבגנות, ומפורש בדבריו שם שאין איסור ספיחין נוהג בהם.

ולענין אם יש איסור ספיחין בחריין, ראה ציה"ל לקמן (פ"ז ס"ק קצ) שכתב שצ"ע בזה, וציון לארחות רבנו שדן בזה, ובטעם צד ההיתר דן בארחות רבנו שם, אם הוא רק באופן שבצבץ מעל הקרקע לפני השביעית, ומטעם זה אין בו ספיחין, או אף כשלא בצבץ קודם לכן הוא מותר משום שגדל משורש הטמון בקרקע ואינו נזרע כל שנה מחדש. וראה בביאורים לציה"ל להלן (ס"ק לה), שאין ללמוד מבגנות להתיר שאר מינים העולים מגזע שהיה קיים לפני שביעית.

[דר"א ס"ק כא]

שעליהן לא גזרו משום ספיחין⁷⁰ וכו', אלא אחת לכמה שנים לא גזרו⁷¹.

70 וקנה סוכר, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רלא, נזר החיים הל' שמיטה ויובל אות יט) שמסתבר שדינו כעץ ולא כירק, ואין בו איסור ספיחין.

71 ולענין צמחים רב שנתיים שאין להם דין אילן, ראה בביאורים לדר"א (לעיל ס"ק כ) ולציה"ל (ס"ק לה) שאין להקל בהם מטעם זה, ורק בבגנות התיר החזו"א מהטעם המבואר שם.

[דר"א ס"ק כב]

ומכל מקום יש עליהן קל קדשת שביעית⁷².

72 מפני שהם ראויים למאכל בהמה. ואף אם אין בהמות מצויות בעיר זו, ואין העשבים ששם עומדים למאכל בהמה, כתב רבינו (ידון משה חט"ז עמ' קי) שאם בערים אחרות שיש בהם בהמות עשבים אלו עומדים לבהמות, יש בהם קדושת שביעית.

[ציה"ל ס"ק לה]

כאילן ולא כפרעים⁷³, ועין חזון איש שביעית סימן כ"ב סעיף קטן ב'⁷⁴ וקבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב⁷⁵ וכו', אמאי אסרו רבנן דרבי שמעון ויש לישיב⁷⁶.

73 טעם נוסף שלא לאסור בגנות משום ספיחין כתב הגר"ש ז אוערבראך (מנחת שלמה ח"ג סי' קכב אות ז), שאם זורעים את הגרעין בשביעית אינו נותן פירות באותה שנה כלל, ולכן י"ל שלא גזרו בו על הספיחין.

74 שמבואר שמינים העשויים להתקיים י"ל שאין בהם גזירת ספיחין.

75 שכתב שבגנות שגדלו בשביעית ונלקטו בשמינית אין נוהגת בהן קדושת שביעית, וראה בביאורים לדר"א להלן (ס"ק ט) שהטעם לזה הוא משום שאין קדושת שביעית נוהגת בהן.

76 וכן העיר בציה"ל להלן (ס"ק קמח). ומ"מ כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין להקל מחמת סברא זו אלא בבגנות, כיון שיש בהן צורך גדול, ובזה סמך החזו"א על הסברא שכיון שהן עולים מהגזע אינן כזרעים ולא גזרו בהן איסור ספיחין, אבל בדברים אחרים שאין בהם צורך כל כך אין לסמוך על סברא זו, ולכן אין להתיר במינים אחרים שלא הורה בהם החזו"א להתיר.

[בה"ל ד"ה שיהיו]

במקדש דוד שביעית⁷⁷ וכו', הענישו על שלקט ספיחין⁷⁸ וכו', דהני דמו לגמרי לתבין⁷⁹ וכו', בשית רבי עקיבא דספיחין דאורייתא⁸⁰ וכו', דעל הקיסמין⁸¹ מירי וכו', ומו"ח שליט"א⁸² וכו', כקומץ על שירים שאין נאכלין⁸³.

77 זרעים (סי' נט).

78 אע"פ שלא ראה אם לקט לאכילה או לצורך אחר.

79 וראה גם בה"ל לקמן (פ"ח הי"ט ד"ה הצבענין) ובביאורים שם.

80 כמובא בדר"א (ס"ק ד) שדעת היראים שהלכה כר"ע.

81 היינו הגבעולין.

82 מובא בהערות למסכת בבא מציעא שם.

83 באופן שאין ספיחין, ודנו אם יהא מותר לזרוע בשביעית כדי להביא קרבן העומר, ודחו שודאי אי אפשר משום שלא יהיו השיריים מותרים באכילה כיון שיש בהם איסור שביעית, ולא תירצו שממה שנאמר 'לדורותיכם' יש ללמוד להתיר הבאת העומר אף באופן זה.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק רביעי

[דר"א ס"ק כג]

שָׁאִין רַב בְּעֵלֵי הַגְּנוֹת מְטַפְּלִין בְּזֵרִיעָתָן אֲלֵא מְעוּטָן⁽⁸⁴⁾ לֹא גְזָרָן⁽⁸⁵⁾.

84) וצמח שאין זורעים אותו בארץ ישראל, אך בשאר העולם הדרך לזורעו, דעת רבינו (שיח השמיטה פי"ד הע' נח, וכן צידד בתשובתו בנזר החיים שמיטה ויובל אות כז) שלענין איסור ספיחין הולכים אחר המנהג בארץ ישראל, ועל כן אין בצמח זה איסור ספיחין.

85) עבר וזרע צמח בר בשביעית, כתב הברית עולם (סי' ג ס"ב) שחל עליו איסור ספיחין למרות שאין הדרך לזורעו, שלא הותר אלא כשצמח מאליו (כמובא בדר"א להלן (ס"ק כז) לגבי ד' שדות).

[ציה"ל ס"ק מ]

כְּגוֹן הַנְּעִנֵעֶ⁽⁸⁶⁾.

86) ובזמננו, שהרגילות לזרוע נענע [ואינה גדילה מאליה], כתב הגרב"צ אבא שאול (אור לציון פרק התשובה ג) שיש בה איסור ספיחין, שהרי השתנתה הרגילות, וכמבואר בדר"א כאן (סוף ס"ק כה) בשם החזו"א שבכל זמן יש לילך לפי הרגילות באותו זמן.

[בה"ל ד"ה שיהיו]

כְּגוֹן לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה וְכֵהָאֵי גְּוָנָא אָסוּר⁽⁸⁷⁾.

87) ודבש הנעשה מפרחים האסורים משום ספיחין, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאם הפרחים עומדים לדבש, אסור הוא באכילה.

[בה"ל ד"ה כגון]

הָכָא נִמְי אֵין שִׁיף בּו קְדִישַׁת שְׁבִיעִית⁽⁸⁸⁾ וְכוּ, וְעֵין לְעֵיל פֶּרֶק א' הֶלְכָה ו'⁽⁸⁹⁾ לְעֵנִין שְׁבִיעִית בְּעֵצִין שְׁאִינוּ נְקוּבִים⁽⁹⁰⁾ וְכוּ, עֵין תּוֹסַפְתָּא שְׁבִיעִית פֶּרֶק ב' הֶלְכָה י"א⁽⁹¹⁾.

88) זריעת כמהין ופטריות בשביעית, כתב רבינו (נזר החיים הל' שמיטה ויובל אות יב) שנראה שאין בה שום איסור, כיון שאינם יונקים מהקרקע. והוסיף (מכתבים, כת"י), שאין להביא ראיה משבת שאסור לתולשם משום עוקר דבר מגידולו [ואם יש איסור עקירה יש גם איסור זריעה], מפני שבשבת האיסור הוא מחמת חיבור או ניתוק הדבר ממקום גידולו, אך בשביעית כל שאינו עבודת קרקע וסתירה לשביתת הארץ לא נאסר.

89) בבה"ל (ד"ה ואין בודקין).

90) שהובא להוכיח מהתוספתא שם שדין שביעית נוהג אף בעציץ שאינו נקוב, ועי"ש בטעם הדבר.

91) דברי התוספתא שאין מלקטים עשבים מגבי זבל' הובאו בדר"א לעיל (פ"א ס"ק כו), וביאר שם שהאיסור הוא משום שנראה כמתקן שדהו. ומשמע משם שזריעה בזבל אסורה בשביעית, ולכן יש לאסור את ליקוט העשבים שעליו משום שבזה הוא נראה כמכין את הזבל לזרוע בו. והוסיף רבינו (מכתבים, כת"י) שאין להביא ראיה מהרמב"ם לעיל (פ"א ה"ו) שאין איסור זריעה בזבל, מפני שמבואר בחזו"א (הובא בדר"א שם ס"ק נו) שזהו רק בזבל הגס, אבל בזבל הדק יש איסור זריעה.

טט

הלכות שמטה ויובל פרק רביעי

(כג) שאין זורעין אותם רב האדם * כגון הפיגם (כד) והירבוזין השוטים (כה) וכל פיוצא בהן.

דרך אמונה

באור ההלכה

(כג) שאין זורעין אותן רב האדם. (לג) דכיון שאין רב בעלי הגנות מטפלין בזריעתן אלא מעוטין⁶⁴ לא גזרו⁶⁵:
 (כד) והירבוזין השוטים. (לג) ויש אומרים דשני מינים הם הירבוזין והשוטים: (כה) וכל פיוצא בהן. (מ) כגון החלגלוגות וכסבר שבהרים וכרפס שבהרות והגרגיר של אפר (ממ) אבל כסבר וכרפס וגרגיר של גנה חשוב ויש בו אסור ספיחין (מג) וכן הסיאה והאזוב והקורנית שגדלין מאליהן, (מג) וכן תרדל במקום שאינו חשוב מתר בין זרעו בין ירקו, (מד) וכל מינים אלו אם נשתנה בדור מן הדורות ורב בני אדם זורעין אותן או המינים האסורין משום ספיחין אם הוול לרב בני אדם ואין זורעין אותן הולכין אחר שעתו:

כדברי רבנו, דבעי מהו שיהו אסורין משום ספיחין ומסיק הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עברה מתרין וצ"ע על הר"ש, ושמא משום דבעי בירושלמי מהו שיהו אסורין כו' ולא פשיט מגופא דמתניתין, ועל כרחך דמתניתין אין ראיה דמציי למימר דמרי בהני דתחלת גדולן בששית (וצ"ע על רבנו בזה), ומכל מקום לדינא מודה לדינו של רבנו כמסקנת הירושלמי, והנה בענין כמהין ופטוריות כתבתי בזה באריכות בספר שיח השדה קנטוס הלכותים סימן ב' וצאתיך כאן בקצרה מה שנוגע לענין שביעית, הנה לענין אסור ספיחין לכאורה פשוט דלא שיהו בהו כמו שכתב רבנו כאן שהעשבים שאין זורעין אותן רב האדם כגון הפיגם וכו' לא גזרו עליהן, וכן כתב בסמוך הלכה ד' ספיחין העולין בשדה בור כו' מתרין באכילה לפי שאין אדם זורע מקומות אלו, ואם כן כל שכן כמהין ופטוריות שאי אפשר לזרעם כלל אלא עולין מאליהן כדאייתא בירושלמי מעשרות פרק א' הלכה א' פשוט דלא שיהו אסור ספיחין וכן העידו בשם מרן ז"ל, ולענין קדשת שביעית הנה בשבת צ' א' אמרו והתניא זה הכלל כל שיש לו עקר יש לו שביעית ושאין לו עקר אין לו שביעית פרש רש"י שיש לו עקר שגשרש בארץ, ולפרוש זה הסכימו התוספות בעבודה זרה י"ד א' ד"ה תורניתא ובגדה סיב א' ד"ה כל, ולפי זה פשוט דבכמהין ופטוריות כיון שאין להם שרשים כלל כמו שכתב רבנו בפרוש המשניות פרק א' דפאה משנה ד' אין שיהו בו דין שביעית, וכן כתב בהדיא במאירי בעבודה זרה דאיתי למעוטי כמהין ופטוריות וכשות, אף הריטב"א והדושי הר"ן בשבת פרשו פרוש אחר בכריתא זו דמרי לענין בעור, והביאו ראיה מתוספתא דשביעית עין שם, ואף שבוער הדין לא חלקו על רש"י ותוספות אדרבה הריטב"א הקשה שם דמלתא דפשיטא היא (לענין גפרית) אם אין לו עקר אין לו שביעית עין שם, על כל פנים אין לנו ראיה מסוגיא זו לענין כמהין ופטוריות ומכל מקום מסתבר שקמו שפטורין ממעשר כמו שאמרו בשבת ס"ח א' וכתב רבנו בפרק ב' ממתנות עניים הלכה ב' מפני שאין גדוליהן מן הארץ (ועין ירושלמי פרק א' ממעשרות הלכה א' והארקנו בזה שם) הלא נמי אין שיהו בו קדשת שביעית⁶⁶ ויש הארכנו הרבה בזה, ושמעתי מביאין ראיה מתוספתא דמעשרות פרק ג' הלכה ח' המטילא לא נהגו בו חכמים הטר לא למעשרות ולא לשביעית ותורם מקל מין ומין, ומבאר בעבודה זרה ל"ח ב' שהיו זורעין בכלי זרע כרפס ופשתן ותלתן ועל ידי כשפים צמחו מיד עין שם, ואם כן מבאר דאף שאין יונק מקרקע חוב בשביעית, ואין לומר דהתם הטעם משום שבאו מצמחים שצמחו בתחלה בקרקע, שהרי כתבו התוספות בשבת ג' ב' ד"ה הטומן דבצלים שנוספו בתלוש פטורין ממעשרות, ובמדרש איתא גבי שמן אלישע שנוסף בנס שאמר לה שפטור ממעשר אף על גב שצא משמן פשוט (ועין מה שהארקנו בזה בבאור ההלכה בפרק ב' דתרומות הלכה א' ד"ה אכל), מיהו על כרחך אין מהתוספתא הנ"ל ראיה כלל שהיו שם גם כן חוב כמעשר וכמהין ופטוריות פטורין ממעשר לכלי עלמא, וצריך לומר דשם מדרבנן משום דמחזי כדורע בצצין וכן משמע הלשון לא נהגו חכמים הטר (ועין לעיל פרק א' הלכה ו'⁶⁷) לענין שביעית בצצין שאינו נקוב⁶⁸). אחר כך נודע לי שיש היום מקומות שזורעין כמהין ופטוריות בתוך זבל ומתפשטין מהם שרשים דקים, ואם נאמר דבתוך זבל מקרי זריעה (עין תוספתא שביעית פרק ב' הלכה י"א⁶⁹) אפשר דיש בזה גם כן אסור ספיחין, ומכל מקום מסתבר דשרשים אלו כיון שאינן נכרין לא מקרי שרשים ומקרי שאין לו שרש וכמו שהארקנו לעיל בבאור ההלכה בהלכה א' ואין בהן קדשת שביעית וספיחין, ועין עוד מה שהארקנו שם בזה בעזר השם יתברך:

ציון ההלכה

(לג) סדר השביעית שם: (לג) הר"ש ורש"י בסנה ל"ט ב': (מ) משנה בפרק ט' דשביעית, ובתשובת הרמב"ם כתב כגון הנענע⁶⁶ והקורנית והאביזיון והארקבית והתשי ויחצא בזה מן העשבים: (מל) ר"ש: (מג) וירושלמי: (מג) וירושלמי בפרק ט' אף על גב דלא קמא לן כרבי יהודה, ודעת ר"ש סיריליאו בדרך קמ"א א' [פרק ט' הלכה א'] דקמא לן כרבי יהודה דספיה תרדל מתרין לעולם: (מד) חזון איש שביעית סימן ט' סעיף קטן י"ז:

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק יג]

שְהַגְדֵל בְּיַד גּוֹי פְטוּר מִבְּעוֹר²⁵ וְכו', וְגַם בְּחֻזֵן אִישׁ הַקֶּשֶׁה עַל זֶה²⁶ וְכו', שְהַלֻּקַח מִיַּד גּוֹי צָרִיף לְקַיֵּם בְּעוֹר²⁷ כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְיַד יִשְׂרָאֵל²⁸.

25) ואף שאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע קדושתה ופירות נכרי קדושים בקדושת שביעית, כתבו בשו"ת אבקת רוכל (סי' כג ד"ה עוד מצאתי) והמהרי"ט (סי' מג ד"ה ומה שכתב מהרי"ק) בשם הר"ש הזקן, שאינם חייבים בביעור, כיון שביעור הוא דבר התלוי בממון שמצוה להפקירו לכל, וכיון שהפירות הגיעו מהנכרי הפטור מביעור אף הישראל שבא מכוחו של הנכרי אינו חייב בביעור כמבואר בבכורות (יא, ב, מו, ב).

26) ראשית, שלא אמרו (בכורות שם) סברא זו שהפירות הגיעו מהנכרי הפטור, אלא בדברים שיש בהם דין נתינה, אבל ביעור אינו דין נתינה, ועוד, ששם מבואר שלמדו דין זה ממקרא לגבי תרומת מעשר אבל לא לגבי תרומה גדולה, והוא הדין שלא לגבי ביעור [ראה חוט שני (עמ' שמז), אכן, בבכורות (מו, ב) מבואר שדין זה נאמר גם לגבי פדיון הבן].

27) והשומע קידוש או הבדלה על יין הנעשה מיובל נכרי לאחר זמן הביעור, דעת הגר"נ קרליץ (עמודי ארץ עמ' קעא) שאינו יכול לצאת בזה ידי חובה, ובדיעבד אם שמע קידוש או הבדלה ואח"כ נודע לו שהיין היה מיובל נכרי, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' פב) שיתכן ויצא די חובתו, והגר"נ קרליץ (עמודי ארץ שם הע' 42) לא רצה להכריע בזה, אכן דעת רבינו (שם הע' 41) שצריך לחזור ולקדש או להבדיל.

28) אבל כל זמן שהם ביד הנכרי אפילו אחר זמן הביעור, כתב החרדים (פ"ה) שאינם נאסרים, שלא אסרו פירות שביעית שלא ביעורם אלא כשהיו ביד ישראל והשהה אותם ולא קיים בהם מצות ביעור, אבל נכרי שאינו מצווה על הביעור אינם נאסרים [כל זה לדעת הרמב"ם שהביעור היינו הפקר, אמנם לדעת הרמב"ם שביעור הוא כילוי ולא הפקר, כתב החזו"א (סי' י"ט ס"ק ז' ראה להלן ס"ק יז) שפירות שביד הנכרי נאסרו כשהגיע זמן הביעור].

ואם הישראל שקיבל פירות מהנכרי נאנס ולא ביער או שלא ידע שצריך לבערם, כתב הריב"ז (פאת השלחן פ"ח ה"ג בשם החרדים) שיכול לאוכלם לאחר שיבערם [ראה דר"א להלן ס"ק יז] ובציה"ל (ס"ק מז).

ופירות הנמצאים באוצר בית דין, כתב בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק יט) שאין צריך לבערם כיון שהם מופקרים ועומדים וזהו ביעורם. וכן פירות הנמצאים בחנויות של ועדת שמיטה המחזיקה בפירות עבור ציבור הקונים ובשליחותם, כתב שם (ציה"ל ס"ק מז) בשם החזו"א שגם הם כעין הפקר ואין צריך לבערם [וראה הליכות שדה (גליון 156 עמ' 24) דעת הגר"ש אלישיב שמעמד ועדת שמיטה היא כבית דין לענין איסור סחורה, וראה ביאורים לציה"ל שם].

אכן, מי שקנה יין של אוצר בית דין ביום שישי סמוך לשבת מיהודי שאינו שומר תורה ומצוות, דעת הגר"ש אלישיב (וישמע משה ח"א עמ' שיב) שאמנם יש לחוש שמא המוכר קנאו לפני פסח, וכשהגיע זמן הביעור בפסח [ראה דר"א להלן ס"ק

נח] לא ביערו, ואסור לשתותו, אכן בדיעבד אם אין לו יין אחר יפקירונו ואח"כ ישתמש בו.

[דר"א שם]

ביום שְהִגִּיעַ לְיַד²⁹ וְכו', וְצָרִיף לְאָבְדָן³⁰.

29) מבואר שאינו נאסר מיד כשהגיע ליד הישראל אלא רק בסוף היום עם שקיעת החמה אף שכבר הגיע קודם לכן זמן הביעור [ראה חזו"א (סי' יא ס"ק ו) ודר"א להלן ס"ק ז] ובהליכות שדה (גליון 161 עמ' 45)], ובאר השבות יצחק (עמ' קי) שכיון שביעור הוא מצוה, דינו ככל מצוה כגון מילה ולולב שזמנם כל היום, וכן כתב בספר זיו הים (ירושלמי פ"ט ה"ו אות א, הובא בציה"ל להלן ס"ק קד), שזמנו כל היום אלא ש'זריזין מקדימין', וכן דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ג הע' קכד) שאין להמתין מלבער ביום שקנה אלא יפקירם מיד.

אם לא לקח מהנכרי רק מזון שלש סעודות [ראה להלן (ה"ג)], דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' קמ הע' קכג) שחייב לבער, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משפטי ארץ פ"ב הע' 18) שחייבים לבערם כיון שכבר נתחייבו בביעור כשהיו ביד הנכרי [אלא שהנכרי היה פטור מלבערם], אכן, בספר קיצור דיני שביעית (עמ' רא תשובה רמט) כתב רבינו, שהלוקח מן הנכרי פחות משלש סעודות לכאורה אינו חייב לבער [אלא שכתב שם בשם הגר"ש אלישיב להחמיר וכו"ל], ואף אם לקח מן הנכרי יותר ממזון שלש סעודות, כתב בקונטרס תא שמע (ח"ט עמ' קו) בשם רבינו, שרשאי לתת ממנו למי שאין לו כדי מזון שלש סעודות [ראה להלן ס"ק טו], וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנה אות י) שהלוקח פירות שביעית מהנכרי רשאי לשייר לעצמו מזון שלש סעודות אפילו שעבר זמן הביעור, וכן צידד הגר"ד לנדו (ח"י שביעית עמ' כג, תקנת השביעית פ"ד הע' 22).

30) דהיינו ע"י שריפה או קבורה או כל דבר המאבדם (סדר השביעית שהדפיס הר"י שפירא ז"ל אות ד, ראה להלן ס"ק יז). וטעם הדבר ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שז), כדי שלא יכשלו בהם בני אדם [ראה בה"ל לעיל (ס"א ד"ה פירות)].

ולהשליכם לבית הכסא דרך בזיון, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' קלט אות לה) שאסור.

[דר"א ס"ק יד]

אֶלְא מְזוּן ג' סְעוּדוֹת³¹.

31) וטעם הדבר ביאר רבינו (ביאורו על ירושלמי פ"ט ה"ו, ציה"ל להלן ס"ק טז), שמזון שלש סעודות הוא מאכל של יום אחד והרי הוא כמבוער, שכיון שהוא דבר מועט בודאי יאכלנו מיד [ראה השגות הראב"ד כאן שהטעם שתקנו רבנן שיעור שלש סעודות זה משום שבת, אלא שגם שאר ימי השבוע נמדדים לפי שבת, ראה רש"י סוכה לט, א ד"ה יותר].

ומי שהיה לו בקבוץ יין שיש בו שיעור שלש סעודות, והניחו בערב פסח בארון של חמץ, ובהגיע זמן הביעור לא ביערו [כיון שיש בו שיעור שלש סעודות], דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' קד) שכיון שבזמן הביעור לא היתה דעתו לאוכלו, נאסר היין [ראה להלן מה שכתבנו לענין שיעור מזון שלש סעודות בתענית].

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קנט

השדה (יב) אסור לאכל מאותן שפנית (יא) אלא מבער אותן: ג (יד) * היו לו פרות מרבין

דרך אמונה

באור ההלכה

אמנם בחזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן ב' הוכיח שאוכלין על התלוש גם כן מדהנתן פרק ט' משנה ד' אוכלין על הטפחין, אמנם זה ראיה רק לפרוש הר"ש והערות שפרשו על הטפחין על מה שמשמין העופות בכלי חרס הבנויים בכתל, אמנם לרבנו פרוש אחר בזה⁽³⁴⁾ כמו שכתב בסמוך הלכה ד' ובפרוש המשניות דהכונה על הגררים הקשים שנשארים בסוף ואם כן מירי במקור, עוד הביא בחזון איש ראיה מדהנתא בפסחים נ"ב א' אוכלים בתמרים עד שיכלה האחרון שבצער רבן שמעון בן גמליאל אומר אוכלין על של בין הכפין ואין אוכלין על שבין השיצין, פרש רש"י של בין הכפין מה שנופל בין כפות התמרים שלמעלה ולא על שבין השיצין הינו שנופל בין הקוצים למטה ששם אין חזיה יכולה להגיע לאכל ותנא קמא סבירא ליה דאוכלין גם על מה שבין השיצין, אלא דלתרויהו אוכלין על התלוש רק דפליגי אם אוכלין על שבין השיצין שאין חזיה יכולה להגיע שם,

אמנם בפרוש רבנו חננאל שם כתב אוכלין על של בין הכפין פרוש הנסבכין בין האמירים שאפשר לאדם ללקטן ואין אוכלין על של בין השיצין כגון שנסבכו על קוצים שמכים היד שכל הרוואה אותן מתיאש מהן ואין נכשרין אלא לעופות, תנא קמא כי הני ורבי יהודא אומר אומרים לו צא וקבא אף אף אתה ממקום שאתה בו, ואם כלה מאותו המקום לא תשיגין מפני שיש בצער עד כאן לשונו, ומשמע מדבריו דשיצין וכפין שניהם בתמרים מחברים מירי אלא דכיפין הוא שנסתבכו התמרים בצנפים ויכין שאפשר ללקטן אף על גב שחזיה אין יכולה להגיע שם מפל מקום אוכלין עליהם, אבל אם נסתבכה בקוצים שגם אדם אין יכול להגיע שם רק עופות אין אוכלין עליהם, וסבירא ליה דתנא קמא דפליגי סבירא ליה דאוכלין אפלו על אלו שבצער וכל שכן על אלו שנסבכו בקוצין, והנה רבנו השמיט הדין לגמרי (וכבר נתקשה בזה מרן בסימן ט"ו סעיף קטן ה') ונראה שמפרש כפרוש רבנו חננאל ופסק כתנא קמא וכמו שכתב בהלכה י"א אוכלין בתמרים עד שיכלה אחרון שבצער ואם כן כל שכן שאוכלין על של בין השיצין ולא הוצרך להביאם, אמנם במאירי ראיתי שפסק כרבן שמעון בן גמליאל ונראה שטעמו שמפרש גם כן כפרוש רבנו חננאל אלא דסבירא ליה דרבנן ורבן שמעון בן גמליאל לא פליגי אלא אם אוכלין על שבצער או דוקא במדינה זו אבל בהא דאין אוכלין על של בין השיצין לא פליגי עליה, אבל רבנו אין דעתו כן דאם כן היה לו להביא הדין שאין אוכלין על של בין השיצין (והא דפסק בהלכה ד' שאין אוכלין על השמור, טעמא אחרתא הוא כדאמר בירושלמי את הוא שגרמת לה דאי לא היה משמר כבר היה כלה וכן כתב בחזון איש שם עין שם), על כל פנים משמע מדברי רבנו דרך מה שנסאר במקור אוכלין עליהן ולא מה שנסאר בתלוש (אבל במאירי ראיתי שמפרש לה בתלוש עין שם), וגם למדנו מדברי הרבנו חננאל קמא דאוכלין רק על מה שחזיה יכולה לאכל ולא על מה שעופות יכולין לאכל לרבן שמעון בן גמליאל, אף נראה דרבנו שפסק כתנא קמא דאוכלין גם על מה שבצער, אוכלין גם על מה שעופות יכולין להגיע שם, וכן נראה מלשון רבנו חננאל שם וכן"ל אף על פי שרבנו הזכיר רק חזיה הוא הדין עופות, על כל פנים נראה דדין זה אם אוכלין על התלוש במחלקת שנוי דלפי דעת רבנו אין אוכלין רק על המחבר, אבל לפי דעת הר"ש והערות והר"י בן מלכי צדק והרא"ש והרע"ב ורש"י והמאירי אוכלין אף על התלוש וכמו שכתב מרן, ולהלכה מסתמא קיימא לן כרב הראשונים דאוכלין אף על התלוש, וראיתי במלאכת שלמה שכתב דהא דאוכלין על הטפחין רבי יוסי קאמר לה דסבירא ליה אוכלין על השמור ואין חוששים מה שאין חזיה יכולה להגיע שם ולכן תני נמי דאוכלין על הטפחין, אבל לתנא קמא גם אין אוכלין על הטפחין כיון שאין חזיה יכולה להגיע שם, ודבריו צריכים עיון דרבי יוסי בודאי מחלק בין תלוש למחבר וכמו שכתבו בתוספות יום טוב ובחזון איש דאם לא כן לא משפכת לה בעור כלל, ואם כן בטפחין שהוא תלוש גם לרבי יוסי אין אוכלין במקום שאין חזיה יכולה להגיע שם ועל כרחך דמה שעופות מגיעין שם מהני גם כן אם כן אין זה שיך לפלוגתא דרבי יוסי ורבנו בשמור, אמנם לפי מה שכתב מרן בסימן ט' סעיף קטן ח' ובסימן י"א סעיף קטן ז' שאם פלו ברוב השדות אף על גב דאיכא גנה אחת שלא פלו שם מקרי פלו וחיב בבעור, יש לומר דגם רבי יוסי אינו מחלק בין תלוש למחבר ומשפכת לה בעור כהאי גוונא, אבל הוא דחך גדול לאוקמי הבעור דוקא כהאי גוונא והערך כמו שכתבו מרן והתוספות יום טוב: * היו לו פרות כו'. עין בדרך אמונה שבארנו ב' הדעות דעת רבנו ודעת הרמב"ן, ויש עוד דעה שלישית היא דעת הראב"ד בהשגות כאן (וכפי מה שבאר מרן בחזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ח') שיש ב' מיני בעור, בעור א' נלמד מקרא ויהשביעית תשמטה ונטשתה וזהו

ציון ההלכה

(טו) דעת ר"ש הניקן מובא בתשובות מבי"ט בספר אבקת רוכל סוף סימן כ"ג וענין משנה ראשונה פרק ג' דמאי סוף משנה ד': (פ) ר"ש סיריליא סוף פרק ט' משיעית⁽³²⁾: (יח) חזון איש שביעית סימן כ"ה סעיף קטן כ"ה: (יט) קונטרס הלכות שביעית שהדפיס ר"ז שפיארא⁽³³⁾ ז"ל וכן פסק החרדים פרק ז' ובוש"ל"ה מחמיר בקונה מגוין ובשערי צדק העתיק דברי החרדים: (כ) קונטרס הלכות שמטה הנ"ל אות י':

קס

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

(טו) מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. ואסור לאכל אחר הבעור (טז) בין לעניים בין לעשירים. ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור (יז) שורף באש או משלהך

באר ההלכה

כשקלו הפרות מהעיר ותחומיה מוציאין כל אדם מה שבבתיהם ומביאין אותה לאוצר בית דין ובית דין מחלקין לכל אדם מזון ג' סעודות עד שיכלו, ואם אין בית דין מוציאין לחוץ ומפקינן, ועל זה אמרו בירושלמי שכול להפקיר בפני ג' אוהביו שבטיח בהן שלא יזכו ואחר כך יכול לחזור ולהכניסן ולאכלן עד זמן הבעור השני שהוא כשפלה מכל יהודא או מכל גליל ואז נאסר בהנאה וצריך לשרפו או לאבדו, והנה מרן כתב שם דהבעור הראשון הוא כשפלה פרות ששית, ונראה דמרן לשיטתו אולי דכל זמן שיש פרות תלושין צדין לא הגיע זמן הבעור (כ"ג) בבאר ההלכה בהלכה ב' ואם פן איד יתכן כאן הבעור ועל כרחוק בפרות ששית קאמר, אף יש לעיין דשפיר משכתת לה שכלו מההפקר ולא נשאר רק שמור דהא קאמא לן שאין אוכלין על השמור, וגם לרבי יוסי דאוכלין על השמור הוא דוקא מחבר ולא תלוש כמו שכתב מרן בסמ"ט ט"ו סעיף קטן ב', ואם פן יש לומר דכלו בעיר זו כל המחברין ולא נשאר אלא התלושין השמורין, ואולי היה קשה לו למרן דדחק לומר שיש זמן מרבה בין כלו בהעיר לכלו במדינה ודחוק לומר דמשום זמן קצר זה אמרו שיביאו לבית דין ואוכל עד שיכלו, אבל לכאורה אין זה תמה כל כך כיון שאוכלין בכל המדינה עד שיכלה האחרון שבצער וכן כהאי גוונא אם כן שפיר יש לומר שיש זמן רב ביניהם, וראיתי בר"ש סיריליאו פרק ט' בסוגיא דהכובש ג' כבשים דאזיל בשית הראב"ד וכתב גם כן דהבעור הראשון הוא כשקלו מפרות ששית רק שכתב פרות ששית

דרך אמונה

(טו) מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. (כ"ג) ולכל אחד ואחד מאנשי ביתו (כ"ד) ואין צריך להקנות להם (כ"ה) וכן יכול להשאיר למזון בהמתו מזון ג' סעודות (כ"ז), ואם מוצא אדם שאין בידו מפרות שביעית כדי מזון ג' סעודות רשאי לתנו לו אף על גב שכתב הגיע זמן בעור וכבר בידו מזון ג' סעודות וכבר נתחייב בבעור ולא נתפרש כמה הוא רשאי לשהות כדי למצוא אוכלין ואפשר דעד שקיעת החמה (כ"ח) ומזון ג' סעודות אפשר דכל שיכול לאכלן בג' סעודות הוא בכלל ואין קצבה לדבר (כ"ט) ואין מחייבין אותו להסתפק בפת וקטנית ולא בבעור סעודה וגם רשאי לאכלן בד' סעודות ויותר כיון שהן שער ג' סעודות, ועיין לקמן הלכה י"א סעיף קטן נ"ח אם תיב לאכל הג' סעודות דוקא באתו יום: (טז) בין לעניים בין לעשירים. משום דאיכא למאן דאמר בגמרא דעניים אוכלין אחר הבעור (ל"א) הצריך לפסק דלא קאמא לן כן אלא גם לעניים נאסר אחר הבעור (ל"ב): (יז) שורף באש או משלהך כו'. שנגאסרין באכילה (ל"ג). וכל זה דעת רבנו, אבל (כ"ה) דעת הרמב"ן (כ"ה) ושאר הראשונים (כ"ה) שכשמצא זמן

שיש בהן קדשת שביעית לפי שנגלטו בשביעית, ונראה דאירקות קאי דאזלינן בהו בתר לקיטת וצ"ע, והנה מרן כתב שם דהא דנחלקו רבי יהודא ורבי יוסי אם עשירים אוכלין אחר הבעור הוא בבעור הראשון אבל בבעור השני לכלי עלמא אסור וכן כתב הר"ש סיריליאו בפרק ט' דשביעית, ולפי דעת מרן דבעור הראשון הוא כשקלו פרות ששית אם כן הבעור הראשון היה בשנת שביעית והבעור השני בשמינית וכמו שכתב הר"ש בפרק ט' משנה ח' ושאר הראשונים, ויש לעיין לפי דברי הראב"ד אף יתפרש הירושלמי פרק ה' הלכה ב' לוף שעבקה עליו שביעית רבי אליעזר אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו ואם לאו יעשה חשבון עם העניים רבי יהושע אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו ואם לאו אין לעניים עליו חשבון, וקאמר בירושלמי אתיא דרבי יהודא כרבי אליעזר דסבירא ליה העניים אוכלין אחר הבעור ולא העשירים ורבי יוסי כרבי יהושע דאמר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הבעור, ומסיק שם (לרבי אליעזר) עשה בארץ ג' שנים נתון לעניים רבע, ב' שנים נתון לעניים שלישי, שנה אחת נתון לעניים מחצה, והנה אם כבר עברו שנים בודאי כבר עבר גם הבעור השני ואם כן מה שיהי' נתון לעניים הרי כבר נאסר לכלי עלמא, ויש לומר כמו שכתב הר"ש דלענין האסור בטל ברב ורק לענין המזון לא בטל וצ"ע שם, וענין הב' בעורים כתב הכסף משנה שלמדה מהא דאוצר בית דין (ל"א), ויש לפרש גם כן שלמדה מדתנן ג' ארצות לבעור וג' ארצות לכל אחת ואחת ולמד שזהו הב' בעורים, ועיין תוספות פסחים נ"ב ב' שנתקשו בהו טובא אף הלשון צע"ק שכתב מהעיר ותחומיה דהיה ליה למימר מכל ההר שביהודא או כל העמק, ולדינא דעת הראב"ד יחידה הוא (חוץ מהר"ש סיריליאו שהסכים לו) ורב הראשונים כתבו כהרמב"ן והכי נקטינן, ומה שהשמיט רבנו הירושלמי שצריך להפקיר ואם הפקירו מחר, אמר חתני ר"ז ברנרמן נ"ד דסבירא ליה דכל זה לרבי יהודא אבל לרבי יוסי דאסור גם לעניים כגורסתו הנינו אפלו הפקירו ולא מהני מידי ההפקר:

ציון ההלכה

(כ"ג) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ו'. ונראה שאפלו יש בידו הרבה מפרות ששית ממין זה המיוז לו להשאיר מפרות שביעית מזון ג' סעודות (כ"ד) ושמעתי ממו"ח שליט"א שאם יש לו הרבה מיני יין של שביעית (כ"ה) אין רשאי להשאיר מכל אחד מזון ג' סעודות דכלן נחשבין כדבר אחד ואין יכול להשאיר אלא מזון ג' סעודות (כ"ה) לכל אחד מבני ביתו: (כ"ז) ר"ש ור"י בן מלכי צדק פרק ט' משנה ח': (כ"ח) משפטי ארץ בשם מו"ח שליט"א: (כ"ט) חזון איש שם: (כ"ה) בפרשת בהר: (ל"א) תוספות וסמ"ג ורש"י והר"ש (פאת השלחן) ועיין סוף משנה (ל"א), וכן דעת הרא"ש והראב"ד בתורת קהנים בהר (ועיין בהשגות כאן בענין אחר (כ"ה) ותוספות ור"י בנדרים נ"ח א' ד"ה אמר להו כמה דברים אמורים לבעור ובתוספות רבנו פרץ וחדושי רבנו דוד בפסחים נ"ב ב' וחדושי הר"ן שם וכן דעת הרע"ב כמו שכתב התוספות יום טוב פרק ט' משנה ב', ודעת רש"י בפסחים נ"ב שנתקשו בהו טובא מדרגה בהמה ומיהו עיין רמב"ן בפרשת בהר (כ"ה): (כ"ה) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ו' ובסימן כ"ו סדר השביעית את ב', ומכל מקום אין ראוי לאחר לכותבו עין אחרות רבנו חלק ב' עמוד שני (כ"ה):

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק טו]

וְכֵן רִשְׁאֵי הַלְהִיחַ לְעִצְמוֹ (35) וְלִכְלֵל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ (36) וְאִין צְרִיךְ לְהַקְנוֹת לָהֶם (37) וְכֵן יָכוֹל לְהַשְׁאִיר לְמִזוֹן בְּהֶמְתוֹ מִזוֹן ג', סְעוּדוֹת (38).

(35) ולהשתדל לשייר פירות כדי לקיים בהם מצות ביעור, דעת רבינו (דרך שיחה עמ' שצא) שכל מצוה שתכליתה לבער הדבר אין צריך להשתדל לקיימה, ואף שיש המשיירים פת לקיים מצות ביעור חמץ [ראה רמ"א (או"ח סי' תלב ס"ב)], שם הוא משום שבירכו בליל בדיקת חמץ 'על ביעור חמץ' [וראה חכמת אדם (שערי צדק שער מצות הארץ פ"ט ס"ו) הובא בביצה"ל להלן (ס"ק מג)].

(36) ושיעור שלש סעודות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנד אות ב) שהוא כמו לענין עירובי תחומין וחצרות דהיינו שלש ו"א ארבע ביצימ' לסעודה אחת שהם 150-135 גרם לסעודה אחת.

ושיעור שלש סעודות לבני ביתו הקטנים או באדם חולה או זקן, דעת רבינו (שיח השמיטה עמ' קלה אות כא) שהוא מועט יותר מאדם בריא, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבועות יצחק עמ' קח אות ב) שמזון שלש סעודות נמדד לפי דרך אכילתו של האדם שהם ניתנים לו, מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' שנה אות ד) שהוא כשיעור בני ביתו הגדולים, ועדיין צ"ע.

ומי שמונע את עצמו מאכילה כגון שמרבה בתעניות וכדו', דעת רבינו (שיח השמיטה שם הע' פד) שיכול לקחת שיעור מזון שלש סעודות, כיון שבכל רגע הוא יכול להתיר תעניתו ולאכול, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם אות ה) שאפילו כשחל זמן הביעור ביום תענית, מותר ליקח מזון שלש סעודות.

ושיעור שלש סעודות בתבלינים, דעת רבינו (גבורי כח סי' יח עמ' 520 אות ט) שהוא כפי הרגילות להשתמש בהם בשלש סעודות, וכן שמן לאכילה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנה-שנו) שהשיעור הוא כפי הרגילות להשתמש בו לשלש סעודות.

וכן שמן המיועד להדלקה, דעתו שם, שהשיעור הוא כפי הרגילות להשתמש בו להדלקה בשלש סעודות, אכן, בזמנינו שאין משתמשים בשמן להדלקה רק בליל שבת, דעתו שם, שהשיעור הוא כפי הרגילות להשתמש בו להדלקה בסעודות ליל שבת.

והשיעור בדברים שאינם מיני מאכל כגון פרחים או בשמים, דעתו (שיח השמיטה עמ' קלה) שאין להם שיעור וחייבים לבער את כולם מן הבית בהגיע זמן הביעור. ודעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' שנה אות יג) שמוותר לשייר בעשבי בשום וכדו' [שיש בהם קדושת שביעית] שהגיע זמן הביעור, כפי הרגילות להשתמש בהם למשך יום אחד.

ולגבי ביעור של מיני צבעים שהופקו מהצומח החייבים בביעור [ראה להלן (ה"א)], דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם אות טו) שאי אפשר להשאיר מהם כלום כשהגיע זמן הביעור, שהרי כשצובע בו הוא נשאר קיים ואין זה ביעור [וראה להלן (דר"א ס"ק יז) לענין בגד שצבעו קודם זמן הביעור].

ולענין שיעור שלש סעודות בדמי שביעית ראה דר"א להלן (ס"ק לה) וציה"ל (ס"ק יז).

(37) ובטעם הדבר ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שג-שנד אות א), שגדר ההיתר לחלק מזון שלש סעודות כשהגיע זמן הביעור

הוא אינו קולא אלא שזו היא הצורה של כילוי וגמר הפירות וביעורם לאוכלם בקדושת שביעית וכדלעיל, וא"כ די בכך שהוא משייר לבני ביתו מזון שלש סעודות ואין צריך להקנות להם.

וכן ישיבות או בתי מלון שלוקחים מזון שלש סעודות עבור התלמידים או האורחים, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' קכג) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם), שאין צריך להקנות להם.

אכן, כשרוצה לחלק לשכניו וכדו', כתב רבינו (שערי אמונה פ"ט מ"ח ד"ה לכל א', שיח השמיטה עמ' קלד-קלה אות כ, ובקונטרס תא שמע ח"ט עמ' קא אות א-ג ובהע 14) שאפשר שאינו יכול לשמור בשבילם אלא צריך להקנות להם, וסיים, שבר"ש משמע שגם לבני ביתו צריך להקנות, וצ"ע.

(38) ושיעור מזון שלש סעודות לבהמה, דעת הגר"נ קרליץ (שם אות יב) שהוא הכמות שאוכלת הבהמה ביום שלם, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משפטי ארץ פ"ל ס"ח, וראה ביה"ל סי' שלד ס"א ד"ה והראוי, ובביאורים ומוספים שם מהדורת 'דרשו').

[דר"א שם]

וְאֶפְשָׁר דְּעַד שְׁקִיעַת הַחֶמֶץ (39) וְכֵן, דְּכָל שֶׁיָּכוֹל לְאָכְלוֹ בְּגו' סְעוּדוֹת הוּא בְּכָל וְאִין קֶצְבָה לְדְבָר (40).

(39) ראה מה שכתבנו בדר"א לעיל (ס"ק יג).

ולחלק לאדם מזון שלש סעודות א"פ שאין לו שהות לאוכלם באותו יום, דייק בביצה"ל להלן (ס"ק קד) מדברי החזו"א שכתב שמוותר להשהות עד שקיעת החמה, וכן מדבריו לעיל (ס"ק יד) שאין חובת ביעור על מזון שלש סעודות, שמשמע שמוותר, וכן דייק הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנד).

ומה שהסתפק החזו"א (להלן ס"ק נח) האם מותר לאכול מהמזון שלש סעודות דוקא באותו יום, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ובעמ' שנב) שזהו דוקא לדעת הרמב"ם וסיעתו שביעור הוא שריפה וכדו', אבל לדעת הרמב"ם וסיעתו שביעור הוא הפקרת הפירות ולאחר מכן יכול לחזור ולזכות בהם ולאוכלם לעולם, מסתבר שהוא הדין שאת מזון שלש סעודות ששייר לעצמו או נתן לאחר אפשר לאוכלם לעולם [ראה שבועות יצחק (עמ' קז)].

(40) ולקחת כמות מזון שלש סעודות מפרי אחד כגון תפוח אדמה, דייק רבינו (קיצור דיני שביעית עמ' רא תשובה רנ ועמ' רב תשובה רנד, מכתבים, כת"י) מדברי החזו"א שאין קצבה לשיעור האוכל של שלש סעודות, שמשמע שמוותר אף שאין דרך לאכול ממנו שיעור שלש סעודות אלא גם עם שאר מאכלים, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם אות ג), וביאר בטעם הדבר, כיון שפעמים אוכלים סעודה רק ממין אחד, אבל מאכלים שאין דרך כלל לאוכלן לבד כגון שומים ובצללים, אין מחשבים את הכמות שלהם אלא כפי הדרך לאוכלם בסעודה עם שאר מאכלים.

[דר"א ס"ק טז]

דְּעִנִּיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר (41) וְכֵן, אֶלָּא גַם לְעִנִּיִּים נֶאֱסָר אַחַר הַבְּעוּר (42).

(41) היא דעת רבי יהודה (שביעית פ"ט מ"ח), ומבואר בחזו"א (סי' טו ס"ק יב) שהוא סובר שביעור אינו כילוי כדעת הרמב"ם, אלא

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק יז]

שְׁשִׁימְעוּ ג' אֲנָשִׁים מִרְחוֹק (60) וְכוּ', אָף אִם הִבְעֵלִים אֵין מִפְקָרִין (61) וְכוּ', לֹא מִהֵינִי פְדִינִן לְהַפְקִיעַ אֶסְרוּר אֶפְלוּ הוּא פְרִי שְׁנִי (62) וְכוּ', וְאֶסְרוּרִין בְּאֶכִילָה (63) וְכוּ', וְנִמְסַפֵּק הָרַמְבַּ"ם אִם אֶסְרוּר אֶכִילָה זֶה מִן הַתּוֹרָה (64) אוֹ מִדְרָבְרָן (65).

שהמפקיר פירות המונחים בכלי ולא הפקיר את הכלי אע"פ שהכלי ברשות הרבים נחשבים הפירות ברשותו, ביאר רבינו (שיח השמיטה פ"ג הל' ג' צט, מכתבים, כת"י) שמ"מ כיון שכל אחד יכול לבא ולזכות ביין ולהשאיר את הכלי לבעל הבית, הרי זה נחשב שהוציאו מרשותו.

57) ואף אם השלשה שמפקיר בפניהם אינם נמצאים במקומם של הפירות, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו שם עמ' שלא אות ה) והגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' ככו, שבות יצחק עמ' קו) שמועיל אם אומר בפניהם שהוא מפקיר את הפירות ונותן להם רשות לקחתם [וראה לעיל שכשבעל הבית אינו במקום הפירות יכול להפקיר בפני שלשה במקומו אפילו שקשה לאלו שמפקיר בפניהם להגיע לפירות].

58) ואף שמן התורה לא צריך שלשה אנשים אלא די באחד [ראה שו"ע (ח"מ ס"י רעג ס"ז וא"ח ס"י רמו ס"ג)], כתב החזו"א (סי' יא ס"ק ז ד"ה ומה שהקשה) שלענין ביעור צריך הוצאה יותר חשובה, וביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנב) שכל עוד לא הפקיר בפני שלשה, חסר בביעור ובכילוי שאין הפירות עומדים כל כך לכל אדם, ורבינו (קיצור דיני שביעית עמ' חג תשובה רסא) ביאר, שלענין ביעור שביעית שהוא זוכה בפירות מיד לאחר ההפקר, אין ניכר הביעור, ולכן צריך להפקיר בפני שלשה בני אדם כי מצוה לפרסם את ההפקר.

59) ואם הוא רואה אחד מהם שרוצה לזכות בפירות, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק עמ' קה-קו) שאסור לו למונעו ולומר לו שאוהבים לא לוקחים וכו', כי בכך חסר בביעור מרשותו.

[דר"א שם]

שְׁשִׁימְעוּ ג' אֲנָשִׁים מִרְחוֹק (60) וְכוּ', אָף אִם הִבְעֵלִים אֵין מִפְקָרִין (61) וְכוּ', לֹא מִהֵינִי פְדִינִן לְהַפְקִיעַ אֶסְרוּר אֶפְלוּ הוּא פְרִי שְׁנִי (62) וְכוּ', וְאֶסְרוּרִין בְּאֶכִילָה (63) וְכוּ', וְנִמְסַפֵּק הָרַמְבַּ"ם אִם אֶסְרוּר אֶכִילָה זֶה מִן הַתּוֹרָה (64) אוֹ מִדְרָבְרָן (65).

60) להפקיר בטלפון כששלשה אנשים שומעים קולו דרך האפרכסת, דעת רבינו (מכתבים, כת"י) שאפשר בדיעבד.

61) וטעם הדבר שהם הפקיר, כתב רבינו (שם) כיון שחייבים לבערם, ואע"פ שהם הפקיר מעצמם, כתב (שם) שמ"מ יש לו מצוה להפקירם כדין [ראה דר"א לעיל (פ"ו ס"ק קכה)].

62) כלומר אפילו שהפירות הללו הם אינם פירות שביעית בעצמם, וקדושתם בקדושת שביעית וחיובם בביעור הוא רק כיון שקנו אותם תמורת פירות שביעית, ודינם שאם קונים בהם פירות אחרים הם מתחללים מקדושת שביעית ועוברת קדושתם לפירות האחרים, כדלעיל (פ"ו ה"ד-ז), מ"מ כשהגיע זמן הביעור והם נתחייבו בביעור, אין מועיל לחללם על פירות אחרים כדי לפוטרו מביעור (כך ביאר רבינו את דבריו בקונטרס תא שמע ח"ט עמ' קט אות א, וראה ציה"ל להלן ס"ק טו).

63) ולענין איסור הנאה, כתב הערוך השלחן (שמיטה ויובל סי' כז ס"ח) שהוא הדין שאסורים בהנאה, מאידך, דעת רבינו (קונטרס תא שמע ח"ט עמ' קיד אות א ראה ציה"ל ס"ק לו) שלא מצינו מפורש שהם אסורים גם בהנאה [היינו לדעת הרמב"ן וכדלעיל, וראה תוס' (קידושין נו, ב ד"ה המקדש בערלה ובפסחים נב, ב ד"ה מתבערין) ובחזו"א (סי' יא ס"ק ו) ובמקדש דוד (סי' בד)].

52) ואם הגיע זמן הביעור בשבת ואילו ימתין למוצאי שבת כבר יאסרו הפירות, דעת רבינו (עלי ש"ח עמ' רסו ע"פ המשנ"ב ס"י ג' ס"ק טו, וראה מה שכתבנו בדר"א לעיל פ"ד ס"ק קסט) שמוותר להפקיר בשבת, אכן, הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' שלא) כשחל ערב פסח בשבת והגיע זמן הביעור של יין [ראה ציה"ל להלן (ס"ק קג) מה שכתבנו שם], אמר להפקיר את היין קודם שבת משום שאינו יודע האם מותר להפקיר בשבת, וכשיחזור ויכניסם לביתו לא יתכוין לזכות בהם עד חול המועד [ראה לעיל מה שכתבנו לענין שיעור שלש סעודות ביין].

וראה בביאורים לדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קסט) שנתבאר אם מותר לבעלים להפקיר בשבת כדי לקיים מצות הפקר הפירות הגדלים בקרקעו בשביעית.

53) וכמות הפירות שרשאי לזכות בהם לאחר הביעור, כתב הגר"ש אויערבאך (מעדני ארץ סי' ו אות טו) שאין לזה שיעור ורשאי לזכות כמה שירצה, אכן, המשנה ראשונה (שביעית פ"ט מ"ח) כתב, שאין היתר לזכות מהפירות לאחר הביעור אלא כדי לאוכלן מיד ולא כדי להצניע לאחר זמן, וכעין זה כתב המהר"ל דיסקין (דיני שביעית אות לד) שלאחר הביעור מותר להביא לביתו מעט כדרך שמביאים מן הפקר, ובדיעבד אם הביא יותר, מותר לאוכלם [וראה מקדש דוד (סי' ד) שאחר הביעור מותר רק אכילה ולא שאר הנאות].

ומי שביער את יינו כדן וחזר וזכה בו ונשאר לו מהיין עד לשמיטה הבאה, דעת רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שהוא זכה ביין הרי הוא חייב לבערו פעם נוספת בשמיטה הבאה, ואם לא ידע שצריך לבערו, יבערנו מיד כשנוכח.

54) כלומר ישש בהם קדושת שביעית לענין סחורה והפסד וכו' (סדר השביעית אות י), אכן החזו"א בספרו (סי' יא ס"ק ו וסי' יג ס"ק ה, הובא בדר"א לעיל פ"ה ס"ק קעא) כתב להלכה כדעת הראשונים (ר"ש ורא"ש שביעית פ"ט מ"ה-ז) שפירות לאחר הביעור אינם קדושים בקדושת שביעית, וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) שזה ספק ויש להחמיר [ראה בה"ל שם (ד"ה ומשתדל)].

[דר"א שם]

צָרִיד לְהוֹצִיא הַפְּרוֹת לְשׁוּק (65) וּמִנִּיחֵן עַל הָאָרֶץ (66) וּמִפְקָרִין, וְדוֹקָא בְּפִנֵי ג' אֲנָשִׁים (67) וְלֹא מִהֵינִי בְּפִנֵי אֶחָד (68) וְכוּ', שְׁלֹא יִזְכוּ בְּהַפְּרוֹת בְּעַתְּ שֶׁהוּא מִפְקָרִין (69).

55) ואם אינו נמצא בביתו, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' קב) שאי אפשר למנות שליח להפקיר, ולכן או שיקנה אותם לאחר, או שיבקש מאדם אחר שיוציא את הפירות לרשות הרבים והבעלים יפקירם בפני שלשה במקום שהוא נמצא [ראה משנ"ב (סי' תלד ס"ק טו) ובביאורים ומוספים שם מהדורת 'דרשו', ובשיח השמיטה (פ"ג אות לא)].

56) ואם הפקיר יין הנמצא בבקבוק ואת הבקבוק לא הפקיר, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' שלב) שהוא הפקר, ואף שמבואר בגמרא (בבא בתרא פה, ב, ראה שו"ע ח"מ סי' ר ס"ג)

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קסא

דרך אמונה

באכילה ואסורין באכילה⁽⁶³⁾ לכל אדם ועולם וטעונין קבורה או שרפה או בכל דבר המאבדן ואין להם שום תקנה לבערן. (ל) ואם מצאן בשוק לא יגע בהן [ולמסתפק הרמב"ן אם אסור אכילה זו מן התורה⁽⁶⁴⁾ או מדרבנן⁽⁶⁵⁾] (מ) בין שלא בערו במזיד או בשוגג⁽⁶⁶⁾, (נ) ואם לא בערו באנס לא נתבאר בהדיא אם נאסר⁽⁶⁷⁾. (ס) אם הגיע זמן הבעור ויש לבעל הבית פרות במחבר [שאין מדחין את הבעור כיון שאין אותו המין מצוי בשדה אף על גב שיש גנה אחת⁽⁶⁸⁾], לדעת רבנו צריף בעור ונאסרין בזמן הבעור ולדעת הרמב"ן אין בהן בעור כיון שהן הפקר⁽⁶⁹⁾ שכל זמן שהן מחבר רחמנא אפקרינהו וכמו שבית דין נוטלין לאוצר בית דין דאין צריף בעור פנ"ל פרק ו' הלכה ב'⁽⁷⁰⁾. (צ) נקל של ששית שנכנס לשביעית והגיע זמן הבעור בעודו במחבר יש להסתפק אם חייב בבעור כיון שאפשר שיצא לשמינית ואלא אם כן אין מתקיים עד שמינית שאז ודאי יש בו דיני שביעית וחייב להפקירו ולבער בזמן הבעור] ומסתבר דחייב להפקירו וחייב בבעור⁽⁷¹⁾, ולדעת רבנו אף אם יצא לשמינית לא מהני כיון שכבר נאסר אחר בעורו ודינו בשרפה אבל להרמב"ן כל שיצא לשמינית התר, וכן פרות שביעית שגדלו ביד גוי והגיע זמן בעור לרבנו

הבעור חייב להפקירו⁽⁵²⁾ ולהוציא מרשותו ולהניחו ברשות הרבים בין פרות שלקט משדהו ובין פרות שלקט משדות אחרים שהיו ממונו עד זמן הבעור, כשיגיע זמן הבעור חייב להפקירן ורשאי לחזר ולזכות בהן תכף⁽⁵³⁾ בין בעל השדה ובין כל אדם אחר (כ) ולאחר שקיים מצות בעור חוזר ונוהג בהן כמנהגו קדם שהגיע זמן הבעור⁽⁵⁴⁾, (כט) וכשמפקיר צריף להוציא הפרות (ל) לשוק⁽⁵⁵⁾ ומניחן על הארץ⁽⁵⁶⁾ ומפקירן. (ל) ודוקא בפני ג' אנשים⁽⁵⁷⁾ [ולא מהני בפני אחד⁽⁵⁸⁾] ואפילו הן אוהביו ובטוח הוא בהן שלא יזכו בהפרות בעת שהוא מפקירן⁽⁵⁹⁾, (ס) ואם אין לו אוהבים וכל מי שיפקיר בפניו יזכה בו ימתין עד שיהא השוק פנוי שלא יהו שם בני אדם אלא ברחוק ויוציא לשוק ויצעק בקול 'הרי הן הפקר' שישמעו ג' אנשים מרחוק⁽⁶⁰⁾ ועד שיבואו לזכות בהן יקדים הוא עצמו ויזכה. (ל) וכשהגיע זמן הבעור הוי הפרות הפקר אף אם הבצלים אין מפקירין⁽⁶¹⁾, (ל) ואם הגיע זמן הבעור ונתחייב בבעורו אפלו כשלא נאסר עדין, בזמן שצריף לחלק מזון ג' סעודות לא מהני פדיון להפקיע אסורו אפלו הוא פרי שני⁽⁶²⁾, (ס) ואם הוא פרי ראשון ומכרו אחר הבעור תופס דמיו. (ל) אם לא בער דהינו שלא הפקיר שעה אחת, נאסרין הפרות

ציון ההלכה

(כ) קנטרס הלכות שמטה שהדפוס ר"ז שפירא ז"ל אות י': (כט) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ו' ובסימן כ"ו סדר השביעית אות א', ואם יש ספק בזמן הבעור יכול להניסין לביתו אחר שהפקירן ולא יחפזו לזכות בהן עד שיעבר זמן הבעור כן הורה מן ז"ל, ובשעת הדחק שיהיה טרחה גדולה להוציא החוצה התייר מן להפקיר בפני ג' אף שלא יוציא החוצה⁽⁷²⁾ ואולי סמך בשעת הדחק על דעת הגר"א בירושלמי פרק ט' הלכה ד'⁽⁷³⁾, ושמעתי בשם מן דהא דצריף להוציא לחזן הוא דוקא במפקיר ביום אחרון אבל אם מפקיר קדם לכן אין צריף להוציא⁽⁷⁴⁾ ובלבד שלא יחזר ויזכה בהן עד אחר זמן הבעור, ולכן במינים שאין ידוע זמן הבעור כשקוננה אותן לפני הזמן לא יחפזו לזכות בהן אלא ישארו הפקר עד אחר שיעבר זמן הבעור וכן כשנוטלין מאוצר בית דין או מחנויות השמטה לפני זמן הבעור לא יחפזו לזכות בהן עד שיעבר בודאי זמן הבעור: (ל) ונראה דלא סגי להוציא בחצרו⁽⁷⁵⁾ מדנקט בירושלמי מפקין ליה לשוקא (ובמב"ר ח' תלמוד פסחים ג' כ"א כתב מציא פרוחיו לרשות הרבים), והג' אנשים יש אמרים שיכולין להיות אפלו אשתו ובניו (תשובות מהרי"ט סימן פ"ה) ויש אומרים דצריף שיהיו כשרים לעדות (כפ החיים ארח חיים סימן רמ"ו בשם מנחת פתים, ולכאורה סגי בשנים מהם ראוי לעדות⁽⁷⁶⁾) ראייתו תשובה ממרו"ח שליט"א שמצד דלא מהני בפני נשים וכל שכן אשתו ובניו דלא מהני וכן כתב בתודעת השמטה⁽⁷⁷⁾ בשמו דראוי ששנים מהן יהיו כשרין לעדות וגם השלישי לא יהיה מבני ביתו) וכן כתב בספר ארחות רבנו חלק ב' עמוד שני"ד בשם אאמ"ר וז"ל⁽⁷⁸⁾ והראוני דבראבי"ה פסחים ט"ז סימן ת"ז מפרש דכעי ראויין להעיד: (ל) שם, ודעת הגר"א בבאורו לירושלמי נראה דסגי בהדא מניה או להוציא לשוק או להפקיר בפני ג' (ורמזו מן בסימן י"א סעיף קטן ז') אבל מן נראה שלא פסק כן, ועין בדברי ישאל שגם לדעת הגר"א לא מהני שיפקיר במדבר במקום שקטוח ששום אדם לא יבא לזכות אלא אם כן הסיח דעתו ממנו לגמרי: (ל) גרסת ר"י בן מלכי צדק פרק ט' משנה ה' והוספות ר"ד פסחים ג"א ב' על פי הירושלמי: (ל) חזון איש סימן ט"ז סעיף קטן י"ב: (ל) כן מסקנת החזון איש שם בסימן י"ד סעיף קטן י"ג ודלא כמו שנסתפק בסימן י' סעיף קטן י"ג, ונקם אחד דחה הספק החזון איש ביום הבעור עצמו וצ"ע: (ל) שם סימן י' סעיף קטן י"ג וכן משמע בירושלמי פרק ט' הלכה ו': (ל) שם סימן י"א סעיף קטן ו' ובסימן כ"ו סדר השביעית אות א' וקבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב. ועין בבעל הטורים שמות כ"ג י"א שקבת פרות שביעית אסורין בהנאה ואולי קונחו אחר הבעור, ועין מנחת חנוך מצנח שכ"ח שקבת פרות שביעית לאחר הבעור רבנו אפרן מטר וצ"ע דהא רבנו שכולל לאבדן בכל דבר המאבדן, ומה שקבת בפרוש רבנו נתן בשביעית פרק ד' משנה ג' דמתר לתן מתנה לגוי פרות שביעית אחר הבעור שנאסרו לישאל תמוה מאד שהרי אסור לתן פרות שביעית לגוי וכל שכן אחר הבעור וצ"ע: (ל) ירושלמי פרק ט' הלכה ו' ורצה לומר שלא יטלם שאסורין, ושם מבאר שאם חלל פרות שביעית אחר הבעור על המעות לזכו המעות לים המלח שתופסין דמיהן ונאסרין: (ל) כפרשת בהר וכן בהדושי ה"ן וחדושי רבנו דוד בפסחים ג' ב' ו' וצ"ע בבאור ההלכה בהלכה א' דבראשונים משמע שהוא מן התורה: (ל) חזון איש סימן י"ד סעיף קטן י"ג, והורה מן לענין המתחרם אצל אחד שאין נוהר אחר הבעור, שאין לאכל דבר חריף שחתכו לים המעות לזכו המעות לים המלח שתופסין דמיהן ונאסרין: (מ) ודעת התרומה והשערי צדק להקל באנס: שרי וכנראה השעם משום שסתמו הוא אחר מעת לעת, וכל זה בשעת הדחק ובריעבד שאין התבטיל נאסר: (מ) ודעת התרומה והשערי צדק להקל באנס: (מ) חזון איש סימן י"א סעיף קטן ד' וצ"ע סימן י' סעיף קטן ו' וישם הוא לדעת רבנו, ועין חזון איש סימן ט"ז סעיף קטן ו' (הבאנו לקמן בהלכה ד' סעיף קטן כ') דמשמע דגם לרמב"ן צריף שלא יהא משמר על כל פנים עין שם: (מ) שם סימן י"א סעיף קטן ו' ובקונטרס הלכות שביעית שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות ד' וכן"ל:

קסב

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

(יה) לַיִם הַמֵּלַח וּמֵאֲבָדָן לְכָל דְּבַר שֶׁמֵּאֲבָד: ד הֵיוּ לוֹ (ט) צְמוּקֵינִי שֶׁל שְׁבִיעִית. וְכֹלֹּ הָעֲנָבִים מִן הַשָּׂדֶה מִן הַגִּנּוֹת וְהַפְּרָדִים שֶׁהֵן הַפֶּקֶר (ב) אַף עַל פִּי שֶׁעֲדָן יֵשׁ עֲנָבִים * בַּגִּפְּנִים שֶׁבְּתוֹךְ

באור ההלכה

* בגפנים שבתוך החצרות אינו אוכל מן הצמוקים מפני ענבים אף שבהצר לפי שאין מצויין חניה. לכאורה משמע מלשונו שאפלו הפקרים כיון שאין דרך חיה להכנס לחצר מקרי כלה לחיה, אבל אי אפשר לומר כך שהרי העתיק כאן המשנה אין אוכלין על השמור ואם כן בשמור תליא מלתא, וצריך לומר דכוננו בתוך החצרות הסגורים אבל אם פתח החצרות ונתן להכנס לכלם גם החיה יכולה להכנס וכדאיתא בירושלמי את הוא שגרמת לה שלא תאכל משמע משום שלא כדין, ואפשר דמתר גם לכתחלה לסגור החצרות כדי שהחיות והבהמות לא יפסידו מה שבהצר וכמו שכתב בחזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ד' דמתר לנעל שדהו לפני בהמה וחיה (ובארנו בבאור ההלכה פרק ד' הלכה כ"ד) וכל שכן חצרות שמתר לנעל רק שאם אדם יבא לטל יתן לו להכנס, ונאטו אם יש לו זרעים או אילן בביתו חייב לפרץ ולהכניס כלם לביתו והרי יגבנו לו את כל הבית אלא שצריך לתן להם רשות כשיצאו לטל, ולפי זה יש לומר דבאמת בחצרות אין החיה יכולה לבוא ואף על גב דגם בשדה מתר למנע את החיה מכל מקום כיון שצריך לפתח השער ממילא יכולה החיה להכנס לפעמים מה שאין כן בחצרו שאין צריך לפתח⁹³ רק שיתן רשות להכנס למי שרוצה אין החיה יכולה להכנס, ומה שאמרו במכילתא מן התורה פורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם, יש לומר דהינו בשדה שעומדת לזריעה ולנטיעה אבל בחצר שעומדת לתשימש אלא שבמקרה נטע בה נטיעה אפשר שאין צריך לפרץ מן התורה כדי שלא יחריבו לו את כל הבית שזה אינו הפקר וסגי שיתן רשות להכנס כשאחר רוצה לטל פרות, ועין בציון ההלכה בפרק ד' הלכה כ"ד אות רצ"ו ששמענו בשם מרן שהתיר לנעל הדלת ולכתב שם פתקא שקל מי שרוצה לטל יכול לקבל המפתח בבית, ועל כל פנים בהחצר אין מצוי שחיה תוכל להכנס, ויש לומר דרבנו למד דזה כוננו המשנה אין אוכלין על השמור שאין הפונה על עוברי עברה רק על חצרות שמדינא שומרים שם שלא תפנס החיה⁹⁴ ומכל מקום אין אוכלין על זה כיון שאתה גרמת לה שלא תאכל כי אם היתה יכולה להכנס שם היתה אוכלת את זה זה מקרי כלה לחיה, ובזה מדיק לשון רבנו כאן וצ"ע ועין מה שכתבנו בסמוך הלכה ה':

דרך אמונה

נאסרו ולהרמב"ן מתרין מיהו כשבאין ליד ישראל חייב לבערן וכנ"ל. (מג) ולדינא קמא לן כהרמב"ן⁹⁷ וכשקנים מצות בעור או כשהיו הפרות ביד גוי בזמן הבעור מתר לאכלן אבל אסור לקח מהחשוד שלא בער שכבר נאסרו גם להרמב"ן וכנ"ל. (מד) צבע בגד קדם זמן הבעור אף שהגיע אחר כך הבעור אין צריך לבער⁹⁸, ונדוקא אם צבע בהתר אבל אם צבע אחר זמן הבעור ולא בערן אסור ללבשו וישרף הבגד (מט) או יעביר הצבע על ידי צפון ולא מהני להוליך ההנאה לים המלח⁹¹. וכתב (מ) מרן אסור לקנות אחר הבעור אצל מי שחשוד שלא קים מצות בעור, וחבר הבא לקנות פרות אילן בשביעית כגון ענבים אם יש לו ספק שכבר כלו הענבים בשדה וכבר הגיע זמן הבעור צריך שיכרר אם המוכר קים בהן מצות בעור, בא לקח פרי אדמה שאין בהן אסור ספיחין אם הוא לא אחר הבעור, אם הוא מחוץ לארץ מתר בכל ענין ואם הן מעבר הירדן [או מסוריא וידוע שגדלו ביד ישראל⁹²] או מיד גוי צריך שידע שלא עבר עליהן ישראל מצות בעור שאם קנה מגוי אחר הבעור חייב לבער באותו יום שקנה ואם לא בער נאסרו⁹³. (מ) קנה היום והפקירן כדין בעור וחזור וזכה בהן, אם לא נתברר לו שכבר הגיע אתמול זמן בעור ואפשר שהיום הגיע זמן בעור חייב לקיים מצות בעור גם היום נמצא מבער כמה ימים עד שיצא הספק מלבד⁹⁴, ואם נתברר לו שהפרות מסוריא ואינו יודע אם מישאל אם מגוי הולכין אחר הרב גוים ששם ואין בהן קדשת שביעית ובעור: (יח) לַיִם הַמֵּלַח. (מ) יש דלא גרסו המלח⁹⁵: ד (ט) צְמוּקֵינִי שֶׁל שְׁבִיעִית. שֶׁהֵן מִתְקַנִּים הַרְבֵּה זָמַן: (ב) אַף עַל פִּי שֶׁעֲדָן יֵשׁ כו'. (מ) דהינו מן המשמר כיון שאין החיה יכולה לאכל משם אין אוכלין בשבילן⁹⁶, (ו) ונראה שאם הגיע זמן הבעור והיו משמר ופרצו גדריהן לא מהני, שגם המחבר נתחייב לבעור⁹⁷ ופרצות גדריהן זהו בעורו ובשביל שבער מקצת לא יפטר מהבעור, וזה לדעת הרמב"ן דבעור הינו הפקר וכל שכן לדעת רבנו דבעור הינו שרפה ואבוד:

ציון ההלכה

(מג) חזון איש שם סימן י"א סעיף קטן ד' ובקבץ אגרות חלק ב' סימן קס"ב ובחזון איש בסדר השביעית בסימן כ"ו וכן פסק הר"י קורקוס מובא בכסף משנה וכן דעת הרע"ב פרק ט' משנה ב' עין שם וכן דעת הגר"א בשנות אליהו פרק ט' משנה ב' ומשנה ח' ונאין להחמיר ולשרוף כדעת רבנו דמפסיד פרות שביעית, ומה שכתב בשער צדק⁹⁸ צ"ע ויכר תמהו עליו⁹⁹ וכן פסקו התרדים פרק ו' והשל"ה שער האותיות¹⁰⁰ ובפסקי מהר"ל דיסקין⁹¹ ועין בבאור ההלכה שהבאנו גם דעת הראב"ד: (מד) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ח' ופרלה סימן ט' סעיף קטן ט"ו ועין ציון ההלכה לעיל פרק ה' אות ק"יב: (מט) ר"ש משנן תורת כהנים בהר פקא א': (מו) חזון איש שביעית סימן כ"ו סדר השביעית אות ה' וקונטרס הלכות שביעית שהדפיס ר"ז שפיא ז"ל אות י': (מז) חזון איש שם: (מח) וכן העתיק הרמב"ן בפרשת בהר: (מט) ור"ש סיריליאו פסק כרבי יוסי דאוכלין על השמור¹⁰² והביאו גם כן במלאכת שלמה: (נ) חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן ג':

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק יז]

וְלִדְיָנָא קִמְיָא לֶן קְהָרֵמְבִי⁽⁷⁹⁾ וְכוּ, אָף שְׁהִיגִיעַ אַחַר קָף הַבְּעוּר
אִין צָרִיךְ לְבַעֵר⁽⁸⁰⁾ וְכוּ, לְהוֹלִיךְ הַהֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח⁽⁸¹⁾ וְכוּ,
וְיָדוּעַ שְׁגִדְלוּ בִיד יִשְׂרָאֵל⁽⁸²⁾ וְכוּ, וְאִם לֹא בַעַר נֶאֱסָר⁽⁸³⁾ וְכוּ,
עַד שְׂיַצֵּא הַסֶּפֶק מִלְּבָבוֹ⁽⁸⁴⁾.

79 שדין ביעור הוא הפקר. ומנהגם של בני ספרד, כתב הגר"ב צ"א
אבא שאול (אור לציון שביעית פ"ג תשובה ד) לנהוג כדעת הרמב"ם
ולשרוף או לאבד את הפירות שגדלו ביד ישראל כשהגיע זמן
הביעור, שכל מקום שהב"י לא גילה דעתו להלכה יש לבני
ספרד לילך אחר הוראת הרמב"ם, אכן, אם יש לאדם כמות
מרובה של יין וכדו' שאינו יכול לשתותו לפני פסח [שהוא
זמן הביעור של ענבים ויין], והוא מסופק שמה הענבים גדלו
במקום שאינם חייבים בביעור, אפשר להקל להפקירם במקום
הפסד מרובה.

מאידיך, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' עט) שאף
בני ספרד יכולים לנהוג כהרמב"ן ולהפקיר את הפירות [ראה
חזו"א (סי' כג ס"ק ה)].

80 וטעם הדבר ביאר החזו"א (סי' יג ס"ק ה) שהצבע בטל ונטפל
לבגד ואין לו שם בפני עצמו, ורבינו ביאר (קיצור דיני שביעית עמ'
קצט תשובה רלט, ע"פ החזו"א שם) שדינו כתבן שנתנו בכר [לעיל
(פ"ה הכ"א)] שבטל ממנו קדושת שביעית ומותר בהפסד וכדו'
[וראה דר"א לעיל (פ"ה ס"ק נז)].

אמנם, לעיל (דר"א שם וציה"ל ס"ק קיב) כתב, שבר"ש משנץ (תורת
כהנים פר' בהר פרשתא א אות י') ובר"ש סיריליאו (ירושלמי פ"ז מ"א ד"ה
יש לו ביעור) משמע שצריך לבער אפילו שצבע את הבגד קודם
שהגיע זמן הביעור, וצ"ע [וראה דר"א לעיל (פ"ו ס"ק יב)].

81 ראה ש"ך (יו"ד סי' קמב ס"ק ח-ט) ובמשנ"ב (סי' תמה ס"ק יג),
וראה מקדש דוד (סי' ד-ה).

82 שיש בהם שביעית מדרבנן כדלעיל (פ"ד הכ"ז-כח), אלא
שבעבר הירדן חייבים בביעור אפילו גדלו ביד נכרי, ובסוריא
אינם חייבים בביעור אלא בגדלו ביד ישראל [ראה חזו"א (סי'
כו סדר השביעית אות ד)].

83 ראה דר"א לעיל (ס"ק יג).

84 ראה מה שכתבנו על דר"א לעיל (ס"ק יא).

[דר"א ס"ק יח]

יֵשׁ דְּלֹא נִרְסוּ הַמֶּלַח⁽⁸⁵⁾.

85 ראה להלן (ה"ח) ובדר"א (ס"ק לז) ובבה"ל שם (ד"ה או ישליכם).

[דר"א ס"ק כ]

אִין אוֹרְלִין בְּשִׁבְלִין⁽⁸⁶⁾, וְכוּ, שְׁגַם הַמְחָבֵר נִתְחַיֵּב בְּבַעֵר⁽⁸⁷⁾.

86 דין זה שאין אוכלים על המשומר, כתב התורת זרעים
(שביעית פ"ט מ"ד) שמהירושלמי בשביעית (שם) משמע שהוא מן
התורה ושכן משמע ברמב"ם שכיון שאין החיה יכולה לאכול
מן המשומר נחשב לכלה לחיה מן השדה, אמנם כתב שם,
שבירושלמי בפסחים (פ"ד ה"ב) מבואר, שדין זה הוא מדרבנן
מפני החשד שנראה לבני אדם [שאינם יודעים שנשאר
במשומר] כאוכל אחר הביעור.

87 כלומר, שאף שהתבאר בדר"א לעיל (ס"ק יז) שפרי מחובר
אינו חייב בביעור לדעת הרמב"ן כיון שהוא מופקר ועומד
בגזירת התורה, מ"מ אם הוא משומר ומגודר אינו נחשב
למבוער, וחייב לבערו ולפרוץ גדרו (ציה"ל ס"ק מא, וראה מעדני
ארץ סי' ו אות טו).

[ציה"ל ס"ק מג]

וְמָה שֶׁכָּתַב בְּשַׁעֲרֵי צְדָקָה⁽⁸⁸⁾ צ"ע וְכָבֵד תְּמָהוּ עָלֵינוּ⁽⁸⁹⁾ וְכוּ,
וְהַשְּׁלֵחַ שְׁעַר הָאוֹתִיּוֹת⁽⁹⁰⁾ וּבְפִסְקֵי מְהַרִּי"ל דִּיסקִין⁽⁹¹⁾.

88 שער מצוות הארץ (פ"ט ס"ו), שמי שמלא ידו לה' ויכולת
בידו לקיים מצות ביעור ע"י שריפה, יחלק הכל לעניים כמה
ימים קודם הביעור, וישאיר לעצמו מעט מכל מין לקיים בו
מצות ביעור בשריפה בזמנו, וכן דעתי לעשות אם יזכני ה'
לעלות לארץ הקודש.

89 שהרי הוא מפסיד פירות שביעית, ואע"פ שגם בביעור של
הפקר מבואר בתוס' (פסחים נב, ב ד"ה מתעריך) שצריך להפקירם
שיאכלום הן אדם והן חיה, והרי אסור לתת אוכלי אדם לחיה
[ראה לעיל (פ"ד ה"ה)] ומ"מ בשעת הביעור מותר, וא"כ יתכן
שהוא הדין שיהיה מותר בשעת הביעור גם לשורפם, כתב
הגר"ש"א יודלביץ (כרם ציון שביעית פ"ז גידולי ציון אות יא) שיש
לחלק בין איסור נתינת מאכל אדם לחיה שיש לו היתר באופן
שהחיה הולכת לשדה ואוכלת מעצמה שאין צריך למונעה
כמבואר לעיל (פ"ד ה"ה), לבין איסור שריפת מאכל אדם הקדוש
בקדושת שביעית שאין לו שום היתר כלל.

90 ח"א אות ק - קדושת האכילה (אות קלט-קמא).

91 דיני שביעית למהרי"ל דיסקין (אות לה).

[ציה"ל ס"ק מט]

וְר"ש סִירִילִיאוֹ פֶּסֶק כְּרָבִי יוֹסִי דְאוֹכְלִין עַל הַשְּׂמוֹר⁽⁹²⁾.

92 וראה בבה"ל לעיל (ה"ב ד"ה כ"ז) שהעיקר הוא שלדעת ר"י
שאוכלין בשמור הוא רק במחובר ולא בתלוש, שאם לא כן לא
יגיע לעולם זמן הביעור, ודעת הרמב"ם שלכל הדעות לעולם
אין אוכלים אלא על המחובר ולא על התלוש, ולהלכה קיימא
לן שאוכלים אף על התלוש.

[בה"ל ד"ה בגפנים]

מָה שְׂאִין כֵּן בְּחָצְרוֹ שְׂאִין צָרִיךְ לְפָתַח⁽⁹³⁾ וְכוּ, שְׁלֹא תִפְגַּס
הַחֲפִיָּה⁽⁹⁴⁾.

93 ובאיור החילוק בין שדה לחצר, כתב רבינו (קונטרס תא שמע
ח"ט עמ' ק"ז אות א) שבשדה שהבעלים לא נמצא שם צריך לפתוח
כדי שיוכלו בני אדם ליכנס, מה שאין כן בחצר הסמוכה לביתו
יכול לנועלה וליתן רשות ליכנס למי שרוצה.

94 אכן כתב רבינו (קונטרס תא שמע שם עמ' קטז), שבדאי שלדעת
הרמב"ם המשנה דיברה גם על חצירות השמורות באיסור ולא
רק על חצירות השמורות בהיתר, אלא שברמב"ן (הובא בבה"ל
לעיל פ"ד הכ"ד ד"ה וכן) מבואר, שהמשנה דיברה רק על חצירות
השמורות באיסור, וצ"ע וי"ל.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק כג]

כל זמן שפירות שניות מצויות בשדה⁹⁵.

95) ואף אם אילן זה שהוא אוכל את פירותיו אינו עושה פירות שתי פעמים בשנה, כתב הר"ש סיריליאו (ירושלמי פ"ט ה"ד ד"ה דיפרא) שיכול לאוכלם על סמך פירותיו של אילן אחר שעושה פירותיו שתי פעמים בשנה כיון שהם מאותו המין.

ואף אם אילן זה אינו מצוי, כתב התפארת ישראל (שביעית פ"ט יכין אות כח) שמ"מ אוכלין מאותו מין כל זמן שהפירות השניות שבאילן זה לא כלו.

ואם כלו הפירות הראשונים ועדיין אין באילן מהפירות השניים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שנט) שמשמע מהרמב"ם שלא אוכלים מהפירות הראשונים על סמך השניים, אבל בר"ש סיריליאו (שם) מבואר שאוכלים, וכן דעת רבינו (מכתבים, כת"י) והגר"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סי' נא אות טו).

וירקות שרגילים לזרעם שתי פעמים בשנה בחורף ובקיץ, הסתפק הגר"נ קרליץ (שם) לדעת הר"ש סיריליאו הנ"ל האם אפשר לאכול מהירקות של הזריעה הראשונה כשכלו מן השדה, על סמך שבדאי יזרעו הגויים ממין זה בקיץ, שיתכן שכיון שהירקות הראשונים כלו לגמרי מהשדה, וצריך לעשות מעשה זריעה חדש כדי שיגדלו הירקות השניים, אין זה נחשב שמצוי לחיה בשדה, מה שאין כן בפירות האילן, וסיים, שמסתבר שאין אוכלים על סמך זריעת הירקות השניים, אבל אם כבר הגויים זרעו את הירקות השניים, הריהם מצילים מן הביעור.

[דר"א ס"ק כד]

וכן בארז וחרבותיהן⁹⁶ שנגמר פריןן בשביעית⁹⁷.

96) ראה לעיל (פ"ד ה"א).

97) אכן בחזו"א (סי' טו ס"ג) כתב לענין ארז ודוחן וחרבותיהן, שדי שנשרשו בשביעית ויצאו לשמינית כדי לאכול עליהם של שביעית ולא כתב שצריך שיהיה נגמר פריין בשביעית [וראה דר"א לעיל (פ"ד ס"ק עט) שלהלכה נוקטים כדעת הרמב"ם שלענין קדושת שביעית הולכים בארז אחר גמר פרי ולא אחר השרשה].

[דר"א ס"ק כה]

בְּחֵבֶת אֶחָת⁹⁸ שֶׁל חֶמֶץ אוּ שֶׁל צִירִי⁹⁹.

98) מדין 'הכובש כבשים', כתב בספר כרם ציון (פ"ז גידולי ציון אות ז) להוכיח שמשמע שמותר לכתחילה לכבוש כבשים שאין זמן ביעורם שוה, אע"פ שכשמגיע זמן ביעורו של אחד מהם מבעור למרות שבלוע בו טעם של ירק שלא הגיע זמן ביעורו, ואין לחוש משום הפסד פירות שביעית.

מאיירן, הרידב"ז (פאת השלחן פ"ה ה"ה בהגה"ו ובבית הרידב"ז שם) כתב, לגבי כבישת תותים ומיני פירות של שביעית בתוך יי"ש של שביעית, שאסור, שכיון שאין זמן ביעורם שוה, כשמבער את הפירות מפסיד הוא את היי"ש הבלוע בתוכם שלא הגיע זמן ביעורו, ולמרות שיכול להפקירם בשעת הביעור ולחזור לזכות בהם, מ"מ הרי מבואר בתוס' (פסחים נב, ב ד"ה מתבערין) שצריך להפקיר באופן שגם החיה תוכל לאוכלם, ואוכלי אדם הקדושים בקדושת שביעית אסור לתתם לבהמה [ראה לעיל

(פ"ה ה"ה)], וא"כ היי"ש הבלוע בפירות הקדושים בקדושת שביעית נפסד כשמפקירו למאכל חיה.

אכן כתב שם, שיש עצה שכשיגיע זמן ביעור הפירות יתנם בשמש עד שיבלע לחלוחית היין שעליו ויטייבש וזהו ביעורו, וסיים שם, שמ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו שלא לכבושם יחד [וראה במשמרת להבית (עמ' ג, ב) ובהערת הרידב"ז (אות יח)].

לכבוש בצל של שביעית בחומץ של שביעית, כתב בד"א לעיל (פ"ה ס"ק יח) שאסור מפני שהחומץ מתקלקל ומפסידו.

99) ושיעור זמן הכבישה כדי שיתנו הכבשים טעם זה בזה, מבואר בשו"ע (י"ד סי' קה ס"א) שאם שהו בחומץ או בציר שיעור כדי שאם יתנום על האש הם ירתחו ויתבשלו, הרי הם כמבושלים ונותנים טעם זה בזה, אבל כשכבושים בצונן צריך שישוה מעת לעת כדי שיחשבו כמבושלים.

[דר"א ס"ק כו]

וְהָאֲחֵרִים נִתְּנוּ בּוֹ טַעַם¹⁰⁰ וְכוּ', שֶׁהַטַּעַם נִתְּשֵׁב כְּמִבְעָר¹⁰¹ וְכוּ', וְנִתְּן טַעַם גַּם אַחַר הַבְּעוּר¹⁰² וְכוּ', צָרִיךְ לְבַעַר גַּם אֶת הַטַּעַם¹⁰³.

100) כלומר, שאין אומרים שכיון שהאחרים שלא הגיע זמן ביעורם נתנו טעם בירק שהגיע זמן ביעורו, שוב אינו צריך לבערו וכו"ו (שביעית פ"ט מ"ה וברע"ב שם), ולומד זאת ממה שכתוב 'מן השדה תאכלו את תבואתה' דהיינו שאפילו אם רק קצת ממה שלא כלה בשדה, נמצא בבית, כמו טעם של ירק שנמצא בתוך ירק שכבוש יחד, אינו חייב לבער את מה שבבית אפילו שהגיע זמן ביעורו.

101) ואף שבכל האיסורים אמרינן 'טעם כעיקר', ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' סט) שכיון שמצות הביעור הוא לדאוג שהפרי יכלה ויגמר, וכדלעיל (ה"ג) לענין חלוקת מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד ביום הביעור, א"כ כשהירק או הפרי כלה ומבוער ולא נשאר ממנו אלא טעם בלבד, אין בו דין ביעור.

ביאור נוסף כתב שם בשם הראב"ד (בהשגות ה"ג), שכל דין 'טעם כעיקר' לא נאמר אלא באיסורים, אבל ביעור הוא מצוה, ועל טעם לבד אין מצות ביעור כיון שאין לו חשיבות, וממילא הוא אינו נאסר לאחר זמן הביעור, וכן כתב הגר"ש אלישיב (שבת יצחק עמ' עא, וראה קהילות יעקב שביעית סי' כג אות א, ותורת זרעים שביעית פ"ט מ"ה).

102) ובטעם הדבר כתב החזו"א (סי' יא ס"ג), שכיון שיש בו כבר טעם קודם הביעור, א"כ אין תוספת טעם במה שנכנס לאחר הביעור ונחשב כמי שלא נתן טעם.

103) בביאור החילוק כתב החזו"א (שם), שכיון שטעם הנבלע בפרי נחשב כחלק מן הפרי, א"כ כשטעם של פרי שהגיע זמן ביעורו נבלע בפרי הקדוש בקדושת שביעית שלא הגיע זמן ביעורו, אף שחלק מן הפרי [דהיינו הטעם שנבלע בו] הגיע זמן ביעורו, מ"מ כיון שחלקו לא הגיע זמן ביעורו, פטור מן הביעור כיון שיש ממקצתו לחיה בשדה [ראה שנות אליהו (שביעית פ"ט מ"ה) ובהג"ל (ד"ה הכובש) ולהלן (סי"ג סוף ד"ה כלל)], מה שאין כן כשטעם של פרי שהגיע זמן ביעורו נבלע בפרי של שישית או שמינית שאינו קדוש בקדושת שביעית, שאין ממנו לחיה בשדה כלל, לא מן הפרי עצמו שהרי אינו קדוש

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קסג

החצרות אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצרו. לפי שאינו מצויין לחיה. אבל אם יש ענבים קשים ביותר שאינם נגמרים אלא בסוף השנה (כא) חרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילן (כב) וכן כל ביוצא בזה: ה אילן שעושה פרות שתי פעמים בשנה והיו לו מפרותיו הראשונות חרי זה אוכל מהן (כג) כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה. שחרי מאותו המין בשדה. (כד) אבל פרות הסתיו אין אוכלים בשבילן. מפני * שדומין לפרות של שנה אחרת: ו (כה) * הכובש שלשה כבשים בחבית אחת. (כו) כל שפלה מינו מן השדה

באור ההלכה

* שדומין לפרות של שנה אחרת. משמע מדמרבנן הוא שגראה כמו פרות של שנה אחרת ורבי יהודה סבר שאם בפרו לפני סוף הקיץ אין דומין לפרות של שנה אחרת, ובירושלמי איתא שגם בדיופרא פליגי רבי יהודה ושם מחמיר שאין אוכלין עליהן אלא אם כן בפרו לפני שיכלה הקיץ, וצריך לומר דגם שם סבירא ליה לרבי יהודה דבחרף דומה למין אחר, והנה רבנו כאן שחלק בין דיופרא לסתוניות הוא דלא כרבי יהודה, דלדידה שניהם שוים לפי הירושלמי וכן כתב בפרוש המשניות דאין הלכה כרבי יהודה ומה שכתב בהלכה הקודמת שאם יש ענבים קשים ביותר שאין נגמרים אלא בסוף השנה חרי זה אוכל בשבילם צריך לומר דהמין הנקרא סתוניות נראה כמין אחר אבל הענבים הקשים ביותר אינם נראים כמין אחר אף על פי שנגמרים בסוף השנה וכתבא קמא שמחלק בין דיופרא לסתוניות, וכל זה דעת רבנו אבל הר"ש ושאר מפרשים דמפרשי דטופח הינו הפרות שבטפוחין של העופות אפשר דסבירא להו דהענבים הקשים שכתב רבנו דינם כסתוניות ואין אוכלין עליהם, מיהו רבנו נראה שמודה לדין הר"ש שאוכלין על הטפוחין⁽¹⁰⁵⁾ של העופות שאין צריך דוקא שחיה תוכל להכנס בהוא הדין עופות וכמו שהוכחנו לעיל בבאור ההלכה הלכה ב' מדברי רבנו חננאל שאוכלין על השיצין עין שם, ומה שכתב רבנו דבחצרותיהן אין חמיה כולה להכנס יש לומר דהוא הדין שאין העוף יכול להכנס שהדרך שעושין דחוליי וכיוצא בו⁽¹⁰⁶⁾ גם בחצר שהעוף לא יאכל את הפרות: * הכובש שלשה כבשים כו'. בשביעית פרק ט' משנה ה' הכובש ג' כבשים בחבית אחת רבי

דרך אמונה

(כא) חרי זה אוכל מן הצמוקין בשביעין. ואין זה נחשב מין אחר: (כב) וכן כל ביוצא בזה. (106) כגון הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות שאינם נזרעים רק צומחים מכח הארץ שמשארין בארץ ימים רבים לרב יבשותם וחוזקותם וכגון הקורטמא⁽¹⁰⁷⁾ ממיני השעורים ששמו טופח: ה (כג) כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה⁽¹⁰⁵⁾. (108) ואפשר דאף אם הפרות שניות חנטו בשמינית כיון שברב השנים הן גדלים בשנה אחת חשיבי של שביעית: (כד) אבל פרות הסתיו. הם ענבים שנקראים סתוניות (109) ואף על גב דענבים וסתוניות מין אחד הוא מכל מקום אין אוכלין על הסתוניות של שמינית אף על גב שחנטו בשביעית כיון שאילנות המגדלים סתוניות אינן גדלים בקיץ ועקר גדולן כח הסתיו של שמינית חשיבי כפרות שמינית ואין אוכלין עליהן אף על גב שבפרו עד שלא יכלה הקיץ, ואוכלין סתוניות של שביעית בשביל אותן שגדלו בקיץ אבל לא סתוניות של שביעית בשביל סתוניות של שמינית אף שחנטו בשביעית וכנ"ל, וכל הפרות כשיש נכנסין משביעית לשמינית וחנטו בשביעית אוכלין עליהן [וכן בתבואה שהביאה שליש בשביעית ויצאו לשמינית וכן בארז ותברותיה]⁽¹⁰⁶⁾ שנגמר פרין בשביעית⁽¹⁰⁷⁾ ויצאו לשמינית, אבל אם חנטו הפרות

בשמינית אין אוכלין עליהן אף על גב דכשהגיע זמן הבעור כבר יש לחיה פרות שמינית: ו (כה) הכובש שלשה כבשים. (108) שלשה מיני ירק בחבית אחת⁽¹⁰⁸⁾ של חמץ או של ציר⁽¹⁰⁹⁾ כדי להתקיים, (110) ואין נפקא מנה בין שנכבשו בזה אחר זה או שלשתן יחד: (כו) כל שפלה מינו מן השדה. אף שעדיין לא הגיע זמן הבעור של האחרים והאחרים נתנו בו טעם⁽¹¹⁰⁾ אפלו הכי צריך לבער מין זה, אבל הטעם הבלוע במינים האחרים אין צריך לבער (111) שהטעם נחשב כמבער⁽¹¹⁰⁾, (112) ודוקא ששניהן של שביעית, אף שהגיע זמן הבעור והן כבושין ונתן טעם גם אחר הבעור⁽¹¹²⁾ אין הטעם צריך בעור, אבל אם אחד של ששית או של שמינית צריך לבער גם את הטעם⁽¹¹³⁾ כדלקמן הלכה כ"ב,

ציון ההלכה

(105) רבנו בפרוש המשניות פרק ט' משנה ד' ועין בפרוש רבנו נתן שפרש תאנים המכים שלא נחבשלו יפה: (106) חזון איש שם: (107) שם: (108) רש"י פסחים נ"ב א' ור"ש: (109) דלא כרבי אליעזר ורבי יהודה לפרוש רבנו נסים גאון⁽¹¹⁰⁾: (110) תוספות פסחים שם: (111) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ג':

קסד

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

(כו) יבער מינו מן החביתה. (כח) ואם התחיל בה הרי הכל מבער. ובשם שמבער אכלי אדם

באור ההלכה

דרך אמונה

אליעזר אומר אוכלין על הראשון רבי יהושע אומר אף על האחרון רבן גמליאל אומר כל שקלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו רבי שמעון אומר כל דק אחד לבעור, ובירושלמי מאי טעמא דרבי אליעזר הראשון נותן טעם באחרון מאי טעמא דרבי יהושע האחרון נותן טעם בראשון, וקשיא על דרבי אליעזר ואין האחרון נותן טעם בראשון (בתמיה) וקשיא על דרבי יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון (כן גרסת הר"ש והראשונים), והנה רש"י ותוספות והמאירי והרבנו חננאל בפסחים ג"ב א' והר"ש והרא"ש ור"י בן מלכי צדק ורבינו נתן בשביעית פרשו דהראשון הינו שקלה מן השדה ראשון והאחרון שקלה אחרון וטעמא דרבי אליעזר דאזיל לחמרא, וטעמא דרבי יהושע מפרש רבנו חס דמקרא יליף לה בתורת כהנים והסבירו טעמו משום דנעשו קלם כדבר אחר קדם שבוואו לידי אסור ולכן כל זמן שעדן נמצא מין אחד מהם שלא קלה מקרי שעדן לא קלה מין זה כיון דנחשבים כמין אחד (ועין חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן ג'), ורבן גמליאל סבירא ליה דהפרי צריך

ונראה אף אם הוציאן קדם הבעור צריך לבער הטעם כשיגיע זמן הבעור, (כז) ויש אומרים דגם אם שניהן של שביעית לא התירו אלא בנתעורבו קדם הבעור דכבר נתבטל הטעם והוי כמבער אבל אם נתערב אחר הבעור אוסר בנותן טעם⁽¹⁰⁷⁾ וכן נראה בחזון איש: (כו) יבער מינו מן החבית⁽¹⁰⁸⁾, (כז) והוא הדין עליון שכבשן עם לולבין לעליון יש בעור ולא לולבין נדללקמן הלכה ט"ו⁽¹⁰⁹⁾ ואף על פי שבלוע בהן טעם העליון: (כח) ואם התחיל בה. (כ) לאכל קצת מן החבית⁽¹¹⁰⁾ (כז) שפיון שהתחיל לאכל ממנו תו אם ישאר וישהה יפסיד⁽¹¹¹⁾ ובנדאי יאכלו בסמוך ולכן נחשב כבר כמבער ואין צריך לבערו ומתיר לאכלו לאחר זמן הבעור, (כט) ויש אומרים שגם תבשיל של פרות שביעית אין צריך לבער שהתבשיל הרי הוא כמבער שאי אפשר להשהותו⁽¹¹²⁾:

לבער אבל הטעם חשוב כמבער (ועין בתוספות פסחים שכתבו דרבי אליעזר דריש קרא לאסורא דאי לא קרא הוה אמינא דשביעית אין אוסר בנותן טעם משום דקילא דמתיר לעניים אחר הבעור, וכונתו דרבי אליעזר לשיטתו דסבירא ליה בירושלמי פרק ה' הלכה ב' כרבי יהודה דעניים אוכלין אחר הבעור ולא עשירים, ולפי זה רבי יהושע דסבירא ליה שם כרבי יוסי דאחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הבעור לא מצי דריש כרבי אליעזר ומקרח לדרש דקרא אתי להתיר לאכל על האחרון, ורבן גמליאל אפשר דלא דריש קרא כלל להכי או דריש לה להתיר טעם או לאסר ממש ומצי סבר בין כרבי יהודה בין כרבי יוסי). והתוספות בפסחים וכן בתוספות הרשב"א שם והר"ש בשביעית ובתורות פרק י' משנה ח' הביאו פרוש רב נסים גאון דמפרש דהראשון הינו המין שנכבש ראשון והאחרון הינו המין שנכבש אחרון וכפשוטו הירושלמי דטעמא דרבי אליעזר דעקר הטעם נותן הראשון ולרבי יהושע האחרון עקר (והר"ש משאנן בתורת כהנים בהר הביא פרוש זה בשם הירושלמי והינו משום דפשוטו הירושלמי מוכח כן), ורבן גמליאל מחמיר דשניהם נותנים טעם זה בזה אלא דסבירא ליה דטעם הוי כמבער, ונראה דגם הראב"ד מפרש כפרוש זה שכתב כאן בהלכה ג' בהשגות דמרי בבעור הראשון (ולשיטתו שיש ב' בעורים) שיש לו התר ולכן אוסר במשהו לרבי שמעון (צ"צ) דהא במין בשאינו מינו גם דבר שיש לו מתירין אין אוסר אלא בנותן טעם, ושמא כיון שדרך לכבשו ביחד הוי כמין במינו וכמו שכתב הר"ן בנדרים ג"ב א' לענין מים ומלח בעסה, ואולי סבירא ליה דכל הירקות שכתבתי נחשבים מין אחד וצ"ע). ורבי אליעזר ורבי יהושע סבירא להו דנותן טעם (אולי משום דהוי מין בשאינו מינו וכו') ורבי אליעזר סבר הראשון נותן טעם באחרון ורבי יהושע סבר האחרון נותן טעם בראשון ורבן גמליאל סבר שאין הולכין אחר נותן טעם רק אחר המין עצמו והטעם כמבער, ומבאר דמפרש גם כן כפרוש רב נסים גאון (אף על פי שבתורת כהנים בהר פרש כשאר הראשונים) ובהו מלשם מה שהקשה הרדב"ז על הראב"ד, והנה רבנו כתב בפרוש המשניות והלכה פרק גמליאל ולא מטעם שנאמר בכאן הלכה כדבריו אלא מטעם שהוא מחמיר (כן הוא בהעמקה חדשה וכן העתיק במלאכת שלמה) ותמוה דהא רבי אליעזר מחמיר טפי מרבן גמליאל, ונראה דגם רבנו מפרש כפרוש רב נסים גאון וסבירא ליה דלרבי אליעזר אוכלין רק על הראשון ולרבי יהושע רק על האחרון ולרבן גמליאל כל שקלה אחד מהן יבער מינו נמצא דרבן גמליאל מחמיר, דלרבי אליעזר אוכלין שלשתן כל זמן שהנכבש ראשון קים ולרבן גמליאל אם קלה אחד חזי לבערו, והא דמיקל רבן גמליאל בטעם יש לומר דסבירא ליה לרבנו דטעם אינו אלא דרבנן דמן התורה כמבער הוא כמו שכתב בתוספות הרשב"א פסחים ג"ב א' עין שם ובדרבנן שומעין להמקל ורק בדאורייתא פסק בהמחמיר, והנה בר"ש ובתוספות הרשב"א הקשו על רב נסים גאון דבמתניתין קתני רבי יהושע אומר אף על האחרון משמע כל שכן על הראשון ולפרושו לרבי יהושע רק על האחרון אוכלין, ונאיתי במשניות החדשים עם שנוני נסחאות שבכמה כתבי יד ליתא תבת 'אף' וכן נראה בפרוש הר"ש משאנן לתורת כהנים בהר פרק ג' וכן הגר"א בהגהותיו שנדפס בש"ס סוף

ציון ההלכה

(כז) הר"ש משנן וראב"ד בתורת כהנים בהר: (נז) ירושלמי פרק ז' הלכה ב': (ס) בירושלמי איתא⁽¹¹³⁾ מן האוצר ורבנו מפרשה דוקא כשהתחיל מחבית כמו שכתבו רדב"ז⁽¹¹⁴⁾ ופאת השלחן⁽¹¹⁵⁾: (סא) רבנו בפרוש המשניות מעשר שני פרק ה' משנה ו' וקאי גם על שביעית כמו שכתבו הרא"ש והרע"ב שם וכן כתב בשער צדק⁽¹¹⁶⁾, ומתאי טעמא אין אנו מגעילין את הפלים אחר הבעור משום שפיון שכבר נאכל המאכל הוי הטעם הבלוע בכלי כהתחיל בה שאין צריך לבערו⁽¹¹⁷⁾ כן כתב אאמור"ר וזללה"ה בקהלות יעקב שביעית סימן כ"ג סעיף קטן ג' עין שם, ועין ר"ש סיריליא דף קנ"א א' [פרק ט' הלכה ר'⁽¹¹⁸⁾] שכתב שצריך להגעיל את הפלים⁽¹¹⁹⁾ ועין שם אידן להכשיר החביות של שביעית⁽¹²⁰⁾: (סב) רא"ש ורצ"ב פרק ה' דמעשר שני משנה ו' ועין שם בתוספות יום טוב ותדושי רבי עקיבא איגרי, ולא דימי לכבש שאפשר להשהותו ובאגרוהו היטב בעור השם יתברך בבאור ההלכה לקמן הלכה כ"ב עין שם⁽¹²¹⁾:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק כו]

אָבָל אַם נִתְעַרַב אַחַר הַבְּעוּר אוֹסֵר בְּנוֹתָן טַעַם⁽¹⁰⁷⁾.

107 ומי שהתארח אצל אדם שאינו נזהר בביעור, דעת החזו"א (הובא בצי"ל לעיל ס"ק לט) שאין לאכול אצלו מאכל חריף שנחתך בסכין הבלוע מאיסור שביעית, אבל תבשיל שהתבשל בסיר הבלוע באיסור שביעית מותר בדיעבד לאוכלו בשעת הדחק, שכן הסתם עבר כ"ד שעות מזמן ביטול האיסור, וטעמו נפגם [ראה בצי"ל לקמן (פ"ח ס"ק ז)].

[דר"א ס"ק כז]

יִבְעַר מִיָּנֹוּ מִן הַחֲבִית⁽¹⁰⁸⁾ וְכוּ', פְּדֻלְקָמָן הִלְכָה ט"ו⁽¹⁰⁹⁾.

108 ומרחת העשויה מממה מיני פירות שביעית שהתערבו היטב ואי אפשר להפרידם, ולכל אחד זמן ביעור שונה, כתב הרדב"ז (להלן הכ"ב, ראה הלכות שביעית מהגר"ב זילבר סי' ח הע' כג*) שזמן ביעורה נקבע לפי הפרי שהוא הרוב בתערובת, ואם הם שווים בתערובת זמן הביעור נקבע לפי המוקדם שביניהם.

109 ובדר"א שם (ס"ק קו).

[דר"א ס"ק כח]

לְאָכַל קָצֵת מִן הַחֲבִית⁽¹¹⁰⁾ וְכוּ', תוּ אִם יִשְׁאֵר וְיִשְׁהָה יִפְסִיד⁽¹¹¹⁾ וְכוּ', שֶׁהַתְּבָשִׁיל הָרִי הוּא כְּמַבְעַר שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְהִשְׁהוֹת⁽¹¹²⁾.

110 ואף שלא אכל רק ממין אחד שבחבית, כתב הקהילות יעקב (שביעית סי' כג אות ג) שכיון שהמין שאכל בלע טעמם של כל הירקות שבחבית, הרי זה נחשב שהתחיל לאכול מכל המינים שבחבית, ומבואר שם, שהוא הדין מי שהתחיל לאכול פרי כגון תפוח וכדו', והשאיר חלקו, שוב אינו צריך לבער את החלק הנשאר [וראה להלן לענין מי שהתחיל לאכול ממחוסן].

111 ודוקא אם גם כשיחזור ויסגרה לא יתקיים המאכל שבה זמן מרובה, אבל אם כשיסגור את החבית לאחר שפתחה יתקיים המאכל שבה זמן מרובה, דעת הגר"ב קרליץ (חוט שני עמ' ססא) שמתברר שאינו נחשב כמבוער וחייב בביעור.

112 ואף אם התבשיל עשוי כולו מפירות שביעית, כתב בבה"ל להלן (הכ"ב ד"ה זה) ובהלכות מעשר שני ונטע רבעי (פי"א ה"ט דר"א ס"ק מח-מט ובה"ל ד"ה אבל) שמהטעם שכתוב כאן שאם ישהה יפסד, התבשיל אינו חייב בביעור, אבל דעת הר"ש והרא"ש והרע"ב (הובאו בצי"ל ס"ק סב) שהטעם שתבשיל פטור מביעור הוא משום שאין הפירות הקדושים בקדושת שביעית ניכרים בתבשיל כיון שהם נתמעכו ונתערבו עם שאר הפירות שבתבשיל, ולפי דבריהם אם התבשיל עשוי כולו מפירות שביעית הריהו חייב בביעור, וכן כתב המשנה ראשונה (מעשר שני פ"ה מ"ו, וראה בבה"ל שם הלכות מעשר שני עוד פרטי דינים, ובה"ל לעיל פ"ה ה"ד ד"ה ואם).

ומיני סלטים וכדו' שנותנים בהם חומר משמר ויכולים ע"י כך להחזיק כמה שבועות, דעת רבינו (שיח השמיטה פי"ג סי"ג ובה"ל נא) שכיון שהם עשויים כדי לאוכלם מיד, אינם צריכים ביעור. ותבשיל שמתקיים זמן מרובה כגון ריבה, דעת הגר"ב קרליץ (חוט שני עמ' ססא) שאינו כמבוער וצריך לבערו כשהגיע זמן ביעורו.

וראה להלן בחילוק בנדון זה בין תבשיל לירקות כבושים.

[ציה"ל ס"ק ס]

בִּירוּשְׁלַיִם אֵיתָא⁽¹¹³⁾ וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁקְּתָבוּ רַבִּי⁽¹¹⁴⁾ וּפְתָת הַשְּׁלַחַן⁽¹¹⁵⁾.

113 פ"ט ה"ד, וראה שם בר"ש סיריליאו ובפני משה.

114 כאן, שהקשה וכי משום שהתחיל לאכול מהאוצר יהיה פטור מלבער את כל האוצר, א"כ כל אדם יתחיל לאכול מאוצרו ויניח השאר, ולכן כתב שכוונת הירושלמי שאם התחיל לאכול מהחבית חייב לבער את כל החבית אפילו המין שלא הגיע זמן ביעורו [שלא כהרמב"ם, ראה ערוך השלחן (הלכות שמיטה ויובל סי' כז סכ"ד) ובקהילות יעקב (שם), ובתורת זרעים (שביעית פ"ט מ"ה) מבואר שדעת הרמב"ם שאם התחיל לבער מין אחד מהחבית כל המינים נאסרו כדון פירות אחר הביעור אע"פ שאין חיוב לבערם].

115 הלכות שביעית (פ"ח ס"ק ט).

[ציה"ל ס"ק סא]

וְכֵן כָּתַב בְּשַׁעֲרֵי צְדָק⁽¹¹⁶⁾ וְכוּ', פְּהִתְחִיל בְּהַ שְׂאֵין צָרִיף לְבַעַר⁽¹¹⁷⁾ וְכוּ', וְעֵינֵן ר"ש סִירִילִיאוֹ דָּף קַנ"ז א' פְּרָק ט' הִלְכָה ו'⁽¹¹⁸⁾ שֶׁקְּתַב שְׁצָרִיף לְהַגְעִיל אֶת הַפְּלִים⁽¹¹⁹⁾ וְכוּ', לְהַכְשִׁיר הַחֲבִיּוֹת שֶׁל שְׁבִיעִית⁽¹²⁰⁾.

116 פי"ט סי"ח ובביתאדם שם (ס"ק א).

117 טעם נוסף מדוע אין חיוב לבער טעם הבלוע בכלי, כתב הגר"ש ז' אויערבאך (מנחת שלמה שם) שמשום שחיוב ביעור הוא רק בדבר שאפשר לאוכלו או לחלקו כשהגיע זמן הביעור, אבל דבר שאי אפשר לאוכלו או לחלקו אינו מתחייב בביעור.

וכלי שבישלו בו פירות שביעית ואח"כ בישלו בו תבשיל אחר בתוך כ"ד שעות, כתב רבינו בצי"ל לעיל (פ"ד ס"ק כג, בשם אביו שצידד כן) שכיון שבטעם הבלוע אי אפשר לעשות כלום הריהו כנפסד, והתבשיל שהתבשל בכלי הג"ל אין בו קדושת שביעית ולא דיני שביעית, והוסיף רבינו (מכתבים, כת"י) שאף שכתב שם בשם אביו שאין דיני שביעית כלל בבלוע מפני שהוא נפסד, וטעם זה שייך גם לענין ביעור, אביו רק צידד כן [כלשונו שם], ועל כן הוסיף כאן טעם נוסף [ראה ארחות רבנו (ח"ג עמ' שכו אות ו)].

118 בסוף המערכה בעניני ביעור ד"ה לענין ביעורן (בסוף הדיבור).

119 וביאר הקהילות יעקב (שביעית שם), שזהו לשיטתו שסובר במצות ביעור כהראב"ד שיש שני זמני ביעור (השגות כאן ה"ג, וראה ר"ש סיריליאו שם ד"ה לכך נראה וד"ה ומצאתי וד"ה לענין ביעורן), ובביעור השני צריך לשרוף את מה שנשאר, ואז אין היתר של חלוקת מזון שלש סעודות ושל התחיל באוצר [שלא כהרמב"ם], ולכן סובר שצריך להגעיל את החביות, אבל לפי מה שקיימא לן להלכה שביעור הוא הפקר בלבד [ראה לעיל (ה"ג)], אין צריך להגעיל את החביות וכנ"ל.

120 ואופן הכשרת החביות העשויות מחרס, כתב שם, שצריך למלאותם מים עד למעלה ולהשהותם לפחות כ"ד שעות ולשפכם, ושוב למלאותם כנ"ל, ולעשות כך שלש פעמים, כמבואר בירושלמי (פסחים ספ"ב) ובשו"ע (י"ד סי' קלה סי"ב, וראה משנ"ב סי' תנא סי' קמט ו-קנו ובביאורים ומוספים שם מהדורת 'דרשו').

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק לא]

כך מבצירין את הדמים⁽¹²²⁾. שְקָנָה בְּפִרְתָּי שְׁבִיעִית אוּ בְדַמֶיהָ⁽¹²³⁾.

122 וחייב ביעור דמי שביעית, דעת הגר"ש וואזנר (תורת הלוי פי"ז הע' כד) שלכל הדעות הוא מדרבנן, שהרי הפסוק 'ולבהמתך ולחיה אשר בארצך', מדבר בפשטות על פירות שביעית שהם כלים ולא על דמים שאינם כלים [ראה לעיל (ס"א)].

123 ראה דר"א לעיל (פ"ו ס"ק מה) ובציה"ל שם (ס"ק פג).

[דר"א ס"ק לג]

אף על גב שְעִדִין לא פְלָה זְמַן בַּעוֹר שֶׁל הַמִּין שְקָנָה⁽¹²⁴⁾ וְכוּ', כְּזֶמַן בַּעוֹר הַפְּרוֹת שְנִלְקָחוּ עִבוֹרָן⁽¹²⁵⁾.

124 והוא הדין אם הגיע זמן הביעור של המין שקנה, אינו מבערם עד שיגיע זמן הביעור של הפירות שנלקחו עבורם [ראה בה"ל (ד"ה וכלו)].

ואם קנה פירות שביעית תמורת פירות שביעית שאין זמן ביעורם שוה, כתב בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק מ) שמקבלים חומר שניהם, וכשמגיע זמן הביעור של אחד מהם, חייב לבערם [וראה פאת השלחן בקונטרס משמרת להבית (הע' יח) מהרידב"ז].

125 וכשהולך הפירות שנלקחו הדמים עבורם ממקום שלא כלה למקום שכלה שחייב לבערם כדהלן (ה"ב), הסתפק המקדש דוד (ס"ב כג) האם חייב לבער את הדמים שלא הולכין למקום שכלה, כיון שיתכן שדין ביעור חל רק על הפירות שהולכין שהם נתפסים בדיני המקום שהלך לשם מה שאין כן הדמים, וכן אם הולך את הדמים למקום שכלה המין שנלקחו בעבורם ואת הפירות עצמם לא הולך, הסתפק שם האם חל על הדמים דין ביעור, או שפ"ש על הפירות שנלקחו בעבורם עדיין לא חל דין ביעור, או שכיון שעל הדמים אין דין ביעור מצד עצמם אלא רק מכח הפירות שנלקחו בעבורם, אי אפשר שיחול עליהם אח"כ דין ביעור אחר, וסיים שם, שלפ"ז גם אם הולך את הדמים והפירות למקום שכלו, אין דין ביעור חל על הדמים, שעל הדמים נתפס דין ביעור שהיו על הפירות בשעה שלקחם, אבל הדינים שחלו על הפירות לאחר מכן אינם שייכים לדמים.

[דר"א ס"ק לה]

אי אֶפְשָׁר לְחַלֵּק בְּדֵי מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת שְׁמָא לא יִקְנוּ מִהֶם מִאֲכָלוֹת⁽¹²⁶⁾.

126 וטעם נוסף ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' ססב), שכיון שמהות הביעור הוא לעשות מעשה שהפירות יכלו מן העולם, א"כ כשנשא לאדם מזון שלש סעודות שעומד לאכילה ביום הביעור ואין לו קיום הרי הוא נחשב כמבוער, מה שאין כן

כשנשא לאדם מעות בשיעור שלש סעודות שיש להם קיום הרי הם אינם נחשבים כמבוערים, ואין די לחלקם אלא צריך לקנות מהם מזון שלש סעודות.

[דר"א ס"ק לו]

בְּשִׁוּיָו⁽¹²⁷⁾, וְכוּ', שְׁאָסוּר לְעִשׂוֹת כֶּן⁽¹²⁸⁾.

127 ואם חיללם ביותר משווים, כתב בדר"א לעיל (פ"ו ס"ק נט) שאין המותר נתפס בקדושת שביעית. ואם מחללם ביותר משווים בדרך מקח וממכר, כתב שם, שאם המעות היתרים הם פחות משתות משוויו של המקח, נתפס בקדושת שביעית, ואם הם יותר משתות אינו נתפס [ואם הם שתות בדיוק, ראה מה שכתבנו שם].

128 וטעם הדבר, כתב החזו"א (ס"ל כה ס"ק ה) משום הפסד פירות שביעית, וביאר הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי פי"ו הע' כג) שמקודם היו פירות מרובים שאוכלים אותם זמן רב ושווים רב, וכשמחללם על שוה פרוטה ממעט באכילת פירות שביעית [ראה ישועות מלכו (י"ד ס"ל נד)].

[ציה"ל ס"ק סה]

וְלֹא כְּדִמְשָׁמַע בְּתוֹסְפוֹת נְדָה ח' וְכוּ', דְּגַם הַתוֹסְפוֹת לֹא כְּנֻגְוֵי לְזָה⁽¹³⁰⁾.

129 שציינו בדין זה מה ששינוו שהדמים מתבערין עד ר"ה. 130 שם (ד"ה וצריך) כתב, שדין זה שכתבו התוס' שביעור דמי שביעית הוא בראש השנה של שמינית הוא רק לפי ר"מ (שביעית פ"ז מ"ב), וראה מקדש דוד (ס"א כא) ודר"א להלן (ס"ק פד ו-פח).

[ציה"ל ס"ק סו]

כִּי לְעִיָּף קָטָן י"ז בְּשֵׁם הַחֲזוֹן אִישׁ⁽¹³¹⁾.

131 שם כתב שדמי שביעית אינם מתחללים להפקיע איסורם אפילו כשלא עבר זמן הביעור, שאפשר עדיין לחלק מהם מזון שלש סעודות ועדיין לא נאסרו.

[ציה"ל ס"ק סז]

דְּגַם הַדָּמִים מְחַלֵּק מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְצ"ע⁽¹³²⁾.

132 ושיעור שלש סעודות בדמי שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהוא נמדד לפי שוויה של סעודה רגילה.

אכן הגר"נ קרליץ ביאר (חוט שני עמ' ססב), שיתכן שמה שכתב הרימב"ץ 'וגם לדמיו ביעור', אין הכוונה למעות אלא לפירות או בשר ודגים שנקנו תמורת פירות שביעית, שאף הם נקראים דמי שביעית כדלעיל (דר"א ס"ק לא).

[ציה"ל ס"ק סח]

וְעִין שֵׁם בְּצִיּוֹן הַהֶלְכָה⁽¹³³⁾.

133 ס"ק קא.

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קסה

(כט) כָּךְ מִבְּעַר אֲכָלִי בְהֵמָה מִן הַבֵּית וְאִינוּ מֵאֲכִילָן לְבַהֲמָה (ל) אִם בָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה: ז וּבִשְׁם שְׂמִבְעָרִין אֶת הַפְּרוֹת (לא) כָּךְ מִבְּעָרִין אֶת הַדְּמַיִם. בַּיֶּצֶד (לב) חֲרִי שְׂמֹכֵר רְמוּזִים שֶׁל שְׂבִיעִית וְחֲרִי הוּא אוֹבֵל בְּדַמְיָהוּן. (לג) * וְכֵלּוּ הַרְמוּזִים מִן הָאֵילָנוֹת שֶׁבַשְׂדֵּה וְנִשְׂאָר אֶצְלוֹ מִן הַדְּמַיִם שְׂמֹכֵר בְּחַן (לד) חֲבִיב לְבַעְרָן: ח בַּיֶּצֶד עוֹשֶׂה (לה) קוֹנֵה בְּחַן (לו) מֵאֲבָלוֹת וּמְחַלְקָן מוֹזֵן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאַחֵר. (לו) * אוּ יִשְׁלִיכֶם לְיָם הַמַּלְחָה

דְּרַךְ אֲמוּנָה

בְּאוֹר הַהֲלָכָה

וְרַעִים מִחֵק תַּבַּח 'אף' (ואף על גב דבהוצאה חֲדָשָׁה של פְּרוֹשׁ הַמְשִׁינִיּוֹת נִדְפַס שֵׁם בַּמְשָׁנָה 'אף', לאו מר בריה דרבניא חֲתִים צִלָּה). ומה שהקשה עוד הר"ש דבתורת כהנים הגרסא רבי אליעזר אומר בינו שפלה מין אחד מן השדה יבער את כל החבית, יש לומר דסבינא ליה לרב נסים גאון דהירושלמי פליג על זה דהא קאמר הראשון נותן טעם באחרון, ומה שהקשה עוד מאי קמתמה בירושלמי על דעתיה דרבי אליעזר אין האחרון נותן טעם בראשון ועל דעתיה דרבי יהושע אין הראשון נותן טעם באחרון, יש לומר דפריד משום דאף על גב דעקר הטעם נותן הראשון או האחרון מכל מקום אי אפשר דהשני לא יתן קצת טעם קלוש על כל פנים, והירושלמי לא חש לתרוץ על זה דיש לומר דסבינא ליה דטעם קלוש כנה ודאי מתבטל ואין צריך לבערו: * וְכֵלּוּ הַרְמוּזִים מִן הָאֵילָנוֹת. נראה דכל הגי' דחשיב בסכה מ' ב' לקח בפרות שביעית כשר אלו ואלו מתבערים בשביעית לקח בבשר דגים יצא כשר ונכנסו דגים לקח בדגים יין יצאו דגים ונכנסו יין לקח ביין שמן יצא יין ונכנסו שמן זמן בעור של כלם כזמן בעור הפרות הראשונים ואף על פי שהגיעו זמן בעור של יין ושמן אין צריך לבער עד שיגיע זמן בעור של הפרות הראשונים ואם הגיע זמן בעור של הפרות הראשונים אף על גב שלא הגיע זמן בעור של יין ושמן צריך לבערם וכמו שכתב רבנו כהן וכן נראה מלשון רבנו לעיל פרק ו' הלכה ז', ומה שכתב בפרוש רבנו חננאל בסכה שם לקח בפרות שביעית כשר הבשר והפרות מתבערין בערב יום טוב הראשון של פסח בשנה השביעית ומפדש בפרק אחרון של מעשר שני, תמוה מאד דמה ענין בעור מעשרות לבעור פרות שביעית שיש לכל אחד זמן נפרד כמבאר בפסחים נ"ג א' ורק בעובדים בעורן עד הפסח, וגם זה אינו בשביעית רק בשמינית ומה זה ענין לפרק בתרא דמעשר שני, וכמדמה שהיה הגה"ה מתלמיד טועה: * או יִשְׁלִיכֶם לְיָם הַמַּלְחָה. הנה לעיל הלכה ג' כתב רבנו או משליך לים ולא כתב לים המלח (להרבה גרסאות שם וכן העתיק הרמב"ם וכמו שכתבנו שם), והנה בפסחים כ"ח א' גבי

(כט) כָּךְ מִבְּעַר אֲכָלִי בְהֵמָה. דְּרָרְשִׁינָן כְּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה כְּלָה לְבַהֲמָתָךְ מִן הַבֵּית, וּבִאֲכָלִי בְהֵמָה מִרִי דְאֲכָלִי אֲדָם בְּלֹא הִכִּי אֵין מֵאֲכִילִין לְבַהֲמָה כְּנִ"ל פֶּרֶק ה' הַלְכָה ה': (ל) אִם בָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה. וְכְנִ"ל גַּבִּי אֲכָלִי אֲדָם לְכָל דְּבַרְיָהוּ: ז (לא) כָּךְ מִבְּעָרִין אֶת הַדְּמַיִם⁽¹²²⁾. שֶׁקֶנָּה בְּפִרוֹת שְׂבִיעִית או בְּדַמְיָהוּן⁽¹²³⁾ (ט) בֵּין שֶׁקֶנָּה בְּפִרוֹת שְׂבִיעִית פְּרוֹת אַחֵרִים וּבֵין שֶׁלֶקַח דְּמַיִם עֲבוּרִין: (לב) חֲרִי שְׂמֹכֵר רְמוּזִים שֶׁל שְׂבִיעִית. (סד) לֹא דוֹקָא מֵאֲכָל אֲדָם דְּהוּא הֵדִין אִם מְכַר מֵאֲכָל בְּהֵמָה שֶׁל שְׂבִיעִית תּוֹפֵס דְּמִיו וְצָרִיד לְבַעַרְם בְּזִמְן הַבְּעוּר: (לג) וְכֵלּוּ הַרְמוּזִים מִן הָאֵילָנוֹת כּוּי. אף על גב שְׂעִדִין לא כְּלָה זִמְן בְּעוּר שֶׁל הַמִּין שֶׁקֶנָּה⁽¹²⁴⁾ (סו) דְּזִמְן בְּעוּר הַדְּמַיִם כְּזִמְן בְּעוּר הַפְּרוֹת שֶׁנִּלְקַחוּ עֲבוּרִין⁽¹²⁵⁾: (לד) חֲבִיב לְבַעְרָן. כְּדַמְפָּרֵשׁ בְּסוּפֵךְ הַלְכָה ח': ח (לה) קוֹנֵה בְּחַן מֵאֲבָלוֹת. (סו) הִינּוּ אִם עֲדִין לא עָבַר זִמְן הַבְּעוּר יְכוּל לְקַנּוֹת מֵאֲכָלִים וּלְחַלְקָן מוֹזֵן ג' סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד, (סו) וּמִשְׁמַע שְׁהַדְּמַיִם אֵי אֲפָשֵׁר לְחַלֵּק כְּדִי מוֹזֵן ג' סְעוּדוֹת שְׂמָא לא יִקְנוּ מֵהֶם מֵאֲכָלוֹת⁽¹²⁶⁾: (לו) מֵאֲבָלוֹת. (סו) בְּשִׁוְיָ⁽¹²⁷⁾, אֲבָל אֵין יְכוּל לְחַלְלֵם עַל שׁוּה פְּרוּטָה שְׂאִסוּר לְעִשׂוֹת כְּנִ"ל פֶּרֶק ו' סְעִיף קָטָן נ"ט בְּשֵׁם הַחֲזוֹן אִישׁ: (לו) אוּ יִשְׁלִיכֶם לְיָם הַמַּלְחָה. (טו) הִינּוּ הַמְּעוֹת שְׂאֵי אֲפָשֵׁר לְאֲבָדֵם אֵלָא עַל יְדֵי הַשְּׁלִכָה לְיָם הַמַּלְחָה, וְלֹא מֵהִנִּי לְיָם סֵתָם כְּנִ"ל הַלְכָה ג' לְגִרְסַא אַחַת, דְּמֵאֲכָל מִתְפּוֹרֵר אֲבָל מְעוֹת אֵין מִתְפּוֹרֵר וְאֲפָשֵׁר שִׁמְצָאֵנוּ אַחַר וְלִכֵּן יִזְרְקֵם דוֹקָא לְיָם הַמַּלְחָה, וְעַיֵן בְּבִאוּר הַהֲלָכָה דְּבִאֲרָנוּ דְּדַעַת רַבְּנוּ דִּים הַגְּדוּל וְכֵל הַיָּמִים הַמְּלֻחוּסִים כִּיִּם הַמַּלְחָה דְּמִי:

צִיּוֹן הַהֲלָכָה

(סג) סדר השביעית שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות י': (סד) רב"ז ומבאר לקמן הלכה י"ג: (סו) דדעת רבנו קדעת רש"י בעבודה זרה נ"ד ב' דזמן בעור הדמים כזמן בעור הפרי שנקנו בו ולא כדמשמע בחוספות נדה ח'⁽¹²⁹⁾ א' ד"ה יש דזמן בעור דמים הוא בראש השנה, וענין מה שכתבנו כנה בבאור ההלכה פרק ו' הלכה ז' דגם החוספות לא כנונו לזה⁽¹³⁰⁾ וכן פסק בסדר השביעית שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל אות י': (סו) אבל אם כבר עבר זמן הבעור אי אפשר לחללו כנ"ל סעיף קטן י"ז בשם החזון איש⁽¹³¹⁾ ודלא כמדקדש דוד שביעית סעיף קטן ב' ד"ה יש לחקר בלקוח: (סו) רב"ז, וצ"ע מאן ליה לרבנו זה, ונראה דסבינא ליה לרבנו דטעם ההתר של מוון ג' סעודות הוא משום דהוא דבר מועט ובנדאי יאכלנו מיד והני כמבאר דומיא דהתחיל באוצר וזה לא שיק רק באכלין ולא בדמים שיכול להשהותו כרצונו, אבל הר"ש ור"י בן מלכי צדק כתבו בפרק ז' משנה א' 'ילדמיו בעור' וייתחלק לכל אדם כדמפרש לקמן פרק ט', משמע דגם הדמים מחלק מוון ג' סעודות לכל אחד וצ"ע⁽¹³²⁾: (סו) וענין שם בציון ההלכה⁽¹³³⁾ דאפשר דאף בדיעבד לא מהני: (סו) עין פסחים כ"ח א' תוספות ד"ה חמץ, ולפי מה שכתבנו בפרק י"א ממעשר שני הלכה ח' גם כאן אין צריך דוקא לים המלח וענין בבאור ההלכה שהארכנו כנה:

קסו

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

(לח) אם לא מצא אוכלין: ט (לט) שלש ארצות לבעור. ארץ יהודה בלה (מ) תהר והשפלה

באור ההלכה

חמץ ועבודה זרה קסבר רבה דעבודה זרה דלים המלח לא בעי שחיקה וחמץ דלשאר נהרות בעי פרוז רב יוסף אמר דעבודה זרה דלא ממיסה בעי שחיקה וחמץ דמיס לא בעי פרוז, וכתבו התוספות דגם רב יוסף מודה דלים המלח לא בעי שחיקה גם דעבודה זרה, והנה רבנו כתב בפרק ג' מחמץ הלכה י"א כיצד בעור חמץ שורפו או פורר וזורה לרוח או זורקו לים ואם היה החמץ קשה ואין הים מתכתבו במהרה הרי זה מפררו ואחר כך זורקו לים וכתבו המפרשים דפסק כרב יוסף (והטעם שפסק כרב יוסף ע"ן בבאור הגר"א ארח חיים ריש סימן תמ"ה), ובפרק ח' מעבודה זרה הלכה ו' איתא כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים האסורים בגללה כגון משמשיה וחקרכת שלה, שוחק וזורה לרוח או שורף ומטיל לים המלח (ומה שהצריך גם שרפה כבר נתקשו בזה המפרשים ואולי צריך לומר שוחק או שורף וזורה לרוח או מטיל לים המלח), והנה אחר העיון ראיתי שרבנו דקדק בכל המקומות שמיירי בדמים או בכלי מכות כתב זורק לים המלח ובמקומות שמיירי במאכלות וכהאי גוונא כתב זורק לים סתמא אלא דדעתו דהים הגדול הוא כמו ים המלח כיון שהוא גם כן מלוח וכן קורא בכמה מקומות לים הגדול ים המלח כמו שכתבנו בדרך אמונה פרק י' מכלאים הלכה א' ע"ן שם וכן כתב בפרק ח' מערכין הלכה ח' ואם היו מעות או כלי מתכות ישליכם לים המלח או לים

דרך אמונה

(לח) אם לא מצא אוכלין. (ט) הינו אפלו מוצא לקנות מאכלות דכיון שאין לו אוכלין להם אין לו לקנות מאכלות לאבד אלא יאבד את הדמים, (ע) וכל זה לפי דעת רבנו אבל לפי דעת הרמב"ן שהבאנו בהלכה ג' סגי שפיקרים בזמן הבעור ואחר כך יכול לחזור ולזכות בהן וכנ"ל והכי קמא לן, ורק אם לא הפקירין בזמן הבעור ואסרין וצריך לאבדן: ט (לט) שלש ארצות לבעור. הינו שמחלקות לענין בעור שאין אוכלין בארץ אחת מהן על סמך שעדיין לא בלה באחרת⁽¹³⁴⁾ וכדמפרש בסמוך בהלכה י', (ע) והטעם משום שאין דרך חיה שביהודא להתרחק כל כך לצאת מיהודא לגליל⁽¹³⁵⁾ ומגליל ליהודא אבל יוצאה היא מיהודא ליהודא ומגליל לגליל כשאינה מוצאה פרות במקומה: (ט) הדר והשפלה והעמק ארץ אחת. (ע) ואף על גב דאין דרך חיה לילך מהר לעמק או לשפלה לאכל פרות מכל מקום נחשב ארץ אחת לבעור ואוכלין כל זמן שנמצא באחת מהן ועין בהלכה י'⁽¹³⁶⁾ שיש חולקין:

הגדול כדי לאבדן ועין בפרק ב' ממעשר שני הלכה ב' ומשליך הפרוטה לים הגדול ובפרק ד' מעבודה זרה הלכה ח' לקח גרוטאות ומצא בהן עבודה זרה יוליכם לים המלח ושם הלכה ט' עבודה זרה שנתערבה בצורות של נוי יוליד הכל לים המלח ושם הלכה י"ג יוליד דמי אותה הפת לים המלח ובהלכה י"ד יוליד דמי אותו הפגד לים המלח ובפרק ט' הלכה י"ג דמיו אסורים בהנאה יוליכם לים המלח ושם הלכה י"ד לקח מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ובפרק י' ממאכלות אסורות הלכה י"ז ומשליך אותה פרוטה לים המלח ובפרק י"ג הלכה ט"ז אם מעות נתנו לו יוליכם לים המלח ובפרק ט"ז הלכה כ"ט יוליד דמי אותה חבית לים המלח ובפרק ט' מניירות הלכה ב' המפריש מעות לניירותו והותרו מותר החטאת יוליכם לים המלח וכתבנו דמי חטאת ילכו לים המלח ובהלכה י"ב דמי חטאת ילכו לים המלח ובפרק ח' מערכין הלכה ט' פודהו וילכו דמיו לים המלח ושם הלכה י' פודה בפרוטה ומשליך אותה לים המלח ובריש פרק ה' מפסולי המקדשין המפריש מעות לחטאתו ומת או אבדו ונמצאו ילכו לים המלח ושם הלכה י"ג מת והניח המעות ילכו לים המלח ובפרק ו' הלכה ט' נתערבו מעות חטאת במעות אשם יוליד כל המעות לים המלח ובפרק ד' ממעילה הלכה ג' המפריש מעות לניירותו ומת דמי חטאת ילכו לים המלח ושם הלכה ז' הנהנה מדמי חטאת כו' יוליד המעילה וחמשה לים המלח ובפרק ז' מגנבה הלכה ד' סלע שנפגמה ישליף לים המלח, וכל זה במעות או דברי מתכות אבל באכלין וכהאי גוונא כתב רבנו בכל מקום ישליף לים (ולא הזכיר ים המלח או ים הגדול) כמו בפרק י"ב מתרומות הלכה י"ג יין תרומה שנתגלה וכן תאנים וענבים כו' מה יעשה בהם ישליף לים או יקברו וכן בפרק ג' מחמץ הלכה י"א הנ"ל וכן בפרק י"א ממעשר שני הלכה ח' נשאר אצלו פרות של מעשר שני או גטע רבעי או מעות פדיתן הרי זה מבערן ומשליף לים ואף על גב דכאן כלל גם כן מעות כיון שפתח בפרות כתב סתמא לים והא כדאיתא והא כדאיתא, אבל בפרק ז' מעבודה זרה הלכה ט' שכתב אם נתערב כוס של עבודה זרה בכמה כוסות או חתיכה מן הבשר בכמה חתיכות יוליד הכל לים המלח אף על גב שכלל כאן גם בשר כיון שפתח בכוס נקט לים המלח, ולכן גם כאן בהלכה ג' דמירי בפרות כתב משליף לים וכן דמירי במעות כתב לים המלח והוא מדקדק מאד. וכל זה דעת רבנו אבל דעת הטור נראה דדוקא לים המלח אין צריך שחיקה שאין הולכין שם ספינות אבל לשאר ימים שהולכים בהם ספינות בעי שחיקה וכמו שכתב הט"ז ביורה דעה סימן קמ"ו סעיף קטן י"א וכן כתב רש"י בפסחים כ"ח א' ים המלח שאין ספינה עוברת בו ובשלקתן ערוך שם סתם בזה, ובזכרוננו נשתייה בעור המעשרות דעה מרן ז"ל שישחקו את המטבע או ישברוהו ואחר כך יטילו לים (והוא כדעת הטור כנ"ל), אבל כשאמרנו לו שזה טרח גדול היתיר לזרוק בעין לים והוא כדעת רבנו רק כמדמה שאמר שיוקדוהו קצת רחוק ולא בתחלת הים שאפשר למצוא שם:

ציון ההלכה

(ט) כן נראה פשוט: (ע) פאת השלקתן⁽¹³⁷⁾ וכן כתב בפרוש הר"י בן מלכי צדק פרק ט' משנה ב' דמעות שביעית מניחן וכל הרוצה לטל ישל וכן כתבו הר"ש ור"י בן מלכי צדק בפרק ד' משנה א' ויחלקו לכל אדם ובמשנה ב' כתבו וצריך להפקירן לכל העולם וכן כתבו במשנה ו': (ע) פסחים ג"ב ב' וברש"י, ור"ש שביעית פרק ט' משנה ב': (ע) עין ר"י קורקוס דלפי דברי רבנו הכבלי חולק על הירושלמי⁽¹³⁸⁾ ומכל מקום לא מסתבר שיתקל על המציאות אלא דלא חשו לזה ועין בתוספות חדשים⁽¹³⁹⁾ ותפארת ישראל⁽¹⁴⁰⁾:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק ט]

שְׁעָדִין לֹא פָּלָה בְּאַחֲרָתָא⁽¹³⁴⁾ וְכוּ', לְהַתְרַחֵק כָּל כֶּף לְצִאת מִיְהוּדָא לְגָלִיל⁽¹³⁵⁾.

ואינה סובלת אויר של ארץ אחרת [וראה בחזו"א שם שדחה גם טעם זה], ואם יוליכוהו למקום אחר היא תחזור למקומה, כמבואר בירושלמי שם [וראה בזו"ה הים (שביעית פ"ט ה"ב אות ח) שמהירושלמי משמע שלא כהחזו"א].

והטעם שאין היה שבעבר הירדן המזרחי גדילה על יהודה ולהיפך אע"פ שטבעם שוה, כתב בבה"ל להלן (ה"י ד"ה היו) שכיון שהירדן מפסיק ביניהם אין החיה יכולה ללכת מעבר הירדן ליהודה ולהיפך.

[דר"א ס"ק מ]

וְעֵין בְּהִלְכָה י⁽¹³⁶⁾.

(136) דר"א (ס"ק מח).

[ציה"ל ס"ק עא]

פְּאֵת הַשְּׁלֶחַן⁽¹³⁷⁾.

(137) הלכות שביעית (פ"ח ה"ח, ובבית ישראל ס"ק יא).

[ציה"ל ס"ק עג]

הַבְּבִלִי חוֹלֵק עַל הַיְרוּשְׁלָמִי⁽¹³⁸⁾ וְכוּ', וְעֵין בְּתוֹסְפוֹת חֲדָשִׁים⁽¹³⁹⁾ וְהַפְּאֵרֶת יִשְׂרָאֵל⁽¹⁴⁰⁾.

(138) וכן מבואר בתוספתא (שביעית פ"ז ה"ז) כהירושלמי (שביעית פ"ט ה"ג) שאין אוכלין בהר על שבעמק ולהיפך, וכתב הערוך השלחן (שמיטה ויובל סי' כז ס"ו-ז) שהירושלמי והתוספתא דיברו רק לדעת ר"ש (שביעית פ"ט מ"ג) שסובר שביהודה בלבד יש חילוק בין הר ושפלה ועמק, וטעם הדבר כיון שהרי יהודה ועמקיו ושפלותיו הם גדולים, ולכן ביהודה אין החיות שבהר אוכלות מהעמק וכן להיפך, והרמב"ם פוסק כחכמים, ואין הבבלי (פסחים נב, ב) חולק על הירושלמי והתוספתא, וכן כתב רבינו בבה"ל להלן (ה"י ד"ה היו, וראה שם בסופו שלכאורה אי אפשר לומר כן בירושלמי).

(139) שביעית שם (אות ג) שכתבו, שאע"פ שמבואר בגמרא (בבא מציעא עח, א) שחיה שגדילה בבקעה קשה לה לחיות באויר ההר וכן להיפך, מ"מ לענין ביעור הקילו [וראה ציה"ל להלן (ס"ק פד) שחילוק שלש ארצות הוא מן התורה].

(140) שם יכין (אות טז).

(134) ובזמנינו, כתב החכמת אדם (שערי צדק פי"ט ס"ט) שאין אנו יודעים את חלוקת הארצות, והמשפטי ארץ (פכ"ט ס"א) כתב שבזמנינו זמן הכילוי שבכל ארץ וארץ לא ידוע לנו בבירור, ועוד, שמעבירים תוצרת מארץ לארץ [ראה מה שכתבנו בדר"א להלן (ס"ק ג) ובה"ל (ה"י"א ד"ה לחרובין), וראה שיח השמיטה (פי"ג הע' כא) שרבינו הסכים לזה], ולכן דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' עז) שאם כלה באזור מסויים, צריך לבער בכל מקום שמא הוא מאותו ארץ ואי אפשר להסתמך על מקום אחר שלא כלה בו.

אכן באופן שבכל הארץ כלה ובמקום מסויים נשאר ברוב השדות [ולא די בשדה אחת כדלעיל (דר"א ס"ק ז)], דעת הגר"ש אלישיב שם שאף שבכל הארץ חייבים לבער מ"מ במקום זה לא צריך לבער.

ואם אותו מקום מייצא מפירות אלו לעיר אחרת, והיא נסמכת מאז ומעולם על אותו מקום שמייצא לה את הפירות, ורוב הפירות של העיר מגיעים מאותו מקום, דעתו שם, שגם העיר הניזונית אינה חייבת לבער פירות אלו.

(135) על טעם זה הקשה החזו"א (סי' ג ס"ק לב), שהרי אפילו עיירות הנמצאות בגבול שבין יהודה וגליל והן קרובות זו לזו חלוקים לענין ביעור, ועוד, שלהלן (ה"י"א) כתב הרמב"ם שלגבי ביעור זיתים וחרובים ותמרים כל הארצות חשובות כאחת אף שהם רחוקות אחת מהשניה, ומשום כך ביאר (שם) שהטעם שאין חיה הולכת מארץ לארץ אינו בגלל המרחק, אלא משום שאין פירות ארץ אחרת נעיימות לה, מה שאין כן זיתים ותמרים וחרובים שפירות כל הארץ שוים בטעמם, וכן כתב השפת אמת (פסחים נב, ב), וראה דר"א להלן (ס"ק ג) ובתוס' חדשים (שביעית פ"ט מ"ג) ובפאת השלחן (סי' ח בית ישראל סוף ס"ק טז).

טעם נוסף כתב רבינו (שקל הקדש ה' קידוש החדש פ"ד ה"ג בה"ל ד"ה כד'), שטבעם של ארצות אלו משונה זו מזו, וכעין זה מבואר בר"ש סיריליאו ובפני משה ובמהר"א פולדא (שביעית פ"ט ה"ג) שאין חיה מתגדלת אלא במקום שרגילה ונולדה בו,

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק מא]

שֵׁשׁ שָׁם חֵלֶק אֶרֶץ שְׁנֶקְרָא פֶּן יִכּוֹר, וְנִקְרָאתָ כְּאֵן עֶבֶר הַיַּרְדֵּן⁽¹⁴²⁾ וְכִי, בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִמֶּשׁ⁽¹⁴³⁾.

141 והוא חבל ארץ שבין הירדן לים, והטעם שהוא נקרא עבר הירדן, כתב הכפתור ופרח (פמ"ז ד"ה ברם) שהוא מלשון העברה, שהיושבים במזרח ארץ ישראל עוברים דרך הירדן לתוך ארץ ישראל, ביאור נוסף כתב הקהילות יעקב (שביעית סי' יב אות ז), לפי שאותו מחוז הוא אצל הירדן והוא עבר הירדן לגבי היושבים בצדו השני של הירדן [ראה משנת יוסף (שביעית פ"ט מ"ב בקונטרס שלש ארצות לביעור ד"ה ומה ובהע' ז)].

142 ולדעת הגר"א, כתב הפאת השלחן (סי' ח ס"י בית ישראל ס"ק טו ע"פ ירושלמי פ"ט ה"ג) שאין בארץ ישראל עצמה אלא ב' ארצות, יהודה, וגליל, וארץ בנימין היא בכלל יהודה, והארץ השלישית היא עבר הירדן המזרחי, וכעין זה כתב בספר תבואות הארץ (פ"א עמ' נג).

ומה שלא הזכירו במשנה את ארצות שאר השבטים, כתב בספר זיו הים (שביעית פ"ט ה"ב אות ג ד"ה ובשנ"א) כיון שבארצות שאר השבטים אין חלוקה של הר לחוד שפילה לחוד ועמק לחוד, ופשוט שאינם ארצות בפני עצמם אלא הם נכללות בכלל הר שפילה ועמק של ארץ יהודה או הגליל [ראה בבא קמא (פא, ב)], מה שאין כן ארץ בנימין שיש לה הר שפילה ועמק לחוד, והר שלה הוא הר לוד, ושפלה שלה היא שפילת לוד, ועמק שלה הוא מבית חורון עד הירדן [וגרס במשנה במקום 'עד הים' 'עד הירדן', שהרי ארץ בנימין אין לה גבול בים הגדול (חזו"א שם ס"ק כט ד"ה מבית חורון, וראה בה"ל ד"ה עבר הירדן)].

וגבולות ארץ בנימין, כתב הגר"א (שנות אליהו שביעית פ"ט מ"ב) שהם בין ארץ יהודה בדרום לארץ יוסף [אפרים] בצפון, ובמזרח הגבול הוא נהר הירדן שמיריחו ועד ים המלח, ובמערב הגבול הוא מדרמו של בית חורון עד צפונה של קרית

יערים [ראה יהושע (יה, יא-כח), וראה חזו"א (סי' ג ס"ק כז) שעיקר שם ירדן הוא מיריחו עד ים המלח, ובספר תבואות הארץ (פ"א עמ' נב) כתב שלא מצאנו שם ירדן אלא מכנרת ועד ים המלח, וראה כפתור ופרח (פמ"ז ד"ה מסתברא)].

143 כלומר בעבר הירדן המזרחי, ומה שהמשנה לא הזכירה את גבולותיה, כתב הגר"א (שנות אליהו כאן) מפני שהם מפורשים במקרא (יהושע יג), וראה דר"א להלן (ס"ק מח) פירוט חלוקת עבר הירדן המזרחי לשלש ארצות, הר - שפלה - ועמק.

[דר"א ס"ק מב]

לְעֵיל פָּרַק ד' הֶלְקָה כ"ו⁽¹⁴⁴⁾ וְכִי, וְכִי מַה שֶּׁכָּבְשׁוּ מְעִמּוֹן וּמִזְבֵּי⁽¹⁴⁵⁾.

144 וראה דר"א (שם).

145 אבל ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון שלא כבשוה עולי מצרים, כתב הרמב"ם לעיל (פ"ד הכ"ז) שאין נוהג בה שביעית [ראה דר"א שם (ס"ק רא) ובבה"ל (ד"ה אבל)].

[ציה"ל ס"ק עו]

דְּבַתּוֹסְפֶתָא נִרְאָה שְׁהוּא עֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִמֶּשׁ⁽¹⁴⁶⁾.

146 שם (פ"ז ה"ח) מבואר, שהר ועמק ושפילה של עבר הירדן הם ערים שבעבר הירדן המזרחי כגון חשבון ודיבון, וכתב שם הכפתור ופרח, שהתוספתא לעולם היא פירוש המשנה, ומסתבר שהתוספתא עיקר.

[ציה"ל ס"ק עח]

וְמַה שֶּׁכָּתַב בְּמִלְאֲכַת שְׁלֵמָה בְּשֵׁם הָרִ"ר יְהוֹסֵף צ"ע⁽¹⁴⁷⁾.

147 שכתב, שהטעם שהמשנה לא הזכירה את גבולות עבר הירדן המזרחי, כיון שבדורות הללו לא נוהגת בו שביעית כי לא נכבשה ע"י עולי בבל [ראה דר"א לעיל (פ"ד ס"ק קצגו-קצה)].

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קסז

והעמק ארץ אחת. (מא) * עבר (מב) הירדן בלוי, שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון

דרך אמונה

באור ההלכה

* עבר הירדן בלוי שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עד הים ארץ אחת. רבנו מפרש דהא דתנן ושפלת לוד כו' הוא הג' ארצות שבבעבר הירדן וכבר הקשו דהא לוד הוא בארץ יהודא (עין ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה ב' ובמשנה פרק ה' דמעשר שני משנה ב') וכן בית חורון הוא בנחלת אפרים כמפרש ביהושע ט"ז, ומרן בחזון איש סימן ג' סעיף קטן כ"ט כתב דגם בעבר הירדן היה מקום שנקרא לוד ובית חורון וכתב דגרסינן מבית חורון עד הירדן, וטעמו דירדן לאו ים הוא אלא נהר כמו שאמרו בבבא בתרא ע"ד ב', וצ"ע דהא מפרש ביהושע י"ב דעבר הירדן ארץ סיחון הערבה עד ים כנרת (הוא ים כנרת ומפרש שם י"ג וגבל עד קצה ים כנרת עבר הירדן מזרחה זאת נחלת בני גד) מזרחה ועד ים הערבה ים המלח מזרחה, ומבאר דעבר הירדן נמשך עד ים המלח ועד ים כנרת ואם כן שפיר יש לגרס עד הים (וים המלח וימה של טבריה שהוא כנרת הם מו' ימים שמקיפין את ארץ ישראל כמבאר בבבא בתרא שם), ולפי דברי רבנו צריך לומר דהא דתנן 'שפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר

(מא) עבר הירדן בלוי כו'. (עב) צ"ע לוד ובית חורון בארץ ישראל הוא (עג) וצריך לומר דתרי הווי, (עו) ויש אומרים דכונת רבנו לעבר הירדן המערבי שיש שם חלק ארץ שנקרא כן⁽¹⁴¹⁾ (עו) ודעת הגר"א דארץ בנימין נקראת כאן עבר הירדן⁽¹⁴²⁾, ומיהו גם לפרושו נוהג בעור בעבר הירדן ממש⁽¹⁴³⁾ ועין לעיל פרק ד' הלכה כ"ח דדעת רבנו דבעבר הירדן אין נוהג שביעית אלא מדרבנן: (מב) הירדן. (עט) ולפי דעת הסוברים לעיל פרק ד' הלכה כו'⁽¹⁴⁴⁾ דבארצות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל אין נוהג בעור צריך לומר דעבר הירדן כבשו עולי בבל, מיהו יש לומר דגם הם מודים שנהג בעור בעבר הירדן אלא שלא נאסר בדיעבד אם לא בצרו. ואין נפקא מנה בכל זה בין ארץ סיחון ועוג שלא כבשו מעמון ומואב ובין מה שכבשו מעמון ומואב⁽¹⁴⁵⁾:

המלך סימנא בעלמא קאמר דבמציאות השתוו מקומות אלו ולא משום דתלוי זה בזה דהני ביהודא והני בעבר הירדן אלא כיון דבמקרה משתוים נהנה המשנה סימן שלא תצטרך לברר זה ולכן השמיטה רבנו שאינו דין סימנא בעלמא ויכול להשתנות כמשך הזמן, ויש להביא ראיה שהיה עוד לוד בעבר הירדן ממה ששינונו בריש גטין רבי אליעזר אומר אף המביא מכפר לודים ללוד ומפרש בגמרא שהוא מבלעות בארץ ישראל, ותמוה הרי לוד רחוק מהלך יום מירושלים למערב כדתנן בפרק ה' דמעשר שני ומקום עד הים נחשב ארץ ישראל לגטין כדתנן שם עין שם וברשי"י ואם כן איך יש שם חוץ לארץ, ומצאתי בהגהות יפה עינים שכבר הקשה זה ותרץ דתרי לוד הוי, וצריך לומר דלוד זו היתה בקצה עבר הירדן המזרחי שהרי עבר הירדן עצמה בארץ ישראל לגטין כמו שאמרו בתוספתא ריש גטין ועל כרחך רקם הוא בקצה עבר הירדן המזרחי ואם כן גם לוד שם וסמוך לה כבר לודים שהיא כבר חוצה לארץ אף מבלעת עין בארץ ישראל ואם כן מוכח שהיה לוד בעבר הירדן (אף שאינו מכרח דיש לומר דלוד השניה היתה בצפון או בדרום סמוכה לחוץ לארץ). מיהו התוספתא בגטין שם שכתבו בשם הרבנו מאיר שרבי אליעזר הזכיר שם עירו כדאמרינן אחר רבי אליעזר ללוד נראה דלא סבירא ליה שהיא לוד שבעבר הירדן רק לוד שבארץ ישראל, דרבי אליעזר גר בלוד שבארץ ישראל כדמשמע בראש השנה ל"א ב' פרס רבעי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד בצד כפר סבי ובקש רבי אליעזר להפקירו לעינים כי לא רצה לטרח להעלותו לירושלים כדאמרינן שם פרס רבעי עולה לירושלים מהלך יום לכל צד וזוהי תחומה לוד מן המערב וכדפרש"י שם במזרח לוד, הינו בין לוד לירושלים, ומבאר דרבי אליעזר דר בלוד שבארץ ישראל שהיא י' פרסאות מירושלים למערב, וגם בית חורון יש להוכיח שהיה בעבר הירדן עין עירובין כ"ב ב' ואפלו במעלות בית מרון, ובראש השנה י"ח א' ובראש השנה כל באי עולם עובדים לפניו כבני מרון ובגמרא שם י"ח א' מאי כבני מרון ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון וגרסת עין יעקב ורי"ף ורא"ש כמעלות בית חורון (עין סנהדרין ל"ב ב' שהיו עולין במעלות בית חורון) ומבאר דמעלות בית חורון ובית מרון חדא ניהו, ובתרגום יונתן פרשת מטות גבי בני גד ובני ראובן את אלעזא מתרגם מעלת מרא והוא מעלות בית חורון ומבאר דהיה בית חורון בעבר הירדן, ומה שהקשו על רבנו דבירושלמי קאמר איזה הר שבעבר הירדן תני רבי שמעון בן אלעזר אומר גגון הרי מכור וגו', יש לומר דרבי שמעון בן אלעזר פליג אמתניתין וקאמר גבולות אחרות, ובתוספתא פרק ז' הגרסא רבי שמעון בן אלעזר אומר איזה הר שבעבר הירדן כגון הרים כו' משמע דפליג אמתניתין (ולשאר הראשונים צריך לומר דהוא מפרש מה שלא פרשו הראשונים), אבל אי קשיא הא קשיא דבירושלמי קאמר מבית חורון ועד הים מדינה אחת, אמר רבי יהודא עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק, מבית חורון ועד אמאום הר, מאמאום ועד לוד שפלה, מלוד ועד הים עמק, ופרקי ונתני ארבע ומשני מערבות הן עין שם, ואמאום נראה שהוא מארץ ישראל ממש דבכריתות ט"ו א' אמר רבי עקיבא שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באטליז של עמאום שהלכו לקח בהמה למשחה בנו של רבן גמליאל וכן הוא בחלין צ"א ב' (ושם הגרסא אמאום), והנה ידוע שרבן גמליאל היה ביבנה ויבנה יושבת על שפת ים הגדול כמו שכתב באדמת קדש ורחוק לומר שהלכו עד עבר הירדן לקח בהמה וכי בכל ארץ ישראל לא השיגו בהמה לקנות ומסתמא סמוכה ליבנה היתה ואם כן היא בארץ ישראל ממש,

ציון ההלכה

(עד) שנות אליהו ותפארת ישראל ועוד אחרונים: (עט) חזון איש שביעית סימן ג' סעיף קטן כ"ט ד"ה ולהראשונים: (עו) כפתור ופרח פרק מ"ח (והובא גם כן בתוספתא רבי עקיבא איגרי במשניות כאן), אבל תמה דבתוספתא נראה שהוא עבר הירדן ממש⁽¹⁴⁶⁾: (עו) חזון איש שביעית סימן ג' סעיף קטן כ"ט: (עט) שם סעיף קטן כ"ד לפי מה דמסיק בסעיף קטן כ"ה דעמון ומואב דרבי אליעזר, ומה שכתב במלאכת שלמה בשם הר"ר יהוסף צ"ע⁽¹⁴⁷⁾ ועין בהגהות רבי עקיבא איגרי שהביא מתוספתא יבמות ט"ו א' שהוכיחו מכאן דעבר הירדן כבשו עולי בבל:

קסח

הלכות שמטה וזבל פרק שביעי

(מג) עם הים ארץ אחת. (מר) והגליל בלוי העליון והתחתון ותחום טבריא ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן (מה) עד שיכלה האחרון שבה: י ביצר * היו לו פרות בארץ

באור ההלכה

אמנם מצאתי דתרי אמאום היו דבקהלת רבה פרק ד' סימן ז' איתא ה' תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי כל זמן שהיה קים היו יושבים לפניו כשנפטר הלכו ליבנה והלך רבי אלעזר בן צרדא אצל אשתו לאמאום מקום מים פים ונהה זפה (ובאבות דרבי נתן פרק י"ד איתא לדיומסית וכן הוא בשבת קמ"ז ב' ונראה דהינו הך) המתין להם שיבואו אצלו ולא באו פיון שלא באו בקש לילך אצלם ולא הניחתו אשתו כו' שמע לה וישב לו עד ששכח תלמודו, ומסתבר שזה היה רחוק מיבנה שאם היה קרוב אי אפשר שלא היה

דרך אמונה

(מג) עם הים. (עט) צריך לומר עד הים וכן הוא ברמב"ם כתב יד: (מר) והגליל בלוי העליון והתחתון. (ס) גליל העליון הוא החלק הצפוני והתחתון הדרומי המגיע אל ארץ יהודה: (מה) עד שיכלה האחרון שבה. (פא) ואין תלוי בקדוש אלא כל שהחיה מוצאת לאכל בארץ זו אוכלין על האחרון שבה אף על פי שהוא מקום שלא נתקדש¹⁴⁸:

בא אליהם ולא היו באים אצלו ואם כן אין זה אמאום הנ"ל דכריתות, וכן מבאר בספר אדמת קדש שכתב שאין זה אמאום הנ"ל ואם כן אפשר שזו היתה בעבר הייחוד והוא באמת רחוק מאד מיבנה: * היו 15 פרות בארץ יהודה. לכאורה תלוי מהיכן באו הפרות ולא היכן נמצאים אף לפי שרבנו כתב לקמן הלכה י"ב דהמביא פרות ממקום שלא כלו למקום שכלו גם כן חזב לבער כתב כאן בארץ יהודה, והנה דעת רבנו כדעת רש"י בפסחים נ"ב ב' שיש רק ג' ארצות ולא כדעת התוספות שיש ט' ארצות, והא דקאמר בירושלמי שאין חיה שבה גדלה בעמק ואין חיה שבעמק גדלה בהר בא לפרש הטעם למה חלקתה המשנה לג' בכל אחת (כמו שכתב הרמב"ם בפרוש המשניות שאינו אלא לפרש תחומי ארץ ישראל) לפי שאין חיה כו' ונחשב כל אחד טבע לחוד, ומכל מקום לענין בעור לא חלקה תורה ונחשב כלן אחד וכעין דאמרין בירושלמי הר שבשפלה כשפלה ושפלה שבהר אף על גב שחיה אין הולכת שם לא חלקה התורה בזה, אי נמי כמו שכתבו המפרשים דהבבלי חולק על הירושלמי בזה שבבבלי אמרו רק אין חיה שביהודא גדלה בגליל ולא חיה שביהודא גדלה ביהודא ולא אמרו מהר לשפלה ומשפלה להר, אבל קשה מה שהקשו התוספות על רש"י דבסיפא קהני רבי שמעון אומר לא אמרו ג' ארצות אלא ביהודא אבל שאר ארצות כהר המלך מפלל דלתא קמא יש ג' ארצות בכל אחת לענין בעור, ויש לומר דרבנו מפרש דרבי שמעון פליג אתנא קמא דקאמר ג' ארצות וסבירא ליה דאין ג' ארצות דכלן כהר המלך, ומה שאמרו ג' ארצות לא אמרו אלא ביהודא עצמה דמחלקת להר ושפלה ועמק ותוהו ג' ארצות שאמרו בבעור אבל שאר כל הארצות כלן כהר המלך (ובירושלמי פריך על זה, איתא חמי עמק שביהודא אין אוכל על הר שביהודא ועמק שבגליל אוכל על הר שביהודא), והשתא דאתינן להכי אפשר לומר דמה שאמרו בירושלמי שערזו לומר אין החיה שבהר גדלה בעמק ולא גדלה חיה שבעמק בהר טעמא דרבי שמעון קמפרש למה חלקו הר ועמק ושפלה וטעם זה רק ביהודא ששם מחלקים ביותר אבל בשאר ארצות שאין כל כך חלוקין הולכת חיה שבהר לעמק וחיה שבעמק להר וכעין שאמרו בירושלמי לענין הר שבשפלה ושפלה שבהר, ולפי זה אין כאן סתייה בין רב קמא בר עוקבא שבבבלי לרב קמא בר עוקבא שבירושלמי דבירושלמי מפרש טעם רבי שמעון ובבבלי מפרש טעם רבנו ורבנו פסק פרבנו, והנה התוספות יום טוב פרק י"ג דכתבות העיר למה הפסיק התנא בעבר הייחוד בין יהודא לגליל, ויש לומר משום דעבר הייחוד יש לו טבע של יהודא ובאמת היה צריך להיות ארץ אחת עם יהודא אך לפי שהייחוד מפסיק אין חיה יכולה ללכת מיהודא לעבר הייחוד ולכן מפסקת נמי לבעור ולכן נקטה סמוך ליהודא, ורבי שמעון אפשר דלא חש למה שאין החיה יכולה לעבר את הייחוד פיון שאם היו מביאין לה את הפרות מיהודא היתה אוכלתן ברצון נחשבת ארץ אחת וכעין שכתב מרן בחזון איש שביעית סימן ג' סעיף קטן ל"ב ורק ביהודא סבירא ליה לרבי שמעון דאין החיה שבהר אוכלת כלל פרות שבשפלה וכן להפך ולכן נחלקין, ואגב דנקט כאן עבר הייחוד באמצע נקטה כמו כן בכתבות ובבבא בתרא, אף יש לעיין דבסיפא במשנתנו מפרש גליל ואחר כך יהודא ורבנו מפרש יהודא גליל ועבר הייחוד וזה דלא כסדר דרישא, ולשאר הראשונים יש לומר דאדסליק מנייה התחיל לפרש וכמו שאמרו בריש נדרים אבל לפי דברי רבנו אין זה הסדר לא כדסליק ולא כדפתח, ואפשר דברישא סוף עבר הייחוד ליהודא מטעם שכתבנו אבל בסיפא נקט עבר הייחוד לבסוף משום דשם אין שביעית אלא מדרבנן כמו שכתב רבנו בפרק ד' הלכה כ"ח וצ"ע, עוד הקשו על שיטת רש"י ורבנו ממה שאמרו בתוספתא פרק ז' הלכה י"ב ושאר כל פרות האילן כגון העגוסים והקרוסמליון והפרישין והעוורדין אוכלים ממה שבהר על מה שבעמק וממה שבעמק על מה שבהר מכלל דבאחריני אין אוכלין מן העמק על ההר, ולפי מה שכתבנו דלרבי שמעון באמת חלוק הר מעמק יש לומר דביתא זו כרבי שמעון איתא ולא קמא לן פותה, ומה שדחקו לרש"י ורבנו לפרש שאין רק ג' ארצות הוא מדהנן ג' ארצות ולא תנן ט' ארצות, ועוד דבכתבות תנן ג' ארצות לנשואין יהודא ועבר הייחוד והגליל וכן בבבא בתרא ג' ארצות לחזקה ושם רק ג' ארצות ולא ט', ולשאר הראשונים יש לומר משום דבאמת גם כאן יש רק ג' ארצות רק דהארץ עצמה נחלקת כטבעה לג' סוגין ואין חיה שבהר גדלה בעמק לכן קרי לה ג' ארצות אף דלענין בעור דיניה ט', עוד הקשה בפאת השלחן סעיף קטן כ"ב ממה שאמרו בירושלמי פרק ד' דפסחים הלכה ב' כלו מטבריה ולא כלו מצפורי אמר ליה מצפורי הבאתי כו' והרי מטבריה וצפורי שניהם בגליל ומבאר דחלוק ארצות יש ביה דמטבריה בעמק וצפורי בהר, וכאן אין לתרץ דאיתא כרבי שמעון דהא רבי שמעון סבירא ליה דבגליל אין ג' ארצות רק ביהודא ועל כרחק דהירושלמי חולק בזה על הבבלי וסבירא ליה דיש ט' ארצות, ובדחק יש לומר דלסימנא בעלמא נקט מטבריה וצפורי והכונה יהודא וגליל ודחוק:

ציון ההלכה

(עט) קרית מלך¹⁴⁹: (פ) שם סעיף קטן ל"א: (פא) שם סעיף קטן ל"א:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק מה]

אָפּ עַל פִּי שְׁהוּא מְקוּם שְׁלֵא נִתְקַדְשׁ⁽¹⁴⁸⁾.

148 כגון כזיב ובית שאן ואשקלון [ראה רמב"ם תרומות (פ"א)].
ואילן שמקצתו בארץ ישראל ומקצתו בחו"ל ונשארו פירות בחלק שבחו"ל, הסתפק הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה שביעית פ"ט מ"ב ד"ה שלש ארצות) האם פירות חו"ל מצילים את פירות ארץ ישראל מהביעור, שהרי במציאות לא כלה לחיה [ולא מצינו שחית ארץ ישראל אינה ניזונת מפירות חו"ל כמו שחית יהודה אינה ניזונת מגליל], אלא שיתכן שכיון שכתוב 'ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה', משמע שדוקא תבואת ארץ ישראל מצילה מן הביעור ודוקא כשהחיה בארץ ישראל ולא כשיוצאת לחו"ל לאכול תבואה [ראה בחזו"א (סי' ג ס"ק לא ד"ה ויש), וקהילות יעקב (שביעית סי' יב אות ז)].

ונכרי שיש לו קרקע בארץ ישראל [לשיטות שקנין של נכרי בארץ ישראל מפקיע את קדושת הארץ] שלא כלה בה לחיה,

והחיה יכולה לאכול משם, הסתפק הגרש"ז אויערבאך (ס"ט) לפי המבואר שדוקא תבואת ארץ ישראל מצילה מן הביעור ודוקא כשהחיה בארץ ישראל ולא כשיוצאת לחו"ל, האם היא לא תציל מן הביעור כדין פירות חו"ל, או שיתכן שכיון שהיא בארץ ישראל היא נקראת 'ולחיה אשר בארץ' ומצילה מן הביעור [וראה דר"א לעיל (ס"ק י) לענין ירק שגדל והגיע לעונת המעשרות בשביעית ויצא לשמינית שאוכלים עליו אע"פ שאינו קדוש].

[ציה"ל ס"ק עט]

קְרִית מְלֶךְ⁽¹⁴⁹⁾.

149 וכן הגירסא במשנה (פ"ט מ"ב).

[ציה"ל ס"ק פ]

שָׁם סְעִיף קָטָן ל'⁽¹⁵⁰⁾.

150 חזו"א (סי' ג).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק מז]

יִשׁ מְהֻלָּקֵת בְּגִמְרָא⁽¹⁵¹⁾ וְכוּ', אִם הֶעֱלָה שְׁרֵטוֹן בְּאֶמְצַע וְזָרַע שָׁם⁽¹⁵²⁾ וְכוּ', אִין נִפְקַע קִדְשָׁתוֹ לְמַעֲשֵׂר⁽¹⁵³⁾ וְכוּ', נִהְיָה עֲלִיו קִדְשֵׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁽¹⁵⁴⁾ וְכוּ', דִּין עֵבֶר הִירְדָן⁽¹⁵⁵⁾ רְפֵשׁ וְטִיט דִּינֹו כְּמִים⁽¹⁵⁶⁾ וְכוּ', כְּעֵבֶר הִירְדָן לְבַעוֹר⁽¹⁵⁷⁾.

(151) בכורות (נה, א).

וים המלח האם הוא ארץ ישראל או חו"ל, כתב בספר כרם ציון (שביעית פ"ב גידולי ציון הע' א) להוכיח שעל כל פנים חלקו מא"י, שמבואר לעיל (ה"ג) שבזמן הביעור משליך את הפירות הנשארים לים המלח, והרי אסור להוציא פירות שביעית מארץ ישראל לחו"ל [ראה לעיל (פ"ה ה"ג)], אכן בה"ל לעיל (ה"ח ד"ה או) כתב, שכל מקום שכתב הרמב"ם ל"ים המלח" מדובר במעות ולא בפירות, ובמעות שביעית דעת הגרצ"פ פראנק (הדרת הארץ פ"ז אות ה) שאין איסור להוציאם לחו"ל.

(152) ואם זרע בספינה הנמצאת בירדן, כתב החזו"א (סי' ג ס"ק לב ד"ה ומ"ד) שדינה כמו בשרטון, ובביאור רבינו על הירושלמי (חלה פ"ד ה"ד ד"ה אית תניי) משמע, שהוא הדין בזרע על גשר שמעל הירדן.

(153) שלא מסתבר שמקום שהתקדש בקדושת ארץ ישראל תפקע ממנו הקדושה (חזו"א שם).

(154) והוא הדין אם הירדן נטל עפר מארץ ישראל ונתנו במקום שהיה ירדן, כתב החזו"א (שם, ראה פני משה חלה פ"ד ה"ד ד"ה והוא שמטף עפר) שנעשה המקום ארץ ישראל.

(155) וטעם הדבר ביאר החזו"א (שם) כיון שבמציאות הירדן מפסיק.

(156) כלומר, שאפילו אם הירדן לא שטף לגמרי את היבשה אלא רק עשאה רפש וטיט דינה כעבר הירדן לענין ביעור, ואף אם יש יבשה בין המקום שנעשה רפש וטיט לירדן גם כן דינה כעבר הירדן, מהטעם הנ"ל (שם).

(157) והטעם כנ"ל (שם).

[דר"א ס"ק מח]

וּמְלוֹד יַעַד הִירְדָן עִמָּק⁽¹⁵⁸⁾ מְכַל מְקוֹם הֵם נְחֻשְׁבִין לְמַדִּינָה אַחַת⁽¹⁵⁹⁾.

(158) משמע שהם גבולות מדינת בית חורון ההר השפילה והעמק, אכן החזו"א (שם ס"ק כט) הקשה שבמשנה כתוב שמדינת בית חורון היא מבית חורון ועד הירדן [לגירסת הגר"א] כלומר ממערב למזרח, וכאן כתוב מבית חורון ועד אימאום ועד לוד כלומר שהגבול הוא מצפון לדרום (שלוד היא מדרום לבית חורון), וביאר, שגבולות אלו הכתובים כאן אינם גבולות מדינת בית חורון אלא גבולות של הר לוד ושפילת לוד, וממערב להם עד הירדן היא מדינת בית חורון, וגבולותיה הם מבית חורון בצפון ועד הירדן, ומלוד בדרום ועד הירדן, וגם בה יש הר שפילה ועמק, וכתב בספר זיו הים (שביעית פ"ט ה"ב אות טו ד"ה והנה ובמי זיו שם) שמתנימת דברי החזו"א משמע שדין כולה כעמק [וראה בזיו הים (שם) ביאור אחר].

ומה שאמרו במשנה שמבית חורון עד הירדן היא מדינה אחת, כתב החזו"א (שם) שזה חוץ משפילת לוד והר לוד שהרי הם

חלוקים מבית חורון, שהר לוד כהר המלך [שהוא מיהודה] ושפילת לוד כשפילת דרום [שהיא מיהודה].

אכן לשיטת הרמב"ם שכל עבר הירדן ארץ אחת, הקשה בספר זיו הים (שם אות ג ד"ה ושפלה) כיצד הוא יבאר את הדין המוזכר במשנה (פ"ט מ"ב) שהר לוד כהר המלך ושפילת לוד כשפילת דרום, וצ"ע מדוע הרמב"ם השמיטו [וראה בה"ל (ה"ט תחילת ד"ה עבר הירדן) מה שביאר בזה, ובפאת השלחן (סי' ח בית ישראל ס"ק יב)].

(159) וטעם הדבר, כתב בספר זיו הים (שם אות טו ד"ה מבי"ח) שאפשר שכל הפירות שלה טעמם שוה, וחיה שבה הולכת לאכול מהר לעמק ושפלה ולהיפך, ועוד, שלא כבשוה עולי בבל והקילו בה כמו בסוריא כדלהלן.

[דר"א ס"ק מח]

שְׁפִילָה אַחַת שְׁמַגְדֵּלֶת שְׁקָמִין דִּינֹו כְּהַר⁽¹⁶⁰⁾ וְכוּ', אֶלְא כְּלָה אֶרֶץ אַחַת⁽¹⁶¹⁾.

(160) וטעם הדבר כתב בספר זיו הים (שביעית פ"ט ה"ב אות ב), שכיון שביעור תלוי בדרך אכילתם של החיות, ברור שחיה שגדילה במקום שרובו הרים אינה מצטמצמת לאכול רק בהר, ואם יש בין הר להר שפילה או עמק ודאי שהיא יורדת לאכול שם כשכלה לה מההר [אף שיתכן שהאויר שם שונה מההר], אלא שאינה הולכת לאכול במקום שרובו שפילה או עמק, אכן, רבינו כתב (בה"ל ד"ה היו), שאף שאין חיה אוכלת מהר שבשפילה ומשפילה שבהר, מ"מ לא חילקה תורה [ראה ציה"ל (ס"ק עג ו-פד)].

(161) וטעם הדבר כתב בספר זיו הים (שם אות טו ד"ה מבי"ח, ובמי זיו שם ע"פ הר"ש סיריליא וירושלמי שביעית פ"ט ה"ב), שכיון שקדושת סוריא היא קלה הקילו בה שאין בה חילוק ארצות [ראה לעיל (פ"ד הכ"ז) ובדר"א שם], וכן כתב הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה שביעית פ"ו מ"ב ד"ה עושיין).

[דר"א ס"ק נ]

לְחֻרְבִין וְלַיְיִתִּים וְלַתְּמָרִים⁽¹⁶²⁾ וְכוּ', אִף שְׂאִין תְּהֵי הוֹלָכֶת לְשָׁם⁽¹⁶³⁾ וְכוּ', וְרַק בְּשָׂר פְּרוֹת⁽¹⁶⁴⁾.

(162) וכיון שכל הארץ חשובה כאחת לגבי פירות אלו, כתב בחידושי הר"א מבראד (שביעית פ"ט מ"ג) שלכך בפסוק (דברים ח, ח) 'ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש' חילק הכתוב בתיבת 'ארץ' את זית ותמר משאר המינים, להורות שכל הארץ כאחת לגביהם [ודבש הוא דבש תמרים, ראה רש"י ואבן עזרא ויקרא ב, יא-יב, רש"י דברים כו, ב, ברכות מא, ב, שו"ע או"ח סי' רח ס"א], וכן כתב הר"ש סיריליא (ירושלמי שביעית פ"ט ה"ג ד"ה ומגוש חלב), והוסיף, שבארץ ישראל אף חרובין הם בכלל דבש.

(163) וכמו שמצינו שאוכלים בהר על פירות שבעמק ובשפילה אף שאין חיה הולכת לשם כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק מ) וציה"ל (ס"ק עג), וכן שאוכלין על פירות שבין הקוצים אע"פ שאין החיה יכולה לאכול מהם כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק י) וציה"ל (ס"ק יב) [וראה בה"ל שם (ה"ב ד"ה כ"ז), שאם אוכלים בתמרים עד

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קסט

יהודה. אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין (מו) בכל ארץ יהודה בלה. וכן אם היו לו פרות גליל (מו) וכן בעבר (מח) הירדן: יא (מט) וישלש ארצות אלו (ג) בלן חשובות בארץ אחת * לחרובין ולזיתים (נא) ולתמרים. (נב) ואוכלין בתמרים עד שיכלה (נג) האחרון שבצער.

דרך אמונה

באור ההלכה

* לחרובין ולזיתים ולתמרים. עין מה שכתבנו בדרך אמונה בשם מרן ועין בתוספות יום טוב ותוספות חדשים ותוספות אנשי שם שכתבו טעמים אחרים, ולכאורה אפשר לומר טעם אחר דמינים אלו מתוך חשיבותן הדרך להוליכן ממקום למקום ולפיקדן מצוי לחיה גם בארץ זו כל זמן שנמצאים באחרת לפי מה שכתב מרן בסימן ט"ו סעיף קטן ב' דמהני גם מה שנשאר בתלוש⁽¹⁷³⁾ כגון מה שהעופות נוטתין בספיחין והחיות במאורותיהן וכיצא בזה יש לומר דכיון דרגילים להביא מצויי הבה פעמים לחיה כל זמן

י (מו) בכל ארץ יהודה בלה. בין בהר בין בעמק בין בשפלה, אבל לא מיהודא על הגליל או על עבר הירדן וכן לא בגליל על יהודא ועבר הירדן ולא בעבר הירדן על יהודא וגליל: (מו) וכן בעבר הירדן. (פג) ויש מחלוקת בגמרא⁽¹⁵¹⁾ אם הירדן עצמו נחשב כארץ ישראל או כחוצה לארץ (ואם הוא במקום שהוא עבר הירדן יהיה בעבר הירדן) כגון אם העלה שרטון באמצע וזרע שם⁽¹⁵²⁾, ולמאן דאמר שהוא חוץ לארץ אם הירדן שטף

על היבשה של ארץ ישראל אין נפקע קדשתו למעשר⁽¹⁵³⁾ ואם העלה שרטון בשפתו שנתפש נהיה עליו קדשת ארץ ישראל⁽¹⁵⁴⁾, מיהו ולענין בעור גם אם שטף על היבשה נעשה על המקום הזה דין עבר הירדן⁽¹⁵⁵⁾ ואם יש רפש וטיט דינו כמים⁽¹⁵⁶⁾, ואף אם בתחלה פלס לשון הירדן בארץ וחתך כבדת ארץ ונעשה אי בירדן דינו בעבר הירדן לבעור⁽¹⁵⁷⁾: (מח) הירדן. וכל זה דעת רבנו (פג) וקצת ראשונים אבל (פד) דעת רב הראשונים שיש ט' ארצות והינו שכל אחת מהג' ארצות מחלק להר ושפלה ועמק ואין אוכלין משל הר על של עמק וכן כלן (פס) לפי שאין חיה שבה גדלה בעמק ולא חיה שבבעמק גדלה בהר. (פו) ובארץ יהודא: הנהר זה הר המלך והשפלה זה שפלת דרום והעמק שלו מעין גדי עד יריחו ושפלת לוד כשפלת הדרום והנהר שלה כנהר המלך ומבית חורון עד הים הוא כעמק ואף על פי שיש שם הר ושפלה ועמק ודהינו מבית חורון ועד אמאום הר ומאמאום עד לוד ושפלה ומלוד ועד הירדן עמק⁽¹⁵⁸⁾ מכל מקום הם נחשבין למדינה אחת⁽¹⁵⁹⁾. והשלש שבגליל: מכפר חנניה ולמעלה כל שאינו מגדל שקמין הוא גליל העליון ומכפר חנניה ולמטה כל שהוא מגדל שקמין הוא גליל התחתון ותחום טבריא הוא העמק והוא בקעת גנוסר וחברותיה. והשלש שבעבר הירדן: הנהר כגון הרי מכור וגדוד וכיצא בהן ושפלת חשבון וכל עריה אשר במישר דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון וכן כיוצא בהן והעמק שלו בית הרם ובית נמרה וסכות וצפון יתר ממלכת סיחון. (פז) ולענין בעור גם הר שאין מגדל מלין הוא בכלל הר, ועמק שאין מגדל דקלים הוא בכלל עמק, ושפלה שאין מגדל שקמין הוא בכלל שפלה, (פח) וחלק שעקרו הרים אפלו יש שם שפלה אחת שמגדלת שקמין דינו כהר⁽¹⁶⁰⁾ וכן להפך. (פט) ובסוּרְיָא אין ג' ארצות אלא כלה ארץ אחת⁽¹⁶¹⁾ ואוכלין מן הראשון עד שיכלה האחרון שבה, (פ) וכן הסכים הגר"א לדעה זו (פז) וכן נראה שהסכים החזון איש: יא (מט) וישלש ארצות אלו. (סג) והינו יהודא וגליל ועבר הירדן: (ג) בלן חשובות בארץ אחת לחרובין ולזיתים ולתמרים⁽¹⁶²⁾. (סד) שדין בעור תלוי בפרות אף שאין חיה הולכת לשם⁽¹⁶³⁾ כיון שהפרות מצויות לה מקרי לא כלה לחיה ולכן בתמרים וזיתים וחרובין שחיה אוכלת של כל הארצות אלו היו מביאין לה מקרי לא כלה לחיה אף על גב שאין הולכת לשם ורק בשאר פרות⁽¹⁶⁴⁾ שאין חיה שבכאן אוכלת פרות של שאר ארצות מקרי כלה, ואף על גב שבשני רעבון הולכת ואוכלת גם פרות שאינה רגילה כיון שאינה אלא מחמת דחק לא חשיב: (נא) ולתמרים. (נד) ויש אומרים גם גרוגרות כדבסמוך דזמנו עד התנקה: (נב) ואוכלין בתמרים. בכל הארצות כנ"ל: (נג) האחרון שבצער. (נז) והוא יריחו: (נח) והוא יריחו:

ציון ההלכה

(פג) שם סעיף קטן ל"ב: (פג) רש"י ומאירי בפסחים ג"ב ב' והרע"ב בפרק ט' דשביעית: (פד) תוספות ותוספות הרשב"א ונדעת תוספות הרשב"א שם דג' ארצות הוא דאורייתא אבל ג' דכל אחת אינו אלא מדרבנן⁽¹⁶⁵⁾ עין שם] ותוספות ר"ד ותוספות רבנו פרץ וחדושי הר"ן ורבנו נדד בפסחים שם והר"ש והרא"ש ור"ן בן מלכי צדק בפרק ט' דשביעית ובסמ"ג מצות עשה קמ"ו וכן הסכים הכסף משנה בשם הר"י קורקוס וכן הסכים ר"ש סיריליאו וכן הסכים הר"ר סוליאמן מובא במלאכת שלמה: (פס) ירושלמי, ועין בתוספתא פרק ו' הלכה י"ב דעגוסין וקרוסטמלין ופרשין ועוורין אוכלין ממה שבהר על שבעמק וממה שבעמק על שבהר: (פו) פאת השלחן⁽¹⁶⁶⁾: (פז) חזון איש שביעית סימן ב' סעיף קטן כ"ח. ומה שכתבו התוספות פסחים ג"ב ב' והראשונים שם דנפקא מנה לגבי בעור הוא סימנא בעלמא אבל אינו מעכב ועין שנות אליהו ובאור הגר"א בירושלמי: (פח) שם, ועין באור הגר"א בירושלמי שפרש בענין אחר⁽¹⁶⁷⁾: (פט) ירושלמי: (פ) בשנות אליהו: (פז) סימן ג' סעיף קטן ל"א עין שם: (פז) עין חזון איש שם דגם עבר הירדן בכלל⁽¹⁶⁸⁾: (ג) שם סעיף קטן ל"ב מצודת כנען⁽¹⁶⁹⁾: (ז) ר"ש סיריליאו דף קנ"ו א' [פרק ט' הלכה ר"ן⁽¹⁷⁰⁾]: (ז) רש"י פסחים ג"ב א': (ז) ירושלמי⁽¹⁷¹⁾ ועין שנות אליהו⁽¹⁷²⁾:

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

ואימתי הוא בלה. (נד) עד הפורים. (נה) ואוכלין ביותים (נו) עד העצרת. (נז) ובענבים (נח) עד הפסח (נח) של מוצאי שביעית. (ס) ובגרוגרות (סא) עד החנכה: יב המולך פרות שביעית

באור ההלכה

שנמצאים באחת המקומות ולכן קבעו לכלן זמן אחד ואף לפי מה שצדדנו בבאור ההלכה הלכה ב' דלדעת רבנו בעי דוקא שישאר במקור לא יתכן זה, ומצינו כהאי גונא ריש פרק ב' דדמאי אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום הדבילה והתמרים והחרובין והארו והכמון ופרש הר"ש דהני דחשיבי דרך לנשאן מתוך חשיבותן, ואף על גב דשם חשיב גם ארו וכמון אין לדמות כל הדברים דלענין בעור אין מצוי לחיה אלא תמרים ויותים וחרובין, והא דאין נושאין ענבים ותאנים אף דחשיבי, משום שמתקלקלין בדרך וכדתנן בפ"ק ג' דבכורים משנה ג' הקרובים מביאין התאנים והענבים והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקים ופשיטא דגרוגרות וצמוקים ויובלה אין מצוי לחיה וכמו שכתב גם רבנו לעיל הלכה ב', ועין ירושלמי ריש פלאים דרך בני אדם להביא זיונין ממקום למקום, והנה רבנו כתב כאן ואימת הוא כלה עד הפורים ואוכלין ביותים עד העצרת ובענבים עד הפסח של מוצאי שביעית ובגרוגרות עד החנכה, וכתב מן דמה שכתב של מוצאי שביעית אכלהו קאי, וקשה אם כן הוה ליה לרבנו לכתבו או בתחלה או בסוף ולא באמצע, ויש לפרש דהנה התוספות כתבו כבבא בתרא כ"ח א' (ד"ה ג"ס) בשם רבנו חננאל דזמן בצירת ענבים הוא בתשרי ויותים בשבט ותאנים באב, וזמן תמרים משמע בבבא מציעא ל"ט א' שהוא בין זמן ענבים ליותים, ולפי זה יש לומר דרבנו קאי אג' הראשונים שלקטתן בשביעית עצמה וקא משמע לן דמכל מקום זמן הבעור הוא בשמינית דאלו שנתלקטו בשביעית הרי היה הנותן בששית ואין בהם קדשת שביעית אבל התאנים שזמן לקטתן באב לפני ראש השנה אין צריך לבאר שהבעור בחנכה של שמינית דפשיטא היא דאלו התאנים של ששית הרי גם נתלקטו בששית ואין סלקא דעתך שיהיו חיבים בבעור, ועל כרחק דמורי באלו שנתלקטין בשביעית באב ואם כן

דרך אמונה

(נד) עד הפורים. (נז) של שמינית, וכן כל הזמנים של עצרת ופסח וחנכה הוא של שמינית וכמו שכתב רבנו בסמוך, (נח) וכל שעורים אלו בסתמא אבל אם ידוע שקלו או שידוע שלא כלו דינינן כפי שידוע: (נה) ואוכלין ביותים. (נו) וכן בשמנים¹⁷⁴: (נז) עד העצרת. (ק) שאז כלין ממרון ומגוש חלב שהוא המקום האחרון: (נז) ובענבים. (קב) וכן גיינים: (נח) עד הפסח¹⁷⁵. (קג) שאז פלה דליות של אוכל שהיא העיר האחרונה, (קד) וחיוב הבעור הוא ביום א' של פסח¹⁷⁶ וביום זה רשאי לאכל ג' סעודות ויכול לצאת בזה ידי ד' כוסות¹⁷⁷, (קד) ובאותן ג' סעודות יש להסתפק אם חיב לאכלן ביום הבעור או אפלו למחר: (נח) של מוצאי שביעית. (קס) אפוליהו קאי דכל זמנים אלו בשמינית וכו"ל: (ס) ובגרוגרות עד החנכה. (קי) שאז פלים התאנים (קי) מבית היני שהוא המקום האחרון. (קס) ובכתבוזה זמן הבעור בתחלת שמינית¹⁷⁸, (קט) ובשאר המינים אם העני יוצא ואין מוצא באילן בין הנופות ועקרו יחד רבע הקב מקרי פלה אף על גב שיש בכל אילן ואילן פרות כיון שאין באילן אחד רבע מקרי פלה¹⁷⁹, אבל אם יש רבע אוכל שזה סימן שעדין יש במאורות החיה הרבה, (קי) ומיני הירקות והקטניות שאין מתקיימין רק בעונות מסוימות בעורם בשביעית עצמה עם כלות עונת קיומם, והמינים הגדלים בכל העונות זמן בעורם כשפלה המין הגדל בשביעית אף שיש כבר מאותו מין הגדל בשמינית שאין הגדל בשמינית מוציא פרות שביעית מחובת בעור (קי) ואפשר דזמן בעור יהיה מקדם בחרף של שביעית אם הוא ירק הגדל בסתו ואינו גדל בקיץ וכבר פלה מינו, ואם כן לשלוקחין ירק מהגוי בחרף של שביעית צריכין לדעת אם יש מאותו המין בשדה ואם יש ספק בדבר יש להחמיר ויניחם בשוק ויפקירם ויחזר ויזכה בהם. (קס) יש אומרים שאין אוכלין על הירק של בית השלחין לפי שאינו כלה¹⁸⁰: (סא) עד החנכה. (קי) ואף על גב דבתאנים וענבים יש שלש ארצות הכא במאחרות קאמר דעד הזמן הזה, (קיד) גם אפשר דכשאנו יודע סתמא יכול לסמך על זמנים אלו בכל הארצות:

ציון ההלכה

(ט) ר"ש¹⁸¹ וכן כתב בסדר שביעית שהדפוס ר"ז שפירא ז"ל אות י"א: (מ) ר"ש ורע"ב¹⁸² ורדב"ז¹⁸³ וכן כתב חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן ג': (נט) רבנו בפרוש המשניות וכן הוא בסדר השביעית שהדפוס ר"ז שפירא ז"ל אות י"א: (ק) וירושלמי¹⁸⁴ ופסחים נ"ג א': (קא) סדר השביעית שם: (קב) פסחים נ"ג א': (קג) חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן ד', ומסתמת הגמרא והראשונים נראה שאין חלוק בין שנה פשוטה לשנה מעוברת ועין בר"ש סיריליא דף קי"ב א' ופרק ד' הלכה א'¹⁸⁵ שתמה דהיום הזמן מקדם ותרו דבזמן שהשנים בתקונו קאמר עין שם ועין בר"ש סיריליא דף קנ"ו א' ופרק ט' הלכה ו'¹⁸⁶ שכתב עד הפסח ופסח בכלל ולפי פרושו שם הוצרך לפרש כן עין שם: (קד) ועין מה שכתבנו לעיל סעיף קטן י"ד וסעיף קטן ט"ו בשם מן נראה דלהלכה דעתו שאין לזה הגבלה וכן הוכיח בספר זיו הים שביעית פרק ט' הלכה ו' סעיף קטן א' מתוספות וזכחים ע"ה ב' ד"ה שביעית וכן כתב משפטי ארץ בשם מ"ח שליטיא¹⁸⁷: (ק) חזון איש שם: (ק) ועין בדעת זקנים מבעלי התוספות פרוש הרא"ש על התורה ריש פרשת תבא שקתבו דבתנקה כלה לחיה מן השדה כל הו' מינים וצ"ע: (ק) פסחים נ"ג א': (ק) סדר השביעית שהדפוס ר"ז שפירא ז"ל אות י"א: (קט) חזון איש סימן ט"ו סעיף קטן ו' ח': (קי) סדר השביעית הנ"ל שם: (קי) חזון איש סימן ט"ו סעיף קטן ח': (קי) גרסת הגר"א בתוספתא פרק ד' הלכה י"ב ומובא בפאת השלחן¹⁸⁸ וצ"ע: (קי) ורדב"ז (בדפוסים החדשים) וכמו שכתב הר"ש: (קיד) ר"י קורקוס וכן כתב פאת השלחן:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק נה]

וכן בשמנים¹⁷⁴.

ומה שנהגים לשפוך מעט מכוס שני כשאומרים את עשר המכות [ראה רמ"א (א"ח סי' תעג ס"ז)], כתב בציה"ל לעיל (פ"ה ס"ק יט) שביין של שביעית אסור לעשות כן משום הפסד שביעית, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח עמ' קצ) שאם נזהרים שלא לשנות אחר"כ את מה ששפכו, אסור לשפכו [וראה משנ"ב מהדורת 'דרשו' שם], וכן נהג הגר"ש"ז אויערבאך (הליכות שלמה-ניסן אב-פ"ט סל"ה) שלא לשפוך מין של שביעית בליל הסדר [וראה שם (ארחות הלכה הע' 242) שבביתו של הגר"ש"ז אויערבאך לא נזהרו שלא לשנות את היין ששפכו].

[דר"א ס"ק ס]

זמן הבעור בתחלת שמינית¹⁷⁸ וכו', שאין באילן אחד רבע מקרי קלה¹⁷⁹ וכו', לפי שאינו קלה¹⁸⁰.

(178) והזמן המדויק של ביעור התבואה, כתב בשו"ת המבי"ט (ח"ג סוף שאלה מו, וראה שם שאלה מה ד"ה ומי שלא) שהוא בסוף חודש חשון של שמינית שאז קוצרים את שדות התבואה וכלה לחיה מן השדה, ובר"ש סיריליאול (שביעית פ"א ה"א ד"ה קציר של שביעית) כתב, שהוא בכ"ג חשון והוא זמן רביעה שניה [ראה דר"א להלן (ס"ק קיט)].

וזמן הביעור של חרובים, מבואר בתוספתא (שביעית פ"ז ה"ב) שהוא משתרד רביעה שניה, ובאר המקדש דוד (שביעית סי' טז ד"ה הנה) שכיון שאין אוכלים אותם אלא כשהם יבשים, לכן זמן ביעורם בשעת ביעור היבש, והוסיף לבאר (שם סי' יז) שמטעם זה זמן ביעור החרובין הוא אחד בכל ארץ ישראל, שהרי רביעה שניה הוא זמן אחד לכל ארץ ישראל [ראה דר"א שם].

(179) ושיעור רובע הקב, דעת רבינו (שיח השמיטה פ"ג הע' יב) שאין הכוונה בדיוק רובע הקב אלא שיעור מועט, וקשה לומר את השיעור המדויק, אכן, אם מוצאים בקלות פירות על העץ או על האדמה נחשב שאינו כלה [ראה מה שכתבנו בדר"א לעיל (ס"ק י)].

(180) כיון שמשקים אותו תמיד (פאת השלחן סי' ח ס"א), וכתב הגר"ב זילבר (הלכות שביעית סי' ח כסא דוד ס"ק לח) שהוא הדין פירות בית השלחין.

וכשכלה הירק בבית הבעל, כתב (שם) שחייב לבער אף את הירק שגדל בבית השלחין.

וירק שגדל רק בבית השלחין ולא בבית הבעל, ובפועל הוא כלה לחיה משדה בית השלחין, כתב (שם) שזמן ביעורו כשכלה מבית השלחין.

[ציה"ל ס"ק צז]

ר"ש¹⁸¹.

(181) שביעית (שם מ"ח), וכן כתב הר"ש סיריליאול במערכה בעניני ביעור (נדפסה בפירושו לירושלמי שם סוף ה"ו).

[ציה"ל ס"ק צח]

ר"ש ורע"ב¹⁸² ורד"ב¹⁸³.

(182) שם.

(183) כאן (ה"ג).

(174) ומשקים היוצאים מסחיטת פירות שאסור לסוחטם בשביעית [ראה דר"א לעיל (פ"ה ס"ק ה) ובדברינו שם], דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רסא) שהמשקים קדושים בקדושת שביעית על כל פנים מדרבנן, אף שאינם אלא זיעה בלבד [וציין לרמב"ם (תרומות פ"א ה"ב) ובדר"א (ס"ק ל), ומסתבר שהוא הדין לענין שביעית, ראה חזו"א (שביעית סי' כה ס"ק לב)], וכן לענין חובת ביעור. מבואר בספר כרם ציון (שביעית פ"ז גידולי ציון אות ה, ראה חולין קכ, ב רש"י ד"ה והשביעית) שאותם משקים חייבים בביעור.

[דר"א ס"ק נח]

עד הפסח¹⁷⁵ וכו', וחיוב הבעור הוא ביום א' של פסח¹⁷⁶ וכו', ויכול לצאת בנה יד' פסח¹⁷⁷.

(175) ואף שבזמנינו לא מוצאים ענבים בכרמים אפילו חודש קודם פסח [והתבאר לעיל שכל אלו הישעורים בסתמא אבל כשידוע זמן אחר דנים כפי הידוע], הורה הגר"ש אלישיב (ישא יוסף שביעית סי' עה) שכיון שהחזו"א נהג לבער את הענבים בפסח, כך יש להורות לרבים. ורבינו (מכתבים. כת"י) כתב, שבודאי גם היום יש ענבים שמתאחרים עד פסח, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' ססו), שאף שלא מצוי כלל ענבים בחורף, מ"מ נשארים עד הפסח קצת ענבים שמתייבשים ונעשים צימוקים [אף במקומות שבוצרים את הענבים], ויש גם בעלי חיים המצניעים ענבים במאורותם [ראה דר"א לעיל (ס"ק יא)], וכל עוד שלא נתברר במציאות שזמן הביעור נשתנה, הזמן הקובע הוא מה שכתוב בחז"ל.

(176) וכן מה שאמרו שזמן ביעור הגרוגרות הוא עד חנוכה, כתב בבה"ל לעיל (פ"ד ה"ד ד"ה מר"ה) שהכוונה עד תחילת חנוכה. ומה שכתב רבינו בביאורו על הירושלמי (פסחים פ"ה ה"א ד"ה מהו לצאת) שזמן הביעור הוא בערב פסח, ביאר כוונתו (קונטרס תא שמע ח"ט עמ' קכג אות ג, מכתבים. כת"י) שבאמת זמן הביעור הוא ביו"ט ראשון של פסח, אלא שראוי לבער בערב פסח כיון שיש אומרים שלא להפקיר בשבת אם אפשר להפקיר בערב שבת [ראה מה שכתבנו בדר"א לעיל (ס"ק יז)], וגם יש לחוש משום הוצאה לרשות הרבים. אכן, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' של אות א ועמ' שלא אות ה) שזמן הביעור הוא בערב פסח, אלא שאין לזכות ביין רק לאחר יו"ט ראשון כיון שיש אומרים שהוא זמן הביעור, ודעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' צז, לקט הלכות שביעית מהגר"א דינר עמ' 80) שזמן הביעור הוא בערב פסח [וראה מה שכתבנו בציה"ל להלן (ס"ק קג)].

(177) ראה מה שכתבנו בציה"ל לעיל (ס"ק כא).

ולדעת הרמב"ן שיש מצוה לאכול פירות שביעית, ראה מה שכתב במסכת עבדים (פ"א קנין פירות ס"ק לו) מדוע אין בשתיית ארבע כוסות מין שביעית משום עשיית מצוות חבילות חבילות, על פי מה שייסד, שעשיית כמה מצוות במעשה אחד אינו נחשב לחבילות חבילות [וכיסוד זה כתב התפארת ישראל (שבת פ"ב בועז אות ב)]. אמנם ראה בדר"א לעיל (פ"ה ס"ק ב) ובבה"ל שם (ה"א ד"ה פירות), שלדעת החזו"א (בדעת הרמב"ן), אין מצוה כלל לאכול פירות שביעית.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק סג]

קדם שחלק מזון ג' סעודות⁽¹⁸⁹⁾ וְהֵבִיאָן לְמָקוֹם שֶׁלֹא כְּלוּ⁽¹⁹⁰⁾.

189) שאע"פ שכבר התחייב בביעור [ולכן זה נקרא מקום שכלו], כתב בד"ר"א לעיל (ס"ק טו) שאם מוצא אדם שאין לו מזון שלש סעודות יכול ליתנו לו, ואפשר שיכול להמתין עד שקיעת החמה של יום הביעור כדי למצוא אדם שאין לו מזון שלש סעודות.

190) כלומר שהביאן למקום שלא כלו באותו היום שהוציאם מהמקום שכלו (הגר"ב זילבר הלכות שביעית סי' ח כסא דוד ס"ק מ*).

[דר"א ס"ק סד]

דְּהָקָא דְּאִיָּא אֶסְרָא לֹא אֶמְרִינן כֵּן⁽¹⁹¹⁾ וְכו', לֹא שֶׁיֵּךְ מִפְּנֵי הַמְּחֻלְקוֹת⁽¹⁹²⁾.

191) ואפילו דבר שאינו אסור אלא מדרבנן [ראה בד"ר"א להלן (ס"ק טז)], כתב המשנ"ב (סי' תסח ס"ק כג) שחס ושלום לעבור עליו משום חשש איבה ומחלוקת.

192) וביאור הדבר, כתב השפת אמת (פסחים נב, א ד"ה בתוס' ד"ה ממקום) שדוקא במנהג שנוהגים אנשי מקום מסויים, שלפי מנהגם יש לנהוג כן בכל המקומות, לכך כשבא אדם ממקום אחר שאינו נוהג כמנהגם יש בזה משום מחלוקת, אבל פירות שביעית שאין איסור אחד לכל המקומות אלא בכל מקום אינם אסורים אלא כשכלו, לכך גם אם בא אדם ממקום שכלו או להיפך אין בזה משום מחלוקת.

והוסיף שם, שאפשר לומר שאין הכוונה שחל עליו חיוב לבער את הפירות שכלו במקום שיצא לשם, אלא רק אסור לו לאוכלם שם, אבל רשאי להביאם למקום שיצא ממנו ולאוכלם, וא"כ אין לחוש כלל למחלוקת כשלא אוכלם במקום שהוא שם, שהרי יש עוד אנשים שלא אוכלים פירות אלו מסיבות אחרות כמבואר בגמרא (שם נא, ב) לענין איסור עשיית מלאכה לאדם שבא ממקום שאין עושים מלאכה בערב פסח למקום שעושים [וכן כתב בספר שבת הארץ (פ"ה ה"ב)].

[דר"א ס"ק סה]

או מְמָקוֹם שֶׁלֹא כְּלוּ לְמָקוֹם שֶׁכְּלוּ⁽¹⁹³⁾ חֵיב לְבַעַר⁽¹⁹⁴⁾.

193) ופירות שהגיעו למקום שאינם גדלים שם כלל, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמי ססח) שאף לדעת רש"י שמדין ביעור הולכים אחר מקום שהפירות שם ולא אחר מקום גידולם, אין מתחשבים כלל במקום שהגיעו אלא רק במקום שהפירות הגיעו משם.

194) לענין ביעור דמי שביעית כשהולכים ממקום למקום או את הפירות שהדמים נלקחו עבורם, ראה מה שכתבנו בד"ר"א לעיל (ס"ק לג).

[דר"א ס"ק סז]

שְׁנֵינָהּ פְּטוּרִין מִבְּעוּר⁽¹⁹⁵⁾, אֶמְנָם דְּעַת רַשׁ⁽¹⁹⁶⁾ וְכו', וְלְדַעַת הַתּוֹסְפוֹת⁽¹⁹⁷⁾ וְכו', וְגַם לְדַעַת הַתּוֹסְפוֹת כְּהֵיא גֻּנָא פְּטוּר⁽¹⁹⁸⁾.

195) ואע"פ שמן התורה אינו חייב לבער, ואסור לאבד ולבער פירות שביעית, כתב החזו"א (סי' ט ס"ק ו) שמ"מ כיון שמדרבנן אסור לאוכלם, א"כ מותר אף לאבדם ולבערם בידיים [אף

לדעת הרמב"ם לעיל (ה"ג) שביעור הוא שריפה, וראה מה שכתבנו בציה"ל לעיל (ס"ק מג)].

ולענין ספיחין שאסורים באכילה מדרבנן אם מותר לאבדם בידיים, ראה בבה"ל לעיל (פ"ד ה"ב ד"ה שיהיו), שהחזו"א לא הכריע בזה להיתר [וראה חוט שני עמי (סח)].

196) פסחים (ג, ב ד"ה חייב).

197) שם (נב, א ד"ה ממקום).

198) ואע"פ שלדעת התוס' מעיקר הדין מתחשבים במקום גידולם של הפירות, ושם כלו הפירות, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שכשהפירות יצאו ממקומם עדיין לא כלו שם הפירות, שוב אינם מתחייבים בביעור.

[דר"א ס"ק עא]

דְּקָל שְׁמַעְבִּינָן לְמָקוֹם חֲדָשׁ⁽¹⁹⁹⁾ הָיִי פְּהֶבְאָה חֲדָשָׁה לְחוּץ לְאַרְץ⁽²⁰⁰⁾.

199) ושיעור האיסור להעבירם ממקום למקום, כתב רבינו (מכתבים, כת"י, קיצור הלכות על הרמב"ם הל' שמיטה פ"ה אות ה), שהיינו ממקום ישוב אחד בחו"ל למקום ישוב אחר בחו"ל, או על כל פנים שמוציאים מהעיר מרחק אלפיים אמה כשיעור עירוב תחומין [והוסיף שם (על פי החזו"א או"ח סי' קנא), שמסתבר שכשיש הפרש בין מקום למקום בשיעור שבעים אמה ושיריים, נחשב הדבר למקומות ישוב נפרדים], אבל להעבירם מבית לבית וכדו', מותר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמי ססח). ובמקום אחר (שיח השמיטה פ"ה הע' יד) הובא בשם רבינו, שמוותר להעביר באותו הבית, אבל לא מבית לבית [וראה לעיל (פ"ה ה"ג)].

200) ואף שמסידור דברי הרמב"ם שלא הביא דין זה לעיל (פ"ג ה"ב, ראה בה"ל כאן ד"ה ולא) באיסור הוצאת פירות שביעית מארץ ישראל לחו"ל, משמע שאיסור זה הוא דין בביעור, שכשהגיע זמן הביעור צריך לבערם ממקומם ואסור להעבירם ממקום למקום [וכן משמע בפני משה על הירושלמי (שביעית פ"ו ה"ו), וכן כתב בצ"ץ הקדש (ח"א סי' טו אות א) בשם המהר"ל דיסקין], ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמ"מ מדברי החזו"א נראה שהאיסור הוא אפילו שלא בשעת הביעור, מדין האיסור להוציא פירות שביעית מארץ ישראל לחו"ל [בטעם הדבר ראה בה"ל (ד"ה ולא)].

[ציה"ל ס"ק קיט]

עֵין מְשֻׁנָּה בְּרוּחָהּ סִימָן תַּס"ח סְעִיף קָטָן י"ט⁽²⁰¹⁾.

201) שם כתב, שההולך ממקום שאין עושים מלאכה בערב פסח קודם חצות למקום שעושים מלאכה בערב פסח, לא יעשה מלאכה רק אם דעתו לחזור למקומו, שכיון שדעתו לחזור למקומו לא נפקע ממנו חומרי המקום שיצא משם [וראה חידושי מהר"ח (פסחים פ"ד מ"ב) שהוא הדין בענייננו].

[ציה"ל ס"ק קכה]

וּלְפִי זֶה לְהַחְזִירֵן לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל מְתָר⁽²⁰²⁾.

202) ואף שעד שמחזירים לארץ ישראל מעבירים ממקום למקום בחו"ל, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שדעתו להחזירם לארץ ישראל לא נקראת העברה ממקום למקום בחו"ל להעברה חדשה.

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

קעא

(סב) מִמְקוֹם (סג) שְׁבֵלוֹ (סד) לְמִקְוֹם שְׁלֵא כְּלוּ. (סה) אוּ מִמְקוֹם שְׁלֵא כְּלוּ לְמִקְוֹם שְׁבֵלוֹ: (סו) חֵיב לְבַעַר. (סז) לְפִי שְׁנוֹתַיִן עָלָיו חֲמֵרֵי מְקוֹם שִׁינְאָ מִשֵּׁם וְחֲמֵרֵי מְקוֹם שִׁתְּלֹד לְשֵׁם. (סח) וּפְרוֹת הָאָרֶץ שִׁינְאָו לְחוּצָה לְאָרֶץ (סט) מִתְּבַעְרִים (ע) בְּמִקְוֹמָן (עא) * וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְקוֹם לְמִקְוֹם:

באור ההלכה

אין יכול להיות בעורן בהנכה רק של שמינית²⁰³, והכסף משנה כתב ודקדק רבנו לכתב וענבים עד הפסח של מוצאי שביעית משום דשל תחלת שביעית כבר נגמר פרין בששית, ואין דכריו מיבנים וכבר כתב מרן דדכריו צ"ע, ונראה כונתו דדוקא בענבים זמן הבעור בשמינית לפי שזמן הבצירה בתשרי שהוא תחלת שביעית וכבר חנטו בששית וזה שכתב שפרות אלו כבר נגמר פרין בששית שהרי הולכין אחר חנטה והחנטה היה בששית אבל בשאר הדברים יתכן שהחנטה היה בשביעית עצמה ולכן אין מקרח שתהא הבעור דוקא במוצאי שביעית, אמנם הר"ש בפרק ט' משנה ח' כתב דכולהו בשמינית ונראה דגם הכסף משנה לא קאי אגרוגרות שזה בודאי לא יתכן הבעור בשביעית כיון שהלקיטה באב הוא כנ"ל אלא אתמרים ויתים קאי יצ"ע, ועין בירושלמי ריש פרק ה' דשביעית אילן שחנט קדם ט"ו בשבט בגון ויתים ויתמרים וכן הוא בבבלי ראש השנה ט"ו ב': * וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְקוֹם לְמִקְוֹם. הוא מירושלמי סוף פרק ו' דשביעית אמר רבי הילא ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום, ועין בדרך אמונה שהבאנו בשם מרן הטעם דכיון דאסור להוציא מארץ ישראל לחוץ לארץ וכשמעביר ממקום למקום הנה לה הכאה חדשה לחוץ לארץ ולפי זה צריך לומר דמירי באלו שאסור להוציאן לחוץ לארץ (כגון לסחורה לפי דברי מרן בחד תרוץ בתוספות, עין לעיל פרק ה' הלכה י"ג) ועבר והוציאן או שהוציאן תחלה לאכילה ועכשו רוצה להוציאן לסחורה ולכן אמרו דאף על גב דהוא כבר בחוץ לארץ מכל מקום אסור להוציאן למקום אחר, ויש לעין דאם בן מקומו של דין זה הוא לעיל בפרק ה' הלכה י"ג גבי דין שאסור להוציאן לחוץ לארץ ולא כאן, גם יש לעין שהרי אסור ההוצאה לחוץ לארץ נלמד מקרא והנה בתורת כהנים בהר פרק א' הלכה ט' תניא 'אשר בארצך' מה שבארצך אוכלין ולא מה שהוציא עקילס לעבדיו לפונטוס, אמר רבי שמעון שמעתי בפרוש שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוץ לארץ, והראב"ד כתב שם דאם הוציאן

דרך אמונה

יב (סב) מִמְקוֹם שְׁבֵלוֹ לְמִקְוֹם שְׁלֵא כְּלוּ. (קטו) כגון מיהודא לגליל או להפך ולשאר הראשונים לעיל סעיף קטן מ"ח אף בארץ אחת כגון מהר לעמק או להפך: (סג) שְׁבֵלוֹ. (קטו) אם כבר עבר זמן הבעור פשיטא שפכר נתחייב מדינא ולא יתרו אלא מירי שהוציאו ביום הבעור קדם שחלק מוזן ג', סעודות¹⁸⁹ והביאן למקום שלא כלו¹⁹⁰: (סד) לְמִקְוֹם שְׁלֵא כְּלוּ. (קט) ובזה לא אמרינן שלא יבער מפני המחלקת כמו שכתב רבנו בפרק ח' מיום טוב הלכה כ', ובמשנה ברורה סימן תס"ח סעיף קטן כ"ג דהקא דאיכא אסורא לא אמרינן כן¹⁹¹, ועוד דכיון שהאסור על הפרות ולא על הגברא לא שיה מפני המחלקת¹⁹²: (סה) אוּ מִמְקוֹם שְׁלֵא כְּלוּ לְמִקְוֹם שְׁבֵלוֹ חֵיב לְבַעַר¹⁹⁴. (קס) ואם החזירם בחזרה למקום שלא כלו יכול לאכלם: (סו) חֵיב לְבַעַר. (קט) משמע שאין נפקא מנה אם דעתו לחזור או אין דעתו לחזור כיון שהפרות באו מהמקום הראשון: (סז) לְפִי שְׁנוֹתַיִן עָלָיו כו'. (ק) משמע קצת שהוא מדרבנן אבל מדינא שניהן פטורין מבעור¹⁹⁵, אמנם דעת רש"י¹⁹⁶ דמדדינא לעולם אולינן אחר מקום שהן עתה ולדעת התוספות¹⁹⁷ מדינא אולינן אחר מקום שגדלו, ואם הוציא ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומו לדעת רש"י יש לומר דפטור לבער ואין כאן גם משום חמרי מקום כו' וגם לדעת התוספות כהאי גונא פטור¹⁹⁸ [קמ] ויש אומרים דח"ב, ויש להסתפק אם כלה במקום שהוליד ועדין לא כלו במקום שינא משם אם חייב מדינא כיון שהוציא לפני זמן הבעור, ואפשר שלא יתחייב עד שיכלו בין במקום שינא משם ובין במקום שהן עכשו: (סח) וּפְרוֹת הָאָרֶץ שִׁינְאָו לְחוּצָה לְאָרֶץ. (קס) מדינא אסור להוציאם לחוץ לארץ כנ"ל פרק ה' הלכה י"ג וכאן מירי בעבר והוציאן או בשוגג או באפנים שמתר להוציא כמו שנתבאר שם: (סט) מִתְּבַעְרִים בְּמִקְוֹמָן. (קס) כשמגיע זמן הבעור במקומו שגדלו, וכאן מדינא הולכין אחר מקום שהוציאן ואפלו אם הוציאן לפני זמן הבעור: (ע) בְּמִקְוֹמָן. (קמ) ואין חייב להחזירן לארץ ישראל דלא כמאן דאמר בגמרא דחייב להחזירן משום דכתיב 'בארצך': (עא) וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְקוֹם לְמִקְוֹם. (קס) דכל שמעבירן למקום חדש¹⁹⁹ הוי כהכאה חדשה לחוץ לארץ²⁰⁰ וכבר נתבאר שאסור להוציא לחוץ לארץ:

ציון ההלכה

(קטו) פאת השלחן: (קטו) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ב': (קיו) תוספות ושאר הראשונים בפסחים נ"ב א': (קיט) פסחים נ"ב א' וכן פסק המאירי שם, ורבנו שהשמיטו נראה משום דסבירא ליה דפשיטא הוא כדפריך בגמרא: (קיט) עין משנה ברורה סימן תס"ח סעיף קטן י"ט²⁰¹: (קס) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ב': (קמ) פסחים נ"ב ב' ד': (קמ) מאירי פסחים נ"ב א': (קכז) עין תוספות פסחים נ"ב ב': (קמ) חזון איש שביעית סימן י"ג סעיף קטן ב': (קמ) פסחים נ"ב ב': (קס) חזון איש שם סעיף קטן ד', ולפי זה להחזירן לארץ ישראל מתר²⁰² ונדלא כמנתח בכורים בתוספתא ריש פרק ה' וכן משמע לשון המאירי בפסחים:

קפ

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

(קה) בעת שיבולו (קט) ונושרין מאילנותיהן. (קי) * עלי ויתים (קיא) ועלי קנים (קיב) ועלי חרובין אין להם בעור לפי שאינן נובלות ובלות: יז ועד מתי יהיה אדם (קיג) רשאי ללקט (קיד) * עשבים

באור ההלכה

דרך אמונה

(קה) בעת שיבולו. הינו שיתקבצו⁽³³²⁾: (קט) ונושרין מאילנותיהן. שאז כבר אין ראוי לחיה לאכל: (קי) עלי ויתים כו'. אבל שביעית יש להן, (קס) והולכין בעלי אילן אחר שנת חנטת הפרי כנ"ל פרק ה' הלכה י"א סעיף קטן פ"ח: (קיא) ועלי קנים. אבל שביעית יש להן (קט) שראויין למאכל בהמה, (קמ) ודע דעלי קנים ועלי גפנים צריכין מחשבה לאדם [או לבהמה] בשעת לקיטה ואז חלה עליהן קדשת שביעית ואם לקטן לעצים אין קדשת שביעית חלה עליהן וכדין לולבי ורדים דלעיל: (קיב) ועלי חרובין אין להם בעור. (קט) ואף על גב דלולבי חרובין יש להן בעור כגיל הלכה ט"ו, עלין גרע⁽³³³⁾: יז (קיג) רשאי לקט. (י) רוצה לומר ללקט ולאכל דמשם ואילף הוא זמן הבעור, (יא) ואף על גב שעוד נשאר קצת במחבר ללקט פיון שעקרו כלה ולא נשאר אלא דבר מועט מקרי זמן הבעור וכנ"ל סעיף קטן ט': (קיד) עשבים חיון. (יג) הראויין למאכל אדם:

* עלי ויתים ועלי קנים. בשביעית פרק ט' משנה ו' עלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה, ובירושלמי רבי אבין בשם רבי יוחנן לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים עלי קנים אין להם בעור ותני כן עלי קנים ועלי האוג (בתוספתא הגרסא עלי ויתים) ועלי חרובים אין להם בעור שאין מינן כלה וזה מה שהעתיק רבנו כהן, והנה בספ"א מ' א' ובבבא קמא ק"א ב' תניא עלי קנים ועלי גפנים שגבבן לחובה על פני השדה לקטן לאכילה יש בהן משום קדשת שביעית לקטן לעצים אין בהן משום קדשת שביעית, פרש רש"י בספ"א לקטן לאכילה למאכל בהמה וטעמו משום דאמרין ביומא פ"א ב' אכל ביום כפור ועלי קנים פטור לולבי גפנים חיב ומוכח דעלי קנים אינן מאכל אדם אפלו אחשבינהו לאכילה וכן עלי גפנים מדלא אשכח לחיוב אלא לולבי גפנים ועל קרח דהא דנהגא בהו שביעית משום דמאכל בהמה הוא, ועין בירושלמי שבעות פרק ג' הלכה ג' שבעה שלא אוכל פת וכרכה בעלי קנים ועלי גפנים ואכל אינו חיב אלא אחת שבעה שלא אוכל פת וחרצנים ווגים וכרכה וחרצנים ווגים ואכלה חיב על כל אחת ואחת ועין שם ברידב"ז גרסת המשנה למלך, ומבאר דעלי קנים ועלי גפנים לאו מאכל אדם הוא כלל, וראיתי למרן במעשרות סימן א' סעיף קטן

כ"ו שכתב אהא דיומא פ"א ב' אכל עלי קנים פטור, יש לעין הא אמר ספ"א מ' א' דעלי קנים לקטן לאכילה חיבין בשביעית ובגדה ח' א' אמר מאן תנא קטפא פירי רבי אליעזר אלמא דאם אינו פרי לענין ערלה אינו פרי לענין שביעית, ולעיל פריך מערלה על יום הכפורים אלמא שאם אינו אכל לענין יום הכפורים אינו אכל לענין ערלה ואם אינו אכל לערלה אינו אכל לשביעית ואם כן עלי קנים דיש בהן משום שביעית (וכוננו על כל פנים אם החשיבין) הדין נותן דהוי אכל לענין יום הכפורים, וצריך לומר דקים להו לרבנן דלא מיתבי דעתא עד כאן לשוננו, וצ"ע דהא רש"י פרש דהוי מאכל בהמה ולקטן לאכלין הינו לבהמה וכן כתב רבנו חננאל בבבא קמא ק"א ב' וכן בפירוש הר' אברהם מן הקר בספ"א וכבר נשאלתי על זה, אמנם במאירי בבא קמא ק"א ב' ראיתי שכתב ויש מפרשים וגבבן בחובה בלחות שבה עד שמתוך לחותם ראויין לאכילה עד כאן לשוננו, משמע דחזו למאכל אדם דאי למאכל בהמה גם יבשים אוכלת כמו שכתב ר"ש סיריליאוי, ועוד יש לעין דתנן בפרק א' דערלה משנה ז' העלין והולכין ומי גפנים וסמדר מתרות בערלה וברבעי ובגזיר ואמרין נמי בגזיר ל"ד ב' היוצא מן הגפן אין גפן עצמו לא רבי אליעזר אומר אף עליו ולולבין במשמע וקניא לן פרבנן כמו שכתב רבנו בפרק ה' מגזירות הלכה ב' אבל העלין והולבין ומי גפנים וסמדר הרי אלו מתרין לגזיר שאינן לא פרי ולא פסלת פרי אלא מן העץ הן נחשבין (וגם רבי אליעזר דמחייב טעמו משום דמרבח ליה מקרא גבי גזיר עין שם בגמרא), ומדחזינן דעלי גפנים מתרין בגזיר ובערלה ורבעי משמע דלאו אכל נינהו כלל ואפלו אחשבינהו, ואם איתא דלחים שאני הוה ליה למימר הכי שלא נטעה, ובדחק יש לומר דשאני גבי גזיר דכתיב מכל אשר יצא מגפן ולא גפן עצמו וכן גבי ערלה ורבעי כתיב פרי ואין זה פרי אלא עץ אבל לשאר דברים אפשר דמקרי אכל, ועין חזון סימן י"ד סעיף קטן ג' שכתב ולפי זה כל הגי' דינן בעלי גפנים ועלי קנים ספ"א מ' א' דלקטן לעצים אין קדשת שביעית עליהם עד שילקטם לאדם, ונראה דמה שכתב מרן 'עד שילקטם לאדם' לשיטתה אילו דעלי קנים ועלי גפנים חזו לאדם אבל למה שכתב רש"י לא חזו אלא לבהמה צריך לומר עד שילקטם לבהמה, ואולי משום דקאי אלולבי ורדים וחרובים ואלה ובטנים ואתרין והני חזו לאדם על ידי מחשבה כמו שכתב רבנו בפרק א' מטמאת אכלין הלכה י"ד לכן נקט מרן לאדם וצ"ע, ועין בשבת פ"א ב' האוכל עלי קנים ועלי גפנים משמע קצת דחזו לאכילה ועין מה שכתבנו עוד בסמוך הלכה י"ז: * עשבים חיון שביעית כו'. כאן מוכח דעשבים לחים ויבשים נחשבין ב' מינים, וקשה מאי שנא מגזירות ותאנים דנחשבין מין אחד כמו שכתב רבנו לעיל הלכה ב' וכן צמוקים וענבים לעיל הלכה ד' וכבר נתקשה בזה מרן (הבאנו בדרך אמונה), ולכאורה יש לומר שהם ב' מינים שונים יש מהן

ציון ההלכה

(קט) חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ג': (קט) רש"י ספ"א מ' א': (קמ) חזון איש שם ועין בבאור ההלכה: (קמ) ר"ש סיריליאוי: (ל) וכן מוכח ממה שכתבו רבנו כאן בדיני בעור וכן פרשו כל הראשונים, ומה שכתב במשנה ראשונה פרק ט' משנה ז' צ"ע: (ל) מקדש דוד סימן נ"ט את ב' ד"ה קתב הרמב"ם: (ל) מלאכת שלמה בשם ר"ש סיריליאוי:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

סיריליאו (פ"ז ה"ה ד"ה יש להן שביעית ובפ"ט ה"ז ד"ה כן מצאתי בספרים) שלולבי החרובים הם רכים והרוח משירה אותם והם נובלים [והוא הדין העלים שמחוברים ללולבים], מה שאין כן עלי החרובים המחוברים לענפים, הם קשים ואינם נושרים, ומשום כך אין להם ביעור. והוסיף לבאר בספר זיו הים (פ"ז ה"ה אות א) שבלולבי האלה ועליהם מצינו להיפך מלולבי חרובים, שלולבי האלה אין להם ביעור ועליהם יש להם ביעור, וטעם הדבר, כי לולבי האלה הם מתקשים ונעשים ענפים כדלעיל (דר"א ס"ק קג), מה שאין כן לולבי חרובים אינם מתקשים אלא אדרבה הם רכים ונובלים מהר כנ"ל.

[דר"א ס"ק קח]

הַיְנוּ שִׁיתָרְקָבוּ⁽³³²⁾.

(332) ואם כלו באופן שאינו רגיל כלל, כגון שנשרפו כל העצים שבשדות וכדו', כתב הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה שביעית פ"ט מ"ד) שאין מתחשבים בזה לענין ביעור, וזמן הביעור הוא רק לפי הזמן שבו הפירות כלים באופן רגיל [ראה מה שכתבנו בבה"ל (לעיל ה"ד ד"ה וכל)].

[דר"א ס"ק קיב]

עָלִין גָּרַע⁽³³³⁾.

(333) ובביאור החילוק בין לולבי חרובים לעליו, ביאר הר"ש

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

[דר"א ס"ק קטו]

משום שחלוקים בטבעם וטעמם⁽³³⁴⁾.

334 טעם נוסף שאין היבשים מצילים על הלחים, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שעב) שבאמת הם מין אחד, אבל כיון שיש מין חיות שאוכלות רק לחים ויש שאוכלות רק יבשים לכן אין מצילים זה על זה [ראה בה"ל (ד"ה עשבים)].

ובצל ירוק ובצל יבש, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמשמע

בחזו"א שנחשבים למין אחד, רק חלק מוציאים מהקרקע בעודם לחים, וחלק משאירים ליבש.

[דר"א ס"ק קיט]

עד שתתיר רביעה שניה⁽³³⁵⁾.

335 וההיתר ללוקטם עד שתיר רביעה שניה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שהוא דוקא אם התיבשו לפני זמן הביעור של עשבין לחין דהיינו קודם שיבש המתוק, אבל אם היו עדיין לחים בזמן זה, זמן ביעורם כלחים דהיינו עד שיבש המתוק.

הלכות שמטה ויובל פרק שביעי

פפא

(קטו) לחין בשביעית (קטו) עד שייבש המתוק. (קיז) ויגבב (קיח) עשבים יבשים (קיט) עד שתתדר רביעה שניה (קכ) במוצאי שביעית: יח * ועד מתי יהיו (קכא) העניים מתרין (קכב) להפנס

דרך אמונה

באור ההלכה

שנאכלין בלחותם ויש מהן ביבשותן, אבל אי אפשר לומר כן שהרי שנינו גם כן בעלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן והמגבב ביבש עד שתדר רביעה שניה ושם זה הרי אותו המין, אמנם לפי מה שכתב הר"ש סיריליאו (מוכא גם כן במלאכת שלמה) דעשבים לחים חזו לאדם ועשבים יבשים לבהמה ואם נימא דגם בעלי קנים וגפנים חזו לחים לאדם ויבשים לבהמה (עין בבאור ההלכה בהלכה ט"ז שהארבנו בזה) יש לומר דמאכל אדם ומאכל בהמה נחשב ב' מינים לענין בעור, אבל בארנו בבאור ההלכה שם דמדברי רש"י והראשונים נראה דלא חזי גם לחים אלא למאכל בהמה, ואולי גם רש"י מודה דלחים חזו לאדם אם יחדו וכמו שכתוב בשבת ע"ו א' ע"ל שום ועלי בצלים לחים כהר"ג ויבשים כמלא פי הגדי, ומה שכתב רש"י לבהמה משום דסתמא קתני ומשמע אפלו יבשים, ועוד דהמגבב קתני והינו שאוסף תלושים ותלושים הם לעולם יבשים דלחים אינם נופלים וכן כתב רבנו בפרוש המשניות כאן דלשון מגבב לא ש"ך אלא במלקט יבשים, וגם מה שכתב ב"ר בעלי גפנים פטור וכן ביום כפור אכל עלי גפנים פטור כל זה מירי ביבשים ולא בלחים ודחוק, ועל כרחך צריך לומר כמו שכתב מרן ז"ל משום שמינים אלו חלוקים הלחים והיבשים בטבעם וטעמם, והנה לפי מה שצדדנו לעיל הלכה ב' דדעת רבנו שאין אוכלין אלא על מה שנשאר במחבר ולא בתלוש, צריך לומר דמשתדר רביעה שניה מתקלקלים גם היבשים שמחברים באילנות ומשביב המתוק מתקלקלים הלחים שמחברים באילנות: * ועד מתי יהיו עניים וכו'. הנה מרן הקשה (הבאנו בדרך אמונה) איך יכול למנע את העניים מלילך לתוך פרדסו כיון שהתורה הפקירה את השדה להלוף האנשים כמו שאמרו בנדרים מ"ב ב' ארעא נמי אפקרה (ללקיטת פרות כמו שכתב הר"ן) וגם במוצאי שביעית צדין הפרות הפקר, ותרוץ מרן דמירי שמניח להן דרך לכנס וטל את הפרות, ויש לענין אם כן אפלו לפני רביעה שניה דאטו חזי לתן להן לכנס מאיזה דרך שירצו הרי אמרו במכילתא משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם, ומבאר שאין צריך לפרץ בו פרצות וסגי שמשאר להן דלת אחת להפנס, תדע דבנדרים שם אמרינן דבעומדין אילנות על הגבולין אין להן רשות כלל להפנס לשדה כיון שיכולין לתלשן מחוץ לשדה וכמו שהסביר הר"ן שם, ומשמע דאף על גב דנקל לו יותר להפנס לתוכה ללקט לא הפקירה תורה לזה, וענין לעיל בפרק ד' הלכה כ"ד בציון ההלכה

(קטו) לחין בשביעית. (קיז) דין זה דוקא במין ידוע של עשבים שיש מהן לחים ויש מתיבשין וכן בעלי גפנים שחשבו חכמים הלחים והיבשים לב' מינים משום שחלוקים בטבעם וטעמם³³⁴ והדבר תלוי בלקיטה וכל שלקטו לחים ונתחייבו בדיו לחים אף אם יבשו קדם זמן הבעור של הלחים כשיגיע זמן הבעור של הלחים חזי לבעורן, ואפשר שאם לקטן על מנת ליבשן מיבשן ואוכלן עד רביעה שניה, אבל כל שאר הפרות והירקות שמשמטמטין בהן לחים ויבשים אוכלין כלן עד שיכלה האחרון שבהם דנחשבינן מין אחד: (קטו) עד שייבש המתוק. (קיז) הוא מין ירק מר והוא פקועות ונתנו חז"ל סימן ששביבש מין זה אז הזמן שכלו העשבים הלחים, (קיח) ויש מפרשים עד שייבש לחלוותי הקרקע והמתקן את הפרות (קיז) והוא בסוף הקרוץ, וכל ארץ מג' ארצות אם יבש המתוק שבה אין אוכלין עשבים לחים בארץ הזאת: (קיז) ויגבב עשבים יבשים. (קכ) כשאוסף לחים נקרא מלקט וכשאוסף היבשים נקרא מגבב: (קיח) עשבים יבשים. (קכ) הראויין למאכל בהמה: (קיט) עד שתדר רביעה שניה³³⁵. הינו הגשם השני, (קט) ואם ירדו גשמים ו' ימים זה אחר זה נחשב כבר לרביעה שניה, (קי) ומשמע מדברי רבנו שאין זמן קבוע אלא כשירד הגשם השני או מתקלקלים העשבים ואין ראויין שוב למאכל בהמה, (קיב) ויש אומרים דתלוי בזמנה של רביעה שהוא בשנה בכירה בי"ז במרחשון ובשנה בינונית בכ"ג במרחשון ובשנה אפילה בראש חודש כסלו, (קיג) ויש אומרים דלעולם זמנה בי"ז במרחשון ויש אומרים דלעולם זמנה בכ"ג במרחשון: (קכ) במוצאי שביעית. שאז מתקלקלים גם היבשים מחמת הגשמים: יח (קכא) העניים. (קיג) לאו דוקא דהכל נחשבין עניים לגבי פרות שביעית: (קכב) להפנס בפרדסות. שעד אז אין דריסת הרגל מקלקל את הזרעים שנזרעו במוצאי שביעית ומכאן יאילך מקלקלין:

ציון ההלכה

(קיז) חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן ט': (קכ) כן פרשו רבנו והעירוב ורב האי גאון וכן הסכים הגר"א בשנות אליהו: (קיח) הר"ש והרא"ש והר"י בן מלכי צדק: (קיז) חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן י': (קכ) רבנו בפרוש המשניות: (קכ) מלאכת שלמה בשם ר"ש סיריליאו: (קט) וירושלמי פרק ט' הלכה ה' ותענית ו' א': (קי) וכן מוכח בירושלמי כאן כל דבר שתלוי ברביעה עד שתדר רביעה שניה וכן הביא המאירי בתענית ו' ב' בשם יש אומרים: (קיב) רבנו בפרוש המשניות וכן הסכים המאירי בתענית שם עין שם וכן נראה בגמרא שם ועין מה שכתבנו בפרק א' ממתנות עניים הלכה י"א, ומה שכתב רבנו בפרוש המשניות וזה בארץ ישראל, האמת נקט אבל לשביעית אין נפקא מנה דאין שביעית אלא בארץ ישראל וקשה לומר דבסוריא נשתנה: (קיג) בארנו בדרך אמונה בפרק א' ממתנות עניים סעיף קטן ע"ג, ועין בפרוש הר"י בן מלכי צדק ובפרוש רבנו נתן ומלאכת שלמה ושנות אליהו: (קיג) דרבי"ז:

קפב

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פרות שביעית. (קכג) עד שתדיר רביעה (קכד) שנייה:

יט (קכה) * הורד (קכו) והכפר (קכז) והלטם

באר ההלכה

דרך אמונה

אות רצ"ז הבאנו ששמענו בשם מרן שיכול לנצל הדלת ולכתב פתקא שקל מי שרוצה לטל יכול לקבל המפתח בבית ואף על גב שגורם לו טרח ותיאור, מיהו לא התייר זה אלא במקום הצורך [ואין לומר דמשום מדת סדום אסור לו למנע בשביעית, דאטו אין כול להיות שיש לו בשדה גם פרות שהנטו לפני שביעית ואין רוצה שיקלקלם], ולעניות דעתי יש לומר דהתורה לא הפקירה הקרקע אלא בשביעית עצמה וכדאיתא במכילתא משפטים שם ובשביעית וגו' שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים, תלמוד לומר והשביעית תשמטנה ונטשתה כו', וזה רק כתוב על שנה השביעית עצמה שיש מצוה תשמטנה ונטשתה וזה מה שאמרו בנדרים ארעא נמי אפקרה אבל אחר שביעית נהי שהפרות עדין הפקר דאולינן אחר חנטה אבל הקרקע אינו הפקר ויכול להכניס הפרות לביתו ולחלקם לעניים וכן יכול לומר להן תבואו בשעה פלונית ואתן לכם או אם תרצו אוציא לכם לביתי ואין להם רשות לקלקל שדהו ופרדסו בלי רשותו רק יכולין להבצע פרותיהן ורק עד רביעה שנייה שאז אין לו שום קלקול יכולין להכנס בלי רשותו וכמו שכתוב בכבא קמא פ"א ב' הרי שכלו פרותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם לכנס בתוך שדהו מה הבריות ואמרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיהוית טוב אל תקרי רע (ובגמרא שם אמרו והאי דידן בבבל אפלו טל קשי יהו וזה אין נוגע לשביעית דאין שביעית בבבל רק בארץ ישראל ובארץ ישראל אמרינן שם מהלכין בשבילי הרשות עד שתדיר רביעה שנייה ולכן יכולין להכנס לא מצד הפקר אלא משום מדת סדום שאין מזיקין לו כלום ומתקנת שלמה, אבל אחר רביעה שנייה שמוזק לו בנשא אסור להן להכנס, ואי משום הפרות יכולין לתבעו שיוציא להן הפרות וחיב לעשות זאת שנה הפקר ושיך להן, ויתכן שאם ירע בהצרו שאז גם לפני רביעה שנייה מקלקל לו יכול למנע גם לפני רביעה שנייה שלא יכנסו דרחמנא לא

אפקרה רק בשביעית ולא במוצאי שביעית ויכול לומר אוציא לכם הפרות החוצה אם תרצו ואל תכנסו לקלקל לי חצרי: * הורד והכפר כו'. בירושלמי פרק ז' הלכה א' בשמים מהו שיהא עליהן קדשת שביעית, נשמעינא מן הדין הפרח לכן והארן (פן הוא בירושלמי כתב די והם מיני פרחים לריח) אין עליהן קדשת שביעית חבריא אמרי דרבי שמעון היא דרבי שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי (פרש מרן בשביעית סימן י"ד סעיף קטן ט' דסבינא ליה דכי היכי דקטף לרבי שמעון בטל אגב העץ הכי נמי פרחים לא

ציון ההלכה

(י"ד) חזון איש שביעית סימן ט"ו סעיף קטן י"א, והרי קורקוס כתב הטעם דמסתמא כבר כלו פרות שביעית וכן נראה בפרוש ר"ד ערמאה: (ט"ו) הרי"ש והרא"ש ר"י בן מלכי צדק מפרשי לה לענין לקט שכתה ופאה וכן הסכים הגר"א בשנות אליהו, ונדב"ז כתב דשני הפרושים אמת והנינו לדעת רבנו שהביא ב' הפרושים בפרוש המשניות וכן הרע"ב אבל הרי"ש יש לומר שאין מסכים לפרוש רבנו: (ט"ז) רבנו בפרוש המשניות ועין ר"ש כלאים פרק ה' משנה ח': (י"ח) פרק ז' הלכה א' וברש"י שם כפי הגרסא הנכונה: (י"ט) צינתי בציון ההלכה פרק י' ממעשר שני אות ג"ד לענין ערלה וענין במאורי ברכות מא"ג ב' וכן הדין ח' א' ובבית יוסף יורה דעה ט"ו סימן רצ"ד וכתתור ופרח פרק מ"ח: (י"ט) רבנו בפרוש המשניות: (כ) ר"ש: (כ"א) חזון איש שביעית סימן י"ד סעיף קטן ט', ועין בר"ש סידוראיו שכתב גם כן ששכסוכשין אותן בדבש ראויין לאכילה: (כ"ב) משנה ראשונה פרק ז' משנה ו' וכן כתב באמרי בינה חלק א' בשו"ת סימן י" ד"ה והנה וכן דעת מרמב"ם המשנה פרק ז' הלכה י"ד לפי דעת רבנו וכן התפארת ישראל פרק ז' משנה ב' וכן נראה בחזון איש שם ד"ה ובתשובתו, ולפי זה בהדסים יש קדשת שביעית וכן ראתי למרן ז"ל שהחמיר שלא לקחת הדסים ממשמר כמנהגו שנהג להחמיר לעצמו במשמר³⁴² וגם משום אסור חתורה אף שמעתי שגדל להקל בזה³⁴³ [וכן כתב בספר ציון הקדש חלק א' סימן ט"ו בשם מהר"ל דרסקין ז"ל], ואולי משום שזמננו אין רבן עובדין לריח אלא למצוה³⁴⁴ או לנוי וצ"ע, וטב"ק יש בו קדשת שביעית³⁴⁵ כן כתב בתשובות גדולת מרדכי סימן ט' מובא בשו"ת משנת יוסף חלק א' סימן י"ח:

הלכות שמיטה ויובל פרק שביעי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קכג]

[ציה"ל ס"ק רכב]

עד שְׁתַּדַּר רְבִיעָה שְׁנִיָּה⁽³³⁶⁾.

שָׁנָה לְהַחְמִיר לְעֲצֻמוֹ בַּמְשֻׁמֵּר⁽³⁴²⁾ וְכוּ', אֵךְ שְׁמַעְתִּי שֶׁצָּדַד לְהַקֵּל בְּזָה⁽³⁴³⁾ וְכוּ', אֵין רֶבֶן עוֹמְדִין לְרִית אֶלָּא לְמַצְוָה⁽³⁴⁴⁾ וְכוּ', וְטַבְּ"ק יֵשׁ בּוֹ קְדֻשַׁת שְׁבִיעִית⁽³⁴⁵⁾.

342 וכששאל רבינו את החזו"א האם יש לו להחמיר ב'שמור', השיב לו (מכתבים, כת"י) שאין צריך, והוסיף (נזר החיים) בשם החזו"א, שאף שההיתר הוא דוקא בשעת הדחק, מ"מ נראה שעד שיבא הגואל יחשב שעת הדחק לענין זה. ודעתו למעשה (מכתבים, כת"י) שאף בהכשר לבני תורה בזמננו שמצויים פירות וירקות מותרים, יכולים להקל בשמור [וראה ארחות רבנו (ח"ג עמ' רצה) בשם הגר"י קניבסקי, שכשאינו קשה, הורה החזו"א למי שרצה להחמיר שיש מקום להחמיר בכך]. וכתב עוד (שם) שדין נעבד שוה לדין שמור.

והוסיף (קיצור דיני שביעית עמ' קעג תשובה קד), שהחזו"א שהיקל לצאת ידי מצות ארבע מינים בשמור ונעבד, אינו משום שהיקל יותר בדבר מצוה, אלא משום שפסק שמותרים באכילה (המחמירים באכילה מחמירים גם במצוה), וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"א סי' קפ) להקל למצוה כבאכילה. מאידך, דעת הגר"צ אבא שאול (אור לציון פ"ד תשובה ח) שאף שלהלכה מקילים באכילה, מ"מ למצוה ראוי להחמיר, וראה מה שכתבנו בצי"ה"ל לעיל (פ"ד ס"ק קפו ו-רצה).

343 ולמעשה, דעת רבינו (מכתבים, כת"י) שיש מקום להחמיר, והמחמיר תבא עליו ברכה, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שעז) שמנהג העולם להקל שאין קדושת שביעית בהדסים.

אכן, אף המחמירים לנהוג בהדסים קדושת שביעית, כתב רבינו (שם) שמ"מ אין להם ביעור כיון שהם אינם כלים מהשדה. ולענין הזמן הקובע אם יש בהם קדושת שביעית, כתב רבינו (שם) שכיון שאין שייך בהם חנטת פרי, א"כ לא נתפרש השיעור הקובע אם יש בהם קדושת שביעית, וכדברי החזו"א (סי' י ס"ק ד) המובאים בדר"א להלן (פ"ח ס"ק פו) לענין לולבים, וראה בביאורים לדר"א שם.

ולגבי ענבי הדסים, דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' ע) שיתכן שיש בהם קדושת שביעית, כיון שהטבעוניים משתמשים בהם לעשיית משקה לרפואה, וא"א לומר שבטלה דעתם, אכן, כיון שרוב העולם לא משתמשים בהם ואינם נחשבים אצלם לדבר מאכל, מותר לקוטפם קודם שהתבשלו, ואין בזה משום הפסד פירות שביעית [ראה מה שכתבנו לעיל בביאורים לדר"א (ס"ק פו)].

344 ואע"פ שאתרוג קדוש בקדושת שביעית [ראה ראש השנה (טו, א)] למרות שנוטעים אותו למצוה ולא לאכילה, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) כיון שמתנאי כשרות האתרוג הוא שיהיה ראוי לאכילה [ראה שו"ע (אור"ח סי' תרמט ס"ה) ומג"א שם (ס"ק כ)], מה שאין כן הדס אינו מתנאי המצוה שיהיה עומד לריח [ראה בדר"א לקמן (פ"ח ס"ק פו) ובביאורים שם].

אכן בביאור דעת החזו"א שהחמיר שלא לקחת הדסים ממשומר, אע"פ שמשומר אינו אסור אלא באכילה [ראה בדר"א לעיל (פ"ד ס"ק קפד)], והדסים אינם צריכים להיות ראויים לאכילה כנ"ל, ביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שמ"מ כיון שהדסים ראויים לריח, מתנאי כשרותם שיהיו ראויים להנאתם דהיינו

336 ודוקא פירות שגמר בישולם בקיץ, שיש מהם אחרונים שעדיין נשארים בפרדס עד רביעה שניה, אבל פירות הדר שגמר בישולם בחורף, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שעג) שכיון שזמן לקיטתם הוא בחורף, מותר להכנס אפילו אחר רביעה שניה ללקטם.

[דר"א ס"ק קכה]

עָקַר שָׁלוֹ אֵין לוֹ שְׁבִיעִית וּבַעוֹר⁽³³⁷⁾ וּפְקָה שָׁלוֹ יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית⁽³³⁸⁾ וְכוּ', אִם הוֹרֵד דִּינוֹ כְּאֵילָן אוֹ כְּפִירָק⁽³³⁹⁾.

337 וטעם הדבר כתב הר"ש סיריליאו (פ"ז ה"א), כיון שאינו ראוי אלא לצבוע בהמה, וצבע בהמה כיון שאינה חשובה אין בו קדושת שביעית [ראה לעיל (פ"ה ה"ט)].

338 פיקה, ביאר הר"ש סיריליאו (שם) שהוא דבר עגול שיש מתחת לעליו של הוורד, וכשעליו נופלים הפיקה מתבשלת וראויה לאכילה.

339 המשנ"ב (סי' רטז ס"ג בה"ל שם ד"ה עצי) האריך במחלוקת ראשונים זו.

[דר"א ס"ק קכז]

מִינֵי בְּשָׂמִים שְׂאִין רְאוּי אֶלָּא לְרִיחַ⁽³⁴⁰⁾ וְכוּ', וְיֵשׁ לְהַחְמִיר⁽³⁴¹⁾.

340 ופרחי נוי, דעת רבינו (ציה"ל ס"ק רכב, גבורי כח סי' יח אות מט) שכמדומה שאין בהם קדושת שביעית, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' רמו-רמז) שפרחי נוי שאין בהם ריח, יש להקל שלא לנהוג בהם קדושת שביעית, אבל פרחי נוי שיש בהם ריח דינם כבשמים, ויש להחמיר ולנהוג בהם קדושת שביעית.

מאידך, דעת הגר"צ אבא שאול (אור לציון שביעית פ"ב תשובה י"ב) שפרחי נוי יש לחוש ולנהוג בהם קדושת שביעית, וכן דעת הגר"ש אלישיב (משנת הגר"ש עמ' נג) שפרחים שאין בהם ריח ואינם עומדים אלא לנוי, כיון שבזמנינו מגדלים פרחים במיוחד לצורך נוי, א"כ יש להם חשיבות, ויתכן שיש בהם קדושת שביעית [ראה מנחת שלמה (ח"א סי' נא אות יא)], ואף פרחי נוי שיש בהם ריח, דעתו (הליכות שדה גליון 125 עמ' 9-10) שדינם כפרחי נוי ולא כבשמים, כיון שאין לבני אדם עדיפות לפרחי נוי עם ריח יותר מאשר לפרחי נוי בלי ריח, ועיקר חשיבותם הוא הנוי.

341 וכן לענין ביעור, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' שעז) שצריך להפקירם בזמן שכלה מינם לחיה מן השדה.

אכן כשמפקירם בזמן הביעור, דעתו (שם) שיכול לומר שאם צריך להפקירם הריהם הפקר, ואז אחרים אינם יכולים לזכות בהם, שמא אין בהם קדושת שביעית ואינם הפקר, אבל אינו יכול לומר קים לי כדעות הסוברות שאינם קדושים בקדושת שביעית ואיני מפקירם, כיון שזה נדון של איסורים ולא של ממונות [ראה מה שכתבנו בדר"א לעיל (ס"ק יג)].

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

[דר"א ס"ק קטו]

אָלָא שְׁיִלְךָ וְיָבִיא פְּרוֹת שְׁבִיעִית הָרִי כְּמַחְלִיף⁽²⁰⁸⁾ או כְּנוֹתָן מְתַנָּה⁽²⁰⁹⁾.

208) ביתר ביאור כתב החזו"א (סי' יג ס"ק טז), שכיון שכבר קנו מעותינו את הפירות שביעית לענין מי שפרע, לכך אין דנים את נתינת הפירות שהם ניתנים בתורת פרעון חוב, אלא כמחליף את הפירות בכיכר, וכאילו הפירות שנתון גרמו לו שקיבל מקודם את הכיכר, ומותר להשתמש בפירות שביעית להוות מאכלים.

ואם כשנתן לו הכיכר לא התנה שיקבל בעד זה פירות, שבאופן זה מבואר בהמשך דברי הרמב"ם שאסור, ביאר החזו"א (שם) שנתנת הפירות אינם כחליפי הכיכר ונחשבים כפרעון חוב של הכיכר ולכן אסור.

ולענין מקדים מעות לקבל בתמורתם פירות, ראה בביאורים לעיל (ס"ק קה).

209) זוהי שיטת הר"ש (עיין ציה"ל) בביאור ההיתר ליתן פירות בעד הכיכר. וכתב החזו"א (שם) שלשיטתו משמע שכל ההיתר הוא רק דרך מתנה, אבל אם נתן כיכר ופסק ליתן פירות אסור, לפי שנחשב כפרעון חוב בפירות שביעית. וכתב הגר"ש וואזנר (שיעורי שבט הלוי כאן) שאפשר להקל כדעת הרמב"ם שאין באופן זה של פסיקה משום איסור פרעון חוב בפירות שביעית.

ואם לזה פירות שביעית ובא לפרוע את חובו בפירות שביעית אחרים, כתב בקיצור הלכות (מקורות לפ"י) שיתכן שזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והר"ש האם מותר ליתן פירות שביעית בעד הכיכר שהקדים בתורת פסיקה, ויתכן שבדרך הלוואה מותר לכולי עלמא, לפי שאינו דרך סחורה כל כך. וראה בביאורים לעיל (ס"ק טט) דעות נוספות בזה להלכה.

[דר"א ס"ק קטז]

פִּינֵן שְׁאָמַר אָבִיא לְךָ בּוֹ⁽²¹⁰⁾.

210) שלשון זה מתפרש שהכיכר ניתן בתמורת הפירות עצמם, ולכך יש לכיכר דין דמי שביעית, וראה בביאורים לעיל (ס"ק נה) לענין האם קנין למי שפרע די להחשיב את המעות [או הכיכר] לדמי שביעית.

ואם ניתן הכיכר תמורת הפירות ונאכל הככר בזמן שליטת את הירקות, כתב הגר"ש וואזנר (שם) בשם האחרונים, שלא נתפס הכיכר בדמי שביעית, ודוקא אם הכיכר קיים בזמן שהביא את הירקות נתפס בקדושת שביעית.

[ציה"ל ס"ק קפה]

וְעֵינִן לְעֵיל אוֹת קִס"ח⁽²¹¹⁾.

211) שכתב שם, שלגי' הרש"ס יוצא מהירושלמי להיפך, שאופן זה מותר.

[ציה"ל ס"ק קפו]

וְלֹא כְּהַרְשֵׁי⁽²¹²⁾.

212) שכתב שלפי פירוש הר"ש שטעם ההיתר ליתן פירות מפני שזה דרך מתנה, אין הכיכר נתפס בקדושת שביעית, שהלא אינו תמורת הפירות אלא בתורת מתנה נתנם.

[ציה"ל ס"ק קצג]

וְעֵינִן בְּתוֹסְפוֹת אֲנָשֵׁי שֵׁם פֶּרֶק ד' דְּשְׁבִיעִית מְשֻׁנָּה ב'⁽²¹³⁾.

213) שכתב שם, שהחידוש בזה שמותר לאכול שלא בטובה הוא, שיש גירסא במשנה בעדויות שאין אוכלין אלא בטובה, כדי שלא יתרגל לאכול בשדה חבירו שלא מדעתו, ולכך באה המשנה בשביעית לומר שאוכלין הן בטובה והן שלא בטובה, לאפוקי מהדעה שסוברת שאין לאכול שלא בטובה.

[בה"ל ד"ה הלוקח]

דְּאָזִיל בְּשִׁטַּת הַגֵּר⁽²¹⁴⁾ וְכוּ', דְּבַתְרֵיהּ חָד טַעְמָא הוּא⁽²¹⁵⁾.

214) שמפרש בטעם ההיתר באומר הב לי וברי לי דאנא יהיב לך, שאינו משום שזה דרך מתנה, אלא משום שהוא דרך חליפין, והיינו שמתחילה נתן הכיכר על דעת להחליפו בירקות, ולכן אין הירקות ניתנים בתורת פרעון חוב [וגדר ההיתר, ראה ביאורים לדר"א (ס"ק קטו) בשם החזו"א, שהוא משום שמתחילה כבר זכה בירקות לענין מי שפרע, וצ"ע האם הבה"ל גם נתכוון לזה].

215) ראה ביאורים לעיל (בה"ל ד"ה החמרים), שהבה"ל נקט שהר"ש פירש שגם טעם הרישא של המשנה שמתירה לומר לו הא לך איסור ולקט לי ירק הוא משום שהוא דרך מתנה, ומפני שירקות מצויים.

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

קנה

(קיג) בפונדיון ואמר לו בשעת לקיחה (קיד) בשאלקט ירקות שדה אביא לך בו (קטו) הרי זה מתר. (קטז) ואותו הכפר הרי הוא בפרות שביעית. (קז) ואם לקח ממנו סתם (קיה) לא ישלם לו מדימי שביעית (קט) שאין פורעין חוב מהן: טו * אוכלין פרות שביעית (קכ) בטובה

באור ההלכה

והנה ליה פפורע חובו) ורבנן סברי ירקות השדה מצויין (והוי כמחליף דסמיו עליה), וגם לפרוש זה אין זה שיה לוסגיא דלעיל דשם הנדון אם נתן לו דמי רגליו או דמי הירק ולכן אם אומר 'בו' אמרין דנותן דמי הירק ושם לא שיה חליפין שמשלם מעות ולא פרות ואם אין אומר 'בו' נתן לו דמי רגליו ולא דמי הירק, אבל כאן שלוקח מנחתום בנדאי משלם עבור הירק ולא דמי רגליו שהרי לא שלחו אלא הנדון כאן אם הוי חליפין או הוי דמים ולכן אם ירקות שדה מצויין כיון שבידו מיד להביא הוי חליפין ומתר ואם אין מצויין הוי תשלומין ואסור, והנה רבנו שכתב גם כן בפרוש המשניות דחליפין מתרין נראה דאזיל בשיטת הגר"א²¹⁴ ולכן כתב כאן דגם כשאמר לו כשאלקט ירקות שדה אביא לך דמתר משום שירקות שדה מצויין מכל מקום קדוש בקדשת שביעית דגם שחליפין מתרין ואין זה סחורה מכל מקום תופסין דמיהם, אבל הר"ש לא אזיל בשיטה זו וסבירא ליה דאין התר בחליפין וכאן הטעם משום שנותן לו מתנה וממילא אין כאן קדשת שביעית ואין תופס דמיהן כלל, ולפי דברי רבנו מדיק למה כאן כתבה המשנה ירקות שדה ולא ברישא גבי פועל, משום דכאן המחלקת אם ירקות שדה מצויין או לא וזה רק בירקות שדה שגדלן מאליהן ועל זה סבירא ליה לרבי יהודה ורבי נחמיה שאין מצויין ורבנן סבירא להו דאפילו הכי מצויין, ולכך הזכיר זה דירקות גנה בנדאי מצויין לכלי עלמא או פרות האילן אבל ברישא שהנדון אם שכר רגליו נתן לו או שכר הירק בזה אין חלוק בין ירקות שדה לירקות גנה (אלא דירקות גנה אסורין בלאו הכי משום ספיחין והמשנה לא הוצרך להזכיר זה), אבל לפי דברי הר"ש דבתרניהו חד טעמא הוא²¹⁵ יש לעין למה לא הזכיר ברישא ירקות שדה, ומה שכתב בזה בתפארת ישאל לא הבנתי וכנראה שיש שם טעות סופר וצ"ע: * אוכלין פרות שביעית בטובה ושא"א בטובה. כל הראשונים פרשו בטובה שמתר להחזיק לו טובה כמו שהבאנו בדרך אמונה, אבל במאירי בעדיות ריש פרק ה' כתב (לפי הגרסא דשם דבית שמאי אומרים אוכלין בטובה ושלם בטובה) דלבית שמאי מאכלין לאתריס מהן אפלו בטובה כלומר למי

דרך אמונה

(קיג) בפונדיון. (קפא) רוצה לומר קנה ככר שמחירו בפונדיון: (קיד) בשאלקט ירקות שדה. (קפט) דהינו ירקות שאין בהן אסור ספיחין נקראין ירקות שדה כגון שגדלן ביצר: (קטו) הרי זה מתר. (קפא) ואין בזה משום פורע חובו כיון שלכתחלה לא אמר לו אלא שילך ויביא פרות שביעית הוי כמחליף²⁰⁸ (קפז) או כנותן מתנה²⁰⁹, (קפס) ואם אמר תן לי ואפשר שאמתן לך ירקות שדה אסור וכנ"ל סעיף קטן ק"א: (קטז) ואותו הכפר הרי הוא בפרות שביעית. (קפז) כיון שאמר אביא לך בו²¹⁰, אבל אם אמר אביא לך ולא אמר בו אין הכפר קדוש בקדשת שביעית: (קיו) ואם לקח הימנו סתם. (קפו) דעתו לפרע במעות: (קיח) לא ישלם לו מדימי שביעית. (קפח) וכל שכר פרות שביעית עצמן: (קיט) שאין פורעין חוב מהן. (קפט) מיהו אם אומר לו שעושה בחנם והלה נתן לו במתנה פרות שביעית מתר אף על גב שהיא הערמה. (ק) הנותן דינר לחנוני ישראל עם הארץ ואמר לפועלו הישראלי לך ואכל אצלו ואני מחשב לו אסור, אבל אם אמר לו אכל ושתה בדינר זה או שאמר לו אכל ושתה עלי מן החנוני ואני פורע אף על פי שנסתעבד הואיל ולא נתיחד שעבודו הרי זה מתר ואינו חושש משום שביעית: טו (קכ) בטובה ושא"א בטובה. בין בטובה שיחזיק טובה לבעלים כדמסיס רבנו (קפא) או נוטל ממנו רשות. (קכ) ולא אמרין דעל ידי זה מחזי דמן השמור הוא מלקט ורחמנא אפקרניהו, (קכ) ובין שלא בטובה ולא אמרין שמה על ידי זה יתרגל לבא בשדה חברו ובגנתו ופרדסו שלא מדעתו בשאר שני שבוע:

שעשה לו חסד אף על פי שדומה במקצת לפרעון חוב ובוו הלכה בבית שמאי, וקשה דהא אמרין בתוספתא פרק ז' הלכה ו' פרות שביעית אין משלמין מהם גמולין והביאו רבנו לעיל הלכה י' ופרש הבית יוסף ביונה דעה סימן של"א דהינו שחברו עשה עמו חסד וזה בא לשלם לו גמולו אל ישלם לו דהוי פפורע חובו וכן כתב הט"ז שם סעיף קטן ל"ב והש"ך שם, והינו באופן שאין חזק לו דאי חזק לו כבר תנא אין פורעין את החוב ולא התירו אלא דבר של גמילות חסד שאין חזק לו כלל אלא בשביל שהוא ידירו ומכירו או שהוא עני ולא פסקו עליו, ואולי המאירי מפרש תגמולין כי ההוא דדרך ארץ רבה פרק ח' לא יאמר אדם לחברו בא ואכל מה שהאכלתי שזו דרך הרבית ובירושלם היו הולכין את אפסכתיה והבית יוסף בארז חזים סימן ק"ע גריס הוי הופכין אכסנא לנשואין,

ציון ההלכה

(קפא) ר"ש ורא"ש ורע"ב עין שם: (קפט) שנות אליהו וכן כתב מלאכת שלמה: (קפז) רבנו בפרוש המשניות: (קפז) ר"ש: (קפה) וירושלמי לבאור הגר"א ועין לעיל אות קס"ח²¹¹: (קפו) הר"ש, ואין כאן מחלקת בין רבנו להר"ש וכן כתב משנה ראשונה עין שם ולא כהר"ש²¹² מבוא בחוספות אנשי שם: (קפו) ר"י בן מלכי צדק: (קפט) משנה ראשונה: (קפט) חזון איש שביעית סימן י"א סעיף קטן י"ט: (קפ) לשון רבנו בפרק י"א ממאכלות אסורות הלכה כ"ה כ"ו: (קפא) ר"ש משני ריש פרק ה' דעדייתו: (קכ) ר"ש ורא"ש פרק ד' משני ריש פרק ה' דעדייתו ועין בחוספות אנשי שם פרק ד' דשביעית משנה ב'²¹³.

קנו

הלכות שמטה ויובל פרק ששי

וְשֵׁלֵא בְּמוֹכָה בִּיצֵד שְׂיִתֵּן לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית (קכא) כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מוֹכָה שְׁנָתָן לוֹ.
 (קכב) אוֹ שְׂיִכְנִיסוּ לְגִנְתּוֹ לֶאֱכֹל בְּמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ מוֹכָה. (קכג) וּמִי שְׁנָתְנָו לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית
 בְּמִתְנָה (קכד) אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ בִּירֵשָׁה הָרִי זֶה אוֹכְלִים (קכה) בְּדֶרֶךְ שְׂאוּסָף פְּרוֹת שְׂאוּסָף אוֹתָן
 הוּא בְּעֵצְמוֹ מִן הַשְּׂדֵה:

באור ההלכה

ופרש לא היו חוששין לך ואדם שהאכיל את חברו באכסניא היה
 הלה פורע לו שהיה מאכילו בנשואין עין שם, ועל כל פנים הוא
 חוב עליו לשלם ולכן אסור דהנה ליה פורע חובו, ואף על גב
 דכבר חשיב אין פורעין חוב ושושבינות, סלקא דעתך דלא מחזי
 כסחורה ומתר קא משמע לן אכל היכא שאין חייב אף שדרך
 שפורעין הנה ליה כעין גמילות חסדים דקתני התם דמתר, ויש
 לעזן למה מזונות מתר להאכיל לאשה אם אין בית דין פוסקין
 הרי חייב בזה ומי גרע משושבינות, ויש לומר כיון דאשה אוכלת
 בבית והנה ליה כאחד מבני ביתו ואין נכר כאן פריעת חוב, לכן
 כל זמן שלא פסקו לה בית דין מתר מידי דהנה אשכיר שבת שכיר
 חדש שהתיר רבנו לעיל פרק ה' הלכה י"ג ואפלו קצצו מזונותיו
 עליו משום דהני כאחד מבני ביתו שאז אין נכר שזה סחורה כמו
 שקתבנו שם:

דרך אמונה

(קכא) כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מוֹכָה שְׁנָתָן לוֹ. (קכג) רוצה
 לומר, שמתר לו להחזיק טובה לבעלים בדרךים כאלו
 עשה לו טובה אף על גב שלא עשה לו שום טובה⁽²¹⁶⁾
 שהרי התורה הפקירתו: (קכב) או שוכניסו לגנתו
 בו. כלומר בין שמחזיק לו טובה על שנתן לו פרות
 שביעית ובין שמחזיק לו טובה על שהרשהו להכניס
 לגנתו לקחת פרות מתר, (קכד) ודעת הראב"ד שאין מתר
 להחזיק טובה אלא בדרךים ולא בממון דמחזי
 כסחורה⁽²¹⁷⁾, ודעת הר"ן דמתר לתן לו גם כן דבר מועט
 דדבר מועט לא מחזי כסחורה ובחזון איש נראה דפסק
 כהראב"ד: (קכג) ומי שנתנו לו פרות שביעית
 במתנה או שנפלו לו בירשה. (קכד) מיירי בפרות מחכרין
 וזה שהורישו או שנתן לו במתנה נתן לו בתורת בעלות
 ומכל מקום מתר לו ללקטן ולאכלן כשאר פרות שביעית ואף על פי שעל ידי זה הוא מחזיק טובה להנותן או
 למורישו מתר שהרי אוכלין פרות שביעית בטובה: (קכד) או שנפלו לו בירשה. (קכג) דהיינו שהאב חלק נכסיו על
 פיו בעודו חי: (קכה) בדרך שואסף פרות שואסף אותן הוא בעצמו מן השדה. (קכג) ואם נתן לו בשעת הבעור
 ולא רצה לבער הפרות נאסרין, ולא אמרינן דכיון שאין מתנתו כלום והרי הוציא הפרות מרשותו והן ממילא הפקר⁽²¹⁸⁾
 הוי כנתקלים בהן מצות בעור⁽²¹⁹⁾:

ציון ההלכה

(קכד) כן הוא בפרוש המשניות לרבנו ועין בהעמקה תדשה⁽²²⁰⁾: (קכג) חזון איש שביעית סימן י' סעיף קטן ה' וסימן י"ג סעיף קטן כ"ג ובארנו
 בפרק ד' הלכה כ"ד סעיף קטן קע"ז וכן כתב הרמב"ן בעבודה זרה נ"א כהראב"ד: (קכג) שם סימן ט"ו סעיף קטן י"ג: (קכד) שם סעיף קטן י"ב:
 (קכג) שם סעיף קטן י"ג:

הלכות שמיטה ויובל פרק שישי

שיח אמונה

[דר"א ס"ק קכא]

אף על גב שלא עשה לו שום טובה²¹⁶.

216) ואם הבעלים נותן לו את הפירות באופן שניכר שהבעלים עושה לו טובה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני כאן אות כד) שגם כן מותר, שכן מדברי הפירוש המשניות לרמב"ם נראה שכן פירש מה ששנו אוכלים בטובה. והוסיף, שמדברי הר"ש נראה שפירש, שמקבל הפירות מחזיק טובה לבעלים [ולא שהבעלים נותנם בתורת טובה למקבל], אכן, כתב שגם להרמב"ם מותר באופן זה [אף שפירש המשנה באופן אחר, וכן"ל], אולם נסתפק שם האם לפי הר"ש מותר באופן של הרמב"ם, דהיינו שהבעלים נותן לו באופן הניכר שעושה לו טובה.

[דר"א ס"ק קכב]

אֶלָּא בְּדָבָרִים וְלֹא בְּמִמּוֹן דְּמַחְזִי כְּסוּחָה²¹⁷.

217) איסור זה להחזיק טובה בממון לדעת הראב"ד, כתב החזו"א (סי' יט ס"ק יט, וסי' יג ס"ק כג) שזה רק במי שלוקח מההפקר ומחזיק טובת ממון לבעל הבית עבור כן, אבל מי שליקט פירות שביעית ונותנם למי שיחזיק לו טובת ממון מותר גם להראב"ד. וראה דר"א לעיל (ס"ק יג).

[דר"א ס"ק קכה]

וְהֵן מְמִילָא הֶפְקֵר²¹⁸ הָוֵי כְּנִחְקִים בְּהֵן מְצוֹת בְּעוֹר²¹⁹.

218) טעם הדבר שהפירות הפקר, משום שפירות שביעית

המחזירים לקרקע [כן"ל (דר"א ס"ק קכג)] הינם הפקר. וכן משום שהגיע זמן הביעור, וכתב החזו"א (סי' טו ס"ק יבד"ה והיה, הובא בדר"א לקמן פ"ז ס"ק יז) שכיון שמצוות ביעור היא להפקיר הפירות, הרי הם נעשים הפקר מעצמן. [והגר"ד לנדו (ח"י שביעית עמ' כב) ציין שהחזו"א במקום אחר (סי' יא ס"ק ו' ד"ה ובתוס') כתב לדייק מדברי תוספות, שאין הפירות נעשים הפקר מעצמן אלא שחובה על בעליהם להפקירם].

219) בגדר מצות ביעור, ציין הגר"ד לנדו (ח"י שביעית שם) לדברי החזו"א (סי' כה ס"ק כה) שכתב להוכיח מדברי הר"ש סירליאו (שביעית פ"ו ה"ח), שגדרו הוא חובת נתינה, ולא סתם הוצאה מרשותו, והיינו שתכלית ההפקר הוא לאפשר לכל אחד לקחת. והוסיף הגר"ד לנדו, שכן משמע גם מדברי הר"ן (פסחים נב, ב ד"ה מתבערין) שכתב בענין הביעור, שתכלית ההפקר הוא בכדי שיזכו עניי העיר בפירות. [ובזה מובן שהיה צד לומר שגם בנתינה לבד מתקיים מצות ביעור].

[ציה"ל ס"ק קצד]

וְעֵין בְּהַעֲתָקָה חֲדָשָׁה²²⁰.

220) בפירוש המשניות בדפו"י כתב בלשון זו: פי' בטובה הוא גמילות או שבח וכאילו [בעל השדה] עושה לו שאלתו. ובהעתקה חדשה כתב: ענין בטובה הוא החזקת טובה ותודה וכאילו הוא המספק לו צרכו.

כל הזכויות שמורות

Dirshu
דרשו ד' ועזרו
קרן עובדות לחינוך
ועידון לימוד המורה

משרד החינוך
מחלקת עובדות חינוך

'דרשו' 02-5609000